Christofers landslag

Handskrift Rål. Fol. 151

Tillkomstår ca 1600
Digitaliserad år 2014

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

Ky. B. 104.

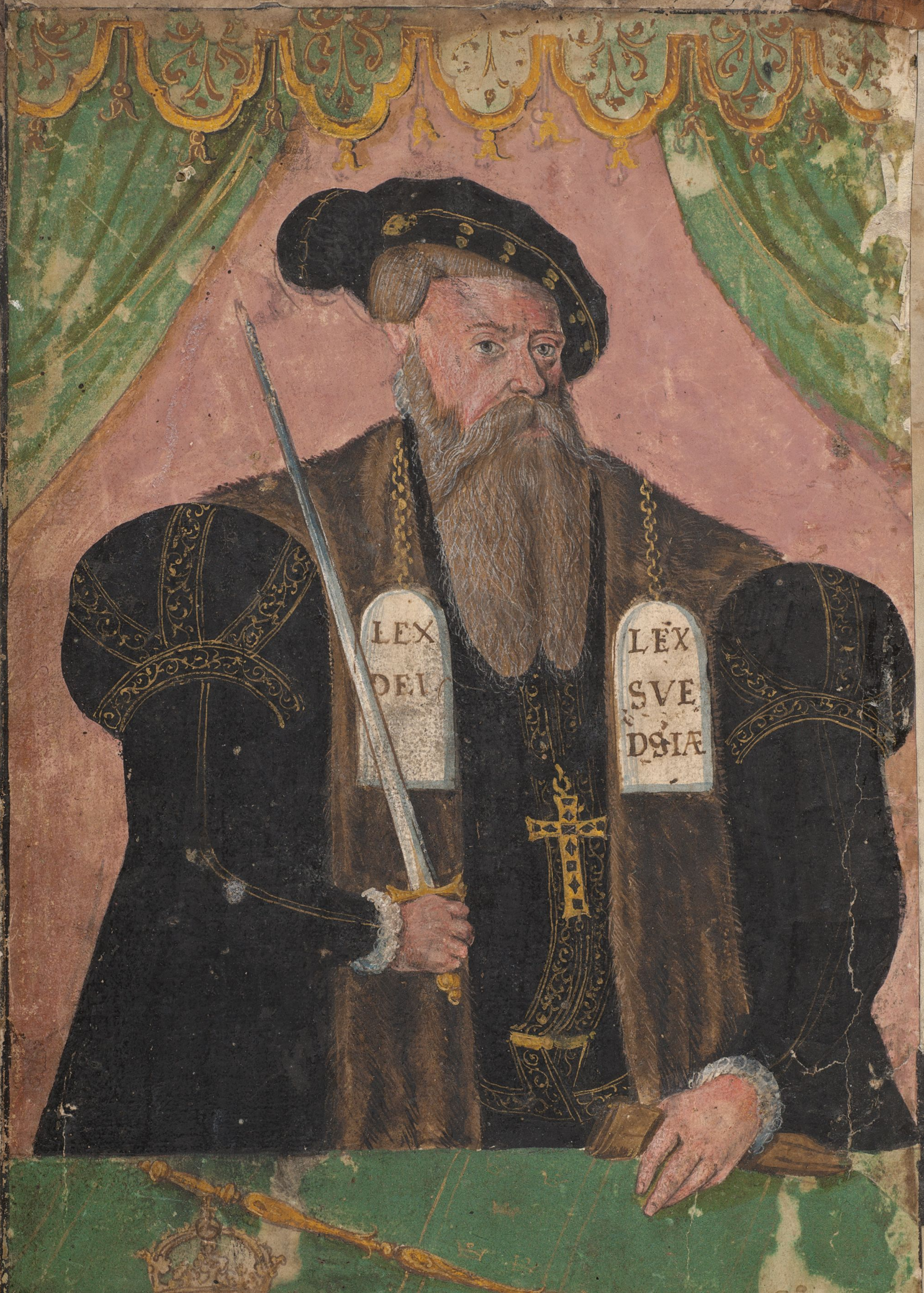
LEX
DEI
LEX
SVE
DSIÆ

Mss: f. No: 151.

Bibliotequet på Öra.
Andr: Sigfr: Rålamb

82

Syrach: 6: Cap:

Hallt tigh Wenliga medh hwar Man, men Betro nepliga En iblandh tusende, Betro ingen Wen vthan Tu hafwer försöcht honom i nödh, Ty Många äro Wänner så länge the kunna Nytto ther af hafwa, men i nödenne blifwa the inghen bestååndandes, och Mången Man är Wän, then Snarliga blifwer Owän, och Wiste han itt Mordh mädh tigh han sadhe thet vall :/:

Jagh är hitt född medh Sorgh och Grått
Och ändas Mitt Lif medh samma Låt :/:
Mitt Lefwerne hafwer waritt Jemmer och Nödh
Alla mina dagar in till min dödh :/:
Thett Som är född af Stofft Jordh och aska :/:
Thett moste till Jordh igen Huru wij Traske :/:

Ransacka först tigh för än tu dömmer migh

Anderss Siöblad
ria

1630 :/:

Se Christoffers Landslag, utg. af Schlyter, Lund 1869, föret. sid. XLI.

N:o 4 M.
2.

1620

Denne lagbok Haffuer Jag föräärat Kunu
Könungs Sönner Johann Och Claus Gusto
till at Öffua sig wtj till lärdom wijsdom o
förståndt wtj denne wärldenns ärender o
Saker at märkia Och giöma Vtt goda si
Gud till ähra Och sig till godo Och at
Kanskta för dett Onnda Och derfore taga
sig till wara at de sinn tidt så måtte
J denne werlden at de gudz barnn ~~måtte~~
blifua wtj himmelrike till äffning tidt det
giffue Oss alle gudt amenn

Bengt Larsonn
hand

~~[illegible]~~

Anno 1632 den 25 Januarij Sancti
Pauli Dagh Storgh: mitt [illegible] på [illegible]
medh min Kära hustru Wolb[illegible]
Kostnadh [illegible] Gudh allzmechtigh medh
[illegible] Englar war altijdh tillstädhes
[illegible] wij må så wandra [illegible]
[illegible] till [illegible]
[illegible] hwilka saman [illegible]
medh ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] dalighet Amen Johan Gust

2

vickt v. hamm

wij enn fierding går — 7½

wij enn ½ tunna — 30

wij enn tunna — 60

wij enn [illegible] — 64

miölk till wickt

wij enn fierding miölk går —

wij enn ½ ß — 2

wij enn stann går — 4

wij enn tunna går —

på enn våga — 4 bann

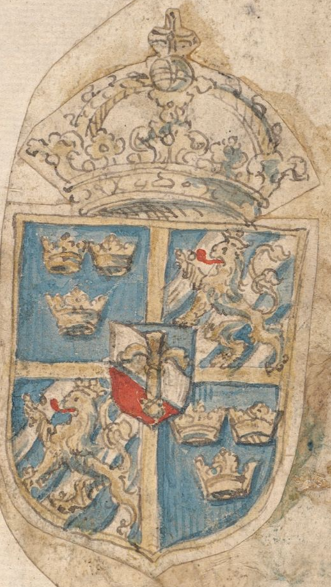

1597

25 [illegible]

Summa

Gutkongh:

Ao 1589 denn 18 Aprillis föd
hertig Johann på Upsala Slott
Och dog denn 5 Martij 1618

Dett minst

[illegible] skall — aldrig [illegible] förtna [illegible]

[illegible] thi

Rål. Fol. 151 - 2v

4

Oplandt

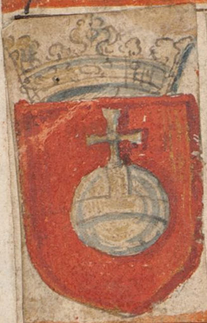

wester göt

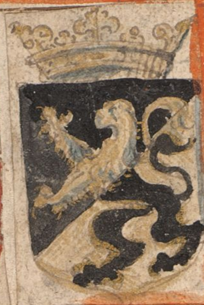

Smålandt

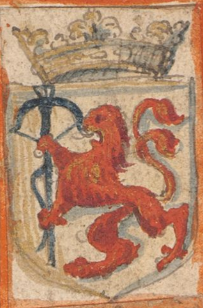

södermanldt

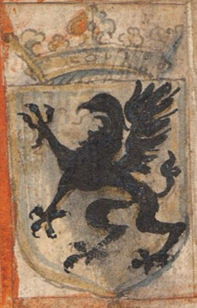

westmanldt

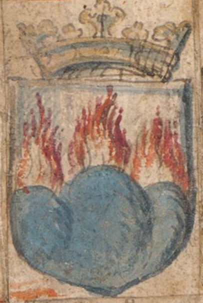

östergöt

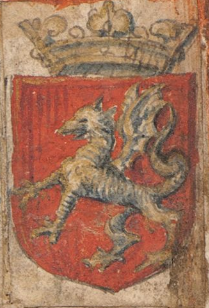

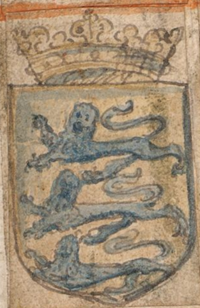

[illegible]ualia

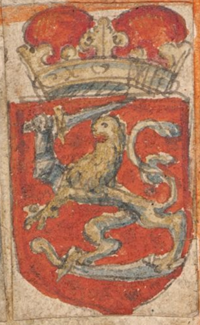

finlandt magnus

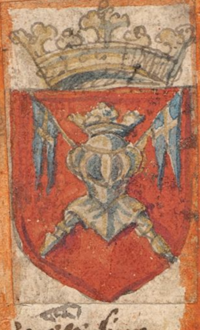

Nrer finn landt

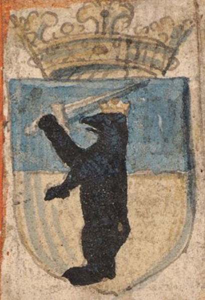

sept finlandt

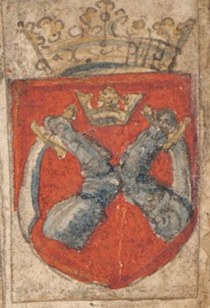

carelen

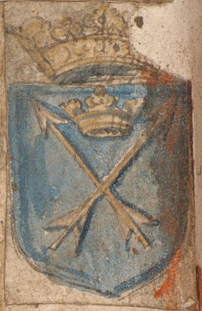

Dalkarl

Nericia
Ducatus

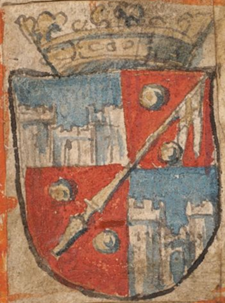

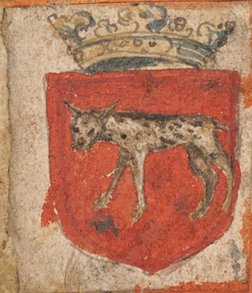

Tauastia
Ducatus

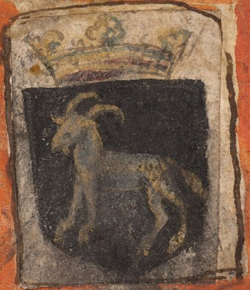

Helsingia
Ducatus

mallpadt ölandt öſterborn ångermand ålandt dall

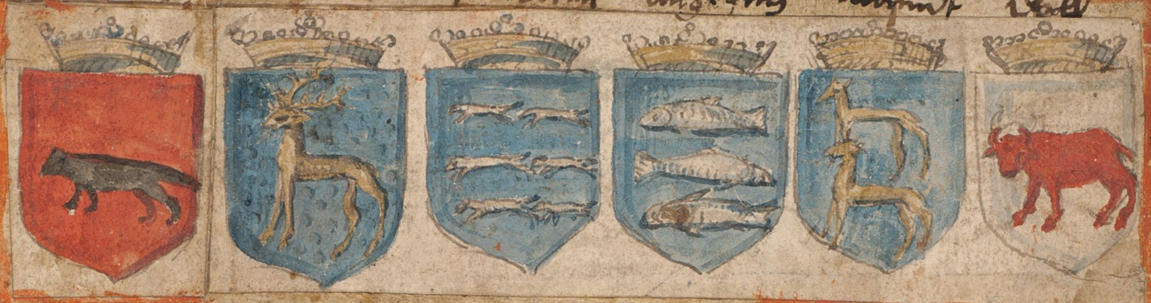

norſte born

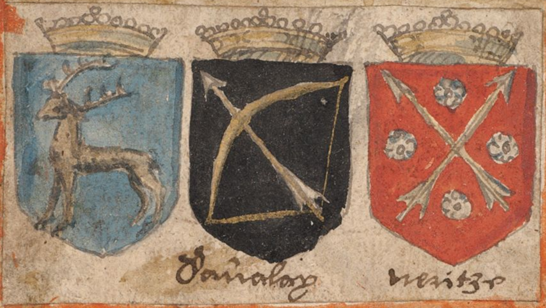

dalalag neritze

gieſtring wermlandt

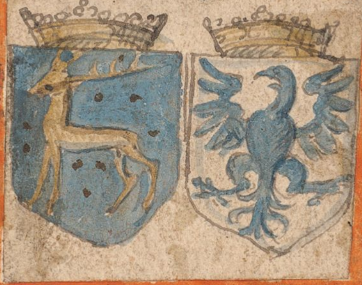

M. N:o 1
6.

Wädars Rågor ifrå

Röllebacken widt Bäcken mellom Maat
och stam ≡ till stenrösit widt allmana wäg
står ~~≡~~ dädan och i Brunsjöö. därfrå och
wij Båsasjön lidh ~~widt~~ Bärdallenn ~~fiden~~ i
äpplamnas damm

Rål. Fol. 151 - 4r

Een lithen ingång till lagboken.

Från werldennes begynnelse så när 2000. åhr hafwa menniskiorne på jorderne ingen beskrifuen lag hafft, uthan hafue sig regerat mz then naturlige lagen, till thess att onderwijsan wagzste förnuftet, therföre nödgades gud ther till att gifua them sin lag beskrifuen then Moyses förde och war så han then förste lagman, och sidan blefue menniskiorna ähn tha wärre, Therföre krafde nöden att hwart konunga rijke, furstendöme och mijndige store städer hafue hwar efther sina nödtorfft, omstender och lägenheet stadgat sig een beskrifuen lag, dog alle grundede i gudz lag och then naturlige lagen, och sedan samma lag offtha förnyat och skärpt, efther som ärghz och ondsko hafue tilwagzt, och tidzand lägen hafuer krafft.

Ertzfädrar och Prophetarne hafuå uthi tharas tid flitelige budit och drifuit uthi tharas predican, att konungar, domare och regenter som gudz folck regerade skulle bewara och studera uthi then lagen, som gud igenom Moses gifuit hade, och then skärpa för tharas barn och efterkommande, och hielpa till att förswara then menige almoga med lag och rättar.

Uthi the Romerskas historier finner man thz samma, endog the hade icke gudz lag beskrifuen som i Judea war, så hafuå the lijkwäll af then naturlige lagen gansko wijsselige och wäll skrifuit och drifuit, att then ena skulle göra then andra så rätt, som han sielfuer af honom hafuå wille, som någre efterföllande Reglar thz uthwijsa.

Cicero.

Een domare then sitt embete med troheet och samweet uthretter, han ähr nyttoger till thz menige besta, förty thz ähr hans embete, att han kijf och trätor åtskillia skall med lag och rätt.

Cicero.

Een domare eller regent som gledz ther af att onde gerningar bedrifuas, och menar sig af sakörar willia blifua rijck, then ähr icke thess werdig att han dömer eller regerar andra, förty girighz och egin nytto förkrencker lagen och all god regemente.

Cicero.

Een domare skall wara sachtmodig, och för bedrefne Misgerningar skall han icke fella wrede och straf öfuer then brotzliga aldeles så stor, all tilhöre än brotten äre till, uthan fellar någott minder, dog falle straffet så när efther brotthen, och ey af hatt eller nytt, som domaren kan hafwa till then brotzliga, Och skall domaren närmare föllia nåden än rätte om alliest then brotzliga ähr nåden werd, förty all straf bör lenda till förbettring.

Cicero.

Med wrede och straf för bedrefna Misgerningar, skall een domare wetha mått, dog ähr af nödenne, och nödigt till thz menige besta, att then som illa gör blifuer tilbörliga straffatt, på thz att thaste mindre ondt bedrifuit wärde, och andra mätte thar af få rädzle och fruchtan.

M. 8.
6.

Scipio.

Girighet ähr een domares skameste odygd och last, ty hon förhindrar och förblindar honom att han icke finner opå thz som rätt är, förty att mången domare för girighet skulle hafwa wridit och wrangt lag och rätt och brukat så list och behendighet sig sielf till fromma och fordell och androm till skada och tunga, ther af ähr # myket ondt, att folck är blifwit upprorigkt, och hafwa förstört land och städer

#komit

Scipio

Een löss quinna them sig lather för lön bruka, och een domare som tagher Muter för rätt, och wrenger så retten, the äro båda lijka goda.

Scipio

Een domare skall icke alltijdh till pricka föllia retten efther bokstafwen, uthan öfwerwäga huru brotthen äro till kombne, äntten af mothwillighet eller af swaghet, eller i andra måtto, och om then brotzlige hafwer sådana därskap tilförenne bedrifwit, och om man kan förmoda någon förbättring af honom, och granneligha beskåda alla umstender, om han ähr någon nåde wärd eller ey, så kan thz hända att höyste rätten ähr störste orätten, Doch mothwillige skalkar som för hafwa illa giort, och them man ingen förbättring af förmodar, them skall man latha komma under thz straf som bokstafwen medgifwer och the förtiant hafwa.

Scipio.

Thz är bätter att een lem warder förderfwat när så behöfwes ähn att hela kroppen skulle förderfwas, thz är bätter sloppa een oppenbara ogerningsman ostraffan, än att pijna och plåga een för owiß och twifwell achtig sech, Ther medh see sig een domare wijsselig och wäll före.

Solon.

Alla wijsa domare skola ther om winlaggia sig att almogen må blifwa endalig och hålla godh sämia och enddrächt, medh hwar annan.

Plato.

Lijka som boskap icke regeres af androm boskape, och Creatur af andre Creatur, uthan af een öfwerare natur som ähr menniskian, så ähr och menniskliges natur myket swagare än hon kan regera sig sielf, uthan af öfwerhet lag och retter

Demostenes.

Then som konungens mynt förachtar, han ähr wärd itt stort straf myket större straf bör honom som lag och rätt förkrenker.

Demostenes contra Democritum

Wthi itt konunga rijke hafwer warit een sådana sedhwana: Att om konungen wille gifwa sina undersåther een ny lag, eller någon förwända uthi then lagen som the tilförenne medh godh willia undertagit hade, thå skulle hållas itt almennerligen möthe, ther alla landzens Inbyggiare skulle komma tilhopa, ther skulle opkastas een graf, ther uthöfwer skulle konungen stå lutha och underbögd medh sitt hofwudh, och säya Manighetenn them lagen, och hwad wäd honom ther till trengde, att han thenna lagh förwandla wille, War tå then nya lagen lidelig, drägelig och nyttig till thz meniga besta, så toge Undersåterne then widher, och opwerste Konungen med stor åhro; War och then nya lagen them odrägelig och menigheten till tunga, och landade på Konungens egit besta, thå sloge the honom hans hufwud af i förupkastade graf, och behöllo then gamla lagen som theras förfäder medh godh willia annammadt hade.

Om orettfärdiga Doma aff Konungh Falska domare
Christophers Lagh

Hwilken Domare gifwer någhon orettan Dom uth och thät skeer förthenskull han icke är rett underwyst i Saken, eller och saken är honom wrångt föreförd, eller och han hafwer thett giordt af wanwitigheet, Då skall han igen gifwe then saken är anrörande hwadh bewysligh skadhe, kost och täringh hann thär på giordt och lydhit haffwer. Kan thät ock befinnas och bewysas att Domaren hafwer tagit gunst, gåfwo, weldh eller frändskap för Ratten, eller saken finnes så klar, att hon icke kan räknas för wanwitigheet eller wrångh underwysningh, Thå skall then therföre affsettias, och ey mera sitia uthi Domare Radh, och böte emot Bonden skadan igen, och Konungen sedhan hwadh igen öfwer blifwer af hans Bodhluth.

Ther Laghen regerar: Swärdet ther niuter alleman Rätt.
Then alt dömer effter högsta rätt ther är Regementet Tyranny.
Ther muthor älskas, ther blifwer Domaren blindh.
Ther Domaren görs blindh warder Laghen kränckt.
Ther Laghen förkrenckias, ther åra Dömare dåra
Ther Domara åra dåra, ther hängia the största Tiufwar up the minsta
Ther brott icke straffas, blifwer Laghen hollin för spott.

M. 10.
6.

Aff Köpmåla Balker

Träll, annöding, amboth, heembion, ähr alt eeth i gamble laghböcker, och merker then som een eghin och köpter träll ähr, ty the köptes och såldes så här i landen som annorstädes.

Frestmark kallas then tiden som sades att försökia sitt köp udi, så att om thz fans hafua någon brist, för än frestmarknaden uthe war, thå gick köpet tilbaka

Aff Tingmåla B.

Vilßmåll kallas ther som annan kan segia nej för sig, uthan ther ähr ij full withne till.

Witnismåll kallas ther full withne ähro till

Okrocksockn kallas then ij ähr wäll uthspanat och ransakat wid Ting

Affsöhner Ähro the saker, som lagman will ij döma opå, uthan skiu-ther them under Konungen.

Konungz dohuare war then som uthleta och uthspana skulle hwad orett skedde, såsom Konungz Fougte. 26

Frelsis mannis Botum/ at

Aff Edzöres Balken.

Edzöre kallas i gambla laghböcker then saköre som böthas för falska eder, Men Konungs Edzöre ähr thz, ther någor gör emoth Konungens edh ther Konungen hafuer swuret opå att han skall hålla wid macht som ähr hemfrid, Kuinnofrid, kyrkiofrid, Tingzfrid och annat thylikt och then synes nu hafua brutitt Edzöret som ther gör emoth.

Älta enom aff laga tilmålom, thz är att dreifua een ifrå sin rätt, att han ij thör tala eller klaga sig till retta

Qwettokarla, kallas the som leggia sig i skogh, skiep eller annorstadz till att räna, thz ähr röfua.

Aff Högmåla Balker

Swäria hwar sins lestom. Thz synes wara att hwar och een i Nemp-den sitter, skall swäria på sina röst, att han hafuer sagt thz hono uthan hans yttersta förmåga och förstånd synes wäl att wara

Kasnawarger, ähr then som bär eld opå annars annars gård, och brenner honom up, och synes hafua thz namnen af kasen ther han bär elden med.

Brötia/ at

Dråpmåla B. med wilia

Wigwall kallas thz rum ther ſlag hafwer ſtåndet, Eller ther en warder ſlagen ſargan eller dräpin, Och ähr wigwall ſå myket ſom ſlagzwall eller Wapnawalsh, och then kallas i gambla wiſor wigan ſom ſlagin eller dräpin ähr.

Dulgadråp. ähr thz om någor liggyr ſlagin på markenne och ingen weet Banemannen, ſå att ther ähr dulſmåll uthi, Och ähr dulgadråp ſå myket ſom dölia dråp.

Sporgeld kallas thz ſom itt ſlett mandråp ähr, ther ickie Edzörnt eller någor annor ſak ähr kommen med uthi, Ther Målſaganden tager 40 ℳ., Konungen 13 ℳ. yt. och otta ortigar, hundaret och ſå myket.

Kiſlingaboth kallas thz, Ther man fånge togz mz wåldh af theras hender ſom honom fångatt hafwer.

Lid och ledung, Then ähr örlig och ſtrid, Och then hielp almogen gör Konungenom till ſtrid kallas ledung: eller ledungz lagmän: eller ledungz lan thz ähr ſtridztunga.

ogildt **Liggie ogilder**: Ogilder kallas then ſom inthz böther före.

Dråp. B. med Wåda.

Wrenbots kallas then boot, ther man ickie hade ſielf brutit, och ſkulle lijgwall böta för annars mans gerning ſkuld ſom ofta hender, ther man böth för ſin dreng, oxa, hund eller annadt ſådant.

Brun ſkall bölias och ombölias, Thz är kwing om barn ſkall byggias bolbärke och bölias therwidh före.

Såramåla B. mz wilia

Bardagi thz ähr ſlag och ſtrid: Bärias thz är ſlås, ſom man plägar ſeya: The blinda bändet

Jernbyrd fordom plägade the ſom i twifwelachtige ſaker ſkulle wäria ſigh, bära it glödande ſmidh med bara hender, Then thz göra kunde ſigh oſkaddan med honom wiſade gud att han hade rätt opå ſtå: Sådann kalladez Jarnbyrd hwilken Byrger Jerll aflade. Och finnas ännu gambla lagböcker ſom innehålla om Jarnbyrd i twifwelachtige ſaker: Standi till Jarn och gudz doom, warder han ſkär utt Jerne, wari frij, Brinner och döme wari felter.

Såramåla B. med wåda

Backwåde, kallas thet man gör skade i thz han bär wärian tilbaka

Fantar kallas thz, synes wara drängiabud eller Poster eller brefdragare som hwarsmän tiena

Tiufwa Balker

Gårtiufwer Ähr then som stiell lefwandes boskap, Och synes then rätzliga fordom dagz hafwa warit kallat Gårtiufwer, som hafwa stulit boskapen uthe på markenne under gudz låse Så kallas och then Agnebacker som stiell kornet uthe på markenne, ther bonden icke kunde hafwa sin låss före, Therföre sades thz stielas under gudz låss, hwarföre lades och större wij wite wader Ty then thz giorde, hade förwerkat lijf och gotz, hwilken icke skadde med annor tiufnat, Thz räknades högre som togs uthe på markenne, äher thz som togs under bondans låss och nyckelar, Då äher han icke rätzliga gårtiufwer som stiell boskapen hemme i husen, och hade förwerkat icke meren äher lijfwet, endog att nu annorledes tilgår.

Wig och wern. Thz äher slag och wärn Ther man griper till wärn.

Win och witne Thz äher mäklare och witnen Win äher mäklare Winga thz äher mäkla, ther af kommer winkop

Ledzn heter thz man will leda sig något uthur handenne thz han i handom hafwer och illa fångit äher eller stulit.

Ledznafall Ther man griper till ledzn och kan ej ledas sig ifrå.

Taak synes wara borgan, Then står i tackna hander som står i borgan hander Tiufb: 22 Jorda: 30

Fåförlinger, kallas then som dräper annars fä, drager thet af mägen, hollir wijst ther opå ett annatt.

M
6.

14.

Laga ordasätt till att lÿsa ting

Vpå Kongl. Maytz till Swerike, wår allernådigste Herres wägne och efter Swerikes gamble fäderness lagh, lÿses her ting, tingzfridh, tingz frid till ting och från, Ingen göre olÿd å tinge, icke heller falle i annars annans klagomåhl, wid sine penningar utgörandes som lagh uthwijser: Ingen göre sig till Målßman i rättand, eij heller tage sig annars mans sak, wid straff som lag säija: Ingen gånge eller biude sig till rätten, uthan han blifuer ther till kallat och kräfd, uthan han böther sina penningar som lag förmäller: Hwar talar och swarar i för rätten, och then sak han tager sig före at tala, ther äger han och swara till och rätt före göra: Hwar någor klagor hafuer kommer fram för rätten honom skall rätt gånd skiehe wederfaras Swerikes lag.

Domarens formaning till nempnden.

I dannemän som i Nempnden oppsatte äro betänker edert Embete, att i sitte här för then skuldh, att i skole hielpa mig åtskilia tuifwelachtige saker, kijf och träter, förty alla ärande som kunna förekomma kunne icke alla warda skrifne i ena book, Therföre när man icke hafuer beskrifuen lag, måste man taga til hielp af then naturlige lagen, som Gud hafuer gifuit oß i wårt hufwud och hierna, förty lagboken säger i mong rum om tuifwelachtige saker i Ransake thz häradz nempnd: Item liggie thz till häradz nempnd: Item häradz nempnd skall wäria eller fälla, Therföre förmaner eder, att i icke ser till någon wäld, som eder kan till hinder wara, uthan thz som rätt är, thz ware sig ~~kärleker~~, haat, gofwor eller mutzle, uthan göre rätt och förmaner eder sielfs salighet att i kunne warer holdne som ährlige Nempndemän och icke som skalkemän.

Register på Swerykes Landzlagh

Åå byamellom må wara Bolstada skilnatt. Bygg 6. 26.
Åborn skall Jordäganden hafua Jord. 22.
Afgnida by heter then by som bygges ny af gamblom Bygg: 40.
Afgäld är then iord som icke lösas innan tre åhr, Ting. 26.
Afhugg kommer ey i fullom såram, Sår. b. 1. 6.
Afhugg i kulsåra, Sår. utz wåda 2. Sår. utz will: 2.
Affödo skall then hafua som upfödt hafuer af thy som clandas, Köp. 5.
Aflad barn i festom eller i lönskaläge Gifft. 3.
Aflinga gotz äger bonde twålut utj, och hustru tridiung, Jord. 29.
Aflinga iord må man skipa som han will. Jord. 9.
Afradzdag är om Thomasmesso för Jull Jord. 20.
Afrad af panta iord eller skipte. Jord. 19.
Afradt må ey mätas för landbonda Jord 2. Ting. 30.
Åker och Eng hafuer hemfrid EB. 31.
Afgäldom fellas, om gotzet ey wärkar till Arff: 22.
Aflinga Jord må ey byrdamannom bindas Jord. 9.
Afsolgdan af skog göra. Bygg. 40.
Afkastar får hamnde, wari saklöss Bygg: 48.
Åkärande följe the sak för hans domare Kyr. 19.
Åkärande böthe, om han ey kan binda hono till sakena, som han kär=de på, Ting. 20.
Åkra och Engia laga wern, Bygg. 14.
Åkomo å man förr än han kommer i gården. EB. 4.
Åkomo å sielfua tinge eller kyrko. EB 14.
Allon skogar skall skiptas Bygg. 11.
Almenning Jord skall ey i sköfling gånga. EB 31. Almennings Jord må ingen oskifft intaga: Bygg: 32
Almanna wäg, Bygg. 1.
Almenningia huru the skola skiftas Bygg. 29.
Almennings Slåttedag. Bygg 30.
Almennings wägar rödia och bätra Bygg. 29.
Almenninga watter och sakar tagi häradt Ting. 4.
Afsagt näger Jord dela Jord 32.
Apell huggas i skog annars Bygg. 18.
Årletiufuar Tiuf. 26.
Annars mans ankost tagas Bygg. 53. Tiuf 26.
Adelkona kallas then, som ähr ächte frelst ind Gifft 2. cap
Adelkone barn cap eodem, och i arfd. c 19.
Arf skall lyktas Arf b. 14.
Arf mellan fader, moder och syskan arf 2.
Arf syskona mellan Arfd. 14.
Arf när barnedom dör frå husttrun gift – 16

Arf tage ey then som med willia aller wåda dräper Arfd. 12
Arf ther frender säya barn lifft födt. Arfd. 5.
Arf ther kona förenth med wold fran bonda sinom och föder barn. arfd 6
Arf i sin wåda sakom, ther alla döö i sænder. arfd 7
Arf efter Biltogom manne. arfd. 8.
Arf mellan Bönderkulla och frankulla, arfd. 9.
Arf tager moder som lygger barn i hiell arfd. 12.
Arf om hustru blifwer dräpen af bondans arfwinger, arfd. 10.
Arf ther bonde dräper hustru eller hustru bonda arfd 11.
Arf som icke är i skylskap arfd. 16.
Arf som oskylder hafwer tagit arfd 16.
Arf tagi barn efter syskon med fader och moder arfd. 2.
Arf tagi han som näst ähr skyllaster, arfd 3. 15/Jord. 6
Utgångz arf thz oskylder tager arfd 16
Arf skall ey skiftas för än gäld gulden äro, arfd. 22.
Arbost forunnat och annor. Edz. 13.
Åwerkan ey skader gamblan Bygg. 34.
Awerkan i aker och Eng Bygg. 16. 17.
Åwerkan i skog annars, Bygg. 19.
Awerkan i wathn annars Bygg. 25.
Awetta folck skall lysas före och barnaras dråp mz wåda 15.
Ämnors brott bötte jemgoda Edz 21 i dråp 23
Alla aga frid haffa Edz: 20

Banlysning
Barn
Balck äther lyggins Bygg. 7
Barna Målsman. Gipt. 20
Barn Christna, kyrk wija Kyrk. 11. 12.
Barna gotz skall undan skiftas. Gipt. 16.
Barn dör hoos fostermoder i manvyht arfd. 18.
Bonde slår hustru sina Sår. mz will. 19.
Byta Jord Jord/ 10

Barn wyted giptom manne Kyrk. b. 21.
Bärias män Dråp. med willia. 14.
Bärias män om helgedag, Kyrk. 18.
Barn äghe fader och moder opphalla Jord 31.
Barn warder dräpit af fader aller moder, Hög. 2. dråp. 20. 16.
Barna deel aller hustru deel må ey biltogher forwerka Edz. 21.
Barn föde Frilla i ey äkt Arfd. 18.
Barnagotz må ey brinna aller siunka, Gift. 15. i Stadzl.
By hittas aller bonne flyga. Bygg. 38.
Bastar aller binder man annen. Edz. 20 Hög. 11.
Bastaslag. Bygg. 49.
Bursa i Konungz parkom. Kon 34.
Baar åtagin. Bygg 25.
Bähaland aller almenninga sund. Bygg. 34
Berg aller backa i tompt. Bygg. 5.
Biltogz mans arf. Arfd. 8.
Biltogz mans lösöra skiptas och ey iord Edz 21
Biltog man skall häradzhöfdinge optälia och biltog läggia Edz 24.
Biltoger må ey dräpas innan dag hans gifz å tinge Edz. 27.
Biltoger må ey frid sin mista, vthan i ith land gerningar görs Edz. 31.
Bliffer biltogher vmyndes slagin sedan han biltogher svorin är. Edz. 30.
Biltoger huru han böta skall. Edz 32.
Biltoger dör för än han frid fåår, galli arfua hans Edz 32.
Biltoger hoo hans föder. Edz. 28.
Biltoger hals å annans skada. Edz 29.
Biltogz Jordagotz äghar layman förestå. Edz 33.
Biltogz Jordagotz ärfuine arfua hans ibid.
Biltoger mister lijf gripen med farska gerning. Edz. 30.
Biltoger dräpas tå dagher hans lyse är, wari ogilder. Edz. 30.
Biltoger förbryter ey hustruns aller barnsens deel Edz. 21. 31.
Biltoger mans gäld. Edz. 21. 34.
Biltoger skall sig frid werfua Edz. 32.
Biltog mans afgäld Edz. 33.
Biltog mans iord skall mätas och gäld hans lösas. Edz. 34.
Biltogz mäll göms å landbo. Edz. 25.
Biltogz vhäll göms på then landboans gård söker. Edz. 26.

6.

Biltoger warder than som slår eller dräper å tinge. Edz. 14.
Binda med witnom. Ting: 20.
Biscopzdöme sin i Swerike. Kon. 1.
Biscoper tager konungz rätt, Arfd: 23.
Biscop skall wefsten sitia. Ting. 10.
Biscoper warde åhsport om kyrkioköp, Kyrk. -3.
Biscopz sak i lagen.
Biörn räf, warg, må man saklöst taga. Bygg: 21.
Bonde må hustrunnar iord sälia. Jord. 5.
Bonde stempnas för hustrunnas sak. Sår utz wel. 15.
Bonde dräper hustr. eller hust. bonde. Arfd. 11. Hög. 2.
Bolag, Stämnodag, bolag byggir. Jord. 33.
Bolstada skall luti ungiom eller sindom. Bygg: 26.
Bolstada syner skola hollas: Bygg. 26.
Borgar man för peningar eller för man. Köp. 13
Böte med kroop som ey äger koo. Gipt. 8.
Böte ther man boor, och wansake ther gärning är giörd. Ting. 24.
Böte hwar sak sin wensamer, och förwerke ey annars. Edz. 21.
Böter äre faste thå må man ey sämpias. Edz. 10.
Böter huru man skall wisha them gäldna. Dråp. 34
Boo syskon saman i boo oskipto. Arfd. 13.
Bondans och hustruns sondrel i arf, Gipt 6. -17.
Bödell skall hafwa mark. Dråp utz will. 30.
Breef moth konungen hoo them skrifwar. Hög 8.
Breef å Jordagotz. Jord 10. wilie dråp 14 Ting: 11 Breff förderffas i Jorda 11
Brenna bör them som annar brenner. Hög. 11. 12
Brenner by. Bygg. 35.
Brandstud af härade. Bygg 37. 35
Brenner man hus annars med willia, Hög. 11. 12
Brenner kyrkio, Bygg. 33.
Brenner döödwida skog eller bärande. Bygg 38.
Brenner landbo gotz op. Bygg 35.
Brenner galin man eller kona. Bygg. 36 Dråp. 15.
Blå och blodig, 1. Sår - 10. 3 ℓ sak
Bro att byggia, bro sundz och sak thera som ey byggia. Bygg. 3.
Bro skola och prester byggia. Kyrk. 2.
Bedia skall them som bryter gifft: 5 Edz: 32

Bech ther faller löper bort. Ting. 26.
Brytar hest sig i broo. Bygg. 3. Brut böte sielff Edz 21
Bröllops kostnar barn eller syskan emellan. gift. 23.
Brudgumme förd festekons hand, gift 4.
Budin till bröllops huru mänge the skola wara. gift 8
Brudgumme skall saija 6. vekor till för bröllop skall stånda, gift. 4.
Brudg. dör eller brud för ähn the komma hemm gift 6.
Brudaföring, gift 7.
Bröllops klädar gift 7.
Bonden skyller hustrun för hoor. Kyrk. 15.
By ägha med rå och rör omlagde wara. Bygg 26.
By till Jemföring komme. Bygg. 1.
Bygdeby och ödeby dela samman om ägorna Bygg 26.
Bygde bya dela samman om bolstada skäll: Bygg. 26.
By gammall af ny, huru the skola äwerkas Bygg. 4.
By till Jemföring dela Bygg 4.
Byggia hwar som han hafuer i byamåle Bygg 4
Byggia å Tunawallom Bygg 5.
Byggia i Odelby ther flere äre ägande till. Bygg 41.
Byggning olagliga oprijfuas. Bygg 5.
Bryther man androm till öga eller snöp Edz. 39.
Budkafla opsklärnas Ting. 6. cap 44. Konungs: 26
Brunnar i by skall vphöllas och bölias Dråp utz wada. 6.
Bönder ~~E~~ga huss taima Konungs: 25 eller böta 3 ℳ
Bördamend äga jordt lössa jordt :6:
Brut annars Edz 21 / i dråp 23

Dammar olagliga byggder Bygg. 34.
Danaarf. Arfd. 23.
Dagzbref skola å Drangsko skrifuas Dråp utz wil. 14.
Dagzwercke till kyrkio. Kyrk -1.
Dela häradz om Konungs almenningia Bygg 29.
Dela byndomän om Jordh. Jord. 6.
Dike äg tuggia alla bundt wana. Bygg. 7.
Dylk utz 12 mana Edz triusta 21 27 28

M
6.

Döma må ingen om Jord annars. Jord. 15
Domkyrkia tagi häradzrätt: Dräp med will. 31
Dom äger häradzhöfdinge gifwa. Ting. 25.
Dombrott skola mätas effter Stocholms wijtt. Ting. 32.
Dombrott lagmans Kon. 35 Ting 10.
Dombrott häradzhöfdinge. Ting 39. 27
Dör brudg. eller brudh, för än the koma saman gipt 6.
Dombrott af sakören half skall Konungz nämpd hafa. Ting. 10.
ärfd — 10 — Dör bonde och hustru sager sig hafwande wara gipt 22.
Dör barn i säng med Stiuffader, miste moder arf ärfd 12
Döder och sår, döder giller och sår ogilt. Dråp utz will 14.
Dödz sår warda af one hugge. Dräp utz wåda 2.
Dör någor af giller. Dräp utz wåda 4.
Döder och hedin arfwer. Ärfd. 10.
Dödz mans sach wanpaktad. Dräp med will. 12
Dör man oskriftader, Kyrk. 12.
Dör barn ochristnat Kyrk. 11.
Dödwarda skogar byamellom. Byg 28.
Dörabrott Edz 5.
Dör man i bro, Dräp utz wåda 6. Byg 3.
Dråp kärand och målsegande är ey inlendes. Dräp will. 33
Dräpa wåldgästarenn bonden hema åt sin Kon 27.
Dråparen warder fångin å färska gärning, D. utz will. 11
Drager man blok i skipkie wathn annars mans Byg 24.
Dråparen dräpin uthan wärjandes hend. Dråp will 5.
Dräper man dråparen uthan wärjandes hend. Dråp. will. 5
Dråp man dråparen uthi wärjande hend. Dråp. will. 4
Dråp eller sår för then landboren gård söker. Edz. 26.
Dråparen rymer till kyrkio eller Closter. D. utz wil. 6.
Dråparen will ey till swars koma. D. utz will. 7.
Dråparen will ey rymma. Dråp utz will 8.
Dråparen will någor honom wärja D. will. 12.
Dråparen wänd, D. utz will. 10.
Dråparen hafwer bött målsegandenn. D. utz will. 13.
Dråparen dräpz tå hand drager thet är, ogillar, D. utz will. 14.
Dråparen säger Nej för dråpet. Dråp utz will. 20.
Domar ey twå rätt i en Sak Ting 21 yterst

Dråparen dör för än böther äro lachfesta D. utz wil: 22.
Dråparen må ey arfua then han dräper. Arfd. 12.
Dräper ófuarmagi. Dråp utz wåda -10.12.
Dräp prester eller annar clerk leekman, Dräp utz wil. 31.
Dräper man hund annars mans. Bygg 47.
Dräp kona man. Dråp utz will. 28.
Dräp galen man eller ~~dräper~~ brenner. D. utz wil. 15.
Dräp i vöjom eller skärion, D. utz will. 27.
Dräper sinan hußbonda sin, Hög. 10.
Dräp man fä annars mans. Bygg. 44.
Dräp fader eller moder barn sit. Hög. 2. 3.
Dräp eller sargar fä annars mans fä. Bygg 46.
Dräper man annan. D. utz will. 1. 2.
Dråparens böther lyggia, som dråpet är till. D. utz will. 12.
Dräp målsäganden dråparen lagha dom. D. utz will. 3.
Dräper laghlinster inlenskir man Dråp utz. will. 16.
Dräper eller slår man annan i kyrko eller tinge. Edz 14.
Dräper lekman prest, tagi ther Konung sin rätt D. i will. 32.
Dräps någor i Konungs ledung. Dråp. 39.
Dräper fader eller moder barn sit utz ~~willia~~ wåda. D. wåd. 16.
Dräper fä eller diur man. D. utz wåda. 17.
Dräper man eller sargar annan å åker eller eng. Diur. will. 17.
Dråparen gifz frid af Konungs ledung. Dråp 39.
Dråparen hwilkin honom bör få dag Dråp: 6.
Dråparen dräpnes dömd ligg will Dråp will. 4.
Dråparen skall till dråp annan nach ock är. D. wil. 14.
Dräper hustrun bonden eller bonden hust: Hög 2. arf 11.
Dräper kona man. Dråp. utz wåda - 8.
Dräper ófuarmagi Dråp utz wåda - 11. -12.
Dulgadråp, Dråp utz will 25.
Dubsmåll, Ting 19.

Diura jacht Bygg 21; 22 23 24

Enmedior gå å andres giffto Kong 22
Enmedior bära ey budkaffle tingmåll ~~44~~! 17

Eder huru han skall gångas, som häradzhöfdinge och domare skall swäria. Ting. balkenn cap. 21 Eder sielff tiuff 16
Eder å tinge gå och nämd stafua. Ting. 22.
Eder så god gifuin som gångin. Ting. 24.
Eder skola å tinge för middan göras och gångas. Ting 5.
Ey må nämd gå emoth nämd. Ting 21.
Edh om tiufnatt och hittis sedan i husom. Tiuf. 13.
Ed gångas än thå att åkärandenn kommer ey till tings Ting 22
Edh åther gångas. Kyrk 19.
Edh skall man icke gå twhan thenn samme dag. Ting 15 Kyrk 19.
Edzöret bryter then som söker heem åt annan. Edz 2: 3:
Edzöret bryther iwarder fången mz färska gerning. Edz 35
Edzöret bryther the som slå eller dräpa annan i kyrkio eller tinge. Ed
Edzöret bryts å tingzwäg eller kyrkowäg. Edz. 13.
Edzöret bryte ey öfuermage eller kona Edz. 36.
Edzöret skall kungiort göras och ransakas Edz 22.
Edzöret bryta huru the läggias biltoga. Edz 24.
Edzöret bryta å landbo och Innehuin Edz 25.
Edzöret huru sökt thz wärias. Edz 21.
Eltar man annen af laga tilmälom. Edz 16.
Eltar man annen af sina ägodelar. Edz. 37.
Erfuer så som barn som son, och dottbarn som dotter. arfd 1.
Ey må horbarn arf taga Arf. 20.
Eld som kommer af blåsande wäder. Hög. 11.
Ersha tiufr. Tiuf. 27.
Egande syn Bygg 26.
Eek barkas. Bygg 13.
Ek bok eller apall huggas. Bygg 18.
Elga spiut må ingen läggia. Bygg 25
Elga spiut gör skada. Bygg 23.
Eldh slepper löss Bygg. 35. 38
Eld som prest eller Clockare släppa. Bygg 35.
Eld brinn å ren annars wijstas manne. Hög. 12.
Eld sättias i annars husom Hög. 11.
Eld som landbo slepper Bygg 35.
Enckzgarthu huru hon äg nyttias Kon b. cap. 6.
Ehrlös bör jntet wittna: tiuf 40
Ettlas må skat ij frälse och frälse i skat konung 30

Fader eller moder dräper barn sitt. Hög: 2.3. Dråp 16.
Falsk och flärd hvad åtskill. Köp - 2.
Faller man af trä - 2. Dråp. 8.
Faller man i brunn - 2. Dråp 6.
Faller huß å annan - 2. Dråp - 9.
Farvägz rum Bygg - 27.
Faller laß å annan, 2. dråp. 6. Bygg 3.
Fallen räknes tädan föter stodo. Edz. 6.
Fasta skola 12 män att wara. Jord. 10.
Fångamann skall antingen hambla eller bötha. Jord, 12.
Fången i konungs tianst Kong. 18.
Fara och örkia må man med annars skep och ankosta
sedan thz laglyst är. Ting 35.
Farled äga alle, the som i by boo. Bygg. 13.
Fä gör skada å åker eller äng. Bygg 13.
Fä lagliga intagit. Bygg. 10.
Fäherder tappar fä bort, Bygg 48.
Fä hänger å gärde dödt Bygg. 10.
Fä dör i giller Bygg 48.
Fä bijtes af hund Bygg 47.
Fä släppes å säden annars olofundet Bygg. 51. eller anorstadtz
Fä dräpes af manne. Bygg 44. Bygg - 14
Fä sargas af manne Bygg. 45.
Fä dräper annars mans fä Bygg 46.
Fä dräper man - 2. dråp. 17.
Fä sargar eller sår gör manne. 1. Sår: 20.
Fä af Socknebij Bygg. 52.
Fästekonos förfall. gift 4.
Fä bötha. Kyrk 22.
Fä eller ankost annars tagz hvar han then. Bygg 53. Ting 38.
Fä och then med thy lidelag hafr. Hög. 14.
Fardaga bole emellan Jord 24.
Fäst med lag och gör then icke å stad och dag Ting 34
Fästninga wittne skola wara å fästning gift 2.
Fäster man tvenne ena kono. gift 2.
Femton år laga ålder Jord: 8 Edz/36.

24.

Fäster man sig kono undan then forra laggiftis lofr. Gift 5.
Fäster man och håller origder. gift 2.
Fästaqvinno vrkad fästamanne gift 4.
Fästaqvinno rånad af fästomanne, gift 5
Finger eller fot afhuggen 1. sår. 4 och 2. sår. 2.
Fiskewatn annars hoo thz ä i vtmarker, byg 25. Fiska olof i annars del.
L 25.
Fiskestolen fördarfwat för någon. Byg 25.
Fiskekar utur Tiuf 29.
Flyr then bonde som geldskyllogar är Köp. 13.
Flärd i köpom. Köp. 2.
Flärd och fall hvad them åtskill Köp 3.
Frelsesmandhest dör och fördarfwas i tienst Konungs, Kon 20.
Frelsesmän huru the skola konunge tiena Kon. 11.
Frelsesman vrander ofor. Kon. 13. Frelsis botum ting 26
Frelsesman will undan frelßeya. Kon 14.
Flår man bast eller bryter gerast i skog annars Byg 49.
Frelsesbarn må frelse niuta Kon. 21.
Frelsesman eller landsman vrander fång Kon 18.
Frelse skall ingin niuta Kon 22 Frelse utföres j Skat Kong: 30
Fred i åker och Eng. Edz. 37. och 1. Sår. 17.
Frillobarn skall moder föda. Arfd. 18.
Frillobarn måga ey arfwa, the fader eller moder ey arfr. arfd 19.
Frillobarn tagar arf mod modren, om modre tagz till ächta gift 2.
Fridzbref skola å Tingstw stadfestas, 1. dråp. 14.
Frid och dag som dråparen bör hafwa, 1. dråp. 6. 13.
Frid hafwa alla them som gudz lekamen fölia. Kyrk 21. Edz: 14 j 20
Frid får ey biltoger, vthan Målsägander beder för honom Edz. 32.
Fridzbrutt Vpsala eller Vastrwa cc Kyrk. 22.
Frendsemiospiell, gudsiwlagz och syskone spiell Kyrk – 15.
Fångar man någon för dråp – 1. dråp. 18.
För dråparen må ey lösn tagas 1. dråp. 11.
Fogla frelsfödda kunna skada göra – 2. dråp. – 17.
Fostermoder ligger barnen Arfd 18.
Folck orwita gör skada – 1. 2. dråp. – 15.
Edz 21/35 – 45 Förfall i Wapnasyn och Cronona tienst. Kong. 16.
Fogdenn so honom sankar Wallit å Edz: 45
Flod och farnöt Edz – 21 tiuffa 4

Rål. Fol. 151 - 13r

Förfallamäther skola swäria Ting. 24.
Förfall om hemoldmann kan ey förkomma Tiuf. 18.
Förgör någor sig sielf. Hög. 4.
Förgör någor skiulbarn sitt för arf skuldh. Hög 7.
Förgör någor annar med Trulldom, Hög. 8.
Försåth för androm i skiull, 1. Dråp. 38.
Försåth å kyrkiowäg och Tingzwäg Edz. 13.
Foth afhuggne aller hendh. Edz. 17. 39.
Förninga till brudh sina. gift. 7.
Förpanta sin Jord. Jord. 7.
Faria och Klätha oppehållas. Bygg. 3.
Förgerning bärs å manne. Hög. 15.
För alle the saker man ey warder baar åtagen, hafwi
then saken gifz witzord att wäria sigh. Bygg cap. 25
Foder skall å bolenöthar, Jord 24. Bygg. 19. Stadg: 14
Fordelz wärio på någonn Bårdz 29
~~För bredt Köp~~ 6
Furstmann + Köp: 15

Galen man dräper aller brenner 2 Dråp. 15.
Gårdh som opbrennes uthi Jord wijssens. Bygg 9.
Gårdar skola gilla wara wåhr och höst, Bygg. 9. Jord 33
Gårda om the underliggia, Bygg. 8. 9 Och om swijn å dem / fällen 40
Gambla gärda gifz witzord, Bygg 26. 17
Gärda oppehålla the som åker och ängiäga, och ey then
som fiordiwall äger. Bygg. 26.
Gärdar någor in opå then andra. Bygg. 26. / 17
Gärde then annar som för annar ligger. ibidem
Gata genom by ligger Bygg. 1.
Gäldskyllogar flyr, Köp. 14. Gield skilla 12 men vttaga ting 27
Kong — 32
Gäld geldes af boo oskifto, ärfd. 22.
Gäld hwru Konungr skall then vthretta Kon. 33.
Gamalt folk hwem them föda skall. Jord. 31.
Gärningzmän som fly i landet Köp. 7.
Gästning med wåld. Kong. 26.
Gifta mö vthan fadernes och modernes willia. gift. 3.
Gåffa gifft 12 Jord / 9 /

N
6.

Giftat någon i barna fädernes, Gipt. 16.
Giftes nÿ bonden i hustruns iord, hus eller wathuwärka gift 5. Ed. 31.
Giftostämpno å Iord är 6. åhr, the å siunde åhrena skall
gifft gifwas, Iord. 20.
Gifwin wed ähr så god som gängin. Ting 24.
Gildrar man i skog annars. Bygg. 20.
Giller hoo thz sätter skall thz löfa laka – 2. dråp – 4.
Gilder ther skada skeer af – 2. dråp – 4.
Glugger under syll, Tiuf 13.
Grinder byggas, och wårda hwar å bolstad sin Bygg. 2.
Gårtiuf. Tiufna. 2.
Gårtiufnar är gest. Tiuf. 4.
Gödning skall af by leggias, Bygg – 5.
Gripar man annan och woldförer – Eds. 20.
Gripar man tiuf, thå äger then hond grep, alt thz han ätte
när sig. Tiuf. 27.
Gulsmid, thz skull att han sälder falt i gull eller sölf Köp – 2.

Halshugga lather man annan, hengia eller stegla Eds. 38.
Halsbane och woldsbane brått, 1. dråp. 2. 21.
Hånd afhuggas, 1. Sår – 3. Konung 27. Eds. 35
Handaloss wåda ther han timar – 2. sår. 6. 4.
Handaloss wåda i dråp – 2. dråp. 4.
Hamblader så att han får ej till kyrkio eller tings fara, 1. sår. 12
Hassl hugs i skogh annars Bygg 16.
Hasslas kona i skylskap. Kyrk 5.
Helgedags brått med arbete, Kyrk 17.
Helgedags brått med slag. Kyrk. 18.
Hemfolgd delas om hemne, Gipt, 13.
Hemfolgd klandas, Gipt. 14.
Hemfolgd behåller them som gifwin ähr, gifte 12.
NB – Hemfrid warder bruten Eds. 1/2/3/4/5
Hemfrid hafr annar å åker och äng. Eds. 37.
Hägnan i åker och äng Bygg: 14
Häster leger man af androm, Köp: 8

14 ~~27~~

Hemsökn görs, och then honom gör thär skada . Edz. 6.
Hemsökn görs, och kommer skada af . Edz. 5.
Hemsökn görs, och hin slår eller dräper, sedan the af
gården komne äro . Edz. 7.
Hemsöks man å sitt mall och bött . Edz. 9.
Hemsöks må ingen efther bother fasta . Edz. 10.
Hemsöks man å annar och annar giörde gerninge . Edz. 11.
Hemsöks man å then doom uthgaf . Edz. 18.
Hemsöks thens döde arfue å dråparen, 1. Dråp. 31.
Hemulsman eller wißer skola förekomma inna -3. wekor . Tiuf. 17.
Hemolsman kommer ey fram å sagdom dag . Tiuf. 18.
Hemula gift man ey jordaköp eller skipt, Jord 14.
Häradzhöfdinge skall wäliaß och om hans edh . Ting. 2.
Häradz Sakör huru hon skall skiftas . Ting. 4. 4 Rente aff Sakör Ting 4
Häradzhöfdinge äger till tingz koma å rätto tingstad . Ting. 5.
Häradzhöfdinge bref . Jord. 10) Häredzhöffdings Säst Kallm: 6: 11
Häradzhöfdinge nekar rätt . Ting 25. äger dom giffa Byta dom L 39
Häradzhöfdinge säger sig ey wetta lag om thz mall Ting. 25. 1 Sår 12
Häradzsyn wädias under lagmans doom . Byg 26.
Herberge willia ey bönder låna . Kong. 25.
Herbergerier 2. i hwariom köpstad . Kong. 13.
Häär werfes mott Konunge . Hög. cap. 8. 9. Dråp med wåd 17
Hesta som dö i Rijkzens tiänst . Kong. 19. Hest giör skada byg 46. 9
Hest eller skiut widh tuhan thär eller lego . byg. 53. Tiuf. 38.
Hester eller hund skall ey sprengiaß . Byg. 10. 45 Legd hest Köp 8
Hesta huru många hwar må hafwa . Kon. 23. Häst/Dagar/Hest/Byg 46
Hiordhollet . Byg 48.
Hiordholdmanne tappar få . Byg. 48.
Hardynga och hiordtag i åker eller eng . 16.
Hiordwall må ingen intaga . Byg. 26.
Hyser man fridlösan . Dråp med will . 17.
Hyser eller föder någor Biltoghan man . Edz 28.
Hittas män säke och skilliaß osäke . Edz. 8.
Hitt må få annad som tappat åhr, thet må man
nyttia sedan liust är . Tiuf. 35.
Hest Tiudrar man: Byg: 9
Hwar bärer sielff sinn sak och ingen andren Edz 21 1 Dråp 2

Broſijm: Kon -40-

Hittar man fund å wäg, eller vthan wäg. Tiuf. 32.
Hitt allar fund skall lysas, allar tiuf heta. Tiuf. 33.
Hitt allar fund må ey af härade föras, Tiuf. 34.
Hittar man fund vthan härad, Tiuf. 34.
Holme i siö allar sundh, Bygg. B. cap. 26.
Leuitici 20 cap / Deute 22 — Horbarn ärfua ey   Arfd. 20. Kon Arfd. 17 ; Gifta 24} 11
Hudstrykas then Ek barkklöper, och ey bothen orkar. bygg. 18.
Hugger med död wid eller timber slofuandes i skog annars ibid.
Hugger man hasll, book eller ek. bygg. 18.
Hugger man annan i rygg arm eller bein, 1. Sår. 7.
Hugger eller hamblar, så att han ey till tingz orkar, 1. Sår. 12.
Hugger man eller slår af androm hand, 1. Sår. 8.
Hugger man öra androm och annor nider näsa, 2. Sår. 1.
Hugger man annan fulsåra med wåda. 2. Sår. 2.
Hugger med af androm med wilde hand eller foot, Edz. 17. 39.
Humblegårdar skola läggias, Bygg. 50.
Humbla Tiufuar Tiuf 28.
Hunder bijter eller sargar man. 1. Sår. 20 / Hunda löper. Bygg: 56
Hundzbot. Bygg. 47. hundt Eftrer vtz folck Bygg 23
Hund then som få bijter till dödz. Bygg. 47.
Huss huru lenge the maga sakslöss standa, sedan by ähr till
Jamfört kommen. Bygg. 5.
Husbrott. Tiuf. 13. Edz 5
Huss må ey i skifsling gånga. Edz. 31. äller sälias stadg: 11
Huss ther man äger hafua hemfredh vthi Edz. 13.
Hustruna skall må ey bonden förbryta. Edz. 31.
Huss skall man thäna eller böta. Kon. 25.
Huss förnin manne Kong 25.
Huss äger landbo äfter andtwarda brutne och ey warmer Jord 25
Hustruna Jord må ey bonden sälia, vthan hon bindz nastom fran
Hött är med Jungo Bött Edz: 16.   Ren, Jord 5.
Hussafrim   Jord 25   Callin 23
Huss leggas hafftrer och deim friedt Edz 25

Jacht. Bygg. 23.
Ikorna skog. bygg. 24.
Jamfömt by Bygg. 1.
Jord wäghnas för lösöre L: Edz. cap. 31.
Thet må Jemnin döma å totall rete måsegande wite Jord 15

Jord ~~hiut~~ inwädsettia eller pantsettia. Jord. 7.
Jord huru hon skall vthmätas. Ting 27.
Jord vthmätin må åtherlösas innan tryj åhr, Ting. 27.
Jord annar säger lagliga wara opbudin annar ey. Jord 4.
Jord bytas swikeliga Kon. 30.
Jord hustruna huru bonde må henne bortskifta. gyft 19.
Jord hustruna huru bonde må henne bortsälia. Jord. 5.
Jord må bonde ey annar köpa, äfn han är fulför å. Kon. 30.
Jord ho henne will sälia, som han med arf fångit hafr Jord. 2.
Jord lagfången. Jord. 1.
Jord skall opbiudas. Jord. 2.
Jord må inwädsettias och åtherlösas, Jord. 7.
Jordeköp må för lagmanne göras, Jord. 11.
Jord deltas om, ståndande vnder lagman och konungs domen
och lagmans skillie. Kyrk. 20.
Jungfru och öfwermagi wed skall lösas. Jord. 8.
Jungfru Jord, öfwermagi och inwilliga Jord må ingn
bortsälia eller bortskifta vthan till bettring. Jord 16.
Jord skifta å lande i köpstad, Jord 17. ~~äfter~~ 15
Jord ho henne till sig wäll och henne bortsellier, Jord. 18.
Jord ohindrat och oqwald i tryj åhr. Jord 18.
Jord klandnadas Jord. 10.
Jord säld huru byrdomän äga henne lösa. Jord. 3.
Jord ey lagliga opbudin och lagliga säldh. Jord 3.
Jord må them åtherlösa som nembder åhr skyldh. Jord 6.
Jorde dele gripper annor till faderens och annar till fangamas.
Jordeler ther förens å kärandenn i gortett. Ting 13. Jord. 30.
Jord åtherlaggia i by. Bygg. 14.
Insatt gotz. Köp. 9.
Ting 33.
J allom edom wichno och nempdom skola bolfaste män wara
Jungfru leygdas gift 3. ~~Domar~~ 22
J opskiftom skog må ingen lofwa androm hugga, bygg 19.
Ingen må annan dräpa för arf skuldh. arfd. 11.
Inlenskeds manns arf arf. 29.
Ingen osakan bör böta, och ey öfwer samma sak. Ting. 29.
Ingen göre sig till målsmann för wallend i annars sak: Kon. 29.
Ingen må döma å annars Jordt vtan Jordegarendes wite/ ~~Jord~~ 5
Ingen må annars tiung taga sig till nytta

J lagom wårom giftas ey bonde i adeldom. Edz. 31 gift 5
Jordebref förderfuas. Jord. 11
Jettar stiält. Tiuf 27.
Jngen må gånga twå åda om een dag. Kyrk. 19
Jngen må rydia å landz almenningia skog. Bygg. 31.
Jula frid. 1. Dar. 1. i Stadslagen.
Jngen må thinga sig Peningar till domare B 31
Jord wissris Jord. 10 +

Kåltunnar. Tiuf 27.
Kastar med sten ell. skiuth stång, ther skada skeermed wåda. 2. sår.
Kastas eller skiuthes åt fä. Bygg 46.
Kärar ey Målsäganden, käre thå länsmannen, och Målsäganden hafwer förtagit sin rätt, Ting 17.
Kyrkofrid, Kyrk 12. Edz. 14.
Kyrkio tiufwar må ey frid i kyrkio hafa Tiuf. 24.
Kyrkogård ligger nider, Kyrk 18.
Kyrkobygning. Kyrk. 1.
Kyrkoskrud. Kyrk. 3.
Kyrkio brinner, Kyrk. 6. Bygg 36
Kyrkio wigning. Kyrk. 4.
Kyrkofrid brytas, sökias med landslagen Kyrk. 20.
Köpmangerr må å landom köpa. Köp.
Kyrkiobro skall wara fran alla band. bygg. 3.
Kyrkiobro ligger nider, bygg. 3.
Konungz råd. Kon. 4.
Konungz frid hoo honom bryter Kon. 31.
Konung skall med macht holla privilegia och frelser. Kon. 2
Konung skall ey lengan vnn i Swerike wara. Kon. 2.
Konungen är wäliande och ey ärfwande. Kon. 3.
Konung skall i Vbsala wijas och Crönas Kon. 7.
Konung må ofwer lagen käro uthåll föra, Kon 4.
Konung will wattarr Ting holla, och huru thz skall kungöras. Ting.
Konungz dombrunt. Ting. 10. Kong: 32:
Konung hoo moth hono wapser bär ö Hög. 4.
Kona skall till drap bindas. Drap mz wil. 29.
Konungs ådro Wig 34

Kona må wäriha. arfd. 5.
Kona warder tagin medh wold fran bonda sinō, arfd. 6.
Kona gänger å andro gifto, gift. 16.
Kona will effther barn i kyrkio gånga. Kyrk. 8.
Kost till bröllop, arfur och prestöll, gift. 8.
Kommer man i öppenbarat wijchte, Ting. 19.
Kost i konungz wutanar tingom Ting 42.
Kost till kyrkiowigning. Kyrk. 4.
Köper man fä hofwatt eller klöfwatt, giort gull eller sölf
wapen eller skurin kläde. Köp. b. cap. 1.
Köper man gull eller sölfwer af androm än af gulsmide köp. 2.
Köper man Wax, salt, wökalfz, smör, talg eller humbla. köp 3.
Köpa må ingen widh bondans hustru, barn, hion, köp. 4.
Köp gorz å tinge och klandas sedan, Köp 4.
Köper man fä hofwatt eller klöfwatt, och klandas sedan, Köp. 4.
+ Köp görs å lande. Köp. 5. Kiöp lagligt Tiuf 15
Köpa, sälia och byta måga landzmän sinar medh annar köp. 6.
Köpmanna gotz eller waror, må ey bonden sälia, köp. 6.
Köpa måga gerningzmän, thz till thera gerning hörer köp. 6.
Köpes salt ala med win och wichter. Tiuf. 15.
Klandas något för androm fä hofwatt eller klöfwatt, gull sölfwer
eller hwariahanda thz är. Köp. 16.
Klandas thz i arf ähr kommit, Köp. 2. Jorda: 10
Klandas köp ther affsida är af kommit Köp. 4.
Klandas köp, Tiuf 21.
Klandas för någon thå skall win och wichter förekomma, Tiuf. 19.
Köper man af androm Jord. Jord 12.
Klifwer man i trä, Dråp utz wåda. 7.
Klocka ringes uthan klockare budh. Kyrk. 6.
Klockare lön, Kyrk 6.
Korn skall thz inläkas, thå skäres undan. Bygg 13.
Krogar skola wara i almanna wägom. Kon: 24.
Kullbarn ärfwer kull om fadher och moder och dödher ähr. ärfd. 19.
Kallar oqwädins ordh. Ting. cap. 46.
Ko slås ~~Kyrgh~~: 45
Käremåll till annann Ting: 20: 43 19   Bygg 25: 38.

Lagmans eed thå konungx walder är: Kon. 5.

Lagman huru han skall wäliaß. Ting. 1.

Lagmans ting och stempna. Ting. 11. Lagmandz siun Bygg 26

Lagmans breff, Jord. 10. Ting. 11. Lagdhez slag: 1 Drap. 38

Lagmans löne äre allestedz i Swerike. Kon. 2.

Landzwäg och Tingzwäg. Bygg. 3.

Landzting. Ting 9. Laghsökiaß skola alla saker å Ting. Tiuf. 12.

Laga förfall för Tingzsökning. Ting. 14. Tiuff: 18:

Lag ey må ey å läggiaß, uthan almogens samtyckia. Kon. 4.

Lag och wäriemåll hoo som fester och ey gör. Ting 34.

Laga wärnen huru länge han skall hollaß i åker och äng Bygg. 14.

Landbons laga byggning. Jord. 15.

Landbo säger afrat wara gullit, och Jordagande säger ney Jord. 2.

Landbon säger lagliga Jordäganden Jord. Jord. 21.

Landbon säger ey laglige Jord ifrån Jordäganden. Jord. 22.

Landbons giffta stemning går i arf. Jord. 20.

Landbon rymer bortt Jord 23.

Landbons nätte fardag Jord. 24.

Landbo må ey för fardag af bole föra fä eller födo. Jord 24.

Landbo må ey af bole föra timber eller Wedhwär Jord. 24. Bygg. 19

Landbo öker gotz utharandträanda. Jord. 25.

Landbo skier af och öker hußbonden något skylling. Jord. 26

Landbo brenner gotz med försumelse. Bygg: 25.

Landbo äger han husen och thz brenner Bygg. 35.

Landzsyn, bygg. 26. 29.

Landzköp, Köp. 5. 6.

Lagwart för enom, lagwart för androm. Jord. 10.

Landwärn. Kon. 23.

Landbo hafwer ey humblegård, Bygg: 50.

Laga häfd öhr 3. åhr, Jord. 14. 18 Arfd. 15. 16.

Lagfången Jord äghe 5 i Swerikes lag. Jord. 1.

Thiön skall lannens hemföraß. Köp. 8

Thiön och lego. Köp. 8.

Landzmännen må obudin till gestbud komma, gift. 8:

Landzmännen må kära om Målsägande ey will. Ting 18.

Lyggar någor androm någon ill. Såårdz cap. 9.

Lägger man skatt af androm Köpm: 8. eller hos Rådz 25

Landzmannen slupper Tiuf.. Tiuf. 31.
Lekarre må ingen sinda ifrån sig till annars gipt. 8.
Leder vthlänskar häär å fosterland sitt, byg. 9.
Legofolk hwem thz bör fästa och tiena, Byg. 15.
Legofolk för thz lockar, byg 15 Lego Stempno twå om året byg.15
Legofolk blifuer slagit af hußbonda, lam och lytt, 1. Sår. 19.
Legofolk må hußbonden nepsa, 1. Sår. 19.
Leger någor annar till att göra onda gerning. Edz. 44. kiöp 8
Lertärkt. 40. i byg. 6.
Legofolk willia ey tiena till sin stempnodag. byg 15.
Lestom husen äger bonden wåda. Tiuf. 13.
Lykstoo. Kyrk. 8.
Lyk föres genom till Jord elldr böte, Kyrk. 8.
Lucht lyggar under, byg. 8.
Lyf gånger för lyf, 1. dråp. 2. Edz 32. Konungb 27
Lyses skall för orenska folk, 2. dråp. 4.
Lyses skall för them som sig i echtanskap gifua, gipt. 2.
Lytesbot med willia, 1. Sår. 3. 9.
Lytesbot med wåda – 2 – Sår. 1.
Lyggar moder barn sitt ihiell, arfd. 12.
Lockar man mö, gipt. 3. Konungz 22
Lockar någor annars hustru. Tiuf. 1.
Löker stiäls, Tiuf. 27.
Löner sig någer vnder Cronones tienst, Kon. 16.
Löpa swin skog emellan, Byg. 12.
Löfstark huggas i skog annars byg. 18.
Löper man näfwer i skog annars, byg 18.
Löper man från kono sin och fäster andra Gip. 5.
Löper then bort som skall tiena för brut sina. Ting. 26.
Lösa Jord med frend innan Jord 8.
Lößkona löper bort med gifftom manne, Tiuf. 1.
Lösker dreng bryter. Ting ~~[illegible]~~. 26.
Lösker man dräper man, 1. dråp 35.
Lösker man för af-hugg eller fulsår 1. dråp. 36.
Lag Och Ey slag dråp willie L 38
Lag stempdor Och Lag fölgder ting 28

N
6.

34.

Lått klandeß arf 15. 14.
Löskar man gör skada, 1. dräp. 37.
Löskar man blifuer geldskylloger. Kiöp. 13.
Lösen tages ey för tiuf, Tiuf, 12.
Löth ligger byamellom, bygg. 28.
Liuger man ära af manne. Ting. 6. cap. 45.
Lagligt Kiöp tiuffa 15 cap

Mangkaraß rad. Kon. 5.
Målsegaren skall dråparen till dräp binda, 1. dräp. 7.
Målsegande rätt för honom i sina sig gifuer. Kon. 29.
Målßman må ingen göra sig till i annars sak. ibidem
Målßman för barn, gift. 20 15
Målßman är bonde för hustru sina, gift. 6. 9.
Målsegande will ey kära, käre tå länsman, Ting. 17.
Målß:der haf wold att skylla för vthan heller tiufnat, bygg. 53. Tiuf. 38.
Målß:der gör lijka för för skadan sin, bygg. 11.
Målß:m skall först mätas sin fulla rätt Kon. 32.
Man och qvinna erfua bade fäd och barn,
Mannföre i tompt bygg 5.
Mannewärn plicht och bot. Kyrk. 9. Ting. 21. V Rät 53
K giöfta 28
Medgift gänge i arf, gift. 12. 13.
Märke annars hoo thz falskar, bygg. 43. 58.
Miärda i annars watn bygg. 25.
Messofall Kyrk. 13.
Moder skall frillobarn föda, arfd. 18.
Måhal skall för honom som bryter konungs dom, Kon. 32.
Måhin jord må Målßman åtherlösa, Ting. 27.
Moder ligger barn ihiell, arfd. 12.
Måhal må ey för bonde afsuara aller tiend, Ting. 30.
Måhal skall afther Drotholnd wijnt, Ting 32.
Måls åther dömmas, Ting. 31.
Moder är Målßman för barna godz, medan hon ogifft är, gift. 16
Mölnestada må ingen byggia annar till skada, Bygg. 33.
Mölnestader byamellom ibidem
Molkar man på annars mand, bygg. 42.
Mö tager man moth fadrens willia, gift. 3.
Mena Edare tiuf: 40

Mårgongåfuor Konungz, Kon. 10.
Mårgongåfuor skall drotning i sin lifz tid behålla, Kon. 10.
Mårgongåfua, Riddarom, Swenom, bondom huru stora, gift, 10.
Mårgongåfuor huru the gå i arf, gift. 10. 18.
Mårgongåfuo förbrytes, gift 11.
Mandgäld, 1. dråp. 26.
Mord med wilia. Hög. 1. 2.
Mord med wåda til kom.t Hög. 3.
Mordbrand, Hög. 11.
Möhet twå byia i åker ell.r eng, bygg. 26.
Möhet hemwall i åker ell.r eng, bygg. 26.
Mutor hoo them tager för doom. Ting. 3. Tiuf 12
Mot nampnd wttane ting må ingen wädia, ting. 41.
Mot nampnd wädia för än Nampnd swaren hafuer, Ting. 37. 38
Mot häradz nampnd kan man wädia. bygg. 25.
Mot landsyn må ingen wädia. bygg. 25.
Mynt skall wara efter Stockholms Ting 32   ginerylt mynt lal 41

Näfuer i annars mans skog huru som tag.u bygg. 18.
Näfuer, Timber, wed må ey landbo afföra, bygg. 19.
Nampnd må ey mot nampnd gå, Ting. 21.
Nempnes man i nampnd ell.r stämpning och will ey. Ting. 33.
Nampnd skall wäria eller fälla å samma tinge Ting 35.
Nampnd huru sin wäria wärii mander Ting 36.
Nampnd som döh är i ell.r någor är wildog.u i henne Ting 36.
Nampnd af henne må man 3 werkor och ey flera, Ting -36.
Nampnd dödzsår i Wåda 2. dråp. 2.   Item i dråp 18/ om 12 kven
Nekar domaren rätt, Ting. 25.
Näsa afhuggas. Edz. 39. 1. Dår. 3. och 2. sår
Noth, näth ell.r minda brytz i fiskewathn annars, bygg 26.
Noth eller näth spilles eller söndrehuggas, bygg. 25.
Näkia tiufuar, Tiuf 29.
Nidingzwerk. 1. dråp. 15 bygg. ~~[illegible]~~ 25 om fiske
Nya ogrinder, bygg: -17.
Nöd ~~wärn~~ Dråp will 12   13
Nat och åhr Dråp wilia: 24. 25 ärf 23

Laga byggning Bygg 33 / 51 / 25
Olaghwondenn bundis Edz 20 Hög 11 Kong 26 / 36
Obudin till gestabud. gifft: 8.
Odalby byggning. bygg. 4.
Ohemolt för thz fäll, böte 3 m. Jord 12.
Offer och offerdagar, Kyrk, 9. 10.
Ofwermage må ey Edsöret bryta. Edz. 26.
Ofwermage dräper man 2. dräp. 11. 12.
Ofwermage skall till dräp bindas, 2. dräp. 13.
öfwermage — Ofwermage gör fullsår eller blodwite, 1. sår. 18.
åhr 15: åhr — Ofwermage som ähr 7. åhr eller minder, böte nidh för sår. 1. sår. 18.
Edz: 36 — Ofwermage doch tagi Målsegandar vensamen, 1. sår. 18.
Jord. 8: — Ofwermage Jord må ey säljas utan till bettring, Jord 16.
Kong: 21 — Ofwermage Jord skall lösas, Jord 8.
Ögon uthbrytes eller öron afskärns. Edz. 39.
Onda gerningar gör någer lagdar. Edz 44.
Ord å tinge görs. Ting 43. Kon: 29. Callm 41
Ogundind ord, Ting 43: 45: Kon. 29.
Ord dör i Cronona tienst Kon. 18.
Odeljord i skallaläge, bygg. 21.
Otampt fä flöyer gärda eller bryter, och gör skade Bygg. 51.
Openbar Kyrckte Kommer mann ey: Tingz: 19 Domare: B 28: 30
Ogilld är denn som hutit böthes för Edz cap / 6
Oskifft Jordt må Ingenn Intaga olagliga: Bygg: 32
Panta Jord. Jord 8. 7
Pant brinner, stiäls eller röfwas, Köp. 10.
Pantsatte gotz Köp 9—10 11
Pantt lagfölia Köp. 10.
Peninga insätta och uttaga. Köp. 9. Peningar Eft stockholms mynt Ting: 32
Peningar uthfästa ther ey laga döma föregångna äro, Köp. 12.
Doma B 31 — Peninga åhro onda uttaga ther inga äro. Arfd. 22.
Prest eller Clerck dräper lekman, 1. dräp. 31.
Prester eller Clerckmänder dräpin af lekman, 1. dräp. 32.
Prest och Clerckars menne frij för nätiom och skall. bygg. 21.
Prester hafwer fådt Sochnabud, Kyrk. 8.
Prestens förfall om Messofall. Kyrk. 13.
Prest med stång eller steen, 1. sår. 13.
Port brytz i annars marck. bygg. 49.
Påskta frid och andra fridr 1. sår. 1. stadzlag
Peninga må ingenn twinga sig till Domare B 31 cap
Pening utfästa må Ingenn twingas Köp: 13 Dom ~~Bld~~ 31

Qvarnstada Jord, Jord. 30.
Qvarnhuss brinner, byg. 37.
Qvarnastader, byg. 33. Kalm: 15
Qvarndammer olagliga byggder, byg 34.
Qwinnokarla och Diörofuare. EB. 42.
Qwinna skall wighna, gift. 22.
Qwinna tagz med wolth. EB. 12. eller ~~35~~
Qwinna må ey EB öfwer bryta. EB 36.
Qwinna warder mörd, 1. dråp. 26.
Qwinna ware så gill i Sårabotum som man, 1. sår. 15.
Qwinna dräper man med willia, dråp. 28. Wz wåda -14.
Qwinna liggir barn sitt ihiell, Arfd. 12.
Qwinna må fridlöß wara. 1. dråp. 29.

Rå och rör, bolstada mallom, Byg: 26.
Rå ähro som stena ey minder ey flere, byg. 27.
Rå och rör hoo them oprifuer, utan laga dom. byg. 27.
Rå och rör må ingen optaga eller nederleggia, utan allom
Jordäganden witterlight ähr, byg: 27.
Rå må ingen till sion taga byg: 23.
Råd Konungens huru thz wäliad skall, Kon. 8.
Råder bonde föringe sinom. byg. 48.
Ransaka i hus effther stöld, Tiuf. 13.
Rådz bane 1. dråp. 21
Rån och sår i senden 1. sår. 2.
Rånb both ähr -3 m. byg. 25.
Rattare ting Konungz, Ting. 4.
Rattare skola wara i stenom byom, Kon. 24.
Rattare tingom skola 12 män wara i Nämpnd, them
må ingen moth mälia. Kon. 35. Ting. 41.
Reser någer sär amoth Konung Hög. 8.
Richsens Rådz ed. Kon. 5.
Rymer någor undan Konungz Banner, Kon. 17.
Rymer man bort med annars qwinna. Tiuff. 1.
Ransaka ther giärning giörs Och bötte ther sam bor tiung) 24
Rannataket byg Cap 40

Rijßhöfde hetar thz barn som aflat madan bonden biltoger är
Rydia skogz rydie må ing^n å landz almenning. bÿg. 32. h^r arfd. 8.
Röfuer man till halß el. Röf^r mā minder än ½ m. Edz. 40. 41.
Röfuar mā antingen till land ell^r watn. Edz. 42.
Röfuer Tiufstuer. Tiuf. 27.
Röfuer man dräparen af them hand fångat haf^r, 1. Dräp. 10.
Röfuer mā faste kono annars, gift. 5.
Röfuas, stiäls ell^r brinner pantin, Köp. 10.
Röfuar nagor fran bonden öll mat och gör wåldgästning. Kon. 26.
Rijckte Dricht [illegible] [illegible] åstadt Domare ~~ell~~ 2—28

Sakar warder bonden thå skall hustruna deel i hwa. Ting. 28.
Sakörer och dombruch mätas, och böthas efther Stocholms wijnert Ting. 32. 27
Sakörer häradz hö^rm them skiptas skall. Ting. 4.
Sacklöß bastas och bindz. Edz. 20. Konungz; 26 Dräp m^z wilia, 19
Sacklöß förgöres halshugges ell^r hangies. Edz. 38.
Såramåll huru the wansatas skola. 1. Sår. 1.
Sår och skam görs i sender, 1. Sår. 2.
Sår ther af hugg kommer i. 1. Sår. 3. 2. Sår. 1.
Sargar man annen ~~eller~~ om wåår eller höst. 1. Sår. 17.
Sår ther man död af thår, skall med munda natt och år. 1. Sår. 16.
Sårabot och lijtisbot, 1. Sår. 9.
Sår skall mätas och bötas, 1. Sår. 11.
Sochnestämmall äro först hörandes. Kyrk. 12.
Schinsit tager then halsfång som dräper honom som bort löper
och bör tiena för brott sin. Ting. 26.
Siäla gift. Kyrk. 14.
Säll någer ohemult, böthe 3 m. Jord. 12.
Sitter man för androm å tingzwäg. Edz. 13.
Siö eller sund sindelong wid bÿ, bÿg. 25.
Siu i nämpnd måga wäria eller fella. Ting. 34.
Sijn på wåår eller wör, bÿg. 26. giärdisgårdt bÿg: 8:
Sijn skall hållas mellan Walborgmesso och all helgon: bÿg. 26.
Sijner om bolstada skall, bÿg: 26.
Skada skeer i åker, Bÿg: 8. Sijn å giärdis gård bÿg: 8:
Slår bonde hustru sina, Dräp m^z will cap. 19.
Slår mann annan j Sår 13 Edz: 13: 14: 15: 16
Sofwandes mann får skade / Dråp medt wilie 15
Sätt twåll wiäld öij / Edz: 9: 10

Syskonna Skipt ärfde — 15

Synamen hwem the skola wärdera, om skada skeer
i åker och äng. byg. 8. Synamen skulle fredellis rädsla, å syn: b: 8
Loh suana Byg. 33

Skall och om olydno i skall, byg. 21.

Skipter man iord å lande i köpstad. Jord. 17. Syskinne skifft ärfde — 15

Skalfougte ähr landzfougte, han äger tiuding i sochne byg. 21.

Skatta iord hoo hanne till sig köper eller skipt. sukelga ~~byg~~ Kon. 30.

Skog barka eller bränna må ingen. byg. 18.

Calmyr 48. 49. 50. 51 52 53 54
Skatt må ärfwas i frellse Kong. 30

Skog rydia må man i try åhr. byg. 31.

Sköfling effther biltogan man. Edz. 21.

Sköflas må ej hustrunnes deel. Edz. 21.

Skyzslön, husslega, förtiänt lön, skall uthgifwas innan
Volsmässer, Rädst. b. 17. 18. i stadz l.

Sköflas må ingens mans gotz fören ähn han lagwunnen ähr Edz. 27.

Skogzwåhnader Edz. 42.

Skogzeld. Byg. 37. 38.

Skiuther man åth diur och råker man. 2. Dråp. 3.

Schrockhoder och affhoder må konungen ähr bryta. Ting. 39.

Slår man koo att hon gitter ej molkat, byg. 45.

Slepper man dråparen lagliga fången, 1. Dråp. 11.

Slepper man Tiuf. Tiuf. 12. 31.

Snöpper man annen Edz. 39.

Söker någor till landboyård i nöd, Edz. 26.

Stong tagz af gård annars, byg. 9.

Sochnebud för prestar och kyrkiomän ithz Kyrk. 12.

Snattare booth. Tiuf. 11.

Strandowrack hör thz finner. Tiuf. 36.

Stempning till landzting. Ting. 9. 10. 38.

Stekamatz och wijting må ej löster dräng bära 2. Sår. 7.

Stempning till häradzting. Ting. 12.

Stempser flere ähn een om Tingzdag. Ting. 15.

Stempser then som boor uthom häradz. Ting. 16.

Stemning till Konungz rättare ting Ting. 40.

Stiäler någor nath för androm, byg: 24.

Stempne dagar twå om åhret Byg: 15 för tiennstfolk

Skyllskaps ärff ärfd: 15: 16: 20: Jord: 6: gifft 1

Söken skall man Kära för Konung 36

Rål. Fol. 151 - 20v

Stiell man bondans hustru ; Tiuf. 1.
Stemnas man lagliga till ting, och forsitt. 12. 3. stempning Ting 12
Stempning till Biskops och lagmans ting, Ting. 11.
Sten kastas och någor får död af 2. Drap. 3.
Stiell man till half mark, Tiuf 6.
Stiell man twå öre ellar mindre, Tiuf 10.
Stiell man tre öre, Tiuf. 8.
Stiell man insetta peningar. Köp 9. 10.
Stiels i kyrkio ellar kyrkiogård, Kyrk. 6. Tiuf 14.
Stiell man twå öre ellar mindre, Tiuf. 10.
Stiell man humbla, Tiuf 26.
Stiell man kid lamb ellar gess, Tiuf 11.
Stiell man fiska ellar nät, Tiuf. 29.
Stiell man lök, kål, næpur ellr rofnor Tiuf 27.
Stiell man Bijstock. Bygg: 39.
Stiell man äple i annars trägård, Tiuf. 25.
Stiell man hund, byg. 40.
Stiels fran bonde hyse för grannes, Tiuf. 13.
Stigbond tagi sielfsyandin upp, B. 33.
Strömmar skola byggias, Bygg. 32. 33.
Sund och ström byamellom B. 24.
Sund byamellom hoo them må byggia, byg. 24.
Sund må wara bolstada skäll, Bygg. 26.
Sunder kull och samkull arf, arf 9.
Swinawallar om man will byggia hono, Bygg. 5 / loo födas 40
Swarars bör man ey uthan till eno tale om dag. Ting 15.
Stadugt blifwer thz landsyn gör.
Sielf Sinn [illegible] om en öres wärd tiufa : 16

Talla å Heindtz dom timmig .39
Tager man annars ting uthan then ellr lago. byg. 53. tiuf. 38.
Talar någor å konung ellar hans Rådh. Kon. 9.
Tafernarne och werdtare skola hollas å almanna wägo Kon 24.
Tafwernar will ey sitt ämbete uppehålla, Kon : 25.
Tager man annan flyggiende i skog sinom, Bygg : 18.
Tager mann annen j Seng medt Konno Sinne Wist : 24
Laga Heinder Jorda 30   tiuffa 22

Täpning och laga wärn om åker, byg. 8.-14.
Thår hugges af annars 1. sår. 5. 2. sår 3.
Tänder utslagna blifua. Eds. 39.
Tänder utslagna huru the bötas skola, 1. sår. 9.
Tappar hördinger boskap, byg 47.
Tingzfrid Eds. 14: 13 Tiung föras skolle alle saker tiuffs–12
Testament och siuka gift Kyrk. 14.
Tiende skall presten hafua K. 7.
Tiunde må ey mätas för bonden. Ting. 30.
Timber Näfwer, wed, må ey landbo utföra, byg. 14.
Ting skall ey wara uthan eet i hwaria wika, Ting. 6.
Tingstad skall ey wara meer än een i hwario härade ibid.
Tingstima skola wara twe om åhret, Ting. 8.
Tingzdag kommer å helgan dag, Ting. 7.
Till ting bör häradzhöfdinge komma, Ting. 5.
Tiufuar hafuer bolagzman eller Tiufbarn, Tiuf 3.
Tiufwer warder ey tagin wid färska gerning, Tiuf 5.
Tiufnader wijtas manne och är i handom tagit, Tiuf. 7.
Tiufnat till half mark, Tiuf. 6.
Tiufnat till twe öre, Tiuf. 8. 9 Tiufflar äro tre tiuffa: 39
Tiufnat till twå öre, Tiuf. 10.
Tiuf står till annan, Tiuf. 15. Tiufnat bör rannsakas tiuff: 13
Tiuf hos hond grips huad han skall hafua, Tiuf. 23.
Tiuf slappes eller tagz löfen för tiuf. 12.
Tompt ägor bryttes, byg. 4
Tomptelägr gathu, byg. 5.
Tompt will bonde hus å byggia, byg. 5.
Torfskiynd, byg. 14.
Trä faller å man dräper med wåda 5
Trägård ähr i hemfrid. Eds. 43.
Trägårdz tiufuar, Tiuf. 25. Eds. 25. i stadzlag
Twungat till att utfesta peningar. Köp. 13.
Troo Christen. Kyrk. 1.
Tiudrar man hest. byggninge: 9.

Trigia åra häfd/ ärf 15/ Jorda 18/ 8 10 14
Trulldoms garningar, Hög. 6. 15. ~~Spen~~ ultimo
Trætöker huru the böthas skola, 1. dråp. 29.
Tretalur å tinge. Ting. 23.
Tolf manna Nämpnd. Ting. 34. 41. Byg 26/ Edz 42/ Hög 4/ i. dråp 18
Trälskab bonde wed sina rätta inslagor, Jord. 34. ting. 33
Tidelag. Hög. 6. cap. 14
Tvänga witner Deut 19 Matteus 18/ Köp 9: 10:

Wad i åkrom och engiom, byg. 16.
Warder man gripin i hande sino. Edz. 19.
Wådeld och wådaboth hand som brennar, byg. 35
Wådareld och wådaboth ther någor warder dräpin. 2. dråp. 2.
Wådahugg må ey wara uthan wit, dråp. 1.
Woldwärk å Jord. Kon. 28. / å fiske Byg 25
Woldgärninga huru the skola kärat. Kon 36.
Wåda och Salb man åt honom, tå ähr wåda willie 2. dråp. 7.
Woldtags iord af någrom, thå bör honom afgäld som warden miste. Jord. 19.
Woldförer någor then andra, böthe 40. m. Edz. 40. Kon. /26 36
Woldgärning å mans näso, ögon, öron, tungo. Edz. 39. | i dråp 19
Woldgärning giörs å konung eller wissans herrar ~~Edz~~ hög. 8.
Woldgärning skall man lysa å nästa ting. Kon. 36.
Woldförer man annars fästekono, gift 5.
Woldgästning. Kon. 26.
Woldföres dråparen, från them hand gripit hafr. 1. dråp. 40. Edz. 12
Woldtager man Kuinno. Edz. 12.
Wärn för enom wärn för allom Jord. 10.
Woldwärkan gör någon böthe 40 m. Kon. 28 Edz. 40.
Woldgestare göra eller få dråp eller sår. Kon. 27.
Wägh teppes androm till skada, byg. 32.
Wapnasyner, Kon. 11. 12.
Wangastall skola oppehollas, byg. 20.
Wangagärda skola oppehollas, byg. 21.
Wanganätt skola alla hafwa, byg 21.
Wäd brinner eller stiäls, Köp. 9.
Wangagärda skola tompter oppehålla med bolbij, byg. 22.
Wräker. bonde legohion — byg 15

22 ~~43~~

Wåldzbanne Bot ~~Dråp. will~~ 18/20 Ditt. wåde och willia / Dråpp 1 Cap wåd

Wädia moth nempnd, tå wädir för än the swornt hafua. Ting 37. 38

Wädir moth häradznempnd, och under laghmans nempnd, Ting. 37. Bygg 26

37 38 39 — Wädir moth laghmans Nempnd, under konungz nempnd, Ting

Wädiat moth häradzhöfdings, under laghmans dom, Ting. 38. 39

Wädiat häradzhöfding moth laghman under Konung. Ting 39.

Wädiat må ingen moth nempnd i rättaro tingom. Ting 40.

Wäd skall insettias med twenne withne, Köp. 9.

Wenkalladir skog mellan byia. bygg. 28.

Wårde then wäghir och brwe, som bolstaden äghir. bygg. 2.

Wädsatt Jord hwem hon skall åtherlösas. Jord. 7. 8.

Wårde hwar husom som han hafuir lås och nykill öfuir, Tiuf 13

Wreda må ingen lofua i ofskiftom skogh. bygg. 19.

Wedamentz och wijting må ey löskar drang bära. 2. för. 7.

Wäga skola wara 10. alna breedir, bygg. 2.

Wägar bör man rydia, bygg. 3.

iemåll ← Wäria aller falla ey Nempnd å sama ting. Ting. 34. tiufa 16

Werka i skiptewaghnom annars, bygg. 25.

Witter i giftamålom, Gifft. 2. Må 2 witna å quino sida / Wåd 9/10

Wäga och dike hwem ther skola byggias i åkrom och engio, bygg. 7.

Wenn om åker och eng. bygg. 8.

Wijtesmåll och dölsmåll. Ting. 19. 20

Wilia näthnas öfwirmagh för wåda, 2. dråp. 11.

Withne skola swäria, och hwru. Ting. 21. Withne: skulle för Rettenom Föras Ting: 5

Withne som ather draghas. Ting. 21.

Withne hor på them fampnad. Edz. 18. Witnar skolla bofaste wara ting: 33 cap

Wpbudin Jord, Jord. 2.

Win och withne skola i all köp wara. Tiuf. 15.

Win döll och säger ey wingatt wara, Tiuf. 20.

Wijtas man fuller tiufnader. Tiuf. 7.

Wheruinnand hefd. Jord. 1.

Wmbodzman må ey sälia annars Jordh.

Wathn må man ey af forno förwenda. Bygg. cap. 34.

Wäries laglig för enom tå är twått för alom Jord 10

Wsieger Nagenn annann högmåll 13 cap

Wåde och ~~willia~~ skills åt / Dråp wåda 1 cap ~~wåda~~ Bot 3

Witne tu bestå Deuter: 17: 19: Matth: 18: Kiöp 9. 10.

Weſiälld Bög 14

Een vnderwijsning hwad som Nyje lagen och then gamble skil åth.

Konunga Balken.

Laghmans dömme	Nyje lagen holler allafur laghmans dome — — Gamble lagen holler Nyje,	cap. 1.
Målsmans domme.	Nyje lagen hwar som gör sig till Målsman vthan som lag sägher, böthe -3. m. Gamble lagen holler 40 m. cap. 22.	
Domare	Nyj lagen holler, öfuer all innrikes domare — Gamble holler alle domare	cap. 4

Arfda Balker

Barna arff	Nyj lagen holler: Barna barn arfua	cap. 1.
	Gamble lagen holl.r: Alt in till fempte man	cap. 1.

Jorda Balker

Jord vthsäija	Nyj lagen holler: Landboan skall vthsäija iord för midfasto: Gamb. l. holler för Kyndersmesso	21 28 cap.

Byggninga B.

Gerdzgårda.	Nyj lagen: Om Walborgmesso skola alla gårda gilla wara: Gamb: l. holler om helge Torsdag	9 cap. 8 cap
Suin	Nyj lagen: Lopa suin skoga mellom skall ägandan tilsäyia 2 resor för äen han böther.	12.
	Gamb. l. holler strax thz äer skedt skall han bötha	11.
Vthsiell	Nyj l. holler: Vthsiellar skall wara så myken han war vtit hafuer	cap. 14
	Gamb. l. holler an han skall wara 30. åhr på hwa-nna skind.	13. cap.
Nöth.	Nyj l. holler. hwar som hugger nöth ellar spiller böthe 40 m. Gamble holler: böthe -3 m.	25 cap.
Landz wegtyldr.	Nyj lagen holl.r: häradz och landz almenningz wegtyldar skola vthgiffuas inna Thommesmesso	cap 29
	Gamble lagen holler innan Francisci dag	cap. 24.

Bryt hester sig i broo.	Nÿ lagen holler: Bryter hester sig i broo, böthe äger för- dubbelt så myckett han wärd är. Gamb. l. böthe 12. öre	Cap. 3 Cap. 27.
Brinner kyrkio.	Nÿe lagen: Brinner kyrkio böthe äger med 40 mk. Gamble lagen bothe äger med 3 mk – –	Cap. 26. Cap. 28
Brandstud	Nÿe lagen Branstud äger wara half span korn ell' örtig Swen- ska peninga : Gamb. l. halfspan korn och 4. dr.	Cap
Ek brinner	Nÿ lag. för hwarde Ek eller book som brinner med wåde eldh böthe 9. öre Gamb. l. för 10. Ekar böthe – 20 mk.	Cap 38 Cap 28.
Hugg. Ek	Nÿ. l. för 20 Ekar böthe 28 mk. Ey wärdt the boch slöner Gamb l. för 20 Ekar böthe 40 mk.	Cap. 38 Cap. 28
Koo slagen	Nÿ lagen Slår man koo så att hon gitter ey molkatt, böthe een half mark. Gamble lagen. böthe ½ öre.	Cap. 45. Cap. 33.
Humble hampstre.	Nÿ l. hampstar man humbla innan Bartholomej, böthe 3 mk. Gamble lagen holler – 12. öre	Cap. 49 Cap. 36.

Köpmåla Balker

Guldsmidh fall flerdh.	Nÿ lagen: Fäller guldsmid flerdh, böthe 40 mk Gamble lagen holler – vj. mk.	Cap. 2
Fallende flerdh	Nÿe l. Fäller man flerdh böth – 12. mk Gamb. l. holler – 3 mk.	Cap 3.

Tingmåla B.

Stämpening	Nÿ l: warder man stämbd till tings han skall swara å första tinge med 3. öre : Gamb. l. Wid tiande ting.	Cap. 12 Cap. 9.
Wadh	Men wad skill myckett åth i gambla lag och nÿa. Gamble lagen, wädie strax under konungen – Nÿe lagen wädie först under Lagman	 Cap 22. Cap 37.
Kostare ting.	Men Kostare ting skill myckett åth i gambla lag och nÿa Men then nÿa lagen Instruerar myc- ket lindsamare än then gambla	Cap 14.

Edzöres B.

Hemsökn. Nÿ lagen: Söker man hemm ath androm, will skada
göra och gitter eÿ: böte 40. mark.
Gamble lagen: Hött ähr mind ingo bööt

Bryta dör. Nÿ l. Bryther man dör, böte 40. mk
Gamble lagen, böte -3 mk.

Woldtagen quinna. Nÿe lagen. Tager man quinno mid wold miste hufwud
Gamble lagen böte Edzöret.

Försåt. Sitter man för androm å kÿrkio ell. Tingzwäg, will
skada göra och gör eÿ, böte 6. mk.
Gamb. l. Thå ähr hött mind ingo bööt.

Kläder hugget. Nÿ l. hugger man å kläder annans mans eller
mann, och kommer eÿ blodwijte inna, böte -9. mk.
Gamb. lagen holler -3 mk.

Föder Biltoger man. Nÿ lagen: Hwar som holler Biltoger man och föder
sedan hans månade dagar lidhe ähr, böte -3 mk.
Gamble lagen -40 mk.

Rof. Nÿ l. Hwar som röfwar till half mk. miste hufwudet
Gamble lagen holler 40. mk.

Röff. Nÿ l. Röfwar man minder ähr een öre, böte 6. öre
Gamble lagen, böte -3. öre

Nÿ l. röfwar man öre eller mera och minder än 2. öre
böte 6. mk. Gamb. l. 3 mk.

Sammalunda skall och i alle andra artiklar om
Rhån i then nÿja och gambla lagen

Högmåla B.

Nÿ l: Dräper kona man ell. barn sitt thå skall hon brennas
Gamb. l. †Tå skall hon stenas: och annorstedes ther nÿja
holler att kona skall brennas, holler then gamb. att hon skall
stenas.

Nÿ l. Hwem som wijstes mordbrander och orkar eÿ ska-
dan återgälda inna 6. månader Gamb. l. Innan til
nesta landsting.

Dråp. S. medh wilia

Rådzbana — Ny lagen: Rådzbana böte 6. ℳ. målsägandom [illegible]
Gamb. l. xl. ℳ. till treskiptis

Dulgadråp — Ny l. För dulgadråp tager Konungen halfva böte och halft
Målsägande: Gamb. l. Tagi konunger twaluti och Målsäg.de tridiung

Mordgeldh — Ny l. Om Mordgeld, tagi kon.g 20 ℳ. och 20. Målsäganden
Gamb. l. tagi Kong.r 2. lutter och målsägande tridiung.

herskap — Ny. l. Denne herskaper aller quar, böte 3 ℳ.
Gamble lagen 3. öre.

lagfången dråpare. — Ny. l. Hwar som dråparen warder lagligha fangen, thå
skall han andtwardas Konungs fougte: Gamb. l.
hellir Konungs lensman.

Dråp med wåda

Gildro — Ny l. gör någer skada med gildro och olusto, böte 40. ℳ.
Gamble lagen - 20. ℳ.

Brun — Ny lagen: Får man skada i Brun, böte - 10 £.
Gamble lagen 4½ mark.

Klifwa i trä. — Ny l. Klifwer man up i trä bidin och får bana aff
böte -10. £. Gamb. l. 4½ mark.

Såramåla S. mz wåda

Sår så att man warder krumpin — Ny. l. gör man annan såran så att han warder krumpin
aller lamber, böte för såret 6 £. och 9. ℳ. för lyte
Gamb. l. 3 ℳ. för såret och tolf öre för lyte.

Tumul finger — Ny l. För tummulfinger aller fot framman mista 3. ℳ. såret
och iii. ℳ. för lyte: Gamb. l. 12 öre för sår och 12 öre
för lyte.

Longsta finger — Ny lagen Longsta finger 12. öre för såret och 3. ℳ för
lyte: Gamb. l. iii. öre för såret och iii. öre för lyte

Litzla finger — Ny l. För litzla finger 9. öre för sår och 12 öre för lyte
Gamble lagen - 3 öre såret, och - 3. öre lytet.

Någre almenneliga Regler ther een domare bör sig efther retta.

1 en domare skall först besinna, att han är een gudz Befalningsman, och thet embete han förer, thz hörer gudi till och icke honom sielfwom, och therföre hörer och domen som han dömer, gudi till, efther han afsagder warder i gudz embete på gudz wegna, så att thz är wißeliga gudz dom, och icke menniskio dom, och är itt heligt embete, ther gudi skall stoor priß uthi winnas, när thz rettliga brukat warder, Och therföre ligger domaren stoor macht opå, att han förer sig wiseliga före, och icke dömer någon falsk dom, efther thz han gör på gudz wegna thz han gör, ty gud will hafwa rätt och icke orätt, Så att ther een domare weet sig döma een falsk dom, han dömer sig till een ewig fördömelße, i thz han brukar then gudz befalning till öfwerwold och orätt, som till lag och rätt af gudi insatt är, Men ther han hafwer willia till att döma rätt, och ransakar grant efther sitt yttersta förstånd om retten, och kan dog icke för sin oförståndighet skuld finna opå hwad rätt är, och dömer så een falsk dom, tå hafwer han någor orsächt att han är kommen på then falska domen emoth sin willia af wåda och icke af berådt modh, Och om ther skall gå straff efther, thå bör thz wara wåda boot

Domare du äst een Gudt på jordem och sitter i gudz stad döm rätt

Döm rät

wåda Bot

2 Efther thet een domare förer gudz befalning till att döma rätt therföre bör honom af alla macht, winlaggia sig ther om, att han weet hwad rätt är, Ty såsom then icke tienar till een prædicant, som icke weet hwad som i skrifften står, och hwad grund och mening ther uti ähr, och huru the brukas skola, Och therföre stå the farliga och göra oppenbara orätt, som skicka them uth för domare, som intz förstånd hafwa, förty huru skall han döma rätt som icke sielf weet hwad rätt ähr, Och the som sådana oförståndiga domare uthskicka, skola betrachta sig att the wist blifwa delachtiga med i the falska domar som afsagda warda, Stå the och sielfwe farliga, som sig taga domare embete opå, och kunna thz dog lijkwall icke bestå

Domare wet hwat rät och orät är

Domaren skall wara förståndig

3 Så skall och domaren tenckia ther opå, att såsom han är sielf

N
6.

gudz Befalningzman, så höres och folcket som han döma skall gudi till så att han mz gudz och icke sin eighin befalning och embete, skall döma gudz och icke sitt eghit folck, som han will stå till swars in för honom som folcket tilhörer

4 Dezlikest skall han och besinna, att domare embete är för thz meniga besta insatt, och icke för domarens eghit besta, och therföre skall han bruka thz then menige man, och icke sig sielf til gode, än tha att thz och är honom wäll sielfuom till godo, när thz rätt brukas Dog skall han in sökia thz meniga besta med embetet och icke sitt eghit Ty domare embete ähr för then meniga man skuld, och then meniga är icke för domarens skuld.

Domare acta mehra det meniga bästa änn dit egit

5 Och af thet nu är sagt, kan man klarliga merkia, att the stå farliga för gudi, som drifwa alt lagen ther efther, att the skola få stora sakörer, ty lagen är icke giord för sakörer skuld, uthan för rätt skuld then meniga man till nytto och gagn, och icke till olaglig skatning skada och förderf, Och the Fougtar och Befalningzmän, som alt fara ther efther, att the skola draga themb hema stoor sakörer tilhanda, the äro herrans skadeligaste fiender, forthy thz som så mz orett samman leggies, thz drager bortt alt thz herren hafwer sielf rettferdaliga samanlagt, och therföre hafwer herren ingen så skadelig fiende, som sådana hans egna Fougtar äro: Een orettferdig penning drager tijo rettferdiga bortt med sig, (Och therföre hafwer herren ingen så skadelig fiende som sådana hans egna Fougtar äro), och therföre kan ingen göra herrano större skada, än att han låter komma orettferdig sakören in i hans Rentekammer forthy alt thz rettferdiga godz, som ther inne är, drager han tha med sig. Och som man säija plägar, De skola wara starck låss som kunna holla inne een orettferdig penning, och thz illa fåtz, mz sårgen förgåtz, Orsaken ther till är thz: När gud seer thz embete som till lag och rätt insatt är, brukas till olag och orett, Då låter han komma thz ther till, att ther ath wij mena sökia gagn, ther få wij alldrastörsta skada, och thz är wår girighetz rätta lhön: Då opwäckar tå gud oss wrlig och

Baudir Skadlig

Orätt orsakar
Krig och mijkit ondt

Räfstdem

krig, eller andre skadelige bekostninger, ther både rättfångitt och orett fångitt gotz måste förspilles, Och ther stämmer oß mätt vthinnan, medan wij bruka öfwerwold på them som wij skole beskerma, och draga ther peninga in med, Då måste åther the komma som öfwerwold göra på oß igen, att thz tå måste i öfwerwold uthleggias, som med öfwerwold indragit är, Then thetta icke tro will han måste af förfarenheten thz förnimma, Thÿ lather öfwerwold inthz ostraffet blifwa besynnerliga när the thz göra som på theres embetes wegna thet afwärja skola, Therföre må hwar och een herre ser sig wiseliga före hwem han uthsender för Befalningsman eller fogta, och må han wäll seÿa så till honom: Far uth och war mig full och trogen, och lat mig ingen orettan pening, heller orettferdig sakföre komma til handa tÿ ther gör tu mig skada med, Och detta ware nu sagt om dem, som lagen wrengia efther sakören, och göra ther mång fattig öfwerwolds och orett med, Men om laglig sakörer och skälig, är detta icke sagt

Domaren skall grant witha lagen ther han epther döma skall tÿ lagen skall wara honom till een rettilße. 6

All lag skola wara sådana, att the tiena till thz meniga besta och therföre tå lagen blifwer skadeligen, så äre thz icke mera lagh, uthan olag och bör affleggias. 7

Een god och beskedelig domare, ähr bettre än god lag, tÿ han kan alting laga epter beleglighetenna. 8 Godt domare

Ther een ond och orettwiß domare är, ther hielper god lag lithz, tÿ han wrenger them efther sitt sinne. 9 slem: Domare

Ther rätt och skääl icke är, ther kan och icke heller wara lagh tÿ för the skääll skuld som lagen hafwer med sig gillas hon 10

All lag bör mz beskedalighet drifwin warda, förtÿ högsta rätt är högsta orett, förtÿ nåden måste wara med rätten 11

Lagen gillar icke alt thz som hon icke straffar, tÿ all misshandell kan icke oprächnas i lagbokenne 12

Domare

Acta hans mening som lagen giorde

13 Iall lag skall domaren acta hwad hans upsåt war som lagh giorde, annars kan lagen warda mißbrukatt, och wendas till itt annat sinne, än hans mening war som lagen giorde

Menige mans bästa är ypperst lag

14 Thet menige mans besta thz ähr yppersta lag, och therföre thz som finnes then menige man till nytto wara thz bör hållas för lagh än tå att beskrifuen lag ether orden synas annorlunda lyda.

15 Landzens sedh när han icke hafwer oskiäl med sig, bör han räknas för lag, ther man och epter döma må.

16 Osedher bör ingen hielpa, thz är: Ingen skall hielpa sin sak ther med, att han säger månge så göra, som han giort hafwer, efther thet finnes wara emot lagen.

17 Almenneliga ordsprok, brukas ofta för almennelig lag, ſlikka och så äro rätt lag sådana som thessa äro:

1 Then ther går i borgen han går i betalning Kiöp 12
2 Hött är med ingo bött Edz: 16
3 Afwundzman bör icke witna.
4 Förnöd bryta lag.
5 Olaga fång ähr ofång. Jord. B. cap. 1.
6 Man skall icke bättra ondt med hälfwo wärre.
7 Ingen kan wara domare i sin egin sack.
8 Efter enons mans tall, skall ingen dömas Kiöp: 9: 10
9 Een ähr löß man bör icke wittna
10 Then ther slår han bryter Edz: 3:
11 Wold ähr icke landzrätt
12 Thz är icke alt sant som sanno ähr likt
13 Hwar och een ähr sin wolda wän
14 Thz man gerna hör, thz wittnar och hollar ma gerna uz.
15 Then icke hafwer fä han böte med kropp. Thiuf. B. cap. 8.
16 Kalld sak är så god som wittnat Dräp. mz wil. 24.
17 Okiönd gerning hafwer ingen wanning
18 Ther een bryter med ther skall een bättra med
19 Okunnom manne gifz icke wißord

Bäglann

20 Then sin frijheet mißbrukar han är wärd mista henne

Och månge sådana andra oppenbara och almenneliga orsaker plä-
ga brukas för lag, så att ther må dömas efther, förty sådana almen-
neliga orsaker, äro som andra regler ther lagen är uthdragen aff
hwilka een domare bör att wetha.

Ths konungen med skälom will, ths wäxnad för lag,
Ths then meniga man samtyckar skall wäxnad för lag, 18
Then gör emoth lagen som gör emoth lagsens mening, ähn
thå han synes göra såsom orden lyda i lagen. Och sådana
skeer myket här i werlden, ther man wenger lagen efther ordhen twing icke lagen:
och icke efther hans mening som lagen giorde, Werldh och ofund
gör ther och mykitt.

All lag äro insatt för rätt och skäll skuld, och icke för sakörenn
skuld, förty sakören är itt straff som them går uthöfwer som lagen bryta 19
Men lagen willia heldt wara obrutin ähn brutin, och såge heller så
att ingen sakör wore till eller skulle behöfwas.

Ther man icke hafwer beskriffwen lag opå, ther skall man god sedwenio skall brukas
bruka landsens skäliga sedwenio för lagh och döma ther efther. 20 för lag

Lyka brått kräfwer lyka ~~[illegible]~~ straff, och therföre skall man icke lika brot lika straff
see ther och ther, hwad then är ryke eller fattig, uthan straffa så then med fatig och rik 21
ena som then andra ther lyka brutit äro

Domaren skall tala sachtmodeligen med them som i rettenn koma 22
annars gifwer han sielff stor tilfälle ther till, att han icke skall vnna
then partenom gott som han illa tiltalar, Och kommer så i mistancka
att han icke skall döma een rätt doom, Så kommer man och icke Domare bana icke
i retten för then skuld att man skall ther bannat eller illa tiltalat folk
warda, uthan till att sökia sin rätt. Men ther saken så be-
gifwer sig, att någon parten måtte straffas med ord, thå skall ths
skee när saken är ransakatt, och domen är affsagd och ey förre.

När domaren sitter för retta skall han icke wara wred 23
på någon partenn, förty wreden förblindar honom, att han icke Domare wre icke wredt
besinna kan hwad rätt är i sakenne. ij retten

Domaren.

24 Domaren skall icke wara för hastig till att döma, förren ähn han sakena wäll begrundatt hafwer, ty een hastig doom ähr siellan rätt

25 Ingen ting är domaren så storliga af nöden som beskedlighet, att han weet när han skall wara streng, och när han skal wara mild i lagen, Ty att allt straaf bör wara till förbättring.

26 Straffet bör sådana wara om mögeligitt är, att thz icke förhindrar honom som straffat warder, till att bättra sig, såsom skeer med them ther stulitt hafwa, hwilka ther slå med stupona, mista öronen och wijsas af by, Om sådana mann skola rymma bort i främmande land, ther ingen kände them, och willia sedan bättra sig och föra itt gott lefwerne, så warda the dog aldrig betrodde, Då är thz straffet hond som straffatt är till hinder, och blifwer så therof förtwiflatt, och wärre än han war tilförenne, Och hade förthenskuld bettre waritt, att han strax hade mist lifwet: Sådana skeer och med hoorkonor, the ther sittia på kåkan och wijsas af by att the tilförenne drifwo hoor med een eller twå, och blifwa sedan hwars mans horor, hwilket icke ähr till förbättring, utan gifz ett sådana straf tilfälle till att blifwa wärre ähn man war tilförenne Therföre skall domaren i sådana sak bruka beskedelighet, att man icke tager rätt ondt, och gör thz hälfwo wärre, Men lagen kräfwer alltid förbättring, och till förbättring bör hon drifwin warda.

27 Domaren skall icke wara för hastig till, att någons mans ähro och goda rychte förkrenckt warder, och therföre göra the ganska illa och obeskedeliga, Ja och stoor orätt ther till med, som koma een god obrychtat man eller qwinno i oppenbara roop och rychte, och leggia honom eller henne lag före, på thz the kunna få Saköre ther med, än thå the ingen skall hafwa ther till, som the leggia honom eller henne före. Sådane domare göra tyrant nes och Dennes befalning, förty domare embete skall wara snarare till att hielpa än till att stielpa : Beskyllda mans ähro och goda rychte skall domaren, och icke förkrenckia

med mindre att saken ähr, så öppenbar worden med skäll och bewijß att ingen beskydning hielpa kan, Och therföre är thz it förbannat ting, ther gud och will straffa öfwer, att man söker så saköre, att annars mans goda rychte heder och ära, ja, ändå ther öfwer förkrenkt Och thz ähr emoth Swerikes lag som willia i the saker som lijfwet heder och ära pågällar, skola till wara tw. manna witne. Af hwilket ähr klart på taga, att lagen icke gillar fram och it löst rychte som opkommer, thy skickar hon till så mong witne.

J högre saker 6 manna witne

28 Thz är öppenbara orätt och kan myket ondt af komma, att Domaren för it löst tall eller rychte skuld, twingar någon till lagh med minder ther äro någor annor lijkelße till, förthy annars mans owen, kan snart af afwund och owillia, komma it rychte på gång Seer man och öppenbarliga för ögonen, huru offta mång falskt rychte opkomma och gå widt omkring, Skulle man nu them strax twinga them till lagen, som i sådana rychte komma, thå skedde them orätt uthan heller skulle then utalas, som sådana rychte förer, att han thz bewijsa skulle.

Ondht Rykte frå affwundz urendt Jemf. 30

29 En domare skall icke lätteliga laga någon till lag gång med minder att nöden twingar honom ther till, uthan han skall heller söka annor medell att ställa then uhfwidz som saken står mellan Ty thz ähr befruchtandes att ther offta gånges lag, ther skeer och offta falska edar, thz domaren bör att förhindra, besynnerliga här i Swerike, ther man är ganska wadabogen till att swerija.

30 Ther åklagaren hafwer ingen skäll, bewijß eller lijkelße till sin clagomåll, thå är swarandens Eed så gott som åklagarens Ja, och bör ey twingas till lagen, Men ther åklagaren hafwer någer skäll eller lijkelße eller it witne med sig, thå ähr hans Ja bätter än swarandens slätta Eed, och thå komber han honom till lagen Ther så icke skeer, skeer swarandenom orätt om han twingas till lagen, förty honom bör icke strax göra lagh att honom något ~~ondt~~ wijses eller förkastas, med mindre klagaren hafwer skäll

om twenga witnen Deut 19 Matt 18

Edt bör wara på Swarandes Sido

Städ iche edt jmot witne

skäll medh sigh, tå kommer han honom till lagen, Men ther han hafwer full skäll och witne, på thet han swarandenom wijter, ther kommer swaranden inthet till lagen. Ty att nogh öppenbara skäll och witne, skall ingen städias till Eed, vthan han fellis thå till sakenne, Men thet honom wijtes medh half skäll, thet må han läggia ifrån sig medh lagen.

31 Ting 21 cap Swara med Edd och ej klaga

Ther åklagaren hafwer ingen annor skäll på sin clago inhåll, vthan han will fölla thet medh sin eed, att han hafwer rätt, Medh sådana eed kommer han icke swaranden till lagen, förty eed skall icke gå annors eed, Ey bör heller eden, efter som man nu ther om talar wara på åklagarens sido, vthan opå hans sido som swaranden är Medh eed skall man swara och icke klaga, och ingen må swärja sig peninga till.

Jngen må swärja sig peninga till

32 Sett op 12: manna nemd j blind Sak

Ther een warder beklagatt medh någon hoghmålis ärende, eller annor swår sak, som går opå lijfwet heder eller ära, och icke är sådana skäll till, att han kan fellas till sakena, Ey kan han heller sielf kunna lag åstad, tå säger lagboken att opsettias skall tolf manna nempd, wäria the han wari wärder, fälla the han wari fälter. Nu är saken stundom så blind, att nempden säger sig hwarken kunna wärian eller fällan, och är så när sadan som förre, Men thet är icke rätt sagtt, förty om the kunna icke fälla honom, så är han waardar, och bör att gifwas löß, ty att the som icke kan bindas till sakena, han skall wara frij, Och hwad rätt wore thet, att man skulle pina och pläga honom som man kunde inthet bewijsa öfwer.+ Skall man och altid wara mera benägen till att hielpa, än till att stielpa.

Dem ej fällis är wärder

Hiälp heller än stiellp +

33 Nåde skall wara j blinda saker

Så skall man nu hålla för een almennelig regle i all rättegång, att ther som så blinda saker äro, att man icke vthleta kan hwad rätt är, Ther skall man gifwa honom löß som beklagatt är ther han än wore brotzligen, förty thet är altid bätter gifwa een brotzligan man löß, än pina och pläga honom som obrotzligen är, ty thet hafwer stoor farlighet medh sigh, och gud warnar ther

för

öffuer högelig förtörnatt, att then som brotzligen ähr lider öfuerwold och orett.

Domaren bör ingen plåga med mindre han hafuer skäll och öppenbara bewijß för sig, Gör han ther öfuer så är thet öfwerwold och orett, thet honom illa bekommendes warder. 34

Plåga ingen utan Skiäll

Efter thet att här i Swerike är folcket ganska undaboget till att gå lag, Wore tilbörligit att domaren spörde them till som lag nemna äro, hwad skäll the weta af sakena, eller kunna honom så grant som the swäria med, att the tro honom wara obrotzligen eller annor kynnelßer hafua ther till, ther the wilia swäria opå. Och skall domaren ingalunda wara förhastig, att städia någrom gå fram och swäria, med mindre han först hafuer ransakatt ther om, om thet är then man, som bör tillåtin warda, att han swäria må. 35

Städ iche lätellig folck: swäria

Ther swaranden hafuer skälig wisor och bewijß för sig med hwilken han underleggia kan aklagarens klagomåll, thå är thet orett att honom än tå ther öfuer leggies lag före, Ty honom bör nyttia sin wisor och bewijß om the skälig äro, och domaren kan gilla them, Men ther skälen icke göra fyllest, ther kommer han till lagen. Ther man icke kan förswara sig med skäll och wisor, ther skall man förswara sig med laggång och ed. 36

Bewis skall man nyttia till godo

37 The ther gå lag med nom andrum pläga så swäria, Jag beder mig så gud till hielp, att hans ed ähr renn och icke menn Sådana ed ähr een farlig ed, med mindre han förwart sig thesto better i sakenn. Och ähr befruchtandes att många falska eder skeer, ther gud warder högeliga förtörnatt med, hwilket domare bör afstella. Ther före borde lagmennenar swäria med thetta eller annat sådana sätt: Jag beder mig gud så hielpa, att af the skäll och kynnelßer jag weet af sakena, och af the ransakelße jag hafuer hafft med thenne mannenom, tror jag att hans Ed ähr renn och icke menn, Och så kunna lagmennena swäria rätt

farlig Eedt när lag gångis

Huru swärias skall när lag gångis

än tå att han som saken galler opå hafwer swarit orätt, Och är thå bätter och Gudz förtörnelse thesta minder, att een hafwer swarit orätt, än så månge skulle falskeliga swäria. När thå sex heller tolf, heller och mer eller minder, gode betrogne män hafwa thet swarit, att the äro honom som saken gifs, warom obewisligen, så skall domaren effter sådana goda manna ord döma honom frij, och så hänger domen på hans eghin eed som lagen går och icke på deres ord som med honom swäria, Och thet skall wara domarenom skäl och grund nog, till att döma honom frij. Och ther sedan sådana lag Edsworne warda, blifwer ingen meenedare, uthan han som saken galt opå, utan minder thet så bewijsas kan, att någer af lagmennena, wiste thet med honom, att han brotzligen war, Finnes thet thå är och the meenedare, och böör straffade warda.

Huru Swärias skall när lag gångis

38 All dom skall befestas med oppenbara skäll och bewijß, ty domaren skall intet döma, uthan effter skäll och bewijß

Döm intet vtan god skiäll och bewiß

39 Ther åklagaren intet kan bewijsa, ther är swaranden frij ty åklagaren böör hafwa bewijß med sin klagomåll. N.

hafw bewiß med dit klagomåll

40 Man skall icke altid döma om gerningarna som hon giord och skedd är, uthan man måste ulsar uthi huad acht och mening hon är giord, Man skall döma om gerningarna effter hans mening som henne giorde om thet är skedt af itt berådt modh eller ey, och ther före kan man icke altid komma honom till tiuffsack som andre något hemeliga afhänder, ty thet kan hända att een hafwer tagit owilt, eller menat thet wara sitt som hans icke war eller sådana annad, Ingen kombr man tiufß sack opå, utan minder han hafwer wettandes och med willia lönliga tagit något ond androm sitt ifrå Så är thet och i alla andra saker, att man mera måste see opå oppsåhet och meningarna, än man seer opå gerningarna.

Domare See orsaken bredwid giärningh för du dömer

tiuff blifwa icke alle som affhenda gods

41 Effter thet att gemenliga skeer plägar här i Swerike att ther twå kijfwa eller thrätta tilhopa, thå plägar offta them

Räjklann

ena kalla then andra een tiuff eller annat sådana, och then som så kallat warder, stämber honom till rätta, och säger att han haf(ver) lagt honom tiufwerij till, eller annat sådana hwad thz thå är, och will så komma honom på skada, att han antingen skall stå sin rätten, eller blifwa ährelöß, Ther skall thå domaren wara beskedeligen, och göra åtskilnat emellan ogrädinds ord och fullt wijte, thz är fast annat i wrede af ett hastigt mod kalla een annan tiuf eller annat sådana, ~~eller~~ ähn att läggia een tiufwerij eller annat till af ett beradt mod, och willia med lagen binda honom ther till: Efter thz icke ähr lika brått, bör thz icke heller wara lika straff, Skall och domaren see till om thett ähr rätt ogrädinds ord eller ney som lagboken ther om inneholler

Kalla ingen tiuff eller annat ondt i hastighet

Åt skillias skall det som sker i hastighet och det der sker aff beraadt modt

42 Domaren skall icke tillstädia någon oskälig witnesbörd, efther thz ther plägar och skee falska eder med, uthan han skall ransaka om thz icke ähr walda witne eller afwunds witne, eller om ther ähr sådana wensk och skäll med som thett bör, eller om thz ähr een menedare, eller ährelöß, eller om han är så känd att man wet något af honom, om han ähr trowerdes eller ney. Ther någor sådana hos finnes, ther gilles icke witnesbörden. Ingen må heller witna i sina egna saak, uthan ha witnar emoth sig, thå ähr thz bekänd saak.

Lid icke wilda eller af awunds witner

menedare eller ähro lös witner

43 Efther then bekännelse som een warder pijnt och plågatt till, skall ingen dömas, ty sådana bekännelse plägar wara falsk, och många bekänna thz som aldrig war sant, för then pijno skuld the lijda, tog minder så kan hända, att af sådana bekännelse finnes the skall, ther man må dömas efther, och hörer ther stoor beskedelighet till, huru man med sådana pijno och plågo handla och umgå skall, att man icke pinar och plågar then som ingen skuld hafwer, och thz ähr ett oppenbara öfwerwold

och

Döm icke effter denn bekiännelse som enn pinas till bekiänna

Domare see dig wijßlig före

Och ther sådana pijno med Jungfru eller annor plågo nödeliga brukas måste, thet doch bätter wore hafwa föruthan, effter ther skeer så offta orätt med, Då skall thet doch icke skee, uthan i högmåls ärender för drapeliga saker skuld, Och therföre göra många konungar orätt, som så obeskedeliga twinga them the gripit hafwa, till bekennelse, och strax effter samma bekennelse, hwad hon är rätt eller orätt, thå låta the gå straffet ther effter, antingen till lijff eller peningar, och sätta ther opå att han stod till sina gerning, än thå att han thet sedan nekar, när han icke plågas. Ther sådana skeer, thet skeer mäst för Dagheren skuld, och är öppenbara wåld och orätt, thet Herren icke tilstädia bör.

44 Månge äro med then mening, att när eens mans doom Omsiun warder, att thet skulle wara hans äro förnär, och ther af kommer offta, och månge säija sig willia förswara sin äro, thå the förswara theras doom, Men sådana tall går af oförståndig hiert. När een domare dömer effter sitt yttersta förstånd, och effter thet skäll som honom förgifwin warda, thå är han uthan skull. Ther saken sedan kommer för een annan, som mera förstånd hafwer och bättre bewijs framkommer, och warder sedan annorledes dömpt, thet skall han wäll kunna lijda, och thet är honom intet förnär. Men hwar thet kunne förnimmet warda, att han för mutor och gåfwor, wäld och wenskap skuld, hade afsagt een falsk doom thå hade han ther med sijn äro inlagt.

45 När någon twifwelachtig saak fram kommer, att man hafwer intet ther om beskrifwit, hwarken i Stadz eller landz lag, Ey heller är landzsätt, ther man må döma effter, thå må man höra godhe mäns råd, och döma effter sitt bästa förstånd och samwett, att saken ju må åtskild warda, Ty så kräfwer domarens embete, att han trätor åtskillia skall.

Ting 25

Ting 34/25

Ther saken ähr blind skall man wara snarare till att hielpa honom som beklagat warder, ähn honom som klagar,

Then skall hafua bohtnaden som faran står, then skall stå faran som bohtnaden och profijten hafuer.

J alla saker skall domaren först wetha hwad namen saken skall gifwas, om thet ähr Edzöre, Tiufnatt, Såramåll eller willia, eller hwad som helst thet skall näfnas förr som giort ähr och sedan skall ther dömas om, efther som ärandet sig begifwit hafr.

Then wränger lagen som icke blifwer widh hans mening som lagen giorde, och thet ähr Rådzedan emoth, att man icke skall lagh om lag wrängia.

Ingen kan gifwa androm större rätt ähn han sielf hafr, så kan ey barnet ärfwa större rätt än som fadren hadr, Ingen kan gifwa androm större fulmacht ähn han sielff hafwer.

Och thetta wara nu sagt domarenom till een lithen rättelße, Och bekommer man thet wäll, att när man thenne reglo efterfölia will, som thet wäl wara och bör, Warder sakören något minder, och blifwer och gudz förtörnelße thesta minder, och lagh och rätt blifwer thesta större, ther ligger och mera macht vppå.

Orätt sakföra gör ingen herra rijk
Men lag och rätt ähr herrens prijß.

Hålla lag och rättwijsa widh macht
Ähr herrens loff prijß och pracht
Orättwijß sakören gör föracht
Rickdom ähr ther med inthz sama lagt
Thz inner domaren kornadt förh sagtt.

Rål. Fol. 151 - 31v

Theße effterſchrefne ähre the Konunger hedniske och Chriſtne ſom öfuer Swerigie Regerat hafue.

1. Erik hin wijſe war Konung wed Chriſti tidh.
2. Haldan Erikßon.
3. Fildmer hin Mickle.
4. Nordian Fildmärßon.
5.6. Sigward och Carl regnerade, Anno. 100.
7. Erik Regnerade Anno. 180.
8. Ragwald regnerade Anno 220.
9. Inge flittade Konunga ſätheb ij Vpſala.
10.11. Neark och Froder regnerade til lijka.
12. Vrbarij Regemente weth man inthet af
13 Oſſlan ſatte the norſke en Hund til K
14. Siolm Drunknade i et Miödekaar.
15. Swerker en ſtark kempe ſlog ſin näfue i ſtenen vp till albogen.
16. Wallander redh een mara till dödz.
17. Wißbur.
18. Damalder brende ſin fadher Wißbur vp.
19. Domar regerade i frid af ålder.
20. Attil want Danmarch och ſatte them tre hundar till Konunger
21. Digner 22. daghar.
23 Vlrick wart med et betzel i hielſlagen af ſin egen broder erik.
24. Ingemar wart af ſin egen hüſtrü vp hängd i een förgylt kädie på en holma kalladeb agna flijtia ther nu Stokholm ſtåår.
25. Ingel blef dräpin af ſin broder.

Jorunder blef i Ödensiöö vphängd af the danske. 26.
Jngelder hade Haral hylletans syster. 27.
Håkon ring moste af ålder tracteres som et barn och hans köresuän slog honom af wagnen och slog hans hufwud sönder med een klubba. 28.
Egil wende kråka wart af een galin tiur i hielstångat. 29.
Otter Konung. 30.
Adels störtte dödh nedz af sin häst 31.
Östen wart vpbränd af sina egina wenner 32.
Jngemar wan vnder sig Dannmark. 33.
Brentemunder blef dräpin af sin broder Sigward. 34.
Hårla wan sig Florie. Frö war en quinne skemmere. 35. 36.
Herodus Konings. Biörn wart Christen och föl ifrå igen. 37. 38.
Jngeller wart een lom i striden och een leon i fredenom brände sig sielf. 39.
Oluf trätillie o gerade i frid. 40.
Jnge Olufßonn. 5. Erik wäder hatt. 41. 42.
Erik Diggeßon war een tapper krigz hielte 43.
Stenkyl hin milde wart Christin och föl ther i från igen. 44.

Christne Koninger.

Oluf skat Konung lagde på then Romarske skatten .1.
Amund slemen lagde Råå och Rör emellan Swerigie och Danmark. 2.
Håkon röd war een bonde och war född i Westergöthland i Lijnom bij. 3.
Stenkyl them yngre. Jnge war een from Furste. 4. 5.
Holsten war een from Furste, Fillippus Holstenson. 6. 7.
Jnge them yngre. .8.
Ragnald knep höfde wart dräpin Anno 1551. .9.
Swerker them gambla wart dräpin Anno 1191. 10.
S. Erik wart dräpin Anno 1160. Magnus Hendrikson. 11. 12.
Knut. S. Erikßon dräpte .3. Konungar och regerade ij 23. åhr. 13.
Carl regerade ij 7 åhr. 15.
Swerker then yngre wart dräpin Anno 1210. 16.

17. Erik knutzon regerade i 7 åhr. döö. 1216.
18.19. Johan unga blef dödh. 1222. Erik läspe blef död 1250.
20.21. Woldemar Börie Järelszon. Magnus Ladulåås.
22.23. Birgir Magnißon. S. Magnus Smäck,
24. Erik Magni Smechzson wart förgifuin af sin egen moder
25. Karl knutzon blef uthwald 1448. och blef död 1470.
26.27. Giöstaf Erikzonn. Erik göstafzonn.
28. Johan Giöstafzonn.

Uthlänske Koninger som
öfuer Swerigie Regerat hafwa.

1. Haldan begram af danmark och war en hedningh
2. Albrecht af Mechelnborg war Christen.
3.4. Drotning Margaretha. S. Christopher af Bergram.
5. Christiern af oldenborg then förste.
6. Hans Christiernszon
7. Christiernus then 2. war enn blodhundh.

Swerigis höfwidzmen
Som öfuer Swerigie regeradt hafue.

1. Engelbrecht.
2. Karl knutzon som sedan blef Koningh.
3. Gamble här Sten Stura.
4. Här Swanthe Stura.
5. Här Steen Stura thenn unga.

Finis Regum nomina.

Summa Koninger till här Sten Sture – 84.

Konungz Balker hafwer flocka 37.

Sweriges rike är af Swēō oc götom tilſammankommitt, hwilkit i ſig hafwer vij. Biſcopzdömme och elloffwa lagmans dömme. 1.

Ey må i Swerige wara vthan een konunger och een konungz Krona, och alle Inbyggiare äro honom lydno ſkyllige efther lagom. 2.

Till rÿket är konunger weliande och ey erfwande, och huru han wälias ſkall. 3.

Eda ſom konunger ſwäria ſkall, och huru han ſwäria ſkall. 4.

Eda ſom lagmän, landzmän och almoge, ſkola konunge ſwäria 5.

Konunger äger Eriksgatu ſina rida, och landzmän honom föllia, hwar i lagſagu ſinne, med grid och giſlan. 6.

Huru konunger äger wälias, wijas och Krönas 7.

Huru konunger ſkall råd ſitt taga, och om eed thera. 8.

Talar nogor å konung eller hans råd. 9.

Will konunger å giſto gå, och hustru ſina Morgongofwo gifwa 10

Huru frelſismän äga konunge tiena med wapn och heſtom Och om Wapnaſyner, och huru bonde må frelſisman warda 11

Om the ſom Wapnaſyn ſkuda ſkola, och huru hon ſkadas ſkall 12

Om frelſisman åldras och warder oför, huru the ſkola tå tienſt Kronone göra. 13.

Huru frelſisman må vndan frelſe gånga. 14

Äro flere frelſismän ſamman om diſk och dück, huru the tå tiena ſkola. 15.

Löper man ſig vndan Kronone tienſt eller wapnaſyn, hwad plicht honom bör, och hwad förfall honom vrſaka. 16.

Om hans plicht ſom rymer vndan konungz Baner, och huru han må ſina orſecht göra. 17

Warder man fångin i konungz tienſt, och miſter heſt eller andra haffwor ſina. 18.

19 Vlista tienstamän thera hesta i hußbondans tienst, eller i andra mätto

20 Dör frelsismans hester, förr än wapnasyn hals, hwad honom bör göra

21 Huru frelsismans barn måga frelse niuta efftir fadars död

22 Huru frelsis Enkior måga frelse niuta och förwerka

23 Huru konungs män riddare och swena, äga till konungs rida, och om saak thera som ther emott bryta

24 Huru herads höfdinge skall Tafwernare i landom läggia och om thera Embete.

25 Om geste komma flere till Tawernare än rum få, och om han will sitt embete nij oppeholla. Om bönder willia nij herberge häna.

26 Huru the lagsökias skola, som woldgesta och räna Tawernare prester eller bönder

27 Om woldgestare göra eller få dråp eller såår.

28 Hwar som iord eller andra ägodelar tager af androm medh woldzwerkan.

29 Hoo som målseygande rätt gifwer androm, och om någor gör sig till målsman i annars saak, hoo som will sökia för anna han swara och för honom.

30 Then som swikeliga drager under sig skattskyllga Jord, medh köp eller skipte, han är konungz tiuf, och såsom frelsis iord medh wald i skatt, så twertt emott, att bönder må nij köpa skatta Jord meer än han är fulsädu opå.

NB 31. Gör man gerningu å then man, som konungar hafwar tagit i sin frid med brefwe sino.

32 Saak thes som bryter konungz doom, eller thes som hans doom hafwer, och huru hans saak mätas skall.

Balker [illegible]

Huru koninger äger hielpa them till retta ſom gäld aff androm kräſwer. 33

Sack theſ ſom Berſar i konungs parkom, och hwad konungs parker ähr 34

Tolff ſkulo wäliaſ i laghſagu hwarie, ſom rätt ſkola ſtyrkia och fulföllia, öfwer them ſom bryta mott konungs Balkenom och om eed thera. 35

Huru woldzgerninga ſkola kärus och kunnogas, then ſom tilkärid, komm feloger för the tolff, och än han Jäffwar någon af them wildogan wara. 36

Ehwar konungs domber brytz, tå äger konungs Nempnd weta, och tagi uth konungs rätt, målſägande och härads. 37. NB

Swerikes rike är aff Hedna 1. werld ſammankommitt, aff Swea land och Göta, Swea kalladeſ Nordan ſkog, och Götha ſunnan ſkog. Twenne äro Göta i Swerike, Öſtgöta och Weſtgöta. Ty fins götanampn i flerom landom faſt ſtåndande, äthan i Swea ryke förty aff them vthſpriddis Göta Nampn i annor land, ſom ſkriften ſäger. Thetta ryke haſwer i ſig ſiu Biſkopzdömme och ellofwa lagmansdöme, med landamärom thera. Förſt är Archiebiſcopz dömet i Vpſalom, ſom haſwer i ſig Ett lagmans dömme öfwer allt Vpland: Annat är Linköpings Biſkopzdömme ſom haſwer i ſig tw lagmans dömme, Öſtergötland och Öland. Tridie är Schara Biſkopzdömme, ſom haſwer i ſig tw lagmans dömme, Weſtergötland och Wermeland. Fierde ähr Strengnäs Biſkopzdömme, ſom haffwer i ſig tw lagmansdömme, Südermanneland och Nerikie. Fempte är Weſterås

Rål. Fol. 151 - 34v

Biscopzdömme, som hafwer i sig tu lagmansdömme, Westmanna land och Dala. Siette är Wexiö Biscopzdömme, som hafwer i sig Tyhäredz lagmansdömme. Siunde är Abo Biscopzdömme, som hafr i sig tu lagmansdömme, Norfinna och Suderfinna.

2

Dråp mz wil: cap. 25.27.
Erfd: 6. cap. 23.

Ofwer alt Swerike äger ey kongzlig Crona

eller konunger wara vthan een, han äger styra och råda borgom och landom, Vpsala ödom, Cronona gotz, och allom konungzligom rätt och ingeldom, ensack sina hafwa, dulgadråp, danaarff, och all Sacköris brutt sin öfwer alt Swerike, som lag och rätt är. Inthz af thessom förnempdom må konunger minska för androm konunge, För thz någor konungar, äge tå then konunger efftherkomber wold thz mz rätt åtherkalla och taga, om han gitter. Alle the i ryke hans byggia och boo, äga honom hydno holla, bud hans stånda, och till tienst wara, Sämlika å landamäre land att wäria, och ey yttermeer med härfeerd att fara, vthan god willia thera sagnum.

Vm konungans Edh.

3.

Nu är til konunga riket i Swerike konung

wäliande och ey erfwande, om the konung mist hafwa, thessom landom, att om infödder konunga son ey till är, tå skola lagmän hwar af lagsagn sinne, med samtyckio allas thera i lagsagn boande äro, tolf män taga, the besta, wittra och snella, och med them å Nempndom dage, tuneliga till Mora ting komma konung att wälia. Första röst äger lagman af vplandom hafwa och the med honom nempnde äro, honom till konungz wälia Thernäst hwar lagman effther androm, Sudermanna, östgöta, ölandz Tyhäredz, Westgöta, Werma, Nerikia Westmanna och Finland, The äga han till crono och konungzdöme wälia, så att han landom råde ryke styra, lag styrkia och frid holla, Tå skall han dömas till Vpsala

öde

1

öde. Hwilken een af inrijkes föddom, och helst af Konunga sönom om the till äro, af alla thessa lagmanna röstom eller af flestom lagmannom tilnempndom, warder så till Konungz tagen, skola för:de lagmän honom till Konungz döma.

Fleste, äre the ypperste och bäste i landen.

Upsala öde] Öde eller öde, thz är ägor, och kallas Upsala öde thz dog icke annatt ähr än Upsala ägor, Då finnes och i gambla Swenska böcker: himmelrijkes ödh för then lön eller arfwodel, som man skall hafwa i himmelrijket.

Nv å sama dag och stad äg:r Konunger

4. Konungens ed.

allom inrijkes boendom, tryggia eda sina sweria och gånga. Förste articulus är, att han skall älska gud och the heliga kyrkio, och henne rätt styrkia, oskaddom allom konungzligom rätt, Cronona och all Swerikes almoge.

Annar Artickell är, att han skall alla rättwijso och sanning styrkia, älska och gömma, och alla wrångwijsa och osanning, och allan orätt nedertryckia, både med rätt så och konungzligo welde sino.

Tridie artickell är, att han skall trygger och trogen wara allom almoga sinom, så att han skall ingen fattigan eller rijkan förderfwa å lijff eller lem, uthan han är lagliga tilwunnen och dömder efther Swerikes lagom. Ey skall han någraledes något gotz, löst eller fast af någrom taga, eller afhenda lata, uthan efther lagom och laga domom. Fierde artickel är, att han skall med sino rådz råde i Swerike, rijke sino styra och råda, med infödдom mannom, Swenskom och ey uthlenskom och att han ey uthfoddan man i råd sitt tagi, och ey låta husom eller landom råda, ey Upsala ödom, eller så gamblo Cronones gotz, att ingen minnes äldre af samma sagu wett, huru thz först under Cronone kom. Fempte artickell är, att Konunger äger gömma, hus och borgh med årligom ingäldom thera, och landamärom ut wärja efther macht sina, så att intz af thesom

Tings. cap. 9.

Sup. 2. förnempndom, minskas för them konunge efther komber, thy han äger
wold thz med rätt återtaga, elliest worde slott konungzdömme greff-
wedöme ällr minndre. Siette artickell är, att konunger ä-
ger lefwa wid Upsala ödh, Cronona gotz, och årliga laga utskyldh-
af landom sinom, och ingen nyian tunga eller ålagu å land sitt
leggia, uthan med så förskälom. Först att uthlenskar häär he-
din aller Christin, will land hans häria, eller någor inlandes satt
sig emoth konunge, och konunger gitter sig ey andromlundom wart
eller barn sitt, son eller dotter gifta; eller konunger skall crönas,
eller Erichzgatu sina rida: eller konunger torff wid hus sin eller
Upsala ödz byggia. I tolkom fallom tå skall Biscoper, och lag-
man af lagsagu hwarie, och sex af hofmannom, och sex af almoga-
nom, thz mellan sin wäga, hwad hielp almogan skall och må dräge-
Sup. articulo 1. ligast göra konunge sinom. Siunde artikell är, att konun-
ger skall then Christeliga kyrkio med rätwijsan lerdom styrkia, Ridda-
rom och swenom, och hwars thera hionom och gotz+, och allt gammalt
+ privilegio. 7 artic. frelse, frijheet och privilegia halda, oskaddom Cronona rätt, och
Swerigis lag the som almogen, med god willia och samtyckie, under
tagit hafwer, hålda styrkia och wäria, så att ingen olag gånger
öfwer rett lag, Serdeles, att ingen uthlenskar uttan draghes in
i rijket, almoganom till tunga, och ingen ny lag gifwes almoga-
nom, uthan Ja och godwillia thera fangnom. Han skall och al-
lan almoga sin fridha och frelsa, som lika them spaka, som mz späckt
Ting. 9. och lagom will lefwa, så för ostyrligom och wrångwisom inlendskom
som uthlendskom, Serdeles i åminnelse hafwa, hålla och styrkia
E.B. 12. 14. 13. kyrkiofrid, Tingzfrid, Kwinnofrid och hemfrid, Aller fridar ökas och
ofreder förgångas, efther thy som konunger är rättwijs till. Nu
Konungens Edh äger konunger ed sin swäria å book och helgedoma i hand sina hal-
da, och så seya: Så beder iag mig gud hullan både till lijf och siel
och all helgon och helgedoma ther iag å holder, att iag skall alla

förtalda

förtalda och förnempnda artickler styrkia och holla, efther kunnist och besta samwiti sino. Och äger konunger mz uppehalldne hand sinne, gudi och almoga sinom, å tryggia tro lofwa, edh sin hålla wid allan almoga sin, ungan och gamblan, ofoddan som foddan wid okäran som käran, wid frandwarande som närwarande, och konungx edh hörando, och udi ingo bryta, uthan heller öka medh alla godo, och sundeles med konungxligom kerleck sinom, Vndz ker leck sår mad konunge wårom, och allan almoga hans. Tå han är så af Lagmannom och landzmanno walder, och till konungx dömder, och han hafwer eda sina gångitt, som nu är sagt tå är han lagliga konunger öfwer allt Swerige, sedan må han than läna, ryke sino styra, och allo ty som förr är sagt ther till i ryke sino af gud högsta dom hafwa, öfwer alla werdsliga domare, och så almogens kärumåll efther lagom, aller efther tilslottan fulla sannind höra hwad han helldr will.

Nu äger lagman i Vpland och hwar i

lagsagu sinne, och aller almoge them närwarande tå konunger tags, thessa eda gånga. Förste articulus är att aller almoge i Swerike boende, skall honom för konung hafwa wold hans och allan konungsligan rätt styrkia: Annar ähr att wij skolom honom retta lydno holla, och bud hans fulkomna i allo ty som han oss skäliga buder, både för gudi och manno, honom att buda och oss att göra, allom rätt holdnom hans och wårom: Tridie att wij skola honom trogne och hulle tienste män wara i allom styrkiom ull retta måla, och sundeles mz härferd till landamäres, ryke och land mad honom wäria. Fierde articulus ähr, att aller almoge som af ålder warit hafwer, och ännu är skattskylloger, äger och skall alla laga åhrliga ranskyldir sina, konunge sinom gifwa och ingöra,

medh

Lagmans och almogens edh.

Sup. cap. 2.
Inf. cap. 11.

Lagmanns Edt

tinng. 21. cap
Sätt R. 6. 53.

medh god willia, vtan alla tweſkö, honn flyttia och föra efther konungz willia, och ſielſwa thera rätt. Sedan ſkall lagman och aller almoge eda thera ſweria å book och helgedoma, Tå äger lagman hand ſina vpphålla, bidiandes ſig och allan almogan ſå gud hullan, både till lijf och ſiell, allan iorderikes heder, och all helgon och helgedoma, att the ſkola alla vptalda artickler, wid konung ſin holla och ſtyrkia, efther beſta kunſt och ſamwiti thera, och medh vpholdnom handom, gudi och konunge ſinom å tryggia tro lofwa, edh thera holla, och mz theßom edom och tro lofuom, ſom lagmän och almogen hafwer lofwat och ſworit konunge ſinom, bindz både vngom och gamblom, ofödom ſom föddom, okärom ſom käro frantwarandom ſom them ther när woro, ſom eda ſworo och tro lofwade, alla theßa eda och trolofwan, fullerliga och ſtadeliga holla ſom förr. ähr ſagtt.

6. Konungz Erichz gata.

Nu äger konunger Erickzgata ſina rijda och landzmän äga honom föllia och giſlan ſettia, them han ſeliger och ſäker är å, och eda theßa ſweria ſom för äro ſagda. Och äger konung i land och lagſagu hwario, lofwa och ietta, att han ſkall them alla, eda ſina halla, ſom han ſwor wid mora ſtee tå han förſt till konungz togz, Och ägor almogen konunge lofua thz ſamma holla, ſom the i Vpſala ſworo. Nu äger han mettſylis om land ſitt rida, Tå äga the i Vplanda lagſagu boande äro, honom öfwer lagſagu thera föllia till ſtrengnäß, Ther äga Sudermän widertaga, och honom mz grid och giſlom möta, och föllia honom genom land ſitt in till Swintuna, Ther ſkola öſtgöta honom möta med giſlom, och föllia honom genom land ſitt, och till Midian ſkog å holawed, Ther ſkola Smålenningia honom mötha och föllia till Jönabeck, Ther äga honom Waſtgöta möta med grid och giſlan, och föllia honom till Romunda boda, Ther äga

1

honom Nerikia möta, och föllia honom genom land sitt, och in till Arbuga bro, Ther skola honom Westmän möta, mz grid och gislan, och föllia honom till Östanbro, Ther skola honom Uplenningia möta och föllia honom till Upsala. Kan ey koninger till Finlandz komma, tå skall drotzeten eller een annen af konungz råde, med Biscopenom af Åbo, både göra och annamma edh som före skriffwitt står å konungz wegna, och wara så fast som koninger thet sielfwer giorde. Då så är giort tå är then koninger till landz och rijkes lagliga komme, och Erichsgata sina ridit, och walder som lag seya, och mz edom och ordom, landom och landzmannom sinom giort, allt thz han them, och the honom äga göra.

7. Konungz Crönning.

Nw thå koninger wil tå skall han i

Upsalom wijas och krönas eller annorstadhs i rijke sino efther willia och fallom sinom, tå af Archibiskope helst för werdigheet byggies thera.

8. Konungz Rådh.

Nw tå koninger walder är, tå äger

han rad sitt taga och wälia, helst the som honom och rijkeno kunna nyttoge wara. Tolff äga i konungz rad wara, af Riddarom och ey flere#, The förnempnda äga konunge edh sin swäria å gud och helgedoma, som han eller the å holda, att the skola konunge råda, thz som the wetha för gudi honom och lande hans nyttigt wara och gagneligit, och thz ey låta för wild, frendsemis, mågsemis eller wenskap skuld. Annan att the skola honom styrkia till Rijkzens rätt, mz alla thera macht, att han må alla the eda holla, som han hafwer rijkeno sworitt, och almogen honom wäll att holla, och thetta allt skola the sig sielfwa jetta att holla. Tridie att the skola allt thz lönligit ~~är~~ holla, som koninger will lönligt hafa

Dog aldrig 2 bröder tillijka, och ey heller fadren med sonen.

och hwarien öppenbara, ther honom och hans rijke må ſkadi af komma.

Konungens eller hans Rådz förtall 9

Hwar ſom talar å konūg eller konungz råd een eller flere, thz å heder theru går eller äro, och kan thz ey fultyga med ſkälom, witna ſå ſex gode män, ſom thet hörde, warde halshuggen, talar han annor ſmälig ord, ſom ey å heder aller äro gå, böte xl. mark, eller liggie i konungz hechtilſom, een månat, och äte wathnn och bröd, och tå winner han tiädan ſaklös

Rådz Rät: 7
Tiung: 20

10. Mångongofwo
Gifft. 6. 9. 10.

Nu will konung å gifto gånga och will hustru ſina mongongofwo gifwa, med ſamtyckio och råde både biſcopa, Riddara och ſwena, the i hans råde äro, och ey andromlundom, huru mykin hon ſkall wara: Ey äger konunger huß eller feste gifwa, vthan giffui af landom och gårdom: Ey äga ſamma Mongongåfwa lenger ſtånda, än i hennes lifſdagar, efter henne dagar äger hon vnder Cronona gånga. Ähr thz ſå att drotning will å gifto gånga eller uthlendis fara, och ey i rijkeno blifwa med ſinne ſätu, tå äger then konunger ſom rijket haf:, henne löſßn gifwa, efther ſins rådz ſamtyckie, huru mykit thz wara ſkall Hafwe ingen wold the mångongofwor af henne taga, medan hon ogifft är och i landena blifwer, vthan thz ſinds mz öppenbarom gerningom och fullom ſkälom, att hon ſetter ſig emoth rijkeno, i ty ſom rikeno kan komma till ſkada, tå hafwer hon förgiort Mångongofwo ſina och löſßn och icke ellies.

Frelſismanna tienſt. 11.

Thessomlunde äga frelſismän ſinom konunge tiena. Hwilkin man frelſt will hafwa ſitt gotz hwad han är antingen riddare eller ſwen, ingom~~and~~ vndantagnom, han ſkall hafwa ſå godan heſt, att han är wäll werder xl. m: ſwenſka peningar, bettre och ey werre, och ther till full wapn, både å lekamen och benom, ingo vndantagno, ty ſom num

Rål. Fol. 151 - 38r

1

Huar och hwar wapnasyner skola hollas.

goder man må sig med wäria. Hwart år, ottonde dag efther Sancte Pedhers dag skall wapnasyn hafwa, J Vpsala af allo Vpsala Biscopsdöme, J Westerårs i allo Westerårs Biscopsdöme J Strengnes af Sudermannaland, J Örbro af Nerike, J Linköping af östergötland, Kind, tiust widbo, ydre, tweta, wist giema och Wisingsöö. J Calmarne af Calmarne fögderi, J Rudaholm af Öland, J Wexiö af Tyhäred, J Falkenberg af bådom Hallandom, Norra och Sudra, J Skara af Westergötland och Daal. J Tingwallom af Wermeland. J Åbo af allo Finlande. Kan thz så wara att någor af bondom will Frelsisman warda, tå skall han redha sig till thenna dagen med hest och wapnom, så att the som wapnasyn skådha skola å konungz wegna, the skådhe både mandom och frägd hans, och om han förmå thz frelsse vppehålla med gotz. Alle Frelsismän skola till Wapnasyn komma, och hwar man, så riddare som swen, sin wapn ådragin hafwa, och selfwe å sina örse sittia, redder både med hest och wapnom, som för är sagt.

Inf. cap. 30.

Den mer hafft skall mer kräffias [illegible] — 12

Inf. cap. 15. 20.

Wapnasyner skola skådas a konungz

wegna i hwariom fornempndom stad och tima, aff the män som konungen med rådgifwarom sinom ther till satt hafwer, Dör och någor af them, tå settis annar i hans stad, the skola skoda, att all the stycken hollas som förr äro sagd. Thz skola the och skåda och göra, som the willia hafwa wenskap af konunge sinom, och thera heder wederwåga, och ingom man ne städia, högom eller lågom, att the sig annorlunda hafwa än nu är sagt, Vthan heller bettre än wärre, både hest och wapn, och thet them tilhörer

12. Wapnasön

Frelſisman åh=
dral och bliffwer
oför.

13 **Nu om frelſisman gammel är och oför**
ſå att han ſielff tienſt ey vppehålla kan, tå ſkall han
komma till Wapnaſyn för them henne ſkåda å konungz
wegna, med heſt och wapnom, och allom them wedom ſom ther till
höra, och ther tee ſin förfall, och hafwi een man med ſig ſom för
honom tiena ſkall, Tå ſkola the ſom wapnaſyn föreſtånda, ſkoda
hans fall, och om mannen ſom för honom ſkall tiena, är nyttoger
till Konungz tienſt eller ey. Kan och then mannen wid honom ſk
liaß, ſom för honom tienar, tagi een annan i hans ſtad medh
ſamma ſkälom. Kan thz och ſå wara att någor man af ålder
eller kranckdom, är ey ſielffwer för, och hafwer han ſon een, ell
flere, ſom tiena androm mannom och äro ey dageliga hema hoos
tå må fadren thera tienſt nyta om oſkipt är thera mellan och ey
ellies, dog ſkall een thera till wapnaſynina komma, een tima
hwartt åhr, å fadens ſins wegna, ſom förr åhr ſagt.

Sonan frelſer
fadrens gotz.

14 **Nu kan thet ſå wara att någor frelſismā**
vtan frelſe ganga will, tå må han thz ey göra vtan
tå wapnaſyn haſz, tå ſkola the ſom wapnaſyn ſkåda
å konungz wegna weta hans förfall, och med hwad ſkälom han
will wid frelſe ſkilliaſ, och fari ey af vthan orlof thera.

Will frelſisman
vndan frelſe e

15. **Nu äre flere frelſisman ſamman ähn**
een oſkilde ätt, fader, ſon eller mager then hans dotter
hager, tå må een af them, then ther bäſt är fallen till
tienſt vppeholla, med heſt och wapn ſom förr är ſagt, och frelſa
them alla ſom ſamman äro om diſk och duck, Tå bratt the ſkill
ias att, tå måga the ey ſamman komma, till theß att the lenger
vnder een frelſe wari, vthan tiene hwar för ſig ſom wider ſkillnad

Frelſismans ſö-
ner och mågar

Sup. 13.

i

Hoo sig löner vnder crononnes tienst.

16. Nähr thet så ath någor dierffwes till att löna sig vndan cronona tienst, tå hon åbiudes till Rijksens wern, eller å wapna syn, vthan san förfall som äro thessen och ingen annor, antingen att han vthrijkes är, tå hon åbiuds, eller i sotaseng, och thetta skall med godom manno profwas, att så santt är. Hwar som sina wersächt gitter ey så giort som nu är sagtt, han äger mista frelse sit som han hafwer haft och thz aldrig återfå, vthan han niuter sendelos konungz nåder och böte ther till xl. mark.

Bårtz K – 17

17 Rymer vndan konungz Banner

Rymer någor vndan konungz baner the tima man till fienda drager, eller från konungz embetzmanne, eller i nesom som konunger eller hans embetzman athsender, hwar som så gör, hafuer förgiort lijf och gotz, vthan han niuter sendelos konungz nåd, att han må lijff sit lösa. Rymer han så att han ey fången warder af embetzmanne konungz, få aldrig sin frid åther, vthan han niuter sendelos konungz nåde. Wijsuer konungzman någrom thessa sack, att han så giort hafr och hin nekar, liggie thz till xij. manna nempnd å nesone inro, och nädr halfwa nempnd hwarthera.

18. Fången i Cronona tienst.

Warder någor man fången i Cronona tienst, tå äger konunger honom lösa, och hest och wapn honom åthergelda och hans skada, och honom lösan göra. Kan thz så wara att någor frelsismans örs förderffwas, innan thess han vthdrager i rijksens tienst, och han åter kommer sit hemman, tå äger konunger then hest åthergelda, tå äger then hest opanntwardas, om han lefwer konungz Marskalcke, eller witi thz mz fullom skälom, att han så godan hest miste. Gör han annorledes än nu är sagt, tå köpe annan i hans stad till

till Rikzens tienst igen iempngodan.

För Swensemans hest c 19

Nu kunna tienstamens hesta förderfwas;

medan the äro i thera hußbonda tienst, ta äger hußbonden then hest swene sinom åthergelda, som han mist hafwer eller förderfwadez för honom, när han sender honom till örlig, eller i andra sina tienst eller werff och ey annars. Ey äger hußbonden then hest åthergelda, som Swenen aller hans dreng med försumelse förderfwar, och ey the af soot döde blifwa, ehwar the döö, eller then swennen förderfwar i wädialop, aller i andra fåfengia penning, och then hest som hußbonden åthergelda skall, bör swennenom opanwarda hußbondanom än hesten lifwandes är, och swäri sielf tolfte att han ey förgick af hans försumelßom eller handawerkom.

Bäck K-36
Byg b-15

Förderfwat Swensemans hest. 20.

Ähr thet så att frelsismans örs dör,

innan thz wapnasyn är, och finns thz med skäll och witne som hafwa seedt och när warit, tå thz örs dödde, tå äga the honom otto wikor dag gifwa athr leggia, så godan hest igen köpa, som förr är sagt, och vppå then dagen som honom tå är gifwin, komin för the samma nempnda män, och warin saklöß för konunge om så görs, tå äger han sin wapn att ther tå wapnasyn hafz, om han will frelse niuta.

Sup. cap. 11.

Son och dott hafa sin gotz frelst c 21.

Inf: 22.

Hafwer Riddare eller swen son effter

sig, een eller flere, han skall sitt gotz frelst hafwa, thes till han fempton åra är, sedan skall han eller annar a hans wegna i Rijksens tienst att tiena för sitt gotz, athr görin skatt och skuld som bonde, om han ecke förmå tienist vppehalla. Hafr Riddare eller swen dotter effter sig, tå äger hon samma frelse niuta.

i

Om frelsis enkior och thera barnom.

22

Them enkiom som husbonde atte som

frelst tiente i thera daga, och thera barn som ey till laga åra komne äro, äger frelse vinnas, allom konungz hyom ratt oskaddom, med så skäl, att emedan hon enkia sitter, tå skall hon frels wara och lidug för alla tienst, allt till then dag hon å andro gifto gånger, Får hon frelsisman, tå frelse han henna gotz med sino, Får hon bonda, tå göri skatt och skuld som bonde. Ähr thz så att enkia eller Jungfru gör lönskaläge, hafui förgiort thetta frelsse som nu är sagt.

Sup. 21.

Inf. 30.

Hist. 6. 3.

23. Huru till konung äger rida

Konungz Råd må rijda öfwer land

till konung med xl. hestar, konungz embetzman medh xxx. hestom och ey meera, Riddare i konungz råd mz tolf hestom och ey meer, Riddare uthan konungz råd mz viij hestom, Swena riddara wederlyka med iiij. hestom, Mindre män före sig med twe hestom och ey, meer, uthan thz see i härferd. Thessom lundom äga alle till konungz rida, hwo som mz flere rider, böte xl. mark konungz rensak.

Lib. fr. 6. 8.

24. Om Tafwernarre.

Nu skola Taferne wara å almenna

wägom hwart annatt när på twa milor eller halftridie och ey fierrner, och i storom byom rettare, ther ey kunna tafwernare wara. Häredzhöfdingr och häredznempnd skola laggia och skicka, både tafwernare och rettare i hwario härede, Sker thz ey, och kära wegfarande män ther opå, böte tå häredzhöfdinge vj. mark för tafwernare hwartt. Tafwernare skola wegfarande mannom hüs låna, Stugu, sömpnherberge, och stalrum utthusom, dog så att fänader hans ey uthdrifuas, födo och foder sälia till eina natt och ena måltid, Will nöch sälie tafwernerne eller herbergerene, om the thz hafwa, twå öre dyrare än thz geller i landena manna mellan, Hwalt får iiij. peninga dyrare, Mark gott smör och flesk iii. peninga främmeka

Cal. Arcass. 36.

Eens hestz foder till ena natt för iiij. peningar, Swan hesta korn ij Swenska peninga dyrare än thz geller i nesta köpstad, Öll och bröd som thz geller i nesta köpstad å rettom torgzdag.

25 Komma gestir för många till tawärne

Nu koma gester så manga tawernes hws ey tilrackia, tå wijse tafwernare them till nesta bya och nettare, legge sedan så mong till hwar man, som han pröfwar att rum få, och berning för thera peninga som sagt är. Nu will Tafwernare sitt embete ey oppehalla, böte tå han iij. m. till treskiptis, så ofta han thz försumar och åkäris, Wellia ey bönder och herberge läna, som nu är sagt, böte hwar thera iij. mark, wägfarande manne konunge och härade.

läna hws

26 Um woldgestning Jes 36:27:

Hwar som woldgester tawerne prest eller bonda, och i samma gestning tager af them mots thera willia, och moot thesom wårom lagom och heemfrid öll, maat, korn, strööfoder eller annat hwad thz helst är, warder han baar åtagin, eller pröfwas in till hans mz fullom skälom tå äger konunger om han när stadder är, lijf af honom taga mz swerde, så högom som lågom, Konungs fougta och embetzman ther tolkit skeer, äger han likaja, them bör tolka woldgernings män fånga, och i konungs heptilsse settia och gömma, dog med almogans tilhielp, än the ey ellers gitta, Äro lag ting inne tå skola the till tings föras, och lata netten öfwer them gå. Äro ey ting inne, skäri tå lagman eller häredzhöfdinge budkafla vp och stempne alment ting samman, härredz nempnd skall med ede thera ransaka målet, äro ther och witne till, swäre tå och gångi för nempndenn, fella the them eller then saken gifz, döme tå lagman eller häredzhöfdinge them under swerd, om thz är half marka wert eller meer, och komme ingom botom wider.

Budkafle

åhr

L. B. Balkar
cap. 40. 41.

Ähr mindre än halff mark, böte tå twå gilla rånböter, efther ty thz wärtt är, som i edzörens skils, Wäriar the wari sacklöse, och then som sacklösan greep eller gripa lätt, böte xl. m. till treskiptis. Nu komma the vndan och warda ey gripne som sagtt är, tå käre mål seyande the woldgeruinga för domen eller tinge, som framdeles skils eller för konunge, eller för them hand doom hafwa, när han först kan widerkomma, Tå äger konunger eller then hans doom hafwer ther om å nest eller landzting sanning lothlecta, och kärande rätt skipa som sagtt är: Alt thz ey är guldit tå gester faar af gårde, thz är röfwatt, om målseganden åkärer, liggie thz till häredz nempnd, Warder han fellter, ståndi sama rätt som förr är sagtt.

Böthr 40 m. som sack
lösan griper
Hög. b. cap. 11.
– Inh. cap. 36.
L. B. cap. 22.

Bräst ike med woold

27.

Nu kan så skee att then som foresitter

Om man wär sig
heem åth sin.
L. B. - 25.

kan sig waria heem att sin, the som woldgestningena göra, dräpa, sarga, slå blodwite eller blånatt på honom eller på någon then som honom tilhörer, eller i hans gård förr staddir är, fångas the å ferska gerning miste lijff för lijff, så månge som å then döda hugg och sting lade: Får sår, blånat eller blodwite, ther ey drager till dödz, miste högra hånd sina; hwar then thz giorde, och wari ogilt alt thz woldgestare fingo af them som förr wore i herbergitt, hwad thz är dräp eller sår, blodwite eller blånat, och i treböte alt thz the fingo som förr wore i herbergett komme doch aldrig till boot eller frid förr än målseyande förr them bidier. Fångas the ey tå komme felige för konunge, eller then hans doom hafwer, och hafwi sedan half månadz dag. Nu wilder gester wreder af gårde, för ty han fick ey allan sin willia göra, och gör han annan tima för thz samma, sår, dräp, blodwite eller blånat, warder han lagliga tilwunnin, ståndi samma rätt som förr är sagtt. Ellers om all måll äger Tawernind husbonde, hans hustru, barn och hion i bonda fridi och lago wara tå the ey gestas.

Edz: 39: lem för lem

E. B. 35.
Inh. 35. Sampt
Lunista

Edz. 24.
Hög. 13.

Rål. Fol. 151 - 41v

Om Woldzwerk.

28

Jord B. 18.19.
Tiuf B: 38
Bygn: B: 53
E.B. b. 40.41.

Hwar som tag' af them i handom haff'

medh woldzwerkom huß, iord, wathu eller watnwerka skog eller någrahanda ättgerd ouÿtt gör för honom och wil sig egna, geldi åther skadan och å xl. m. till tweskiptis. Om löß öra een gångi som skils i Edzöres balkenom cap. 40.

29.

Om målsegande rätten.

Ting. b. 17.18.
Callm R 41
Bisk: - 2.c.

Hwar som gifwer målsegade rätt fran sig

sig, hafui förgiort sin egin rätt wider then saka, och then som målseyande rätt ligger, honom swaras hwarken med lagom eller peningom. Ingen göre sig till målß=man för rettenom i annans mans saak, uthan som lag säija. Hoo thz gör böte xl. mark till tweskiptis, och wette målsagan=den upp allan skadan, som han ther i tager, Och ähwar man will elr må mz lagom kära och sökia för annan, tå bör honom i samma saak swara och rätt göra. Om them som o=lund göra å tinge, om ogwerdins ord och andra tolka saker, ther han sig ey till målßmans binder, skils i tingmåla Bal=kenom xliij. capitell.

Ting. b. 43.

30.

Om swik i Jorda=skifte.

Callm R: 51

Nu om frelsisman eller kona gör Jorda

skipte eller köp med them, som å skatskylligom Jordom boande äro, med them skälom, att hwar them skall sitt agg, drageindes swikeliga in till sig konungz ingald, hwar som tolkit gör han ähr fuller konungz tiufwer, hwart ether ey som thz är wärtt till. Hwilken med tolko oppenbarligha wunnes med fullom skälom och laggen tilwunnin, ståndi tiufz rätt, och the skatskyllige geldi åther Konunge alla åhrliga lothskyldir, uff hwario åhr som lag säija, och böte xl. m. konungz ransack. Och såsom frelsis iord må erfwas och leggias i skatt, om ny folcz af henne tienist oppe, som lag seija, då må och skatteiord erfwas i frelse, tå frelsisman eller quinna är skattebonde arfwinge,

Frellse må ärfas ij Skat och skat ij frällse

1

Och bonde eller bonde son, må sig i frelße komma som för är sagt Ingen bonde hafwi wold att köpa meer skatteiord vnder sig, än han är sielfwer fulsäte opå och besittiande, Hwilken thett gör så att Cronone ingeld ther af minskas, och witnar så härads nempnd, böte Konungenom åter skadan, och å xl. mark konungs ransaak.

Sup. cap. 11.
Cal. Recess. 48

Cal. Recess 49

Hwar som gerning gör å then som konung

31. Brytz konungz breff

i sin frid hafwer tagitt med sino öpno brefwe, warder han fången, och med fullom skälom och witnom lagliga tilwunnen, han hafwer förgiort både lijf och löſöra och tagi retter arfwinge iord hans, Af them löſörom tagi målsägande triding och konungen twå luthi, eller then som konungsdom hafr, Bryter han frid moot theſom lagom, böte och bettre efter lagom, och hafwi förwerkat konungs frid i the saak

L. B. 6. cap. 24. 31.
Drap. mz. wil. 6. 12.

5

Hwilken som bryter dom then som konung

32.
Konungs dombruch och mätas. Jur 37
Arfd. 22.
Ting. 27.
L. B. 21.

eller then som konungz doom hafwer gifwit medh doombrefwe sino, böte xl. xl konungz ransaak, och theſe xl mark och thz han warder sackfelter före, skola wth mätas med tolf mannom af them som brotzligen är, först af löſörom hans; Räcka ey the till, tå mäte hwß, Räckia ey hwß, tå mäte Jord, Dog så att byrdomän och skyldomän hans hafwi macht och wold, the iord atherlösa innan natt och åhr så dyrt som hon står före. Kan ey uttnäckia både för målsägande konunge och härede, tå briste för allom så af mark som mark vthan igeldom, tå mätis först målsägandenom sin fulla rätt, och sedan fulder konungs rätter, Och äga konungz nempnd för arfwode och kost thera, triding af allom konungs dombrutom saffira

Ting. 32.

Om gieldh
Arf. cap. 22. 33
Köp. cap. 14.

Nu komer nagor for konūge ſom breff haf å annan om geld, tå äger konungen them ſom åkäranden är, än hin är ey till ſwars ſom käris till, een man eller twå ſetta, i ty landſkapens ſom han boor ſom käris till, och för eno eller tween, ſkall then ſom åkäris åkarandenom rätt göra, och å then dag ſom konungen före lägger med ſino brefför, ällar ſkall hā lata möta ſitt quitto breff, och witha ſig hafwa honom guldit æfftir landzlagum, och thz äga the konungx kunnogt göra mz ſinom brefwom, att ſå war giortt.

Om Iacht. 34
Bygg. b. cap. 23.
Cal. Rechs. 12.

Hwar ſom berſar i konungz parkom hwar thz helſt är, hafũ förgiort heſtom och arböſtom ſinom, och å xl. mark, liggie thz till härandz nempnd, om han icke warder tagin wid ferſka gerning, och wari thz konungz eenſack. Konungz parker är konungz ounſkylliga ägor, ſå ſom är Vpſala öde och annat tolkitt.

35.
Konungz nempnd.
Ting. b. 10. 9.

Nu kan något brytas moth konuge aff thy ſom i konungz balkenom ſtår, tå äga tolf män tilſkipada wara i hwarie lagſagu, walde ſamtyckte och tilnempnde af konunge och landzmannom. The ſkola alla aight och willia hafwa up att leeta och oppenbara hwar i ſino landſkapi, ſom them warder ſkipat rätt ofwer ſee, alla the ſom almogen ofunda moth theſſom rätt, och ſkola thenna eed ſwäria å gud och helgadoma, och thera Iondmijkad hadur, och ſäya ſå:

Wij bidiom oſs ſå gud hielpa, och the helgadoma wij åholdom, att wij ſkola ingan then ſakan göra, ſom ſacklöſs är, Ingen then och ſacklöſan göra, ſom ſaker är, æffther the ſamwiti och ſkälom, ſom gud hafwer oſs läint, och thz ey låta för frendſemis, mågſemis, rädzll wenſkap eller några wild ſkuld. Och bundom wij oſs ſielfwa alla för:da articklar och the ſom än föllia i theſſom balck

1

obrotzligen att hålla skola under samma rätt, så hielpe oß gud och helgedoma som wij åhåldom.   Hwem som thesse tolf eller.sin af them fella för konunge sielfwom, eller för them hans doom hafwer, å nestom eller landztingom, som i tingmålom skils, the skola wara felte, att mista hand hals, lijf och gotz eller peningar, konunge målß.dr och häredeno, efther ty bruten äro til Hwem the wäria wari wander, Moth them må och ingen wädia.

Bygg. b. cap. 26.
Ting b. cap. 35. 41.

Hämd j Sup: 27

Alla voldgerninga äg:r må kära efter ty 36.

Huro woldzgärningar äga klagas.

Sup. cap. 26. / Kiöp: 10

som honom orett giort är, och på nesta helgedag för sochnamannom och någrannom eller å första tinge landz eller häredz, ther han boor j, eller i nesta iij wikom för konunge sielfwom eller them hans doom haf:r efther ty geringan war giord, Hwar som ey så kärer, tå är hans kära för wallet död och ogild, hafwe doch wold att kära och sökia å sielfwa geringena, hwaria efther brutom sinom efther landzlagom, och then som åkärid komme feloyar till swars före the tolf och frå them, och hafwe fiorton natta dag.   Will han ey innan theß till swars komma, fellis tå efther brutom sinom, och gångi rätt öfwer honom, efther ty han hafwer brutit till.   Men kan then som saken giffz nädas någrom af them xij. oratta wild hafwa moot sig, antingen för skyldskap skuld, mågsemis wenskap, feigd afwund eller owilia, och gitter thz merkaliga pröfwat och fulkommat in till rend, twyggia eller triggia tå äger man them afsettia, och ey flere, och andra så många i therras stad settia i ty sinne och ey lengar.

Ting. b. cap. 36.

Hwar som ey holler konung: dom tå skal kon:z 37.

nempnd fara heem till hans, och mäta loth af honom konungz dombrutt, och hwarwom sin rätt som them af honom är dömbder, efther ty som förr ähr sagt, Bitter

Ting: 27
Sup 32

Rål. Fol. 151 - 43v

ey all konungs nempnd kommitt, tå skola ä ått minsto sex
af henne komma, tydt som han boor, och hafua andra goda
män med sig, af thy häredh som han i boor, så att nempnden
ähr full, eller ått minsto siu, Och äger konungs nempnd
för arfwode sitt och kost hafwa tridiung af allom konungs
dombrutom. Nu kan Wanfört och fattigt
folck förwas all landas bija mellom ellar Bondha
mellom, Thå är huar Bonde skyldiger thy
ena Natt oppehålla, slikan tima Dagar thet
komma kan, Thå må that ingen samma Natt
från sigh wräkia, kan that them Wräkias
och läther af dödz ellar annan skadha, Thå
skola that tolf Männ af sama häradhe, och
Rådhalfua nempd huar thera, skärandhe och
Swäriandhe wärnia tha han sacker gifs,
Wari saklöös, falla tha han, Thå fallar till
Wådha bothr i huadz skadha that helst kan
wara, och ther skal ingo bughi fylgia.

Rål. Fol. 151 - 44r

Giptermåla Balker

2

Huru man ſkall ſig konu bidia och hwar ſom hennes retta giptoman ſkal wara. 1

Huru the ſkola feſtar och wijnar, och ſaak hans ſom konu vthgifwer vtan retter Målßman, och theß ſom twem feſter ena kono, och om ſack hans ſom kono legrar i feſtom, eller om barn i lönſkaläge aflas, och om Biſcoper ſkill feſtning. 2

Om möö tager man moott faders eller moders willia och om ſack thera ſom möö locka. 3

Nu will man hionolag byggia med feſtekono ſina, och hon ſöns honom, huru thz lagſökias ſkall. 4

Med hwad ordom eller rätt giftoman äger kono vthgifwa, och om någor räner feſtekono mans. 5

Om brud dör förr än hon hemkomber i boo bondans eller dör brudgummen förr, och att när the hafwa natt ſammanlegatt, tå är han hennes rette målßman. 6

Hwad föringa frijborne män, måga föra brudom ſinom, och om bröllops kläder. 7

Herramanna bröllops koſter, huru många the måga ther till buda, och om ſaak thera ſom obudne komma, och ſamaladas i arfwom, huru thz ſkall lagſökias. 8

Thå the hafwa natt ſammanlegatt, tå äger han henne Morgongofwo gifwa. 9

Huru mykit hwar må gifwa till Morgongofwa, och om ſaak hans ſom meera gifwer, och hwar ſom morgongofwa ſkall behålla tå hionolag löſis. 10

Horkona förbryter morgongofwo ſina, och alt thz hon war gift och gifwin till. 11.

12 Heimfölgd beholle then ſom fångitt hafwer, emädan han lefwer ſom gaff, ſedan gångi åther till ſkiptas igen.

13 Nu dela män om heemfölgd, then ſom gaf och hin ſom tog

14 Ähn heimfolgd klandas, för then ſom fångitt hafwer

15 Moder ſee för barna gotze med frenda råde, till theß hon å andro gifto går.

16 Huru gotz ſkall ſkiptas, tå moder går å andro gifto, och ſack hans ſom gifter ſig i barna fäderne, för ähn thet vndan ſkift är.

17 Huru bondans barna gotz ſkall vndan ſkiptas, tå han går å andro gifto

18 Huru ſkiptas ſkall än flere kulla äro inne med bondanom eller hüſtrunne, och om mångongofwor äro fleire

19 Huru bonde må hüſtru ſina wid bortſkifta,

20 Hwar ſom barna målßman ſkall wara, tå fader och moder äro döde.

21 Om then är ey fallen til målßman ſom ſkyllaſter är

22 Dör bonde och hüſtru ſäyer ſig hafwande wara, huru tå ſkall medh gotze göras.

23 Om Brollops koſt barna ällr ſyſken emellan.

24 Om ſtraf hans ſom lockar mans dottar eller frendkono om annans kona gånger å annars kono bolſter blöyo och ſeng om ſtraf hans ſom wräker bort hüſtru ſina laggifta.

2

Giftoman ähr then ſom hafwer macht att gifwa pigan uth.

Will man ſig konu bidia tå ſkal hā giftoman och ſkyllaſta frender henne att hitta och bön ſina börja, Fader ſee giftoman dotter ſinne; Ähr ey han till, tå ähr elſta ſambroder henna, är ey han till tå är halfbroder å faderne, Ähr ey han till, tå är halfbroder henna å möderne, Ähr ey han till tå är fader fader, Ähr ey han till tå är moderfader; Ähr ey han till tå är faderbroder, Är ey han till tå är moderbroder, Ähr ey han till, tå är then ſkyllaſter är å faderne eller möderne. Ähro the både iempn ſkylle, tå är then närmare ſom å fadernet är, och ey then af möderne, man och ey kona, och tå med moders råde, om hon lefwer

Inf. cap. 15.

2 Om feſtning.

Nu än mā will ſig konu feſta, tå ſkall giftoman hennes när wara, och fyra witne å mans wegna, och twå å quinnona wegna, Ther ſkall preſter när wara å gudomſens wegna, och them ſammangifwa med god willia faders och moders, och frendernes med tå och god minne hennes ſom uthgifwas ſkall; Ey må hon ther til nödgas tå thetta giörs, Tå är lagliga feſt, och ſammangifwit å gudz wegna och efther landzlagom. Feſter någor annar eller gifter, än retter målsman, ſom förr ähr ſagt, tå böthe xl. m. målsägande, konunge och härede, eller witi loff aff rettom giftomanne henna, med tolf bolfaſta manna ede, eller dyli med ſamma mannom, att han thz ey giorde. Hwilken man ſom feſter twem mannom, böte xl. mark, och them ſom ſidermer tigger, böte iij. mark biſcope, eller dyli mz ſex manna ede, att han ey wiſte, att hon förr feſt war, Och hwilken

Konungs B 29 c

Feſter twem ena kono.

Rål. Fol. 151 - 45v

ket thera, man eller qwinna sig twem gifwer, böte som i högmå:
Hög. b. 5.
lom skils, cap. v., xl. mark. Nu sedan hon lagliga fäst
är, tå skall sochnapræster ther hon boor, lysa tre söndagar för
giftamålom hennes, och sedan må han henne sacklöst wija.
Besdar festeman hona för wißll öfwer komber, böte Biscope
Aflad barn i festom,
iij. mark. Afla the barn samman i festom, tå äro the barn
+ arf 19
adelkono barn. + Aflar man barn i lönskaläge, och tager se:
dan the kono till echta eller laggifta hustru, tå tager thz barn
arf som adelkono barn, ty att tå han bettrade konona, tå bet:
Biscop skill festning
trade han och barnet. Nu skill Biscop festning att,
tå böte thz thera biscope iij. mark som skilnaden wålder, och
hafwi förgiort förning sina, Än wålda the båden, hafwi för
giortt hwartera halfwa förning, och böte båden biscope iij. m.

3
Tager möö man mech faders och möders willia
Kon. b. cap. 22.

Hwilken möö må tag moth faders eller

moders willia, hwad heller hon tager honom till lag:
giftan man eller lönskalägi, hafwi förgiort fäderne,
och möderne, och ingo andro arfwe, Will fader och moder för
låta henne saak sina, tå tagi hon fullan arfwerlutt, Nu
delas ther om hwad henne förlatit war eller ey, tå skola thz
Lockar någor möö.
tolf män wita, huru ther om är. Hwilken som lockar
Inf. cap. 24: 5/25
och lägrar mans dotter, är hon mö af laggifta seng, böte then
Bårdz R: 30: 31
thz giorde xl. mark till treskiftes, fadernom konunge och hä:
Kong 22,
rede, uthan han tager henne till ächta, wari tå saak hans hal
wa mindre till treskiptes. Ähr hon frillobarn och möö
tå böte then som henne lockade xx. mark, tager han henne
till ächta wari sacklöß.

4
Döms brudgummens fästarmös hand.

Nu hafwer man konu fest oc vil hionolag

byggia, tå skall han giftomanne tilsäja iij. wekor for then dag han will bröllop göra, Döms hon honom förfalla löß, tå böte weder xl. mark then thz gör, och fylle honom åther koſten, effther ty ſom gode män mäta, twe å hwars thera wegna, Thett är laga förfall att hon ſiuck är, eller någor the qwal i kommen, att the må ey hionolag byggia med guds orlof och kyrkiona rätt. Kan hon honom ähn ſyniad, tå fari till tings och tagi doom till att ſampna frender ſina, och tagi wth feſtekono ſina, och domaren nempne fyra män till å tinge, ſom honom föllia ſkola, och witna thz ther görs, Willia the honom ey föllia, tå böte hwartere iij. mark till tweskiftes, Kan han henne ey få wthan dör brytas, wari ſacklöß, Kommer och någor ſkilnader them emellan, af ty att han will henne wthtaga, och kommer ther i dråp eller ſåår, wari thz alt ogilt ſom the få ſom henne wäria, Warda the antingen dräpne eller ſåre, ſom henne hafwa willia, tå wari thz alt twägilt ſom them görs, och böte ſedan the kona lagtagin och ey råntagin.

Nu bedis brudgume giptomål, tå ſkall

giftoman feſte kono hans honom gifwa och i hender ſettia, med theſſom ordom: Jag gipter tig mina dotter, till hedens och huſtru, och till hwan tridie pening, till halfwa ſeng, till låås och nykla, och till hwan tridie pening ſom i ägen och äga ſån i löſörom, och till allan then rätt ſom i Wplands lag äro, och then helige kong Erich han gaff, J namen fadhers och ſons och thens helge andes Amen. J lagom wårom giptes ey bonde i Adaltomt aller hioß, eller odal watnwerka huſtru ſinne, och ey hon i hand, wthan i andra löſöra. Räner man feſtekono mans lagliga feſta, han hafwer brutit Edzöret, tå ſkall bor hans ſkiptas

ting: 33:
i ſår 12

5
Så äger brud andt
wandas brudgume

Edz. b. cap. 31.

Kon. 4. cap.
Edz. 12. cap.
Tinf. 1. cap.
Sup. 3

tagi een litt festeman, annan Konungen tridie härede, och komm aldrig i frid för än festeman henne, beder för honom, eller arfwa henna, om festeman döder är.

6 Nu haf.r brudgume brud sina fångit oc will henne heem föra, kan hon döö för än hon heem til hand kommer, tå skall henna lyck åter till faderns eller arfwingia föras, och allt thz med henne gifwitt war af faderns gärde eller frenda hennes, och brudgumme tagi åther förninga sina. Dör och brudgumme iwari lag samma, lothan brud beholle förning sina, som han henne förde. Nu är brud heemkommen heel och helbrygda, tå skall hon i seng gånga med bonda sinom, tå the hafwa natt sammanlegatt, tå är han hennes rette målßman, och äger sökia och swara för henne, tå skall och henne Morgongofwa gifwas

Dör brud förr än hon hem kommer

Inf. 9.

7 Ey må brudgumme flere förninga föra brud sinne, än een gångare, sadell, betzell, ärma kåpa och hetto, Ingen må och han till mera twinga, fader bruden eller henna giftoman eller nesta frender hennes, the måga ey flere paar kläde henne ny gifwa än fyra, lothan sü mong hon förra hade, the måga henne saklöst unnas, Annan Cle+nodia måga the henne gifwa, efther macht och wilia sinom Otta måga the wara å båda süder, som bröllops kläde måga bära, och nyonde brudgumme och ny flere. Will brud sin kläder gifwa, tå skall Clöstrom och kyrkiom gifwa, och ny lekarom

Um förninga.

+somblige lagböker holla Kladnen

8 Engē man som kost skal halda antingen bröllop, Barnsöll, kyrkiegångsöll, lethferde öll, tå lyck skall iordas, arfwens öll eller prestöll, må flere gester büda än her nempnas. Först om Biscop och the Canika honom föllia, twå andre Canika, otto riddara, el. å wapn tijo kyrkoherrar, f Kommer någor obüdin till thessom

Huru Bröllops kost skall hollas.

f tingu bönder

2

förnempndom högtidom: Ähr thz riddare i konungz råde, böte xl. mark, Riddare vthan konungz råd, böte xxx. mark Riddare wederlijka xx. mark, Aff wapnom eller prestar vj. mark, Bonde eller legodrenger twee mark, Orka ey legodrenger botom, ta böte then mz kroop som ey äger koo, han skall arfwoda är för mark hwaria, först för målsägande och sedan för konunge: Ey maga Biskopa, Riddare eller swena, eller nagor af förnempndom så budna, rida mz flerom hestom, än som sagtt är i konungz Balkenom. Jngen må och senda lekare från sig och till androm efther lönom J arfwo eller vthferdo, skall ingen öfwerfara thz nu är sagt doch må han flerom prestom biuda än tijo, och fattigt folck hwar efther ty han will och förmå, och ey i androm högtidom Här skall konungz lentzman attwackta, och thessa bruta peninga vptaga och skipta them, ther gifz inthz vp af, ey aff konungz wegna, och ey af thess som kosten holler. Lentzman må lofliga obudin komma, tolkit måll att vthleta Then som bryter i någrom thessom sakom, ta skall lentzman nempna tolf bolfasta män, af thy härede som han boor vti, och mäta the brutpeningar vtt af lösörom hans som bryter som annor konungz doombrutt, Biuder han flerom gestom än skipatt är, böte konunge xl. m. ther gifz inthz vp af. Wetz någrom skuld att han obudin kom, och äro ther twij witne till, böte ta som sagt är, Wandar han ey tilummin wari sacklöss.

Sedan bonde och hustru gift äro oc hafft natt samman legat, ta är han hemed retta målsman, och äger sökia och swara för henne, ta skall han henne Mårgongofwor gifwa, efther ty som här efther följer.

Kom ikke obudinn till giästabud

Riddare widerlika

Bötte med kroop som ey haffr ko

Ting. b. cap. 26.
Bygg. cap. 36.

Kon b. cap. 23.

Ländsman må obudin till gästebud fara.

Bonde är hustruns Målsman.

Suh. cap. 6.
Juh. cap. 10.

Rål. Fol. 151 - 47v

Om Mårgongof:r 10
Kon. b. cap. 10.
Kyp. b. 9.

Riddare gifue sina hustru til mårgongofuo xl. mark lödiga swenska wicht och ey meera, Swäna gifui xx. mark lödiga, swenska wicht, almenlige Knelsidmän x. mark lödiga, Bonde bolfaster man iij. mark Swenska peninga, Löster man ena mark peninga, Mårgongofwa må gifwas hwad man will i Jord eller lösöra, mz så skäll, Afla the barn emellan sig, tå see the mårgongofwa barnomen för möderne, och ey för fäderne. Komma ey barn ther emellan, tå hafwi thz thera mårgongofuo som lengre lefwer, och hafui hwarient thera arfwa wold thz att gwälia, Hwilken som mera gifwer än nu är sagt, tå hafui thz inga macht, vthan dömes åther arfwomen efftir hans död, och med xl. mark, Konungz rensaak, Tolf män skola widh mongongofwa faste wara, och trettonde then som föreskild. Ey må och Morgongofuo gifwas, vthan å rettom hinderdag.

Inf. cap. 18.

Om hoor. 11.
Ensd. cap. 17
Hög cap. 5.
E.B. cap. 12.
Tiuf. cap. 1.
Inf. cap. 24

Nu kan kona hoor göra oc wardr: lagliga tilwunnen, tå hafui hon föngiort mårgongoffuo sina, och allt thz hon war gift och gifuin till, thz fangi bonde henna.

12
Om heemfolgd.

Gifter man sin dotter eller son oc gifwer hemfolgd med henna eller honom, Jord eller lösöra, hafui thz medan han lefwer som gaf, tå han dör, bäri thz åter till skiptes med sworrom ede, med them som ther äro arfwa till, Gifwer Enkia hemfölgd med barnom sinom, wari lag samma.

Delas om hemfolgd.
13.
Ensd. 14.15.21.

Dela män om hemfölgd, then som heme lothgaff, och then som heme tog, han sägner att

2

48 ~~90~~

att hon är inne med giptomanne, tå hafuer hin witzordh uthgifua så mykit han will, och seya medh tolf manna edh Ths gaf iag tig och ey meera, och ths hafuer tu fångitt.

14. Klandat hemm: följd.

Nu hafr: han fångit medgift och klandas ths för honom, och kallas ey gifuitt wara, tå hafr han witzord med tolf manna eed, att thetta war honom mält å festninga stempno, och gifuit å gifto giwalle twe af the tolff äga witne bära, och åther i ede stånda.

15. Barna målsman. Jnf. 20. 21 Seq. cap. 1.

Nu boor kona när bonda sinom och afla barn samman och dör bonden, tå hafwer modren wißord att see för barna gotze, med nesta frenda rade, emedan hon ogipt är.

16. Hustruns fordel efter bondans död

Fånger kona å andro gipto och henne barna fäderne är inne med henne, tå skall barna fäderne undan skiftas, Då skall hon först af oskifto taga seng sina the besta, med allo ty ther tilhörer Bolster, ljnlakan, hofdabolster, åkläde och kyrkio kleder sin the besta, stenitzo, kiortill, mantill, hofuddúk, och sedan skipte i try barnomen twelůti, och hustruna tiunding af lösörom. Hafwi ingen wold att giftas i barna fäderne, förra än ths är undan skift, utan han häti wids ij: mark.

17. Bondans fordel efter hust: död

Giftis kona i karls boo, äro ther barn före, tå skall undan skiptas thera möderne, wid boot som förr är sagt, tå tager bonde seng sina the besta, som förr är sagt, hest sin then besta, Sadal och wapn.

wapn sin, och kläde the honom äro skipat och skurin, sedan skifte i twelüti, tagi bonden twelüti, och barn hans tridiung. Kan bunde eller hüstrü å flere giftor gånga, wari tå lag samma:

18. Är ey barna gotz vndanskift.

Kan ey barna gotz wara vndā skift som för är sagt, och äro flere giftor inne med bondanom än een hwad the äro twå eller flere, äge alle halft med bondanom, och så gild wari een gifta som annor, och tagi slukt gifta som gifta, och wari hwar thera gild till sina Mårgongofwa å bondans lutt med fullom witnom, efther tij som hon war gifwin å nettom hindrudag, än så ått räckar; Räcker ey allom så fulkomliga att som gifwitt war, tagi tå alle iempnt, så een som annor, än Morgongofwor wore gifna i lößörom. War hon gifwin i iord, tå tagi hwar thz honom gifwitt war efther Silfwerß eller peninga tali, som förra är sagt, och ey mera. Äro flere giftor inne med hüstrunne än een, hwad the äro twå eller flere, ~~tå äger~~, tå äger hon tridiung wider them alla, tagi och ther gifta som gifta, som förr är sagt.

Sup cap. 10.

19. Bonden må ey hustrunna iord bortskifta. Jord. 5. 27. 28.

Nu må ey bonde hustru sina iord bort skifta hwad the barn samman hafwa eller ey, vthan meds hüstruna god wilia, och arfwa henne, och skipte tå till bettre och ey till werre.

20. Barna Målßman. Sup. 1. 15. Inf. 21.

Nu är fader och moder dödh hwar thå skall barna målßman wara, tå råde then som skyllaster är, som förr är sagt, om giptermåll för barnom och thera gotze, och tå ähwar barna gotz hafwer hender emellan vthan fader och modar, han äger hwart år Rekenskap göra, för nestom frendom barnsins, wnder hand iij. mk, om han thz ey gör.

2

Nu är then litet wetande ofgamal, ranför eller barnana widerdeloman, ſom för barna gotz ſkall rada och ſea, tå ſkola frender thera till tingz fara och doma taga. Hittas ther ſant om, tå äger then föreråda ſom gitter och kan, och wäll will af frendom ther näſt ſkyllaſtom, liggie thz till häredznempnd.

21. Råde then för barna gotz wäll will e.

Nu der bonde, oc äro ey barn efter, kömer then till gardz ſom arfwa will ſkifta och rada, Nu ſwar tå huſtrun ſom förrſitter, Jag är med barn och bÿndo bonda mins, tå äger thz gotz ſynas, och i iempnadr hender ſettias, och tå nädr huſtru för födo ſina, tå ſkall hon vi. månadr dag hafwa, ſynes thz å henne att hon hafwande är tå ſkola henne än iij. månada dag leggias, Födas thz barn innan tijo månader, och fångar Chriſtendom, tå tager thz arff, födes thz ſenare tå må thz ey arf taga, Gelde ſedan huſtru åther, thz hon förgiort hafwer af ty gotze.

Nu ſäger hon ſig med barne hafwa warit, och thz förfors tå äger hon thz witna, med twiggia quinno witnom och tolf manna ede, Feltz hon att ede, gelde åther koſten, Gitter hon eden gångitt wari ſacklöß för koſtenom, och dog å ſkild wid arfuet.

22. Huſtrun ſäger ſig hafwande efther ſins bonda döth.

Erf. 6. 10.

Arf. 5 6.

Nu kan fader eller moder bröllop göra ät ſone ſinom eller dotter ſinu, then koſter äger ey till fulnadr gånga, Boo ſyſkene i boo ſamma, giftis nåt af them eller flere, then koſten äger till fulnadr gånga med iij. mark och ey mera, vndey att koſten ſa mera werder ähr han mindre geldi åther ſom han werd war.

23. om Bröllopz koſt

Hvar ſom lockar mans dott:r ſom är mö eller hans frendkono, ſå att hon ſkemd warder quinſko

ſina

24. Lockar mans dottar.

Sup. 3.

sina, löse näsa sina med xl. mark till treskiptab, Målsägande konunge och härede, och fly ther med häred, uthan målsägande beder för honom, eller wäri sig med tolff manna edr. Nu gånger annars mans kona å bolster och blöyo i annans kona seng, och warder baar å tagin, tå skall hon till tings föras kella henne tolf män, tå fellis hon till xl. m., Hafwer hon ey peninga, tå böte med locka sina, öron och näso, och hete nan hora eller horstacka. Tager kona andra i seng med bonda sinom, med samma witnom, och slår henne ther i hiell, och fella henne tolf män liggie ogild. Nu kan man annan taga i seng med kona sina, och slår han honom ther i hiell, eller bådon them, tå skall han lata them bådon samman fiettna, död och quick, eller och bådon död, och så till tings föra, thz skolo tolf män weta, huru ther om är, fellis the som dräpne äro ligge ogille. Bräker bonde bort hustru sina laggifta, och tager andra i stadan, och i seng m(ed) sig leggyr, tå räner han hustru sina lååd och nykla ifrå kärer hon thz och frendar hennes, han hafwer brutit stool och rånt låås och nycklar henne ifrå, thz kallas inthskorsstolar, och thz är xl. m. boot till treskiptab.

Sup. cap. 11
Eufd. 17
Höy. b. 5.
Tiuff. 1.

Om hoor
Sup: 11

Höy. b. 5.

Hörer till thz tredie Cap. i denne Balck

Lockar man fastepigo annars lagliga fasta och henne belgymar, wari så gilt som han hoor giorde med gifto kona ther bötas före 40. mark förste wesa till treskiptab och 6. mark i Bisops sack.

lig y med annors
Festepigo

40
3
120
4
(30

Ärfda Balker

1 Huru barn och barnabarn ſkola ärfwa, tå fader och moder död äro

2 Huru framdeles ärfwas ſkall, emellan fader och moder, ſamſyſkan och ſamſyſkane barn theſs döda.

3 Huru erfwas ſkall lenger åther i Backarff och ſidoarff.

4 Deles wider bryſtarf och Backarf, och hwad bryſtarff och Backarff ſkall heta.

5 Om theſs barns arf ſom frender ſeya dödt wara födt och moder ſäger quickt wara.

6 Om hüſtru woldförd från bonda ſinom, och får ſedan bar

7 Om arf i ſin miſsfalla ſakom.

8 Om theſs barns arf ſom biltoger aflar uthlendis, och om Ryſshöfde.

9 Om ſunderkulla och ſamkulla arff.

10 Om bonde dör för än hüſtru wiſte ſig hafwande wara

11 Huru erfwas ſkall, om bonde dräper hüſtru ſina, ell hüſtru bonda ſin, moot willia thera eller med wåda.

12 Huru erfwas ſkall, än fader ell moder nepſa barn ſitt, ſå att thz dör ther aff, eller om moder ligger ihiell barn ſitt, eller dräper barn med wåda.

13 Boo ſyſken ſamman i boo oſkipto, huru ſom thera mellan ſkall ſkiptas.

14 Nu huru ſyſkan ſkola arf thera ſkipta

15 Nu nöyer them ey tå ſkipt är, huru tå ſkall göras och om Jäf är i arff om ſkyktar.

16 Ähr någor ſkyllare än then arf hafwer tagitt, och talar ther å innan tuy år

17 Gifz manne ſkuld för läger — — — — — —

Om manne gifz ſkuld för läger

18. Huro frillobarn ſkall opfödas, och om barn dör när Ammo, hwar thz ſkall återfaſta
19 Ey ärfwa horobarn eller annor tolkin
20 Klandas thet ſom ärft och ſkift är,
21 Huru dödz mans geld äga geldas.
22 Om danaarf och inlendzmans arff, ther ey komma arfwinga innan natt och åhr.

Bryſtarf. 1. Dör bonde eller huſtru, lefwa barn efther, ſon eller dotter, tå ärfwe ſon twelůti och dotter tridiung, och ſlicht tagi ſonabarn att arfwe ſom ſon, och ſlicht dotter barn ſom dotter, ehwad något lefwer af ſyſkanom eller ey. Ey må fempte man arff taga.

2 Backarf. arf Norm 37 aryſte flect ärffe

Nu äre ey barn eller barnabarn til tå äre fader och moder, och ſamſyſkan wid then döda, Ära tå ſamſyſkan flere än itt, tagi tå fader och moder halft utt arffwe, och halft ſamſyſkan, fader twelůti och moder tridiung. Lefwer ey uthan annat thera, tagi tå thz halft mz ſamſyſkona, broder brodens lůtt och ſyſter ſyſtens lůtt: Lefwa fader och moder båden, och ey uthan eet af ſamſyſkan, tagi tå fader och moder twelůti, och ſamſyſkan then ena tridiung, uthan att brodens barn eller ſyſtens barn the lefwa, tagi tå the mz ty ena ſamſyſkonne halft af arfwe, moot fader och moder, ſlicht brodens barn ſom broder, och ſlicht ſyſtens barn ſom ſyſter: Lefwer och inthz af ſamſyſkanen, lefwer doch barn efther nåt af ſamſyſkanen, hwad the äro flere ~~ell~~ fərre, tagi tridiung wider fader och moder. Lefwa barn efther ſamſyſkenne flere, tagi tå helftena med fader och moder, ſom ſagt ähr, brodens barn brodens lutt, Syſtens barn ſyſters lutt. Ähr och ey ſamſyſkan till, eller thera barn, lefwer tå fader och moder, eller annat thera, tagi altſammans. / Samma lag warj om fader och moder död äro, och om ſamſyſkan ett eller flere lefwa efther, eller thera barn, tagin the altſammans. Om ſundkulla och ſamkulla arf, ſkilz framdeles cap. 9.

☜

Inf. cap. 9.

3

N**u är ey fader eller moder, ſaſyſkan eller** thera barn till, tå är faderfader och fadermoder, och moderfader och modermoder, the äro ſamarfwa, tagi tå twedela å fäderne theß döda, och triding å möderne, och tagi å man å ſamma ſido twe luti, och quinna triding. Äro ey the till, tå äro faderbroder och faderſyſter, moderbroder och moderſyſter, theſſe äro ſamarfwa, och ſkifte the arf ſom för är ſagt. Ähro ey the till tå äro bryllingia och ſyſlinga, theß döda, tagi bryllingia twe luti och ſyſlingia triding. The äro bryllingia theß döda, ſom födda äro af faderbroder hans, eller af faderſyſter. The äro ſyſlingia, ſom födda äro af moderbroder hans eller moderſyſter. Hwar ſom widerdelis å fäderne eller möderne, och äro iemnſkyld then döda, hwad thz är man eller quinna tagi å fäderne twe luti, och å möderne triding. Ähr annar nermer, tagi altſamman och giſin inthz uth i andra ſlechtena, utan the ſee barnabarn eller ſamſyſkane barn theß döda, ärfwe tå the, ſom förr är ſagt.

16
Neſt ſkyllder äffter
arff: 15/16 ſow: 6
Nom 27 / om
näſte ſläkt / ſy:
42

4. Delas om arf.

D**elas wider, bryſtarff fiermer i** ſlechtenne än nu ähr ſagt, och äro både iemnſkyld then döda, gångi tå bryſtarff till och backarf ifrån. Thz är bryſtarf ſom födas framådt, hwar af andre i ſlechtenn, och backarff åter till ryggin i ättena, och å båda ſidor

Bryſtarffingar gå ut
och backarffinge frå

Rål. Fol. 151 - 51v

Barn sägxd dödt födt. 5.
Birt: 6. 22.

Nu seya barnsens frender barn wara dödt födt, och moder säger barn quickt födt, och fick Christendom, thär bär kona som när war tweggia manna witne, tå kommer moder åth arfwe barnsens.

Quinna woldförd. 6.
Birt. 22

Nu kan kona med wold från bonda sino tagin warda, far hon barn innan xl. wekor, från thy an hon war i seng med bonda sinom, thet barn skall arf taga

7. Arf i sin mißfalla sakom.

Settjes alsamman i skip, ma kona oc och barn thera med them, weet ingen hwar först dör eller senast, tå ärfwe mansens arfwa mannen och qwinnones arfwa qwinnona: 2 Settjes alla i sleda och åka i waakena, wari lag samma: 3 Brinner alt inne, bonde hüstrü och barn, wari lag samma: 4 Thär här å lande dräper eller brenner, weet ingen ingen hwar lengst lefwer wari lag samma, 5 Döö män i strid weet ingen hwar först dör: 6 Skillias män ütt lifflwandas, och sprinct döde, weet ingen hwar lenger lefwer, wari lag sama: 7 Liggia twe siuke i eno hüse, och hwarthera är annars arfwe, döö the både i senden wari lag samma: Lefwer annar them så lenge efther annar, att han måtte guds lekamen taga, tå wari han hans arfwa, än tå han gitter ny talatt, aller guds lekamen tagit, liggie thz till twaggia manna witne som thå när woro.

Biltogz mans barns arff. c 8.

Warder man biltoger lagh: oc rymer af landet, och kona hans med honom, aflar han barn med henne, medan the uthlendes äro, thz barn äger ey arf taga. Afla the barn uthlendis, fångar han frid och wandar thz barn inlandis födt, thz äger arff taga.

Nu warder barn aflat föör än han biltoger wartt, thä är thz helst födhs, thz äger arf taga. Rymer hustru med bonda sinom, hon hafwer hwartte förgiort, iord eller lösöra, Rymer man och hustru sitter qwar, stiels bonde heem, och aflar barn med henne, thz barn mä ey arf taga, efther fader sin, That barn heter Rüßhöfde. Nu kan biltoger manne eller hans barn arf tilfalla, medan han wthlendis är, Fär han frid i sinom dagom, tå tagi thz arff, Fär han ey frid i sino dagom, tagi tå nesta frender som inlendas äro.

Nu äro död fader och moder oc barn

9. Sunderkulla och Samkulla arff.

lefwa efther, både sunderkulle och samkulle, dör itt af samkullenom, erfwe tå samkuller tre luti och sunderkull fierding, hwad thz är syster eller broder, hwad thet ähr itt eller flere i kullenom, the få ey mera än fierdung, och tå i omagom, efther som thz galler i bolbynom, och fullt ähr igen fullo. Ähr och fader och moder död, och kulla äro twå efther, dör annor thera allersamman, tå ärfwe kuller kull, och ingen annor man eller kona.

Sup 2 cap

I Wambla lagen holler. Dör barn lefwer efther fader eller moder, och annat thera ähr dödt, tå ärfwe halfu fader eller moder, och halft Samsyskone. Dör enda barn, lefwer efther fader och moder, tagi alt sammen, än tå än Sunderkuller är till, Ähr ey samsyskone till, tå ärfwe fader eller moder, och gifwe inthet wth ther aff.

Nu giftis bonde oc boor mz kone sine,

10. Dör bonde och hustrun wet sig ey hafwande wara.
Lypt. 6. 22.

och aflar barn med henne, dör bonde föör än husthru wiste sig hafwande wara. Nu far till bondans

dans arfwa och taga arff hans, och seya att the hafwa barn samman, och tÿ må tu eÿ erfwa, Nu wet hon eÿ att hon hafwande är, och gifwer uth arfwet, Nu tager thz sedan att talas, att hon hafwendes är, och får then thz weta, som arfwet tagitt hafr och faar till och dräper hona, och will arfwet nödigt mista, eller förgör lijfwe henna med ogerningom. Nu wardas hon och warder sedan öppenbartt, tå hon wordatt är, att han forkom lijfue henna, och hittas ther witne till med samo, tå skall hon op uthur jord tagas, och lijf henne opskäras, Hittas tå i lijkeno någer lijckelsse till barn, tå ärfwer thz barn fadar sin, och modar arfwe barn sitt, och hennes arfwa erfwe henna, Ther ärfwer döder och hedin arf, och qwicker och Christen går ifrån, tÿ att ingen må annen sig till arfs dräpa.

Dräp. mz wåda. 14.

Döder ärfwer och qwicker går frå

11. Huru arfwas skall tå bonde dräp hustru sina

mz wåda. cap. 14

Sår. mz wåda. 19.

Dräp. mz wil 28.

Kypt. 5. 6. 7. 10.

Bög. 6. cap. 2.

Nu kan bonde råda hustru sine afhödeliga

så att hon får död af mote hans willia, tå skall man honom sökia som framdeles skils i dräpmålom och nÿ stadgas tå hafwer han förwerkatt allt thz han åtte optaga, af hennes gotze i tÿ som löösöra ärå, och allan hennas treding, som hon giftis till, tå gi arfwa hennes, och bäri up af hans gotze bötirna för henne och gångi alrig honom till arfs, och ingen hans ätteleggr, uthan the hafwa barn samman, tå skola barnen henne erfwa, och the skola barnen i sina wärio hafwa, som möderness nesta frender äro, om nÿ åra barn till skäla kommen, och göma thz barnomen tillhörer under sina wärio, ther till att the till laga åra kommna Ähro eÿ byggiands thera barn till, tå skall thz under möderne gånga som hon åtte, tÿ att ingen må then ärfwa som han dräper, Kan och thz barn döö, och hafwer nÿ barn efter sig, tå ärfwe alrig then ätteleggar som dräper, uthan then ätlegg som nester är och skadan fick, han ärfwe barnet.

Nu är och om hustru dräper bonda, tå ärfwer hon inthz af hans gotz, eller hinderdags gift sina, och ingen then rätt som hon

Dräper hustru bonda.

Dräp. mz will. 28.

war gift och gifuin till, vthan the hafwa barn samman, thå
skall barnet honom ärfwa, och nesta fädernes frender, skola
barnet i sina wärio hafwa, ther till thz till laga åra kommer
Ähr ey beggies thera barn till, tå ärfwe fädernes frendar, och
tagi allan sin rätt, och böter för bondan. Nu dräper an- Dräp. mz wåda. 14.
nat thera annatt med wåda, tå skall bötas som i wådabotom
skils, och hafui allo ey förwerkat, som hwart thera ätte mz andro
taga

Nu kan barne afhordeliga rädit warda 12.

så att thz dör af, tå skall therföre bötas som skils i Warder barn dräpit
wådabotom, och ey lijf förgifwa, och tå äger alrig Dräp. mz wåda. 16.
then ärfwa som dräper med willia eller med wåda, vthan mo-
der kan liggia ihiel barn sitt med willia sino, tå wärie henne
frendar hennas, med tolff manna ede, att hon låg thz alrig ihiel Hög. b. cap. 7.
med willia sinom, och hafwer hon så fattiga frendar, att the
orka ey eden gånga, tå liggie thz till häredz nempnd, hwad the
willia henne wärja ellr fella. Warder thz så att hon an-
nen tijd gifsit, tå wachte sig ther före, att hon ey legger sitt
barn i seng med Stiuffadrenom, Dör thz i seng när honom, tå
äger hon mista arfwet. Nu kunna fädernes frendr
träta, att thz war dödt i beggies thera seng, och the seya ney
före, tå liggie thz till härredz nempnd, tue bolfaste män aff
hwariom fierding, Faller nempnden them, tå böte xl. m.
och mist arfwet. Dräpa the med wåda, tå böte som i wå- Hög. b. cap. 3.
dabotom skils, hafui tå förwerkatt allo ey, som hon ellr han
ärfwa måtte. Hafwer thz som dräpit är samsyskona, tå
är thz thess arfwe, och thz arf skall then taga som nester ähr
å thess wegna taga, vnder sina wäria och gömo, och ey then
som drap, om ey äre samsyskone till witz komne, och än ey
är fader eller moder lijfwandes till, som ey dräpo eller
nijmdo.

Rål. Fol. 151 - 53v

13. Nar syskonen nå-gon afla med tienst. Jord. 9.

Nu boo syskan saman i bo oskipto, hvad the afla med tienst eller androm slöydom, tagi så broder som broder, och syster som syster. Nu sadan skipt är, tå gangi thz till skiptas, som the å möderne och faderne fingo, och ey thz som the med tienst och slöydom vunno.

14. Wilia syskan skifta arff.

Nu wilia syskane arfwe sino skipta, tå skolo frender thera när wara, ått minsto twe, lutt i skött leggia och sedan lutta. Nu säger annar lutat wara och annar ey, tå äger then witzord som lutat will weta, mz fullom iempnade ede, med nestom frendom, att han fick thz medh lut och laga skipte, wider sin broder eller syster, tå fester lut then thz han fångit hafwer. Nu är lutat i bolbynom, tå är och luttat i allom utägom, som till bolbyen liggia.

15. Nöyas ey arfwin-garne om skiftet.

Nu seger någr sin lut werre vara oc bedr iemkå wider sig, tå äger then wißord som innan natt och åhr till iempnade will dela, tå skola alla ätherbära med swornom ede, och nesta frender skola till thera komma, ått minsto tolf, tagi så monga å fadrne och möderne, som han kan få, som fempton åra äro, theßom lundom, att lutten feste thz han fångit hafwer. Och är annar lutten werre än annars tå skall han iemkas och så bettras, och ey af nyo skiptas. Dela the än sadan, tå skola nesta frender tolff, som nu när woro, swäria att the kunna ey iempnare skipta än nu ähr sagt, och blite så hwar ått sinom lutt, och sadan gangi ey till iemkan them emellan eller thera barnom. Dela några om arf, och kalla sig båda arf med rätta med wetta äga, tå ähr thz både rätt och lag, att then som oppenbara skyllskap till hafwer efter lagom, han skall arf taga. Ähr något iäf i och ey oppenbar skyllskap till, tå skall lagman å tinge, ätth thera för sig räckna lata, och them arfwet tildöma, som hans

Jord. b. cap. 6.

Skyllskap Sup 3
Jmf 1. 16

3

skäll, och besta manna närwarande honom wisa mesta sanning wara, dog så för Jäfsins skuld, att then som arff äger taga efther döme, wete skylskap sin sannan och ey osannan med tolf manna eed, och fyra af them äga witne bära, twå af fäderne och twå af möderne, innan siette man, lothleete hwar skylskap sin, förra än triggia åra hefd åkommer eller äge then arf som i handom hafwer.

3 års Hefd
Ins 16

16. Om åthergångs arff. Innan 3 åhrs hefd
Jord 14 18

Nu är nagor skyllare än then arf hafwer tagit, och talar lagliga opå, för än triggia åra hefd åkommer, tagi arf sin åther, med laga witnom och domom, än tå att thz see framdelis i arf fallit, ty att thz är åthergångs arf som oskylder tager, om lagliga åtalad som förr är sagtt.

17 Ingen må annan hoor wita.
Kyrkio b. cap. 15. 16.
Stadzlagen cap.

Nu må mā ey kēna andrō läg: för ther othan han see inntagin, eller barn bära witne. Nu än hwarkitt thera är, och wijtad thz hono, tå skall han med tolf manna eds dylia, både barns och hefda, så att hå hemme aling hefdade i them xl. wekom, innan thz att hon thz barn födde, eller böte iij. mark, och ther äger i hwarkin karl eller konunger, thz är giptomans nansaak.

18. Huru frillobarn äger opfostras.

Moder skal frillobār sitt föda ther till att thz är triggia åra gammaltt, sedan föde thett fadur, ther till att thz är siu åra, liggie tå bagginᵒ thera wåmdnadur å, ther till thz är siu åra. Nu lagis barne fostermodur, och fondarfwad thz barn af wanrykt tå äger Bisopper skåda hwar thz skall åther fasta.

19 Om frillobarn faller penn: till, och huru thz arfwas ska

Nu kan frillobarn penninga wexa fallt

thz

barn frå, och äro ther peningar efther. Lefwer fader och moder tå tagi fader tweluti, och moder triding, ähr annat thera efther tagi altsammans: Äro eÿ the till, gångi tå om thz arf, som om all annor arf, dog må thz eÿ ärfwa meera än twå mark efther fader, och ena mark efther moder. Tå adelkona barn får till vj. mark, tå tagi frillobarn till fulla iij. mark, hwad the äro flere eller færre, ähr arfwet mindre tagi alzinthz, ähr och arf meera, tagi tå eÿ mera än iij. mark. Eÿ må frillobarn till arf gå, ther eÿ går fader eller moder, uthan i brÿstarf.

Frillobarns arf.
gift z r

20. Horbarn ärfwa inthet
~~Skyldskap~~ [illegible], 15

Aflar man barn i hordom, frendsemio gudzowolag eller skyldskaps spiell, the barn sie skild vid alt arf.

21. Klandad arf.

Nu kan thz klandas i arf är komit, klandas thett för enom, tå klandad thz och för allom, hwad heller the skola thz holla eller uthgifwa, och wärie arfwana thz med landzlagom eller uthgifue.

22. Om dödzmans geld.
Kon. b. cap. 33/32
Edz. b. 21. 34.
Dråp. mz wil. 23.

Dör man och äro geld efter honom, thå geldis geld hans af boo hans oskipto, och arfwa skifte thz ather är, ähr eÿ gotzet mera än galden äro, tå geldis geld hans af eÿ samo. Fins eÿ gotz till tå är ther ondt peninga taga, som inga äro till, och arfwa wari sacklöse. Hafwi ingen wold skifta någro arfwe, för än geld gullin äro. Fins eÿ gotz till fullo gelde, tå falle af allom geldom, slikt aff mark som af mark.

23. Om danaarff.
Kon. b. cap. 2.

Nu dör then man som eÿ hafwer arfwa inrijkes, kommer retter arfwinge innan år och dem longa, med bref och fullom skälom, att han är hans retter arfwe, tå tagi han arf hans. Kommer han eÿ, tå tagi

Koning gotz hand, hwad thz är iord eller lößöra, thz han ey lagli
ga gifwitt hafwer, thz kallas danaarf. Nu om Iord ähr
gifwin honom, tå tagi then åther Iordena som honom gaf. Nu
än han är inlensker och weet man hans arfwa, tå skall arff=
wet stånda ther till han kommer som ärfwa skall. Nu
om man weet ey hans arfwa, och kommer ey bud af honom al=
ler wißa hwar han är, eller han sielfwer innan natt och åhr
erfwe tå halft konunger, och halft lathe gifwa för hans siell.
Ähr thz Clerker som så arflöß dör, tå hafwer Bisop konungz
rätt i för:na arff.

Dråp. mz will. 25.

Utaf Keysarelagen *Ex libro autentico*.

Saken son kan för=
bryta sin arff.

Thett är merkiande att ingen man eller quinna skall drifwa
sitt barn ifrå sitt wara arf utan för sin egen wanskyllig brot
skuld och merkelig sak som finnes i lagen: Först om son bär 1
wäriande hand med wunde å fader eller moder: 2. Om han gör them 2
grof orätt. 3. Om han klämer å fader eller moder för någon skam= 3
melig sak, hwilken ey ähr emoth Rikzens höfdinge och Rikzens Rådh
4 Om han hafwer umgengo med truldoms kompanom: 5. Om 4:5
han randar tolkin sielfwer: 6. Om han hugsar att dräpa föräldra 6
sina. 7. Om han liggar när fadrens hustru eller frillo 8. Om för 7:8
eldra hafwa storan skada af sons gäld eller tiufster eller # 9. Om son icke 9
will lösa föräldra Person, eller gäld efther sinne macht. 10. Om 10
han eller son förmena föräldrar Testamente gifwa eller göra.
11. Om son gifwer sig skemma gest eller lärer annat skalks spell 11
utan med sådana skäll att fader hafwer öfwat samma konst.
12. Om dott öfwer skörlefwat, utan med så skäll, att fader och mo 12
der hafwa försummat att gifta henne innan thess hon war 25. åhra
gammall. 13. Om föräldra blifwa wille eller ursinnige, och son 13
eller dott försuma att hielpa och förestå efther sina macht. 14. 14
Om fader blifwer gripin och son will ey hielpa honom af fengelße
och i frijheet igen.

ofskemligheet gö=
s

Rål. Fol. 151 - 55v

Ähn så at farfader och farmoder sättias i lagboken för ähn morfader och mormoder så ähre the dog alle jämarfwinge, effther thet the äro alle jämpnskylla; då ähr thet och om faderbroder, fadersyster, moderbroder modersyster, the äro alle jämparfwar.

Ther lagboken säger: at brodrens barn arfwa så myket som broder och systrens barn så myket som syster ther bör wara förstånden om hans brodrens barn och systrens barn som arfwet är fallit effther; ty ifrån honom som död är skall man räkna.

The äro Bryllingar thess döda som födda äro af fadersbroder hans eller af fadersyster. Arfd. b. cap. 3.

The äro Sysslingar som födda äro af moderbroder eller modersyster. Arfd. balck. cap. 3.

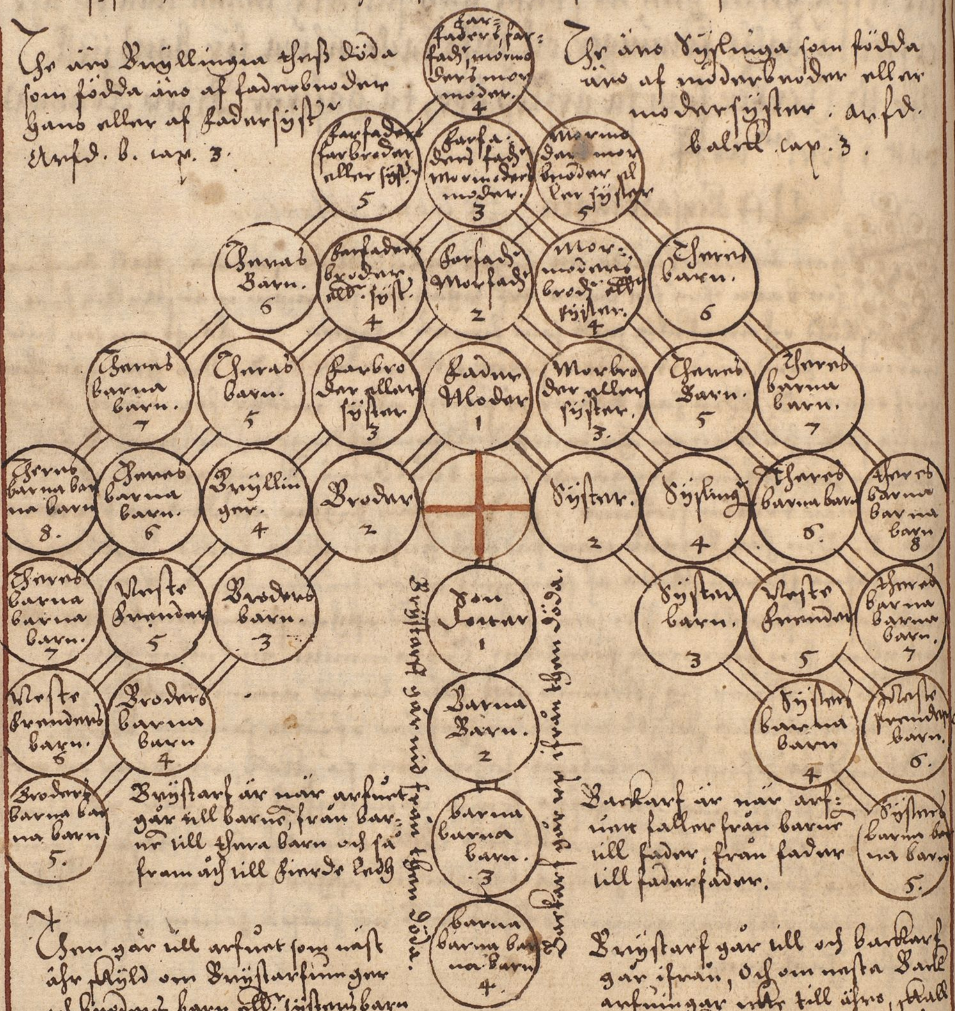
Farfaders, farfad., morfaders, mormoder. 4
Farfaders farbroder eller syst. 5
Farfaders fad. mormoders moder. 3
Mormoders morbroder eller syster 5
Theras Barn. 6
Farfaders broder eller syst. 4
Farfader Morfader 2
Mormoders broder eller syster. 4
Theras barn. 6
Theras barna barn. 7
Theras barn. 5
Farbroder eller syster 3
Fader Moder 1
Morbroder eller syster. 3.
Theras Barn. 5
Theras barna barn. 7
Theras barna barna barn 8.
Theras barna barn. 6
Bryllingar. 4
Broder 2
Syster. 2
Syssling 4
Theras barna barn 6.
Theras barna barna barn 8
Theras barna barna barn. 7
Neste frendar 5
Broders barn. 3
Son Dotter 1
Systers barn. 3
Neste frendar 5
Theras barna barna barn. 7
Neste frendars barn. 6
Broders barna barn 4
Barna Barn. 2
Systers barna barn 4
Neste frendars barn. 6.
Broders barna barna barn 5.
barna barna barn. 3
barna barna barna barn 4.
Systers barna barna barn. 5.
Bryståarf går nid ifrån them döda.
Backarf går up ifrån them döda.

Bryståarf är när arfwet går till barnen, från barnen till thera barn och så fram åth till fierde ledh.

Backarf är när arfwet faller från barn till fader, från fader till faderfader.

Then går till arfwet som näst ähr skyld om Bryståarfwingar och brodrens barn eller systrens barn thet inte förhindrar.

Bryståarf går till och backarf går ifrån, och om näste Backarfwingar inte till ähro, skall man söka thera bryståarfwar.

Ner till både up och nid, theslikest på båda sidor, at frempte man må ock arff taga.

Att frempte man tager vij arf skynd inte annor skall wara ther till än at när then affaller som bryståarfwe först faller effther, plägr frempte man sällan eller aldrig finnes.

Rål. Fol. 151 - 56r

Jorda Balker

Hwaro lagafang Jorda oc om vrinnines hefd åkommer. 1
Hurú arfwe iord ſkall lagliga ſälias och opbiudas. 2
Hurú byrdemän ſkola arfwe iord löſa 3
Någer annar iord wara lagbiudna, och annar ey. 4
Hurú bonde må hustrú ſina iord ſälia och opbiuda. 5
Hwilken af byrdamannom nester är att löſa iord. 6
Hurú iord ſkall wädſettias och ůtherlöſas. 7
Med hwad wendörom, och hurú panta iord äger ůthlöſas och, om byrdeman är wthrijkes, öfwermagi ellr Jungfrú 8
Hwilken arfwe iord är eller aflinge iord, och att man gör af aflinga Jord hwad han will. 9
J alla Jordaköpom och ſkiptom, ſkola tolf faste wara, och häradzhöfdinge gifwe ther bref å som her wthrijkas, och om then iord klandras ſedan. 10
Om Jorda bref förderfwas, och att Jordaköp maga för lagmanne göras. 11
Klandas köpt iord tå ſkall fangaman framkomma, och hemmola eller böta. 12
Hurú then ſom ſälier ſkall till hemol bindas, och görd både köp och ſkipte. 13
Kommer köpt iord eller ſkipt i flere manna hender och klandas hon så, och then förſte gitter ey hemolat, hwad hans ſolicht är. 14
Jngen vmbudzman ſälie annans iord, wthan han hafwer Jordäganders bref, Jngen döme och öfwer Jorda gotz, wthan Jordäganden ſtembder är ſielf till ſwars. 15
Sellier någor Jungfrú Jord, öfwermaga ellr vnt-willinga iord tå ſälie till betre, dog hafwe thr wold ath åter kalla ellar halla, när thr til ſtadga komma. 16.

17 Huru the iord ſkall lagfollias, ſom man will ſkifta aff lande och i köpſtad.

18 Om tryggia åra hefd i Iordaköp och ſkipte, och om hans plicht ſom annars iord ſellier eller bortſkifter.

19 Hwar ſom afrat ſkall hafwa af köpta iord all^r ſkipta eller af the iord igen wintz med lagom, af androm.

20 Om giptoſtempno och afratzdaga, huru landbo ſkal weta afrat gulditt, och att giftgår i arf.

21. Om landboen ſäger lagliga iordäganden iord igen

22 Om landboen ſäger ey lagliga gotz åther, hwad hono bör tå göra.

23 Om landbo rymer eller laher ſig afföra innan bolagz teckio, huru Iordäganden må honom igen föra

24 Om fardag manna mellan, och hwad landboen förbindz af bole föra.

25 Huru landbo ſkall lagliga gotzet uhrandtwarda, och om laga byggning.

26 Faar landbo aff, och är Iordägandenom något ſkyllog och att landbo må frij fara, tå ſtempna uthe är, och lagliga tilſagt.

27 I hwad ſakom bonde må hustru ſina iord ſälia, och hustru bondans.

28 Om bonde löper fra hustru ſina, eller hustru från bonda, huru Iord thera må tå ſälias them igen ſittar, och barnom til födo

29 I allo aflings gotz ägar hustru triding, och bonde twelutj, ehwad the köpa eller ſälia.

30. Wriper een i Iordadelo till fångaman och annar till fädarne, huru thett ſkall ſlitas, både med fädernes ede,

och om

och om fångomän äro flere, huru hemoldsman skall thå komma före, och om qwarstada doom.

Huru barn eller frender, äger gammalt ellr siukt folck oppehålla och föda, och hwad the skola ther före hafa och thess saak som ey så föder. 31.

Om bya twe dela om iord, och någor af grannom säger sig af the iord dela äga. 32

Huru bolag skall leggias hallas aller slitas. 33.

Fem äro lagafång Jorda i Swerikes

lagom, Itt är arff, om lagliga ärft ähr Annat är skipte om lagliga skift är, tridie är köp om lagliga köpt är, fierde är gifwa, om lagliga gifwitt är, Fempte är wädsatt iord, om lagliga wädsatt är, och förståndin, Thessin äro fulfong Jorda, så att watne och watuwarkom, och allom tillägom, effther ty som liusliga står skrifwit i lagbock wåra, huru hwartthera ähr lagligitt och olagligitt i stad sinom. Lagligit stånde och olagligit åthergånge, ty alt lagfångit är rättfångit, och alt olagliga fångitt som ofångit, til urminnes häfd åkommer, thz är lagfångit och thz må ingen qwälia. 18

1. Om fem laga-fång Jord i Swerike.

+ kiöpa 15 cap

Urminnes häfd. 18

Hu wil man iord sina selia, the han hafuer

med arf fångitt, ta skall han å trem häredztingom, hema lagliga frendom sinom upbiuda, fädernis frendom fäderne, och mödernis frendom möderne, Sedan hafwi byrdoman dag natt och år, the iord köpa, Köpa the

2. Huru man skall Jord sälia

Lagligt kiöp
kiöpa + 15
om lösöre

Jus. cap. 17.

the ey innan natt och år, tå hafwi han wold the iord sälia, hwem han will, och äge aldrig byrdoman wold sedan på the iord tala.

Hwru frender maga iord köpa. 3.

Nu wilia frender hans iord til sin köpa

tå köpi efther ty, som tune å hwaro thera wagna seya henne werde wara, och ey efther byrda budi som budin war. Sellier man the iord från frendom, och bjuder ey hona up lagliga, böte iij. mark, och frender löse byrd till sin, än the wilia.

Jord skall lagliga opbiudas. 4.

Jus. 12. 30

Nu dela the seger annar the iord wara

upbudna lagliga och annor ey, tå skola thz tolf män weta af häredeno, som the seya bade Ja wider, War hon lagliga upbudin, och lagstånden, hafwi tå then som fångit hafwer, War hon ey tå gångi uther i byrd, och böte then iij. mark som säldt hafwer, och werd uther honom som köpte hade.

5. Hwru hustrunna jord skall säljas.

Jus. cap. 27. 28.
Kiöpt. cap. 19.

Nu wil män hustru sina iord selia tå skall

han frendom henna lagliga upbiuda hona, med samma lag som sin egna, och sälie ey mer aff henne iord än triding, och twelutt af sina.

Dela män om byrd 6.

om [illegible]

Arfd. 15. 3:

Dela män om byrd, wari the nermare lösa

byrd, som nermer är efther arftali. Nu biuder han ey lagliga till som nester är, wari tå then nest som lagliga tilbiuder af frendom hans, innan natt och åhr. Aro the böden Jempnnär, thå lösen både halft hwartera. Nu dela the säger hwartera sig nermare wara, tå skola the till tings fara, och ätt sina räckna lata, hwartera äger iij. män nempna, och the iij. skola skåda hwilken thera nermer är, och efther som the sor swaria och witna

4

så skola hine byrd lösa.

Nu wil mã iord sina wädsetia ther skola

fyra bolfaste män närwara med häredz höfdingeno twå å hwand thera wegna, och wenda the iord å tinge, hwad hon må gelda, och efther thera metzordom, skall hon wedsettias och ey dyrare. Löser ey then som wedhsatte innan dag förelagdan, hafui han än tå dag, natt och åhr, hona åtherlösa än han gitter. Löser han ey, hafui tå byrdomän hans wold att lösa henne innan vj. wekor, från them dagenom, lösa ey the, hafui tå then som fangitt hafwer, Och ähwad helder byrdomän lösa, eller then beholler som till pant hafwer, tå fylle å honom som wedhsatte werd efther thy hon mätin war å tinge, och slå af huffwdgeldena, så myket han af the iord opborit hafwer, och söke fullo festo å the iord å häredztingenom.

7. Huru Jord ägar wädsettias.

Ting. b. cap. 27.

Nermast lösa ~~fyr~~ 6

Thesza äro the Werdöra, som man må

Jord sina med lösa, Gull, sölf, rede peninger, korn, nöth, fleskt, smör lärofft, Wadmall, Jern, koppar ogiordt, och oskurit kläde; Och the som wider wora tå iord pant sattas, the skola och när wara tå thessa werd goldis, och mäta them, Äro the ey när, nempne tå häradzhöfdinge andra så monga i staden, som the seya både Ja wider, och efther thy the göra skola både åthlyta! Så dyrt skall iord åther lösas som hon wedhsettis, och ey efther byrdamans budi som fordom war. Ähr byrdoman wthrijkes, tå hafui han dag natt och åhr, åtherlösa the Jord, sedan han åtherkommin är. Ähr han öfwermagi, hafui dag natt och år, sedan han är femtton åra gammall, Ähr Jungfru byrdoman, hafui samma dag efther thz hon gifft är, the iord åtherlösa.

Hwilken

8. Med hwad wärdöra iord skall åtherlösa

Jus. 16. 18.

+

Achta tidern

Hwilken ey waktar theße dagar nu äro sagda, wari tå skilder wider the iord, och hafui han henne som fångit hafwer

9. Med aflinga iord må man handla huru man wil arfwinge oåtsport. Inf. 14

Säll man fäderne sitt i enom stad, eller

skipter, och köper i androm thz är fädernes iord och ey aflinga iord; Aflinga iord äger ey byrdamannom bindas, Then iord hafwer aflat, hafui wold göra af henne hwad han will, gifua eller sälia, och sälie hwem han will som han gitter dyrast, uthan han hafwer henne byrdköpt af rettom byrdomanne, hon äger bindas rettom byrdomanne

10. Huru man skall sig lagliga iord afhenda.

Alla stada ther man skal sig lagliga iord afheda

med köp eller skipte, ther skola tolf bolfasta män widerwara, och fasta ått, af ij samma härede som Jorden ligger i, och häredzhöfdinge skall förskilia och nempna then man som iordena sig afhender, och så seya: Thenne man afhender sig Jord sina, lagbudna och lagstandna, så mykla i then by, när by och fierran, med allo ij som ther till ligger, innan gårdz och utan, och af ålder warit hafwer och än är, och inthz undantagitt, och afhender sig och sinom arfwom under han och hans arfua, för så manga peninga, och ther äro theße tolf fasta ått, och wij äre alle till witne, att thetta är å tinge lagliga giortt, Och i theßa måtto gifui häredz höfdinge sitt bref ther å, och tagi twå öre för brefwet, Samalunda tagi lagman för sitt breff. Kan the iord sedan klandras, tå skall then som Jorden klandas föra sina fasta nempna, och the tolf skola thz swäria för i sin stad, och bidia sig så gud hullan, som han köpte the iord lagliga, och wij wore fasta ått ty köpe. Äro några döde af the fastomän, eller utlendes farne, eller i laga forfallom som frandalas skild, så att the gitta ey ther till kommitt, tå nempne andra

Hers höffdings breff
Ting b. 11.

Inf. cap. 18.

andre bolfaste män i theras stad, the som tå å tinge woro tå köpet giorandes, och the skola samaledes swäria som fasto män skulle, än the tilstrades woro. Orkar han then eien gångit, tå äger häredzhöfdinge thz köp stadugt döma, och hafwi ingen wold the iord oftermeer qwälia, som een timi är så wand, Ty att tå lagliga är wart för enom, tå är och wart för allom them, som ther framdaleds kunna å kära

Regula.

Nu will man sina iord i flerom tompetom sälia än i ena tompt, I så mongom tompetom han sääll, så många fasta skall han hafwa, å sina fasta ut hwaria, både in att taga och ut att gifwa.

Nu kunna bref förderfwas fö häredzhöfdinge 11.

Nu bref förderfwas.

Nu thyaf, thz äga fasta weta, eller tolf män som å tinge woro, tå the gofwos eller ey. Kan thz köp för lagmanne gorat, tå skall lagman sitt bref å gifwa, med förordo som förr är sagt, och bonde han gifwe twå öre lagmans klerke för hans breff. Hwar som lagman eller häredzhöfdinge the gifwa sin bref å Jordaköp eller skipte, tå skola the å nempna i brefwena, them wider skiptet eller köpet woro, då them ther woro fasta att, och så the iord han köper, och hwar hon liggher, och huru mykin hon är, och huru monga peninga han förr henna gaf. Skipta the iord för iord tå skola båda Jordar i brefwet skrifwas, the iord han tager och the Jord han förr gifwer, ähwad the äro innan härade eller uthan, Läggias ther peninga till, tå skola the och i brefwet nempnas, hwad peningom han tog, huru många the wore, i hwad skyldom.

Rätt till att gifwa bref på Jordaköp eller skipte.

Nu hafwer man fångitt lagmans breff, tå äger konung thetta breff stadfesta med sino brefwe, än thems bref ährw bryggins förr, som wider skiptis, eller och hans bref som Jorden sålde för peninga och ey ellies.

Konung äger lagmans breff stadfesta.

Rål. Fol. 151 - 59v

Huru iord skall werdad och hemolad

12

Sup. cap. 4.
Inf. cap. 30.

Koper man Jord af andro, warde the iord som sålde, och hemåle then werd som köpte, Klandas något i thy köpe tå skall fangoman framkomma, gitter han hemolat som sålde, stånde köp theß som köpt hafwer, kommer ey fångoman hand fram, eller komber och gitter ey hemolat tå gångi hwar till sins, och hin böte iij. m. som ohemolt sålde.

13

Olagt köp
om losöre Inf
2 – 15

Köper mã iord af andro, hwad thz är clerker eller leckman, tå binde fasta å rettom ägande, och kommi ingo dull wider, som retter ägande är än fasta äro till. Nu gör man både köp och skipte, Är skipte mer och köp mindre, ther gifz skipte fastom wold och wißord, Ähr och köp meer och skipte mindre, tå dömes iord i byrd, och gifz köp fastom wold och witzord, Äro the båden Jempn, tå gångi åther i byrdena.

14

Får hwar af andro Jord till tridie man och klandas sedan.

Sup 9. 10.
Inf. 18. 30.

Nu later mã iord sina bort hwad hell thz är med köp eller skipte, och får sedan hwar aff androm the samma iord till tridie man eller lenger Klandras the Jord för honom som bortlätt först, Gitter han henne ey waart, tå böte han för ohemolt, han böte och för åwerkan, än hon är i kommen, och hine wari sacklöse, och gångi så åther till sina peninga them uthgaff, och then till iord som henne uthgaff, uthan thz oclandrat och ohindrat ståndit hafwer i try åhr, som framdeles skils, cap. 18.

tryj åhr –

15

Ingen syslomã må sälia annars iord.

Hafwi inge syslomã wold att selia sins herra Jord, uthan han får honom sins herra bref som Jordena köper, att the Jord är honom hemold. Ingen hafwi wold att döma om någons mans Jordagotz eller andra ägodelar, uthan Jordäganden wari lagliga stembder selfwer till swars komma eller hand wißa buds, som hand

Döm Ingens
godz utan måls-
ägandens hört
och stämning
Kap 27 Inf 18 30

fulmacht hafwer, med hans bref och Inſigle ther före.

16 Vm öfwermaga Jordh. Sup. cap. 8.

Hafwi ingen wold öfwermaga Jord[F] Jord, vtwillinga iord bortſellia eller ſkifta, vtan han ſkifte till bettring, dog ſå att tå öfwermagi kommer till mogande ålder, och möö tå hon gift warder, och vtwillinga wettande warder, hafwi wold hwad the wilia thz köp eller ſkifte, återkalla heller hålla.

[F] Jungfrw

17 Skifta iord af lande och i köpſtad. Sup. cap. 2.

Nu wil man iord ſina aff lande och i köpſtad ſkipta, tå lagfölie the Jord å häredztinge ther hon ligger, och biude bÿrdamannom Löſa the ey ſom förr ähr ſagtt, ſälie tå Jord eller ſkipte, med hwem han will i köpſtad eller å lande, och göre tå hwar medh ſinom lutt ſom lag ſeija, ther the liggia, mz brefuom och indzom ſkulom.

18. Vm oklandradt Jord i try åhr: 1 Sup. 10. 8. 16. 14: 1

Alla the iord man hafwer ohindradå oc oqwalda innan try år, hwad thz är köp eller ſkifte, och witna thz tolf män, hafwi ingen wold å the Jord tala, ſom ſå lenge hafwer oqwald ſtåndit, vthan man ſee vthlendis, eller han fången är, eller Jungfru eller öfwermagi, The måga iord ſina igen winna, innan try åhr, ſedan hwart thera fritt och ſtadgat är, ſom förr åhr ſagt, Hwilken ey drifwer thz köp eller ſkifte igen innan try åhr å tinge med lagom ſom förſkils, hafwi tå them Jord ſom fångit hafwer, ☞ Och then ſom the Jord ſålde eller ſkifte ſom han ey åtte, wette honom ſom miſt hafwer allan ſkadan vp, och Jord iempngoda igen, och i ſå godo läge och å wl mark till treſkiptad, Wälſagande konunge och härede

Rål. Fol. 151 - 60v

ähn han the iord med welde ſig tilegnat hafwer, ſom i Konungx Balkenom ſkils. Ähr the Jord honom androm lundom åkommen, oc kan ey hemola, wette tå ſkadan vp igen, oc Jord iempngoda, oc med iij. mark för vhemolt, oc thet wite hä:redz nemnd.

Kon. b. 28.

19. Om afrat af köpta Jord ellar ſkipta.

Hwar ſom iord köper aff androm eller

ſkipte får, eller med wädſetning för afratz daga, tå hafwi then afrat ſom iordena vm afratzdaga äger, Dela oc twå vm Jord ena ther ny är woldz werke i kommit tå hafwi then afrat af iij årena, ſom iordena med lagom winner, än hon ſådd ähr. Ähr oc Jord någrom med woldz werk afhendt, tå bör honom afrat oc afgeld ſom ther af bör gå oc ſå mangom årom ſom han henne miſt hafwer, af them ſom Jordena hafwer honom afwaldat, oc för woldzwerket böte ſom i Konungx Balkenom ſkils, oc allan ſkadan åter målſegandanom

Kon. b. cap. 28.

20. Om ſtedz &c.
Cal. Reuſ. cap. 20. 21
Kon. b. cap. 5.
Byg. b. cap. 29.

Sex är är giptoſtempna å ſiunde åre

ſkall yſt gifwas, ſåſom bådom åſember, iord ägande oc landbo oc ſå afratt. Wette afratz daga äro om Sancte Thome dag för Juul, Gifwer han afratt för vth wari ſacklöſſ. Gifwer han ey vth å rettom afratz dag eller för, gelde fierding högra ått ſacköröm än afratt är, oc ſöke vth bäder ſaköre oc afratt å neſta landz ting efther Jul. Nu ſeger landbo afrat wara guldit, oc Jordäganden ſäger ney, tå witi thet landboen med goda manna eder, efther ty afrat är till, ſkal han ått vdano, gifwi vth afradet, efther lagom ſom föreſkrifwitt ſtår. Hafwi Jordäganden inthz wold ſnija landboen af iord, för än gipto ſtempno ſiethe är, vthan ha gifwe honom alla giptena åter, ſom han af honom vpbär.

Nu döör antingen then som gifft uthgaf, eller then henne uppbar, tå ärfuis så wäll giptobodl som fäderne ärfwes; ä ther till gipt är inte.

Nu säger landbo iordägandenom åther

21\.

iord, när giptostempno är uthe för #midfasto, thå träde Jordägande sielfwer iord sina, och få sig sielfr landbo och åboa på Jordenne om han will.

#Gamble lagen holler för Erichzmesso.

Nu seger hā sedā åter efter giftostemno

22\.

Landbon säger åther iord i otid.

och innan afratz daga, så tå iordägandenom träddan åker, eller gifui honom trädis lön, effter som twe män skillia å hwars thera wegna, om inthz är trädt, åhr och trätt, hafui försagt arfuode sino, Åhr och ny giptostempno ute, hafui försagt gipto sina, träde och roghsäd, uthä Jordägande wräker honom af bole bort, och thz skall häradz nempnd weta. Ey må han effter afratz daga iord äther saya, uthan han få ägandenom annen åboa, eller giffui uth afradet, och holle uppe allan then tunga, som Jordena tillhörer å ty årena. Landbo skall åtheranttwarda så god hws och gärda, som han tog.

Nu rymer landbo bort eller låter sigh

23\.

Om landbo rymmer bort uthan ägandans loff.

Instr 25.

Hög. 6. cap. 10.

affföra innan bolagz täckio, hafui tå Jordäganden wold honom igen föra med boskapi sinom, Står landboen till wern och får han skada, aller the honom wäria wilia, uthan dräpe, wari alt ogilt. Winder någor af them dräpin, bötas med xx. markom, får Jordäganden som effter faar, aller the med honom äro, någon skada i dråpom aller sårom, liggir thz alt i twebötir, och alle the som ther med woro att flyttia landboen aff, böte hwarthera

Rål. Fol. 151 - 61v

tre mark till treskiptes, och landboen vätte ägandenom upp allan skadan, som han ther i fångitt hafwer, och å sex mark ägandens eensaak.

24 Retter fardagar.
Calmsk 20:21
Byg. b. cap. 19.

Nu är retter fardager mana mellan Mondagen nest för midfasto söndag, läti tå landboen half hüus ledig wara om kyndermesso, för then som till skall komma, Hafwer och ingen landbo wold fä eller foder af bole föra för fardager, wid iij. m. till treskiptas. Will landboen foder sälia, tå äger han thz först ägandens buda. Ey må landbo, timber, Nefwer, long halm, ymadzle eller gärda af bole föra, wider iij. m. och äther skadan, Och å skall alt foder å bole nötas, wid boot som förr är sagt och äther skadan

Foder skall å bolle nötas

25 Huru landbo skall åh andtwarda wid.

Landboen äger iordägandens gotset, åter andtwarda, bettre och ey werre, och fendigan bade med hüsom och gärdom, och byggia åt minsto hwart åhr till een half mark af nyo, och hälle thz wäll med taak han annammet hafwer, hwad ther i brister fyllat af boskap hans förr än han aftar, Rymer han för eller aftar, sökas tuh böter som sagt är.

Sup. cap. 23.

26 Far landbo af olof: wandes.
Byg. b. cap. 35.

Nu faar landboen af sedan bolagz tecke Nar lithe lothan hüszbondans nimme, är han honom gäld skyldoger, lagsökins tå om galdet, hwad that ähr mindre eller meera, och böte iij. m. till treskiptas. Hafwer och ingen wold landboen lenger holla, än bolagz täckio hans lithe är, och Jordägandenom är lagliga tilsagt, uthan landboen mz god willia sinom, will qwar blifwa och sittia.

Ey må bonde huſt:ⁿ ſina iord ſälia, uthan theſſen måll til trengia, kan uthlenſker hwär till landz leggia hedin eller Chriſten, fånga bonden eller huſtruna och bortföra, och kommer åther bud, och bidia bondan att huſtruna åtherlöſa. Nu är ey annatt till uthan iord hennas, tå må bonden iord henne ſälia, och ſina huſtru åtherlöſa: Samaledes må och huſtrun, bondans Jord ſälia och ſin bonda åtherlöſa, om han fången är. Nu kan them hungar henda, och willia iord ſina ſälia ſig til födo, tå äga the båden iord ſälia, twe lùti af bondans och triding af huſtruna. Nu äger bonden hwarken iordh eller löſöra, tå må han ſälia af huſtruna iord om året till vi. mark, och ey meer. Thetta köp ſkall å tinge lagliga göras, och kunnogas hwad nöd them ther till drifwer

När bonde må huſtru Iord ſälia.

27

Sup. 5. cap.
Ink. 28. 29.
gift cap. 19.

Löp ma frå huſt:ⁿ ſina, eller huſtru frå manne ſinom, eller faar pelegrims ferd, tå tar ſina barn födo weder, och thz thera ſom hema ſitter, hafwi han wold hwad han will ſälia af löſöron till födo, Ståndi thz så faſt och fult ſom huſtrun gör, ſom mannen i theſſo målena och gångi å twelùti af bondans gotz och triding af huſtruna Emedan hionolagett är, tå holler ſengiaköpet ſamman, hwad the heller ſälia eller köpa

28

Huru iord ſälias ſkall om bonde löp frå huſt:

Gift cap. 29.
Kop. 5. 27.
Ink. 29.

Alt thet bonden och huſt:ⁿ köpa ſaman ȝ iord eller löſöra, medan the i hionolag äro, äge å bonden twelùti och huſtrun triding af ty köpeno, och e-hwad the köpa eller ſälia, tå gångi å huſtruna lùtt triding och twå lùti å bondans.

29

Bondans, twelùtt och huſtruns triding

Gift. 5.
Kop. 5. 27. 28.

Grip med i Jordadelo till fångaman.

30

Sup. cap. 12. 4

Tingm 13

Nu dela twe om iord ena grip annor til fädernes oc annor till fångamans, tå skall han fongaman framkomma, Gitter han wind hemalat, tå haf in then wind som fångitt hafwer. Gitter han ey, tå wäri him med fädernes witu sinne med tolf manna edh, then till fäderne griper. Nu gripa the både till fädernas, hafwi then wizord eden gånga som i handom hafwer, med fullom edstafui i thessa måtto. Jag beder mig så gud hullan, oc halgydoma the iag åhåller, som thetta gotz är mitt rätta fäderne aller möderne, oc hwarken mine föreldrar aller iag, aller någon å wåra wegna, hafuom opborit ther före, wind aller wandergald i köp aller skipte, oc ey windsatt aller gifwit lagliga, så hielpe mig gud till lijf aller siell. Nu kunna fångomän flere wara, som hwar af androm fångit hafwer, lete tå hwar til annans, oc kennes tå hwar wid wend sitt, oc then böte iii. mark som ått ohemolt faller. Ähr fångoman innan land oc lagsagu, tå äger han framkomma innan thry laga ting. Ähr han inrijkis oc uthan land oc lagsagu, tå skall han framkomma innan ix. wekor. Nu kan han utrijkis wara i herra tienst eller pelegrims ferd farin, eller med köpmanskatt sinom syslder, tå skall the dela i qwarståda stånda, oc skyld af the iord i taga hender settia, ther till att ägainden åther komber. Innan the nio wekor, efther thz han är åtherkominn, tå äger han i hemuld stånda. Brister then hemolsman som fångitt hafwer, tå böte han äwerkan som Jord hafwer farit, oc kräfwie wend åther af honom som honom ohemult i hender satte. Nu kan fangoman inrijkes wara, oc gitter ey kommit för förfallom, som för äro sagda, tå äga the dela i qwarstada stånda, ther till hemulsman widerkomber oc i triem lagtingom ther efther äger

Taka hemder siufsta 22

han i hemold stånda, tå skola förfalz witne tweggia manna wara för honom, som lag seya, och swäria att han ey komma kunde, för förfallom thessom, och hafui ingen wold att döma Jordagolz eller afgeld i giwarstada, emedan then i handom hafwer, will för retten komma och till retta swara, Dömir thz hafui ingen macht.

Sup 15 18
Qvarsta Jordt

31.
Huru barn äga föräldra föda och oppehålla

Nu kan manne ell' kono ålder eller soot

henda, tå äge them barn oppehalla och föda till dödra daga, hwad the äga meer eller minder. Hafwer han barn itt twe eller flere, tå äger han å tinge, barnom sinom iord sina opbiuda: Wilia barn widertaga, tå äga the honom föda för iij mark peninga om året än lösöra äro till, Ära ey the till tå tagi så myket af iord som twee mark åhr werdt, om åhr hwart för kosten. Älsta barn äger först föda och oppehalla, och sedan hwart efther annat sij thz är gammalt till. Hwart barn äger fader och moder föda och oppehålla, ther till så myket är opnött som the åtte opbära efther them att ärfwa om the död woro, syster systerlott, och broder broders lott. Will ey itt barn widertaga, och äro så tingzwitne till, och föder annat syskona hono fram sedan, tå tagi thz fult först för sin kost, än tå att ey meer är till. Åhr mera till, tå tagi hwar sin lott fulla efther then döda. Samma lag wari om frender, om ey äro barn till, som nu åhr sagt, Han äger nester wara att föda, som nester är att ärfwa, om han död wore. Nu säger annar iag böd så wäll min kost till som thu thin stånde thz till tolff tingz witnes mannom, wäde halfwa nempnd hwartera. Wari arfwingia skylloge, att föda fader och moder, om them fattigdom hender eller ålder ehwad the peninga hafwa eller ey, om the orka, Hwilken son eller dotter wreker fadhr eller moder, böte iij. mark om är hwartt, them äger retter målsegande. Nu kan then förra döö än thz är förnött, som han för sig feste, tå äger then som kosten hölt så mykit optaga som han kostat hafr och hint gängi till skifteb som öfwerlöper af ij han ätte. Hafui ingen wold iord sina binda eller gifua för kost sin, utan rettom arfuingiom.

32. Dela twe bya om Jord ena.

Nu dela twe bya om iord ena tå seger sig een granne af the delo, then iordägande är i them bij, thz äger han å tinge göra, för än wädias till lagwar then bij delona, wari sacklöß then sig afhende: Winder och then bij delona, wari tå uthelûchter, både af boy och Jord, som sig sielfwer afsade, Wädiar han först och säger sig sedan af the delo, förra än hon endas, böte iij mark och wari skild wid them, hwad heller the winna eller tappa the delo.

33. Om Bolag.

Kiöp B. 8. 9

Will man bolag leggia mz andro, ther, skola sex boande män wederwara, twe å hwarn thera wegna, the skola weta huru lenge thera bolag skall standa, Bettras thera gotz tå bettras för them bådom kan thz minskas minskas för bådom. Nu är bolags stemno lothe, och the willia boo sino skipta, tå will annar sig meer af ij boo kenna och androm mindre, Wari thz å sex thera witnom som när wore, tå the bolag lade, och skifte efther ij som the witna ~~aller~~ seya, Holler sedan annar thera för androm, och will ey uthgifua efther thera witnom och fullom edhe, tå böte iij. mark för afholditt, Will man

bolags

bolag ryfftwa för stemnodag, tå böte iii. mark then thz ryffter af sinom renskyllom peningom, och ryfftwer så, hafwi sedan hwar sitt efther bolagz fasta witnom. Bolagz man må ey läna eller leego lata af iord sina, Hwar som the iord står eller sår uthan iordägandens loff, tå äge Jordägande aflada allan

Bolagzman må ey läna eller lego lata.

Nu hafwer man Jord i androm by, och boor i androm, och will ey såå sina ödeiord, och ey lego låta, och ey yerda yärda om, och will så alt ödeleggia, både sitt och annars, Tå skola bönder till them fara i bynom boo, och bidia honom om sina Jord med them hegna. Nu will han ey, eller är han och så fierran them, att the räckia ey han, och ey tidt kommitt som han är, tå skola the å then lögerdag näst är helge Tors Dag till tingz fara och doom å taga, till att hegna yärda hans och stafrahöta yärda, och sedan sacklösa, måga the hans engiar och lundar, medh mulabeet beta och ey slå, och sedan sin yärdafång sacklöse afföra, och han böte iii. mark för han wille ey sielfwer hegna, um honom lagliga tilsagdt war.

Bygg. b. cap. 8.14.

Bygg 14

Nu tredskas bonde wid sina retta uthgerdar som konung äre wälagt eller bör uthgöra, antingen skatt, fodring, gingärd, sakörer, lagmans peninga, förslo eller hwariahanda thz helst äre, böte iii. öre för tredsko, och mäti uth twägilt, twå peningar för een för uthskyllar, och nämd uth thatt ena med them andra som nu äre sagt.

Um bonde tredskas

tingg: 33

Calm: 24

Nu wil konunger sina Jordh sälia, han skal skuldom sinom ther iord, hembiudha så han som bonder sälia och vpbiudha och lagstån-dha, skiött och åter från sigh giöra, med skafft och skiäl och sialfwer sit bref ther å gifwa.

Nu wil konungh sina Jordh wädhsättia, thå warij that i samma lagom som förrschrefwit står, doch skal han hona återlösa för sadana peninga som han hona bångadhe å.

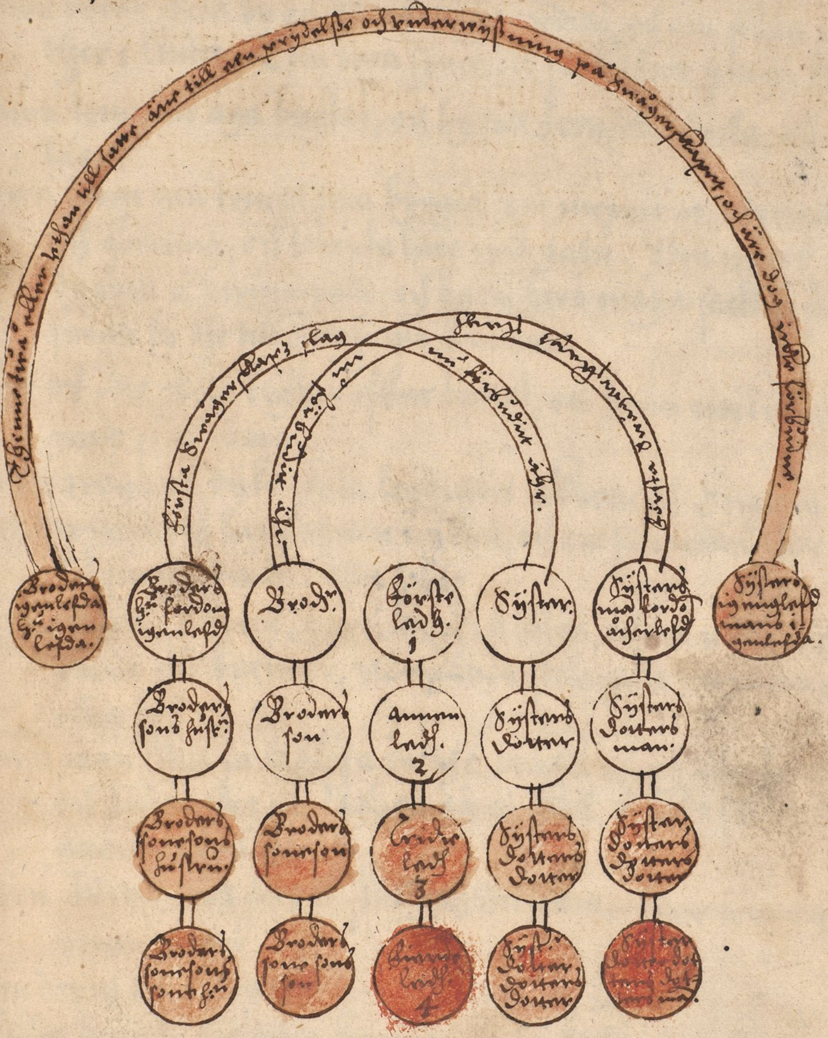
Thenne twå eller hwilken till samme äre till een prydelse och vnderwijsning på swågerskapet, och äre thee icke förbudne
Första swågerskapz slag
uti förbudit äre.
Första skyldskapz slag
icke förbudit äre
Broders igenlefda h[ustr]u igen lefda.
Broders h[ustr]u fördom igenlefd
Brodr.
Förste ledh. 1
Syster.
Systers man fördom äterlefd
Systers igenlefde man i igenlefda.
Broders sons hustr[u].
Broders son
Annan ledh. 2
Systers dotter
Systers dotters man.
Broders sonesons hustru.
Broders sonesson
Tridie ledh 3
Systers dotters dotter
Syster dotters dotters dotter
Broders sonesons sons h[ustr]u
Broders sones sons son
Fjerde ledh. 4
Syst[ers] dotter dotters dotter
Syster dotter dotters dotters man.

Register på Bÿgninga Balken

Huru bönder måga åwerka nÿ- 1.
an bÿ, eller gamblan oſkiftan, och huru bÿ ſkall till
Jemföris komma och rå och wäga leggias

Huru man må nÿa wäga leggia och gambla återteppa. 2.

Huru broar ſkola bÿggias och wäga rÿdias, och om ſkada man 3.
ther i lijuter. Om broa ſÿner, och ſaak thera ſom nÿ bÿggia

Huru tompter åga bÿtas, och bÿ till Jemföris deela, och om 4.
läger.

Huru hwar må tompt ſina bÿggia, om urganför i tomptom 5.
och gödning, och tompta läge wid gatu. Om nÿgor will
bÿggia å ſwinawalle, och huru hws måga ſacklöſt ſtånda
ſedan bÿ ähr till Jemföris kommen.

Åker och Eng ſkola bÿtas efther tompt, och huru mÿkin giöd- 6.
ning ſkall wara.

Huru wäga och dÿke ſkola leggias i åkrom och Engiom 7.

Om täppning och laga warn i åkra, och om ſÿnamän ther opå 8.
och om ſÿnamän i alla ſaker.

Bör få ſkada i åkrom, huru thz ſkall bötas, och om man nÿſwar 9.
gärda allt brenner, När gärda ſkola gilla wara om wåår
eller höſt.

Huru man ſkall få lagliga intaga, bruka och nÿ illa handna 10.
och huru ther mz lagliga göras ſkall, å både ſider, Jord-
ägande och fäägande

Huru allina ſkog ſkipas ſkall mz Swinom, efther iord ägo 11.
hwars mans.

Om Swin löpa ſkog emellom, hwad tå är lag. 12.

Willia bönder höö eller korn inåka, tå ſkall widan ſkäras och 13.
ſlås, och om ſkarladh.

Om torff ſkynd, rena och dÿke, och om man ſåår i ährlagu iord 14.
annars, huru lenge laga warn ſkall hollas om åkra
och Eng, och om Urfiäld.

Om legofolck och legoſtempno.

Om man åwerkar å annan i åkrom eller Engiom 15.

Om nÿa opgiärder och åwerkan å annars bolſtadh 16.

17.

18 Hugger man dödwid i ſkog annars, Löper näfwer, huggar löfſtack, ſlår höſtack, huggar haſt eller unga ek, Huggar Ek eller bock bärande, barklöper Eek, huggar apald, huru man må tolkom hindra.

19 Ingen må hugga eller weda loſſa i oſkiptom ſkog, och ey affiona aldr ſälia, uthan iordaganders lof.

20 Vlicht thes ſom går mz gildrom i annars ſkoge.

21 Huru Wargaſäller ſkola oppehallas och lagſökias.

22 Huru wargagärder ſkola opperhallas.

23 Om raa och elg, hoo them må taga, och om elga ſpiutt, hwar the må leggias, och om man får död af them.

24 När man må gå efther Ikornom, mårdom eller lekattom för alla Helgona dag.

25 Åwerkar man i fiſkia watnom annars med ryadom, nätiom eller notom, i fiſkialekom eller uthan, huru man må them hindra, och om man will ſkifta fiſkewatn, huru ſund och ſtröm må byamellom måga byggias, och hwar ſom ſöndarſlår fiſkiatol för androm.

Om Rågande ~~[illegible]~~

26 Om rå och rör och bolſtäda ſkall byamellom, och om fägång och om ſyner ther opå.

27 Hwad rå eller rör ſkall heta, och hwar them upkaſtar uthan doom, och huru the ſkola inderſättias.

28 Ligger lött aldr. ödewida ſkoger bya mellan, eller wrenkalladr ſkoger

29 Dela man om almenningia, huru thz ſkall ſkitas, och om någor fijkar eller byggiar uthan loff på them, och när uthſkylder ſkola uthſkifwas och ſkiftas

30 Almenninga ſkettodagar, är neſte ſöndag efther S. Pædars dag

31 Om them i almenning boor, förmå ey rätt göra, och ath ingen må them köpa.

32 Ingen må oſkiftatt bya hiondwall intaga aldr andra ägor, och om lundſkog.

33 Huru mölneſtäder måga byggias, och om ſyner ther opå. Item om fiſkia werka och fiſkiagända.

34 Huru man må byggia ofwan och nedan, så att ey åwerkan ſkadar ey gamblan, och om flere äga ſtröm, och will nan byggia,

och att ey må fiskerij eller watn af fornewandas eller grafwas
androm till skada, och om sund ligger byamellan eller häradz.

Om elder slepper löss af försumelsom eller wåda, och sitter bönder
ensamner i by, och hwad försumelse elder eller wåda elder skal kosta. 35

Om then som elden slepper, sitter med androm i by, Brinner by och
folck inne, Brinner kyrkia, huru hwart skall bötas, och om the
skiner af lösko folcke, jenste eller lockane. 36

Nu om qwarn brinner, och om Brandstud af häradz 37

Bär man eld i skog, brinner dödwida skog, ek eller Book, huru
hwart bötas skall. 38

Om Bytäckt och bysworma, huru man må them taga eller ey 39

Hwad rätt afgerdaby hafwer med odalby. 40

Aga flere i odalby, will een byggia och ey flere, huru man
skall honom een hoop afleggia, om flere willia sedan byggia 41

Om kona molkar fä, geet eller koo annars som ey märke 42

Byggir man märke å annars mans tingest, och om tira stela 43

Dräper man fä, eller sargar fä annars med willia. 44

Dräper ma fä annars eller sargar med wåda. 45

Dräper eller sargar fä annars mans fä. 46

Hafwer man ohymes hund som fä bijter. 47

Byggia bönder wedurlaga om hiordhold, och skeer skadi uthi 48

Flår man bast eller bryter giärsla af ek, eller bryter sworb i
annars mans skog, och hemptar wilhumbla. 49

Huru humblagårdar skola byggias och uppehollas i rijkeno. 50

Lagher man fä på ägar annars mans utan loff 51

Köper man fä af Botareby 52

Ingen må annars fä eller ankost eller skip taga och bruka
utan lof eller lego. 53

Om någor tager harf annars, och om harfwer kolka. 54

Om wilhundar. 55

Om Bishundar. 56

Om Binnebo. 57

Om nyan bÿ.

1. Willia bonder bÿ aff nyo byggia eller ligger han forno ſkipte och häbre, tå ſkall hwar ſino träde ſåå, och ſedan gängi bÿ ſkipt å Ehär någor gambla ſkipt ſedan nÿ åhr å kommen, bötes tå åwerkan hwar efther brutom ſinom, tå komber fierdunger fierdunge til ſkiptas, och halfwar bÿ halfwom, tå är by till Jemföris komme ther ligger om fÿra tompta wä, och fÿra farwegz wä, tå är then bÿ gatubunden, tå äger wäger wara x. alna breder, ähn ſkils almanna wäger till bÿ hwariom aff annar från, ty ath eno flere, än bÿamän ſielfwe willia, hafwi tå then bÿ färweg ſom för minne ligger, ſom then för mera ligger, Eÿ måga alle een trengia. Nu willia bonder gatu genom bÿ leggia, thz måga the ſacklöſe göra, om them ſielfwom åſember.

Huru nya wägar ſkola läggias.

2. Hwar ſom will almanna wäg åtherteppa och annan nÿan leggia, tå ſkall han förra till tings fara och taga doma till att wäg leggia af them ſtad han förra låg, tå ſkall han honom leggia å ſielfs ſin bolſtad, jemengingan och jemengodan ſom han förra låg; Hwar ſom nÿ ſå gör, rÿfwer gambla wäga och gambla grindaſtada, och hafwer eÿ dom för ſigh böthe iij. mark, och liggie wäger ſom han förra legatt haf:r. Wärde hwar broom, wägom, gärdom och grindom, emedan hans bolſtad räcker.

Om broa bÿggning och wäga rÿdning.

Kyrkiobro, fäbro och qwarnawägar

Lands och tings wägar

Landsbro.

3. Alle äga broa bÿggia och wägar rÿdia ſå then ſom minne äger i bÿ, ſom then ther meera äger hwar efther ägo ſinne. Ligger kyrkiobro nidre om ſondag een, böte vj. öre, ſå för annen och tridie, wari een ſack målſegandens, then böte ſom obÿgt hafwer, och then wari ſacklöß ſom bÿgt hafwer, hwar efther ty ſom han i bÿ äger, kÿrkiobro ſkall wara fem alna bred. Ligger hon lengre nidre än iij. ſöndaga, böte iij. m. till treſkiptis, Wari ſamma lag om fäbro och Qwarnawägar. Landswäger och Tingzwäger ther almogen ſkall fara, ſkall wara x. alna breder. Ligger landzbro i lande, the ſom flere härader äga broa än rett, Ligger hon ofmidig tre ſÿndaga å ſlagg, tå böte thz härade brona äger xl. m. till treſkiptis, Målſägande konunge och härede, om hon oſkipt är; Kan hon lutt ſkift wara och wet hwart härede ſin lutt, willia ſombliga bÿggia och ſombliga

fella: Ligger halff bro nidre, som sagt är, böte xx. mark till tre=
skiptis. Ligger fierdung, böte x. mk. till treskiptis: Hwilket hä=
rade nederfeller och will ey byggia, böte som sagt ähr, och the wari
sacklöse som byggt hafwa. Hwar som landzbro, ligger tre sön=
daga all nidre, som alt häradt äger broya, böte xx. mk. Ligger
halffbro nidre, böte x. mk. Ligger fierdunger nidre, böte v. mk
till treskiptis: F Sitter bonde qwarr, och will ey byggia, böte vj. öra
them tagi bönder som byggt hafwa. Nu kan bro bortgånga
med öfwerflödz watne eller eld, och är förty offör, hwad hon helst lig=
ger bolstada mellan, häradz eller landz, ther ägha the färio holla eller
flota, böte iij. mk. för weko hwaria, som the icke hollad, och åther ska=
dan, om någor ther före skada lijter eller får, ther till att broen
wärder gild; Byggis ey broen op innan een månat sedan flode
ähr bortgången, och wädret sig så hafwer att man kan byggia, bö=
tis tå för bro hwaria, höghsta boot som förrskils, ligge thz wid tolff
owilduga män, them saken ey går opå. Nu kan folck i
broom skada lijta, och döö af, böte x. mark then som bro åtte wär=
da, och tagi them arfwa thes döda, wari eensack thera. Nu
bryter hest sig i bro, hons eller annat qwickt thet ey äta må, el=
ler ey mathwijtt ähr, och får död af, bötes åther mz fierdung af ty
thz wärt ähr; Nyter thz äta, wari boot halfwa minder. Thiur
och hester eller annat, thz ey ätas gitter, wbota skada, och ey död
wari boot som förr ähr sagt, Får ey wbota skada, eller är thet
mathwijtt, wari boot ottonde deel af thess wärde. Sker ska=
di wid broenda, wari lag samma, Sam och lag sama, om landz=
wäga, tingzwäga, kyrkiowäga och Qwarnawäga orydda eller o=
broyada liggia, ther watza äro eller annat meenföre. Och sku=
lo alla wäga högt rudde wara, och wari then målsägande som först
åkärar, om the orudde äro. Allastadz ther man saker war=
der om broga eller wägar, och will ey sack sina uthgifwa osöcht=
sökts tå uth mz lagom, och å iij. mk. till treskiptis, konunge, Målse=
gande och broasynamannom. Broasyner skola wara, twå
om åhr hwart, een om Walborghmesso, och annor om Michilsmesso
och inga flere, uthan wetter målsägande ähr före, som skada haffr
fångit i bro, Tå skall häradzhöfdinge tolf manna syn nempna
af ty härede, fella synamän the bro, böte then bro fall, som bro
åtte wärda, och skadan åther efter ty ähr sagt, hwad heller folk

lööſ

F Sitter by qwar och will e
byggia mz härede, böte iij. m

Nu lijter folk skad=
i brom
Dråp. mz wåda. 6.

Bryter hester sig i
Bro

Jnf 46

målsäg. som först
kiärer

+ c Ting: 27

Broasyner twå
om åhrett. Calm: 4

lött skada eller fää. Hwar synamän bro nidar, som nÿ hafwer förva iwaritt, tå skolu äghande månad dag hafwa, the samma bro att bÿggia, hafwa the eÿ tå heme bygt, hete wid iij. mk till treskiptis.

4
Huru tompt äger brÿtas.
Jnf. 41.

Tompt äger brytas efther bÿamåle

Efther peningz land, örisland, ortugaland och markland efther ottungzland och half ottungzland, ther äger hwar sin lut optaga, som han i bÿ äger, och wäde hwar sin lutt hwad han äger meer eller mindre. Ingen må androm sin lutt förtaga, uthan han hafi widh laga botom. Ingen må och bÿ till Jemföris dela, uthan han fierdung ägar i bÿ; Ägar nagon fierding i bÿ, wäde tå then till Jemföris dela, som åkärar och skadan lidar. Then äger läger wäda, som mäst hafwer i bÿ. Hafwi ingen wold then bÿ rÿfwa som i retta solskipt ligger, uthan mz alla jordägandena willia, warin alle sacklöse som i bÿ boo, om tompta läge, åkra och engia, ther till att någor gifwer androm saak.

Till Jemföris och retta soolskipt. Thet ähr: tå han ligger i laga läge, och hwar hafwer så fådt tompten till, som han äger till och then ligger nember solen som nember liggia skall, och then fiermere som fiermere bör liggia.

5
Huru hwar må tompt sina byggia
Jnf. cap. 32.

Nu wilia bönder hurß å tompt sina

settia, Bygger bonde så när androm, att han hafwer eÿ ståda rum eller stolpa, thz är half annor alin å hwars thera tompt, tage up och rÿme; och böte förg iij. mk till treskiptis. Hafwer man bÿgninga witne eller lofs witne, stände thz för honom, Orkar han hwarken, tagi up och rÿme, och böte som sagt ähr. Nu kan Berg i tompt liggia, rÿter thz brÿta eller brenna, hÿsa eller hefda, tå är thz halft i måle och halft umåle, Rÿter thz nÿ, tå är thz alt umåle. Ähr Bäck i tompt rÿter bÿlia eller hÿlia, tå är han halfwer i måle, och halfwer umåle, Rÿter nÿ wari aller umåle. Nu skall gödning af bÿ leggias, tå han är till laga lägis kommin och till retta solskift, tå skola the gödning skipta som menföre hafwa i tompt. Tÿpper man eller bÿgger, så att farwägner hafwa menföre af the bÿgning, tå skall sÿn å tinge nempnas, Thr syn äger hwar halfwa wäda, swarandan och käranden; Wär sÿn then

Jmf 34

½ Rÿum ståda 8
26

som tilkäris, wari warder, fellis han tagi vp och ryme, och böte vj. mark. Tompt äger till gatu rinna, och ey gatu menföre göra. Ligger wäger genom by, tå kan een bonde äga tompt beggia wegna wid gatu. Nu kan han tompt sina ey gitta bygt, utan han heme samankomme, tå må han intaga farweg til tompt och annen wäg till farwegs lothgifwa, så att iempt är geen iempno, och byggie sedan then wäg i gatu, som han sielfwer will. Nu wil man heller byggia å Swinawallom än å tomptena, bodis thå Swinawall till skiptis, och byggr så myckit i hans skipte bör, och ey meer. Nu stander by i iemföre och retta solskipt, han må stånda i try åhr för allom them hus äga å tompt annars mans, som han hafwer fångit i them Jemförslom. Sitter han affört husit innan try åhr, wari sacklöss, före han ey aff, och hafr ey lof eller lego för sig, kaste tå iordäganden vp hus hans och sacklöso och hin böte iij mark som bygt hafwer.

Will man byggia å Swinawallom

Imåle och v måle Then kallas i måle som honom kan räknas för fullt i hans lut, Och thz är v måle, som eck kan räknas i luthen, thet är almenna skogh och mark.

Giödning kallas then platz som endakarlomen leggies till [illegible] alt byte till een förbettring. Thz åhr iord som ma intages i marken.

6.

Tompt är åkers moder.

Nu åhr by till iemföres kommen och retta solskipt, tå är tompt åkers moder, tå skall åker epter tompt brytas och leggias, och endakarla gödning gifa fiet från Fuglaween, tio från gångaween, och try från almannawäg som ligger mellan kyrkio och köpstad. Åker äger eng tillseja, Engiateger skogtege, Skogzteger wörtege, Wörteger å wathn roth, Wathn ägr umz twarsom skiptas, ther som ey gita stena legat, så att see må, skili ther stång wörtege sunder.

Jus. cap. 26.

7

Hurú wäga och dyke skola leggias.

Nu skula the åker epter tompt bryta och delda rå niderssettia, tå kan almannawäger genom gånd liggia. Ligger åker sidelånger med wäg fram tå äger wäger wara tio alna breder, tryggia fieta hwan wäg wid almanna wäg, ligger tohan byamåll sedan brytas efther tompt. Ligger åker fram vnd gärde eller dyke tå skola tio fiett, till dyke åkra mella.

gödning liggia, Ligger dike mellan gärd och åker, och ligger åker vp med dyke, tå äger dyke vthan byamäll wara eller liggia. Dyke äger tweggia alna bredt wara, och een alen gödning äger till dyke liggia. Nu torfwa män dyke åkra mellan, tå gängi halft dyke å hwarn thera åker, ther äger ingen gödning före gifwa. Liggier dyke ått endalongo, och andra liggia twärt å dyke, hafwi halft dyke hwarthere. Nu kan darld gen att twå mötas, och båder lagh att åke rinna, tå äger hwar för åker sinom gräfwa. Nu legger een granne balk åther före åkre sinom, anna och tridie böte iij. öre för hwart thera, Liggier åther om alt gerde, böthe iij. m. Om böther äga granna skipta, och iij. m. till werskiptas gänya. Nu laggir man dyke genom gerde sitt att engia, mötas andra bya åkra eller engia, hiondwaller eller annor byamark, wilia the ey wathn latha bort löpa, som bolstad äga, tå gäldi them skadan åther som skadan lüther epter iiij. meszmanna ordom, hwad thz kan wara i åkra eller engia, och böte iij. mark.

8.

Om täpning och laga wern.

Jord. 33. cap.

Inf. 14.

Nu far bonde i gerde med sädis spanne

sinne, tå skola alla granna före swinom täpt hafwa för ähn sädisspander vthbärs. Nu falla somblige och willia ey sitt täppa, tå skola granna samankallas, och thær till syn hafwa. Ligger ledh nidre, böte iij. öre, tagi boot the wernalaga sielfwer, Tå hafwat är innan thera wern, tå skola gärda gilla wara och wäll före. Nu kunna gärda nidre liggia, tå skola granna samman komma, och syn tilnempna twee män, fella thz han som gärdin äger, tå böte han iij. öra, och wari thz ensaak sielfwa thera. Nu wilia the syn nempna af Dohn, thz skola vj. män göra, nempne hwartera iij. män, fella the then som gärden äger, tå böte then vj. öre som gärden åtte, wari thz ensack sielfwo thera, fä the ey thessa both vth, fari tå till tings och sökie ith iij. öra, och mz iij. m. till ter skiptid. # Nu kan syn å tinge nempnas, thz skola tolf män wara, Häradzhöfdinge skall them i syn nempna, som bådom åsember. The tolf äga till syn fara och seija så: Wij sagom hofwa wäg och klöswa wäg till gärdz och från, som skadi genom gick, ställdi å witnom thera, hwem the fella wari falter att iij. mark, tagi nan koning andra målseyande och tridie härade. Då bråt synamän hafwa thz sagdt, tå gängi bort och talas wadar, gängi så ather saman till

giärdis gård

Jord: 33

Om syn och synamän å giärdis gård

½ Syyn skada 5

Inf. 9

Inf 26

12 nemnd

Synamen gå bort och rådslå

5

thera som dela, oc sœje thz grenstan hwem the sella wilia, oc drage thz icke lenger, oc swärie så efther å första tinge. Wari så om andra syner som om thessa.

Swärja om synin ting 24

+ 9.

Bör fä skada i åker

Kommer fä genom gärd ogillan gör ther skadi å höö eller korn, tå skall then som gärden äger gifwa korn moth korn, oc höö moot höö, efther fyra mezmanna ordom, Will han ey åtio böter vthgifwa, oc gända sina böta åt osökto, läte tå målsegande mz fyra granom eller någrannom, mäta allan skadan, oc sökie så wth å nestom lagtingom åtio böter alla oc skadan med, åkärandenom eenskilt, oc å iij. m. till tre skiptad. Nu kommer fä i åkra, kan man then skada ey mäta, geldi tå äther med laga gieldom, fyra peninga för nöth, så för annat oc tridie, så oc för fåår oc geet, twå peninga för een gååß så för andra oc tridie, Thesse boot som nu är sagd må ey högre wara än tå att få äro flere, vthan skadi må mätas, tå geldi äther som för ähr sagt. Wari lag samma om hest, hond eller swin, om ma gitter ey skadan mätit. Nu tindrar man i åkre annans eller eng mz halfwo tindre, böte iij. öre, wari rensack hans skadan nöth, oc äther thz spilt är. Tindrar man fulla tindra böte iij. öre oc äther spilnader. Nu gånger hester löss thå korn är i axe, geldi twå skeppor för hest, Drager han mz sig tinder, böte före span korn, Gånger hest i hello, böte före span Ganga twå i hello, gelle före iij. span, Bryter man gärd nider oc wander baar åtagin, böte iij. m. Wander ey baar åtagin, wärie sig mz iij. manna ede. Brenner man gärd annans mz wåda, böte iij. öre, oc gerde vp gärd så godan som han förra war. Witt. han wåda eed gångit, böte wåda boot. Witter ha ey wåda eed gångit, böte äther gärden iempngodan, oc å iij. m. eller wärie sig mz iij. manna ede. Nu hugger ma gärd annans, oc förer heem till sin, wander takin wider, tagi af honom yxe hans eller annat ting till witne, oc than böte iij. m. som gärden ophögg. Nu få the dela, then säger stulit wara eller rånt af sig som mist hafwer, tå gifz them wißord som afteckena giorde. Tager man stång af annars gärde

wander

Inh. cap. 16.

Inh. cap. 14.

Om Tindar.

Bryter man gärd nider.

Brenner man gär

Huggz gärdz gärd nider.
Inh. cap. 25. 18.
Tiuf. b. 25.
Jord 33

Tager man gärdz stång

* Inf 45.

Sup cap. 3.

Sup:8:/ Inf 14

wander, tagin wider, böte een öre, så för andra och tridie, Ey är the boot meera, Wander ey tagin wid, wärie sig mz sielfs sins ede.* Om Walborgmesso dag äga alla gärda gilla wara, Ähr thz ey så tå böte som sagt är;# Sami lag samma om winter Rogsäd, och att swintappt skall wara om S. Mathei dag, och gille gärda om Michilsmesso:

Gilder gärdar

Inf. cap. 10.

Thetta är gilder gärder, att een medalmotto höger mader, tager annen wäg å iord med alnalongom stafwe, och så under armhulo sins tå är thz gilder gärder, Springer ther fänat öfwer, tå är thet owan fänat. Studstafwer skall man settia fietzlongt fran gärde, så att ey fastna swin eller fär emellan, Hanger ther sedan något emellan, och får ther af bana, ligge ogilt, Står ey Studstafwer som sagt är, och kommer fänader mellan, och får af bana, gäldi äther med halfwo gelde.

Hellar man hest

Inf 46

Nu hellar man hest sin i hagnat, eller tiudrar i gärde, eller eng annars mans, böte tre öra, eller witi lof eller lago för sig. Ähr hester i heptum, kommer annar hester till, och dräp han ellar såran gör, ligge i fullom gieldom, och then ogilder som tilkommer.

10

Huru fä skall lagliga intagas

Wiphna b. 35

Inf. cap. 12. 45. 2 51.

Nu kan fä intagas v akrom eller engio

tå må man hest eller skiut inleda eller wända, och ey spilla eller spenngia, Oxa eller koo skall man inwräka, och ey illa handna eller dräpa, då och af skipadom skoge skall man och fä inwräka, och ey illa handna, och liggie thes wondnader å som intogh till thess han hafwer ägandenom lagliga tilsagt. Nu kan han fä slå wanne än han wille, och luter död af, gäldi äther quickt med dödo, så gott som thet war, efther twiggia mazmanna ordom.

fä intags

Nu hafwer man fä inwräkit, och thin kommer efther som fä äger och binder rätt för fä sitt, thin will ey utgifwa som handamellom hafwer tå tagi then med sig som tilkräfwer, twå bolfasta män, och settie bondanom wäd för fä sitt, Will han ey än tå widertaga, tå säti wäd andrum manne, med twiggia manna witne. Will han ey än tå fä utfå, och thz holler inne ena natt, fälle han opholdz witne, som fä äger, och thin böte iii mark.

fä. dör

Kan något af thy fä döö tå gäldi äther quickt med dödt, så gott som thz för war, efther iii mazmanna ordom och å iii m.

fä will ägande ey lösa

Nu är fä intagit och thin will ey efterkoma som fä äger, tå äger han thz lysa för grannom och bygdamannom, som thz fä hafwer intagit; Will ey

äganden än tå komma heller än för, ligge tå hand wåndnader å iij
fä, och hin wari sacklöst som lyst hafwer. Nu få the dela, säger
annar, tu tog mitt fä in och lade thön å, tå wete han thz mz tweggia
mannom som intog, att han tog thz in af åkrom eller engiom, eller af
skipadom skoge, och thz är lagliga lyst för granno, Ähr ey så lyst, tå
geldi åther fä, om thet någon skada hafwer fångit, och å iij. ör. ell. in
skiptid, förty att thz ey lagliga intakitt war. Nu sägar annar
å hiordwalle intagit wara, och annar säger i åkrom eller engiom, el-
ler skipadom skoge, tå wete thz mz twem mannom, som widher woro
och åsågo, att han thz inna warn tog, Orkar han ey witno, andt-
wardhe fä åther så gott som thz war, och mz iij. mark. Äger man
otampt fä, thz genom gård bryter eller öfwer flöyer, och får man
skada af ty fä, antingen i åker eller eng, tå geldi then ägher skadan
som fä äger, efther nelzmanna ordom, och böte iij. öra. Nu
hungher fä å gärde dödt, hittis then med willia å gärde wrack
geldi åther fä med laga geldom; hittis ey then som wräkitt hafwer
tå ligge fä ogilt, Vkyntis thz någrom och gånger ey wid, wärie sigh
mz iij. manna edhe, Äger man altsamman höiding och hiord i å-
krom eller engiom, med tweggia manna witnom, böte iij. m. then fä
äger. Hwar som stiälar eller räner inwräkitt fä af manne, för
än thz är lagliga åtherlöst, böte iij. m. om tweggia manna witne äro
till, eller wärie sig med iij. manna edhe, then som ränt wyntis, att
han aldrig ränte honom inwräckt, och ey thz inntog.

Träta om intagit
fä Ins. 45

otampt fä.
Sup. cap. 9.

fä i åker ell. eng

Röfwa ithe inn
tagit fä utann
dömde

Nu willia bönder allina skog i helad

11\.
Swin allina skogh
skiptas skall.
Ins. cap. 51.

eller sund lysa, och swin å han skipa, them skall man ski-
pa efter ortogom och örom, marklandom och vttingom,
efther ty som hwar äger i skoge. Kan någor af äganden ey så
swin å skog skiva och hine wräka å som lag äro, thar måga the
hand allin sacklöst nöta. Nu skipar han merr vppå än
han äger, böte iij. m. och åther skadan, efther nelzmanna ordom
Nu skipar then å som inthz äger i skogano, och ingen hemols-
man hafwer af skogägandom, hafwi föngit swinom sinom

Nu löpa swin skoga mellan, thå

12. Löpa swin
skog emellan

seye skogägande swinägande till, itt sin och annat, att

Rål. Fol. 151 - 71v

han swin sin göme, och böte intet vthan skoger se begnader; Komma the åther fridi sin, tagi tå them in medh tweggia manna vithnom, Sedan sey Swinägandenom lagliga till, och hwartere nempne tå ther till, tre bolfaste män, granna och Någranna, The sex skodi tå skogägandens skadi och hins froma å swinom, och leggi sedan skogslön them emellan som nempnt är, ther åt skola the sig lata nöya, hwad the skola hallen giuarn gå eller borttagad. Wärda swin dräpin, slagin eller i andra måtto intagin, ellr. illa handnat, bötis och athergäldis som om annat fä i lagom skils. Nu liggia skoga thera så samman att swin måga löpa om skifti, tagi tå ingen från androm vthan ha skog sin inhegnar, doch så att hwar gör androm lijka, efther ty han i skogenom ägher, och sex män them emellan mäta.

Sup. cap. 10.
Wärda swinn fara illa
Sup 10

13. Nw kan man torffwa korn sitt inaka

Huru höö och korn skall inakas.
Inf. cap. 16

tå skall han korn vndan skära aff annars mans åkre och i band binda, och ax vndan hempta, och sedan ått sacklöso öfwer åka, Så skall och i engiom, både slå och vndan weysa, och åke sedan ått sacklöso. Hwilken som åker öfwer åker oskornan och ax oläsin, böte iij öre för deld ena, så för andra och tridie, Ey wardar the boot meera. Samaledes är och om eng, än han öfwar tre delder åker, böte iiij mark till treskiftis. Farled äga alle the i by boo, gånger spield genom thet, kenni thet enom och han dyll, tå wäri sig medh vj manna ede, Gitter han eden gangitt, wari sacklöß och böte alle granna spield åther, Gitter han ey, böte åther spield ensammen.

Sup. cap. 9.

14. Jngen man må torff skära i annars

Om Torffskärand.

tege eller ther laga skift är å kommen, hwar thet gör böte iij mark för een teeg eller åker, så för annan och tridie Ey warder the boot meera, vthan målseyande warda flere, Äro the flere som han åwerkar föro, tå böti hwariom slikt som nu är sagt: Ligger the mark vthan byamåll, tå skäri hwar som will ått sacklöso: Äger man teeg i twem byom ellr. flerom, ey må han torf skära i enom bolstad och åka vthi annan, vthan skift som åhr skipt, åke tå af sinom, och ey af annars. Rena och dyke äga hwar efther ägo sinne i byamåle sinom. Hafwer mann

Om dike och rena

5

vtgiordt

atherlagh iord i bÿ, oc kommer korn å the af annars säd, tå skäri eÿ meer, ann han i retto bÿamåle äger, oc hålli inga wern om thz i annars iord kommer: Slår han och af störer, böte laga böter iij. mark. Alle skola holla wern öfwer Eng till Michils messo; öfr åker emedan korn vthe ständer. Nu kan någor man så illa wiliader wara, att han lather säd sina vthestånda vth trängslöso måle, kan han skada å säd sina få, wari ogilt. Nu säger han trång wolda, wari thz å sex Sochnamanna witnom, nädo halfwa tolmend hwartera; Saga the att trong woldte, yaldi tå skadann åter, efther ty han mätin warder, som förr ähr sagt. Alla the som laga wern holla, wari sacklöse. Hwar som eÿ holler bete wider tre mark. Hwar som wernalaga binda sig till att bergia höö eller korn, annars mans, korn i döss settia oc höö i stack, oc gärd om settia, än the willia, tå hafui han vthz wold låta thz vthe stånda thē till skada som bergit hafwa. Nu ligger Akerfield i bÿ hwad thz är i åkrom ellr. engiom, wari så mykit han warit hafwer. Hafwer han gärd oc wärd till Akerfield, wari thz för staaf och stein.

Om laga wern. för åker och engs

Sup. cap. 9.

Jord. cap. 33.

Akerfield. Inf. 27

Legher bonde: man eller kono: och gif-

wer them festapening, eller ganga the å maal oc maat med honom; skilias the sidan wider honom för stempnodag, gifui åther bonda festapening, oc lego mz så myckla han hade them fest. Hwar som lockar legohion annars fra androm böte iij. m. oc bonde tagi them sacklöst igen, som i Tingmalom skils. 26 cap

15. om legohion
Byg. b. 36. 48.
Köp. 4. 14.
Ting. 26.: Calm: R: 3
Där. mz. will. 19.
Calmar Reces. 83. 3
147

wräker

Bruker bonde legohion bortt vthan saak, bindas the sedan åther till hans, mz tweggia någranna witnom, oc han will them eÿ åther taga, tå gifui them så mykit han hade them fest, oc wari sidan hwar them wara lyster. Kunno legohion bondans siuk warda, oc byrgd bondans underleggia, tå brister så mykit i lego thera, som i dagzwerke brister för bondanom. Legostempnor äga wara twå om åhret: Een af Pingzdaga oc till Martinsmesso, annar sidan oc till Pingzdaga. Siu netter mallan hwar stempnodag, maga the hion lidog wara oc eÿ lengre sidan skola the wid lego taga. Alla skola the å lego ganga, som minder äga än till iij. mark, hwar them hemar ellr. hÿser, sidan

Bonde R — 36
Konungz b — 19

Legostempnor twå om åhrett.

Rål. Fol. 151 - 72v

them åhr festapening büdin, och willia the ey widertaga, böte tre mark Äger han till tree mark eller meer, och will ey lego gånga, wari ta i halfwa gerd med bondanom.

16.
Awerkan i åker och engiom.
Sup. 9. 13.

Awerkar man a androm i åker eng eller slår eng i tege enom, ther äger åthergellas korn moth korn, och höö moth höö, och ingen boot med. Awerkar han i åker androm eller tridie, thz skall athergeldas och boot ingen. Awerkar han i fierde, thz skall åthergeldas och mz iij. m. Så före femte och siette, Ey wander the boot meera, än ta att awerkan se flere wari thz å synamanna ede, som ther till woro nempnde. Wari samma lag om Engia som om åkra. Kria män fora eller wada wad i Engiom, är rätt i räm och wrongt i midio, ligger ä wad å samma man, geldi åther thz han tagit hafwer, mz metzmanna ede, och wari sacklöß wadande, Ähr wad wadit å ymsa wani sacklöß

wadt i engiom

17.
Upgärd å annars bolstad
Inf. cap. 26. 32

Nu gör een granne opgerd i annars bolstad, eller flere granna i bynom aro, antingen a åker eller eng eller wofur wijd, böte iij. m. för itt år, Myttiar han henne om flere år, böte tre mark för hwarttera, eller wärie sig med sex manna ede, Witter han eden gångit wari sacklöß, för the åwerkan han wande sig före, och the åwerkan böte, som han baar åtagin wore.

Hugger man dödwid.
18.
Inf: 40 | 39. 58.

Hugger man dödwida laß i skoge annars mans, wander baar åtagin wid, böte iij. öre så för annat och tridie, Hugger fierde böte iij. m. än han wardh baar åtagin, eller mz androm skälom, tilwunnin. Ähr ey wunnin till mz skälom eller baar åtagin, wärie sig mz iij. manna ede, Hugger man timber i skoge annars mans, wari lag samma som sagt är om dödh wid. Löper man Näfwer i annars mans skoge, tager mans byrdo ena, böte iij. öra så för andra och tridia, tager fierde böte iij. mark Åker man till alt mz heste ladin byrdo bortt, eller wer till, böte iij. m. och åther allan skadan.

Hugger Timber
Löper Näfwer

Hugger löfstack
Slår höstack

Nu hugger man löfstack i skog annars mans, slår höstack eller löper näffwer och i buncka legger, och lather giwart i skoge stånda, böte sex öre och hafwi förgiort arfwode sino, Föyer han bort meds allo böte iij. mark och åther skadan, Hwem tolkin saak wijtas, och ähro ey witne till, dyli mz sex manna ede, Hugger man mans byiud mz wå hassl eller vnga eck i skoge annans mans, warder baar å tagin, böte iij. öra så för andra och tridie, Hugger man fierde, böte iij. mark, Hugger lass eller botsfarin, böte sex öre så för andra och tridie, Hugger fierde böte iij. m. Hugger man eck Apuldigra i skoge annans mans, böte iij. öra, så för andra och tridie, Hugger man lass eller bätzfärn, böthe iij. m. så för andra och tridie, Ey warder the boot merra. Nu hugger man Eck, book, eller the bärande trä äro, böte iij. mark, Ähr han ey baar och åtagin, wärie sig mz sex manna ede, eller wete loff eller lego för sig af nettom ägande. Hugger man x. eller fleere, warder tagin wider, böte xl. m. Ähro ey witne till wärie sig mz tolf manna ede. Nu barklöper man Eck i skog annans mans, warder tagin wid, böte iij. m. så för andra och tridie, Then man må man binda, och hudstryka mz tingsdome, än han ey botom orkar; För barklöpo eller skogs brenno, standi hwarken lof eller lego, hwad thz barkas eller brennas, wari alt om een lag. Nu må ingen ägande nå eck hugga, hwarken flere eller fierre, vthan alla skogsägande loff, vthan han hete wider laga botom, mark allom them som i skogenom äga för Eck ena, så för andra och tridie, Hugger man fierde böte iij. mark. Stånder Eck innan åkernål mans eller tenge, hugge heme att saklöse Huggar man apald i skog annans mans, är hon mindre än bärande trä, böte iij. öre så för andra och tridie, Hugger fierde böte iij. mark. Hugger man apald the bärande trä är, böte iij. öre, så för andra och tridie, Hugger fierde böte iij. mark. Nu tager man annan huggande i skoge sinom, han må af hono taga yxe eller kläde hans, vthan han hafwer loff eller lego för sig och komme inga dyli wid, then som baar och åtagin är, Hafwer han lof eller lego för sig, tagi åther kläde sin, och wari både saklöse. Dela the både, säger annar sig räntan wara, eller i sielfs sins skoge tagen, eller annorstads hwar thz är, standi thz å thess

Hugger nå hassl
ellar vnga Ekk.

Hugger Ekk
Apuldigra.

Hugger Ekk, book
ellar bärande trä.

Barklöper Ekk.

För
Skogs brenno
hudstrykas

Ägande må ey
nå Ekk hugga.

Hugs Ekk innan
åkernhäll.

Hugger man
apald.
Tinf. 26.
Sup. 9.
Inf. 25.
Tinf. 25.

Rål. Fol. 151 - 73v

wißordom som afteckiena giorde, om han hafwer ther till twaggia manna witne, som ther när woro och åsågo, Orkar han ey them witnom, böte nänßbool uth, och böte tå hin hwart om sig som förskrifwitt står, Will han binda lofs witne å han, binde tå mz vj. mannom.

19 Ingen må lofwa hugga i skog oskipta

Jorda: 24 +

I oskiftom skog, hafwi ingen skatte: bonde eller landbo wold att leija eller lofwa androm hugga eller afföra, eller mz gildre gå efther foglom eller diurom, uthan alla Jordägande samtyckio, + Hafwi och ingen landbo wold af bole föra eller sälia, timber, kläfwor, wed eller annat tolkit, uthan jordägandens loff som i Jorda Balkenom förbiudz Hwar som här emott gör, böte Jordäganden åther skadan, och å iij mark till treskiptis, Wari lagh samma om fiskewathn, som förre skrifwitt står om skogzbrutt

Inf. cap. 25.

20 Plicht thess som går mz gilder i skog annars

Nu faar man i skoge annars med gildrom efther foglom och diurom, tå gifwi skogäganden åter thet han fick ther, med seino eller siwomo ede, efther ty thz wärt är, och böte iij. mark till treskiptis, eller wärie sig med sexe manna ede, att han ther ecke med gildre foor, eller någon skada giorde.

21 Um diura Jacht Callm R 35

Biörn warg och räf, må hwar man dräpa åts sacklöso, och konungs landzfougte skall skallafougte wara i hwario skallaläge, så widt som hans fogderij räcker, och nämde han ther före mz tolf mannom, huru stort hwart skallaläge skall wara, och hafwi han tiding af alla skalla sackörom. Nu kan han ey sielfwer när wara, tå sättie ther till å sina wegna i hwart skallaläge een man till nätia skall, och een till warga skall, then han will och honom synes bäst ther tilfallen wara, och alt skallaläge skall honom lydogt wara, till skallarett allan. Hwilken frelsisman, bonde eller landbo, ey hafwer fyra fampna longt warghanätt enär skallafougte honom tilsäger, böte twee öre

Skalfogdenn tiding aff sakörenn

Landzfogde skall skallafogde wara

Hwar äger hafwa 4. fampna långt Wanganätt

5

och hafwi månade dag till att råda sig frerdigt nätt, Hafwer han
ey tå månaden är vthe, böte tå som förr twer öre, och så att hwa
riom månade motom, ämädan han ey nätt hafwer. War-
ganätt skall så starckt wara, att thz ey brister eller lösis wider
att een man skiuter op åt ty, eller böte för thz iij. öre. Hwil
ken man bud får och kommer ey tímeliga till skall, förr än tijo
nät äro opstickat, böte iij. öre, hafwer han ey nätt mz sigh
böte iij. öre för nätet. Nu går han ey troliga eller
står ther han skipader warder, eller gör olydno i skall, böte iij.
öre. Hwilkom något wijtes af thessom malom, tå wärie sig mz
sex manna ede af skallalägeno, eller böte som sagt är. Nu
wärder man saker för skallabrutt, tå kräfwi skallafougte eller
hans Embetzman af honom sackören med twyggia manna
witnom, och tridie wari then som skallalägens twå deler opbär
af sackören. Gör han ey thera nöye innan fiorton dagar, efther
thz han så kraffder är, tå sökies vdaf honom å nesta lagsting
hwart brutt om sig skallafougtenom och så skallalägeno, och mz
tre mark till wärsklipstid, för hwart sinne han lagtingader
warder. Alle skola nätt och skallabud opphalla, så kna
pe som bönder, landbo och gestmän, alle the koo och soo hafwa, och
sin venkanneliga dijk och dirck, vthan the laga förfall hafwa
och witna så twå män för skallafougtanom. Prester Clo
kare och renstiga qwinnor, the wari frij för nätom och skallabudi

Andre och tiugunde Capitell

Alla skola wangagarda vpphålla, efther Tomtatalet
örtugsland, öresland, markland och ottungom, och
ey efther mantali, och ä så ofta som skelles till Wangagårda
tå skolu garda alla well frerdiga wara, äro någre tå ofärdi
ge, och witna så vj. män, af them som tå skulit hafwa, tå böthe
then iij. öre som gärden äger, och kräfwie boot thz som för ähr
sagt. Nu liggier ödeiord i skallaläge, tå holli then

Skallabuds

Olydno i skall

Skallafogden
kräffr sitt sakörenn

Innann 14 daga
sakörenn vt

Eller böte 3 ℳ
hwart sinne

Prestar clerkare
och enkior skallfrij

22

Om wangagårda

Cal. Kaenst. 35.

wargagård vppe ſom engena ſlår, från then dagenom han haf engena ſlagit, och thz året om kring, Och torparne bygge och vppehålle wargagårda mz ſinom bolbyom.

Om Wargaſtugur

Wargaſtugur ſkola byggias och vpperhållas, vdaff ſkallalägis ſacköra, och thz ſom öfwerlöper ſkiptes iempt mz ſkallalägis mannom, Och ſkall hwar fierding uf häradt, wargagårder alltid ferdiga holla, hwilken fierdingen alztingas faller, böte ſex mark, konunge härade och ſkallafongte till tregskiftis. Hwilken bud får att ſkalla till Wargagårda, och ey ſtreax föllier böte iij. öre, och kraffwias uth ſom förr är ſagt.

ſachöra

Om Jacht 23
Kon. b. cap. 34.
Cal. Recſs. 12.

Ingen må rå till ſina iaga vtan thå

konungen hof haffwer till ſina rytt och ey allind, hwar ſom thz gör böte xl. mark, och liggie thz till häredzneſmpnd tagi ther konungen xx. mark, och x. then ſom åkärer, och x. ij härede, fångas han å farſka gerning, böte ſom för är ſagt. Inge må och rå i Warganätiom taga, uthan ſå kende i wanga ſkall widher ſaak ſom ſagt är.

Kommer Rhå i Wargagiller

Nu gör man gilder för Biörn wang eller wäff, ehwad giller thz halſt är, och kommer ther rå i, tå må then gilder äger, henne att ſacklöſo nöta, Och ſamaledes om han henne finner, ther wargar henne fält hafwa.

Om Elgaſpiutt.

Inge må Elga ſpiut leggia, ſå widt ſom Swerike är, uthan han böte x mark till treskiptis, fångar man eller kona af them bana, böte xl. m. then them lade till tregskiptis, undan theſsin land äro undantagin, Daal i Weſtergötland, Warmeland, Dala i Weſtmannaland Geſtringeland, Helſingaland och Finland, Dog icke i them timom ſom här förbindas, Thz är, från faſtegång och till Olufz meſso, innan theſsom timom må ingen efther algom fara.

I theſsom timo förbinds efther Elgo fara

Nu gånga män efther Elgzdiurom, wäſa the diur och få ſiett, och fara efther, lata the ſiet löſt, Ingen må å them ſiet gånga, för än iij netter äro uthe. Nu gånger man å ſiet och feller diur, komma the till ſom diur hafwa wäſt, tå äga the diur ſom wäſte, Nu hafwa the ſlept ſiet ſom wäſto, och gånge uth tre netter, koma tå andre och fella diur, tå äga the diur som fellt hafwa, och te gångi ifrån som nij wille fiet follia; Nu wardher man farer skull stadder och skiuter diur, tå äger han skotboy och halfwan kreck. Nu fara män efther diur, och follia annars mans hunda, tå äger hunder halfwan mans lutt.

Hund tager half mans luth.

Ingen må i annars skog gånga,

24
När man må taga ikorna

Eller sielf sind efter ikornom, lekattom eller märdom för allahelgona dag, Gånger han förr och wardher baar åtagin, aff grannom eller nagrannom, tager altsamma man och gilder, böte iij. öra, them tagi målsegande: Gångar ha efther midfasto, böte samaledes. Nu will han the boot nij böta, fari tå till tings och söke ich iij. öra och iij. m. till tarfslighets Äer nij baar och åtagin, wäri sig mz xij. manna edr, eller böthe som sagt ähr.

Gör man werka i fiskewatne annars

25.
Om åwerkan i annan fiskewathn.
Kon b. cap. 28.

mans, hafui forgiort arfwode sino och mz iij. m. Legger man mierda i annars mans werka, eller sänker i annars wathn, eller näät lägger eller faar mz liustro i sina fiskialeck, eller hwariahanda fiskning thz är, böte tree öra Faar man i fiskewathn annars mz fiskiatolom, innan fiskalekom, böte iij. m. ehwariahanda fiskning thz helst är. Drager man noth i fiskewathn annars, hwad thz är i fiskaleck eller lekan, tagi af honom kläder, nätt eller annat ting then wathan äger till wedermäle, och then böthe iij. mark som olofwandes foor i annars fiskewathn, Orkar han lof eller lago för sig wara sacklöss, hafui nij lof wold att binda loff å then sama lekan non tiid, Gyll han att han nij tagin war å hans watnom som efther kärer, tå fylle kärandin nod med xij. manom, och hin böthe iij. mark, Vela the säger annar thr aftar ket wenta wara af sig eller stulna, tå hafui then wissord som aftärkt giorde, wita thz mz twem mannom, hwad thz war witteliga

Tius. b. cap. 29.

Fiskiar olofrandes.
Sup 19

Sup. cap. 9.18.
Tius. cap. 25.

+ Regula
Ting. b. cap. 19.

liga tagit eller ey, Orkar han ey them witnom, wari tå sacklöſs then aftäckt giordes, och hin böte rånsboot, som olagliga af honom tog, thz är iij. mark. För alla the saker man wänder ey baråtagin, eller mz witnom tilbunden, hafwi tå then saken gifs, wiſsord att wäria sig mz lagen, effther ty saken ähr till. Nu dela twe om fiskewathn, tå säger annar meera äga i fiskiawatnom och minder få af fiskom, och wil skipt å leggia, sigiande: Nu wil iag lutt min weta af Waſsom och werkom, tå gifs honom wiſsord skifta will, han skall bedas skift föör grannom sinom och Sochnamanno, så och å tinge, Wän han honom skift retta, och hafwer sedan lut hans oskiftan, böthe iij. m. Faar han och sedan skift ähr olofwandes, böte hwart effther sinne åwerkan, som förr ähr sagt. Nu liggia sund eller ströma innan eller uthan byja bolstad, tå äga the warka byggia som iordäghande äro, om the willia, och bygge hwar effther ty som han äger i byjamåle och i tompt. Hwar som spiller noot för androm, böte iij. mark, Huggir han så sönder, att hon är ingom nyttig, böthe tå åther skadan och å xl. mark. Spiller man nätiom eller werkom, eller hwariahanda fiskiatolom thz helst är, böte iij. mark och åther skadan.

Lut Skifta

Wälts wärck

26.

Um rå och rör bolstada mellan.
Inf. 27 28

Alla bya äga medh rhå och rör wara omlagde.

Liggia rå och rör byamellom, wari thet warit hafwer, änd ey rå eller rör till, äro tå gambla garda till och forne bya emellom, tå gifs them wiſsord. Liggir å byamellom, tå må och ther bolstada skäll wara, än ey ähr rå eller rör till. Nu liggia twe bya sidolonge wid siö eller sund, äge halfwan siö hwar by. Ligger holme mitt i siö, äge halfwan hwarthere, Ligger andre lande närmer, äghi then holman wathn äger. Ligger flutholmr i sunde, hafwi then fluthholma, som han gitter wid sitt land fest. Ligger by wid siöenda, äge så myket i by som hans bolstad utsäger

Sup. cap. 6
holm i Siö

Siö ände

stata om Råmärke

Nu dela män om Råmärke, Säger annar äga skog rå och annar rätt rå, ther skall syn ulnempnas, nädhe halfwa syn hwartere, Wari the Rämerke gild som synamän gilla, hwad the ära rett eller krokot. Nu dela twe bya om Rämerke äghe hwarien wold under annan gånga, ty å tompta rå, och ey å farwegs rå, ithan lete efther androm rå(m). Dela samma om ägodelar, byghder by och ödis by, hafwer byghder by rå och rör och gärd om sig, tå giffs honom witzord. Ähr ey rå aller rör till, tå ligge till then by the förra lågo. Dela samma byghda bya twe om bolstada skäll, tå skola the dag förleggia och ägande syn hafwa, sember them å thet är wäll, sember them ey, tå skola the till tings fara, kärande och swarande, och tolf män a syn nempna, Nempne halfwa nempnd hwartera, The tolf skola ransaka och ransaka hwilkin thera sannare hafwer, Sidan the hafwa thet svaret och ransakat, tå skola the å häradstinge witna hwad ther är santt om thet måll. Hwilkin thera ey will åt ey lyta, hafwi wold att wädia under nesta landzting moth häradz syn, wädie bonde iij. mark, och häradzsyn tolf mark. Nu ähr landzsyn åkomme, tå skall thet gilt wara hon gör, och ther må ingen wädia moth, Wari gilt thet siu af synamän göra all flere. Alla bolstada syner skola hafwas mellan Walburgamesso och allahelgona dag, Alla the sidan hollas wari ogilla, Mötas twe bya i åkrom eller engiom eller androm ägadelom, willia the sig mz gärdom åtskillia, ligger annar för mera, annar för minder, gärde then mera som för mera ligger, och then minder för minder ligger. Nu möther hiordwaller åkrom eller Engiom annar bysands hålle tå then gärdom uppe, som åker eller eng äger, och then wari sacklöss hiordwall äger. Möther skoger åkrom eller engiom annars by, wari lag samma. Mötas hiordwalla twe hwar af sinom by, än thå annar sé minder än annar, tå må klöf med klöf gånga, och hwarien för androm intaga, ithan bolstader annar will om sig gärda. Nu mötas bya twe haf annar hiordwall och annar ey, tå lyckie then för sin hiord som them åsember, then inga hiorlött äger sialfwer. Nu gärder bolstad opå annars bolstad, eller och man å annan, och witnar

Della om råmerke

är ey rå elle rör till

~~Sup: 8: cap~~

12 men skola rannsaka Sup 8
i dråp 18 Hög: 4
~~Edz~~ — 42 Lii

Tiung 37 Cap 38
Byg 33

Kon. 6 cap. 35
Ting. 10. 35.
Juf. cap. 29.
Synin om Walbor messo

gierdis gärdt soo hållann skall

klöff mot klöff

Sup. cap. 17.

Ny Biardisgärd

så syn then the både nempnena, tagi tå up gård then bygt hafwer, och böte tree mark till treskiptis.

27

Hwad rå och rör skall heta.

Rå ock rör ähr thet som fem stena

äro, fyra utan och een innan, fyra eller tree stena må ey rå heta. Uthi hwaria tompta rå skola fem stena liggia, I farwägz rå samaladns, och dyfiadz rå som af ålder warit hafwer, med rör eller gård eller wånd. I åkers skiptom och Tegaskiptom, ther må twå stena rå kallas, eller staki och sten och bren. Med mom sten gifz inthz wißord. Än kan ey rå eller rör till wara eller gånder, wari thå bolstada skäll i midiom åom eller i midiom sundom. Hwar som uthan laga doma upskiwer rå och kastar bortt, wander han med witnom tilummen och häradz nempnd, böte xl. mark till treskiptis. Rifwer han och inflytter å annans bolstads, wander han tilummen som sagt är, böte xl. m. och hete tiufwer och wari aldrig tingzbärr eller witnesbärr. Nyter thz hon och är ey han åtagin, wärie sig med tolf manna ede, wäde halfwa nempnd hwartera, eller böte och hete som sagt är. Nu må ingen bolstada rå uptaga eller undersettia, uthan allom iordäyandom wari lagliga tilsagt, och domar til gifuin på tinge. Bygges tompta eller farwägz rå nider, ther skola alla iordägande i samma by lagliga wara tillkallade. Ey torfwa the ther till doma å tinge taga, än äyandom allom åsembar.

Löfsfiellt 14

B/ sprenet seger / ey
f/ ena fo fleer stena rå hetta

mediom sundom

Hwar Rå och rör upkastar.

Jord cap 15

28.

Löth eller Södiwrda skogar byamellom

Hin 26 27

Ligger löth byamellom, äro rår eller

tieldra till, wari thet warit hafwer. Äre ey tieldra till, hafwin tå halfwa lott hwar by. Ligger Södiwda skogar bya mellom, wari lag samma. Ligger wreenkallader skogar bya mellan, äro rår eller tieldra till, wari thz warit hafwer, Äre ey rör eller tieldra till, tå äyer han skiptas till öre och ortuga.

Dela härad om all=
menning.

29.

Dela tw häreder widr: om almenninga oc

säger hwart härede sig äga, tå skall syn af nesta hä=
radom tilnempnas, och nÿ af them som widnederlos
hwilket härede nÿ nöÿer ått tÿ synamän göra, hafwi wold
att wädia under landzsynena, säti härede widher tolf mark
och synamän tolf mark till treskiptis som förr ähr sagt, och
skyte landzsynen them emellan, som alla andra iorda delor
och wari thz stadigt som hon gör. Nu må ingen an=
nars almenning fiskia ell: fara, i skogom ell: watn, utha
han hete wid laga botom, eller hafwi lof ell: lego för sigh

Sup. cap. 26.
Inf. cap. 33.

Hwo almenning shar
uthan lofft. Byg 25

Liggir almenningir oröddir eller obrugadir, tå skall alt
härede rydia och bruga, eller böte laga böter hwar efther si=
nom äga lutt. Ingen må byggia å härads almenningio
uthan lof härads och häradzhöfdinga. Hwar som byggir å
häradz almenninga, tå wärdi han broom så widt hans in=
wadi är, Wari thz inwadi hans som han hafwer med gärdom
gripit, och gifwi härede landzskyld aff, som them åsember.
Samalundes wari om landz almenningia, som om härads, och ta=
gi tå lofft af lande och lagmanne. Alla utskylder af landz
och häradz almenningiom, skola uthgifwas innan thomasmesso
hwart åhr, hwar som ey så gör, böte pening å pening, och hä=
radzhöfdinge och xij. män, söke thz uth som annat afrat och sack
brutt. Sacköiren tagi halfwan land eller härede, och halfwa
lagman ell: häradzhöfdinge för mödo sina. Afrat skiftis
som i Tingmålom skils. Sitter han qwar annatt år, böthe
och sökis uth samalundes. Sitter han qwarr tridie åhr, hafwi
tå förgiort byggning och arfwode sino, och hafwi lagman ell: hä=
radzhöfdinge wold thz samma iord byggia, och dog mz landz=
manne och härads. Hafwi ingen wold them å almenningiom
boor afwräka amedan han rätt gör, och ey hans arfwa, ähn
the rätt göra.

Jord. cap. 20.

4 gambla lagmen holle
om Francisci dag.

Cap. 30.

Rål. Fol. 151 - 77v

Almeningz slatto-dagar.

30 Almeningz sletto dag är neste söcknedag efther Sancte Peders dag, hwar som för slår å almenningiom, kärer någor å han af ügaundom, böte tree mark och höed medh.

31 Um than å almanning boor förmå ey rätt göra.

Sup. cap. 29.

Nu om then å almenning landz eller häredz boor kan fattigdom henda, så han förmå ey landz eller häredz skyld uppehålla, eller läggier thz aliztingis öde, för retta och merkeliga nöd skuld, förmå han än ta å nesta andra åren sig retta och ey bole uppehålla, och åtrat uppfylla thz åtherstodh, hafwe ingen wold honom afwräka, förmå han ey, tå skall lagman eller häredzhöfdinge, androm manne thz bool skipa, som för ähr sagt, tå skall häredzhöfdinge sex män å tinge nidt mz sigh nempna, the skola mäta byggning och åwerkan ther, fylle först up hämnde geld sitt thz åtherstod, af byggning thera, än ey äro peningar under till, Ähr the byggning bettre, tå fylle härede honom, thz hon bettre ähr, effther metzmanna ordom. Hafwe ingen wold landz almenningia eller häredz in till sin köpa eller skipta, uthan så att them gifwes lande eller härade gifft aff och åtrat, såsom thz war uptagit mz. Nu må ingen skog rydia på landz eller häredz almenningiom, foo thz gör hafwe forwerkat arfwode sino, och med iij. marker.

Ingen må almenning köpa.

Um skogzrydning.

32. Ingen må oskiftan hiordwall intaga.

Sup. cap. 5. 17 :31:

Nu må inge byia hiordwal eller något thz oskipt är, hwad thz är uthan gärd eller innan, intaga till åker eller ängh, eller humblagård, eller till några sina nytt, för än ther är laga skipt å kommen, foo thz gör hafwe förgiort arfwode sino, och med iij. mark. Nu kunna men ryd skog åga, och han rydia wilia, tå må han rydia som will af them ått oskipto, saklöst, och hafwe thet tree säde, oc leggi thz sedan uther till byaskogen, Hafwer han thz lengre till åker eller Eng eller till andra sina nytt hafwi förgiort arfwode sino oc mz tree mark. Nu säger een att annar rydder allt förmykitt, oc badis till skiftis tå gifz honom wold oc wißord till skiptis dela.

Rydie skogh

Nu kan Mölnstader bolstada mellom

liggia, hafwi halfwan mölnstad hwar bolstad, så longt som hans byalannd wäcker. Nu ligger Mölnostad innan by oc bolstad, tå tagi hwar sin lutt ther aff som han i tomptom äger, åkrom aller Engiom. Ingen må oc Mölnostad androm till skada byggia; Ey ofwan så att wathn tapper, oc gånger opå åker aller Eng, oc ey så nadan att wathn tappen oc sträfwer för them som ofwan bygger. Nu så the dela, säger annar så bygt wara, att spilt är åker Eng, eller giorn för honom, tå skola ägande ther til syn hafwa, wäde tå hwarthera halfwa syn, Dumber ey, tå skola the till tings fara, härandzhöfdinge nempne them tolf män, som the både sija Ja wider, the skola uth koma oc the byggning skåda, oc sedan å nästa tinge till tings fara, oc sija hwad ther är sant om, Hwilken thera ey will att ij lyta, tå hafwi wold att wädia som sagt är, förra än härandzsyn swori hafr under landzsyn, hon skall them thz slyta amellan, Wädias ey som sagt är, wari gilt som härandzsyn gör. Nu hafr härandzsyn swerit, att han hafwer olagligha bygt, tå är han saker att tree mark, oc äter allan skadan, tå äger härandzhöfding byggning hans updöma, oc honom half månad dag förelaggia, sielfwom opryfwa. Nu will han ey up kasta inna förnempndan dag, tå skall härandzhöfdinge nempna mz sig tolf män, the skola uth komma oc samma byggning opkasta

Om Mölnestäder
33.
Ingen må opskiptan hiordewall intaga.

Sup. cap. 26. 29.
Tiung — 37 38
Byg — 26

Byg — 8
Jrf 34

Härads höffdinger
mz de 12

Conf. b. 13. 14.

kasta, och med synamannom sex mark af honom mäta, iij. mark
till treskiptis för olaga bygning, och iij. mark för häradzhöfdin-
ga dombrut. Nu stander han för och whär, gör han
någrom skada som vidt komma, hwad thz är såår eller dráp
wari alt twegilt som han gör, och ogilt alt thz han får:
Samma lag vari om damma, werka och fiskegårda, om the
olagliga bygda äro. Nu om flere forsa äro samman,
och willia alla byggia, tå må ey een så byggia att annars
spilles, tå äge then wold att byggia som skadalöst gitter bygt
androm.

34
Huru man må byg-
gia ofwan och nedan
att ny åwerka ska-
dar ny gamblan.

Nu om ny åwerka skadar gamble åwerkan

tå äger gambell åwerkan witzord ny åwerkan up-
wijsa. Nu äro båda bygda öfre och nidre, och
liggia både i laga läge, hwad the äro twå eller flere, hälle
ey the öfre wathen för the nidre, och the nidre stemme ey opå
the öfre, drage sielfför up stigbord sin, och böte iij. örer, om han
gitter honom ther till vunnit mz tryggia manna witno å
tinge och sielf siettunde: Vinder han ey ther vunnit, som
nu ähr sagt, wari sacklöss, böte och så ofta sex örer som han war-
der lagliga vunnin, efter thy som förr ähr sagt. Nu ä-
ga flere män samman qwarnestad, will een byggia och icke
alle, hafwe tå then witzord som byggia will, tå skall ägandeno
med twem bolfastom mannom tilsäyad, och bidia them byggia
med sigh, Byggia the icke med honom innan tridie tingsdag, tha
skall han å tridie tinge häradzhöfdinga dom taga, och byggie
sedan åh sacklöso. Nu stemne the sedan som ey willia
byggia, för them som bygt hafwer, och segia att han bygde the-
ras med woldzwerkom, tå hafwe han witzord wärja med sex
män, att han bygde med häradzhöfdinga dome å tinge lag-
liga dömdom, och sedan skall han hafwa qwarnena, så län-
ge han hafwer af henne opborit så mykit han å henne kostade

Om Qwarnaluner
ser Cal. Recess. 15.

wete thz med sex mannom, som tho både tilnempna, när han hafwer fulnat för bygning sina, Och wari samma lag om Riskie gärda. Nu må man ey wathn ell' fiskewij af fornu wända, eller för androm spilla, uthan han bote wid iij. m. och fylle åther skadan epther mätzmanna ordom, lagliga å tinge ulnempndom.

Man må ey wathn af forno wända.

Liggia sund byamellan, hänadz eller lands Ende sund äger wara tolf alna bredt, Almannaland, båtaland sex alna bredt, som ey är almannaland, och äther mästa dirpet äer, hwar som meer tepper, riffue up och böte iij. m. för olaga bygning.

Sup: 5 / Wengz åbo

Wardher och någor nya skyndar uthr siön åm eller beckiom, eller gräfwer dijket af ey rum thz förra hafwer warit, sig till gagn ell' fordeel, och androm till meen ell' skada, fylle åther thet han grafwit hafwer, och läggi i samma läge thz förra lagat hafwer, och böte xl. m. till treskiptes, och åther allan skadan. Will han ey sielfwer åther fylla wari lag samma som om andra olaga bygning, som förr:t står

Sup. 5. 33.

N u kan så illa åtbäras ath elder warder löß i by, thz sker antingen mz willia ell' wåda, af wangömo eller försummelse. Thz första skils i Högmålom cap. 11. 12 Sitter bonde rensamer i by, then som jord och hws äger, kommer elder löß af honom, hans hustru ell' barnom brinner by up, hafwi sielfwer skadan. Ähr thz landbo och äger sielfwer husen, hafwi och sielfwer skadan. Ähr han jordahandenom något skyllogher, bettale thz af brandstud sinne, och af andro ey han äger, så longt thz räcker. Nu sitter han rensamer i by, och äger sielf hwarken hws ell' jord Brinner then by up af försumelsom eller wangömo hans, som ähr: att han sätter liws i wägg, druckin ell' odruckin far i seng ell' går bort från, eller henger lijn eller hampa å ugn eller hiella, tender eld i ugn ell' å golf, och går bort från och annor tolkin försumelse, ther man kunde

35

Om eld släpper aff försumelse.

Byg Cap. 38

Jord. b. 26.
Brännslodt
37

Försumelse eld.

Wangömo Eldh.

eller måtte bettre wachta och göma uthan skada. Warder then elder löss och brinner bij op, tå bygge åther gård iempngodan och å iij. mark, iordägandens ensaak: Kommer thz af wettom wåda och ey af wangömo, som är, att elder går genom wegg i wägg eller kommer af gnistom, som ofwan å tack faller, eller af androm tolkom wåda, som man kan ey föreser eller wachta för än skadi skeer, tå ägher han binda och fylla wåda eed, mz tolf bolfasta mannom å nesta sochnastempno, och fylla sama och å nesta tinge, och wari sielfwer i föredenom. Brinner up itt hws twi eller trij och ey flere, böte fierding af hwarb thera wärd Jordägandenom till byggning i samma staden. Brinner up all gården, böte xiiij. m. till wådaboot Jordägandenom

Vm then som elden släpper fram mz androm i bij.

36. Nu bygger man i bij med andro, som

elden slepper, brinner up för androm itt hws twi eller trij, eller brinner up een gård eller bij, eller skeer thet af försumelsom, eller aff wetta wangömo, som förr är sagt galdi åther allan skadan, så longt hans gotz räcker, löst och fast hwariom efther ty skadin mätin warder; Räcker ey att fullom galdom, briste så för enom som för androm efter markatali; Kommer thz och af wettom wåda, fylls tå wåda eed som förr ähr sagt, och wåda both för itt hws twi eller trij, fierding aff warde thera. Brinner eller går der up för granna eller na granna böte iiij m. för een gård, och fylle wåda eed, så för annan och tridie. Ähro flere gårda i bij, böte xl. m. för alla bij, och fylle wåda eed som sagt är; Ey warder the both merra Tagi hwar ther af efther ty skadi hans mätin warder, och briste så för enom som för androm.

Dråp med wåda cap. 15.

Brinner folck

Brinner kyrkia.

Brinner folck inne af wangömo, bötas hwarttera mz ix. m. Brinner mz wåda böteb hwarttera mz tue mark. Brinner kyrkio af wangömo eld, böte then elden slepte xl. mark, till samma kyrkio opbyggning. Brinner hon mz wåda, böte xx. m. till kyrkiobyggning, och fylle wåda eed som förr ähr sagt, och wärde så hwar them elde som aff ärind husom och af hadů wthkommer, som af androm husom. Kommer thenne skadi af lösko folcke ellar legohionom, gär sakin opa xl. mark ellar mera, hafui than som skadan fick wold om lijf thera, om the ey botom orka, Går sakin minder, gångi tå till arfwodas, äfr hwart för iij. mark, så lenge än the lösn för sig få, ellar löß gifwin wanda. Bånde och så prester ell Clockare eld sinom hwad helder han kan komma af kyrkiom ellar gåndom thera, häredznempnd äger eed thera ransaka, och weta hwad heller tolkin skada mz willia skeer, af wangömo ell. wåda och swäri hwar sins lestom.

Köp. b. cap. 14.
Ting. b. cap. 26.

Bär man eld i qwarnhws annars

37

Um qwarn brinner.

hwad thz är bonde eller mölnare, brenna the qwarn eller mäld för wetta wangömo skuld, then elden ätte wånda bygge op huset, mz allan wdskap iemengott och böte iii. xl. tolf öre qwarnägandenom, och tolf öre bonde som mäld ätte, och fylle wåda eedh mz xij. manno. Feliz han att ende böte åther skadan, efther thy skadan mätin wärder, och mz xl. mark till thryskiptis, Samma lag wari om wadar qwarn, som om wahůgwarn. Athi hwad härede tolkin skada kan henda af elde som nu är sagt, tå är hono härede brandstod skyllige, efther thy som skadin warder mätin till, häredzhöfdinge skall honom xij. män af tinge nempna the skola heem till hans komma, och efther granna witnes samma skada mäta, Mäta the han till tiugu m. ellar mera, tå äger han af allo härede brandstud taga, Mäta the han till tijo mark ellar mera, tagi brandstud af halfwo härede, som skadan hende uthi, Mäta the han till fem mark, tagi tå brandstud af fierdunge, i thy härede han boor uthi. Brandstud äger wara halfspan korn ellar orting swenska peninga. Alla äga brandstud giffwa

Um brandstuds.

Byg. 35.

och taga, the som bolfaste män äro, Clercka och leekmän, och så thera hion, ther äger ingen frelß före wara.

38 Bär man eld i skog

Nu bär man eld i skog och will

brenna rogrydio, kahl, eller andra brenno, faar then eld wijdare än hafwa torff, han äger ått grannom kalla, Gitter han hulpit wari sacklöß, Gitter han ey tå skal han föllia brinnande brånde och rijkande röck, och binda wåda eed för sig, Gitter han wåda eed gångit mz vj. manno, tå böte wådaboot för bya skog een, som dödwida skogar är iij. m. så för annan och tridie, wari eensack byamanna, Gitter han ey edin gångit, wari tå boot x. m. för een skog, så för anna och tridie, Ähr han ey baar åtagin, wärie sig mz tolf manna ede, Brenner man bärande skog mz wåda, kan brenna book eller Eck, böte iij. örtg före Book eller Eck ena, så för andra och tridie och fylle wåda edh mz trem mannom, Brenner fierde böte vj. öre, och fylle wåda eed mz sex manno, Brenner x. eller flere, böte iij. mark, och fylle wåda eed mz tolf mannom, Gitter han ey wåda eed gångit, böte för Eck ena vj. öre, så för andra och tridie, Brender fierde böthe iij. mark Brenner x. böte x. mark till treskiptis, Brenner xx. eller flere böte xx. mark, ey wardar the boot mera. Wijtes manne inbyrnda elder, och han dyll, och är ey tagin wid elder mz witnom elbunden, dyli mz tolf manna ede och wari sacklöß

Brenner bärande skog med wåda.

Wijtas någrom inbyrnda eld.
Ting. cap. 19.

39 Om Bytäckt och Bijswarm.

Nu kan man bij hitta å bolstad sinom

eller å skoge them han äger lutt i, wari hans som hitte, Hitter å bolstad annars mans ingiärdes, tha hafwi före tack och finda lutt ingen, Finner utgiärdes i skoge annars, äge ther tiuding aff, och byamän alle tiolutt. Nu saija twe sig hafwa hitt Bijstock een, hafwi then finda lutt som först hitte — Nu swärma bij, och flyga i skog annars mans, follier then efther som bij äger till stock och holl, och merker så samma trä och lyser för byamannom, hafui ingen wold honom them förtaga, Kommer annar efther och kennas wid samma by, äge then som förra lyste. Flyger Bysiwerm i ålden trä, tå skall han stockas och ny trä spillas Hugger man trä nider och spiller, böte vj. öra, Flyger i dödwida trä, hugge nider och tagi by sin sacklöst. När kunna skogsägande honom skuld gifwa, säija then swerm ny hans wara, tå wete thz mz trer mannom att han blåster och bykader war i hans bygårde, och han folge honom till hols och häls, Orkar han then eden, tagi by sin sacklöst, Brister ha ått ede, lathe lus byn och å iij. öre. Dräper Bystock annans Bystock, böte twå öre för een, then som by ätte, som dräpo, eller dyli med tweggia manna witnom, Dräpa the annan, böte half mark, eller dyli mz tweggia manna ede, Böthe ny thess meera än tå att flere dräpas. Fånger man mz bland och bykare i annans skog, wander tagin widar, böte iij. mark, uthan han gånger af hånde thess som skog äger och är å måål och maat mz honom. Hwar som sätter skruft i skoge sinom eller annans mans, böte iij. öre, Stiel man bystock wander fången wid, tå må han bindas och till ting föras mz tiufnade, och ther witna lata, och sidan hengia och ogildan döma.

Flyger by i ålden trä
Stadgan. cap. 25.

Funk: 40 / Dödwidt
Stagd: 25

Dräp by annans by.

Stiell mz Bystock.

Nu kan ny by byggias aff gamblom

40.

Thz heter afgerda by, han äger med odalby af byes almenninge, timber af dödwida, och ny af äldena wid, gandafång och äldabrånd, Näfnaflätt och fägång, torff skyrd och leertäckt, och namataflet mz them att hafwa, och ny må gammal by nyan by ther något hindar i göra, wid hans marker, Längi ther hans swin som hans fä gånger så mong han föder wid sin loo. Han må ingen loff å skog gifwa

Hwad wätt afgyerda by haf mz odalby.
Dödwidt Sup: 18/79: 28

Namataflet

Loo Swin

hwarken mz lhån eller leyo, och inga affalur af skoge göra, vthan lyte ätt iij, som mz gårdom är gripit. Will Odalbÿ intagor göra, tå skola the honom gatu lyggia till almenninge tijo alna, the skola gårdom wända som in willia taga, Eij måga the så byggia att the honom inne teppa.

41. Äga flere i ödnebÿ och een will byggia.

Nu kan then bÿ ödeliggia som flere åko

ägande vthi, will tå een byggia och åwerka sin deel och hine andra willia eij byggia eller teppa mz honom, Nempne tå häredzhöfdinge honom som byggia will tolf män uff tinge, the skola uidt fara, och effther bästa skälom thera leggia honom nan hoop af bolstadenom, både i Eng och åker, så storan som the pröfwa kunna ägodeel hans åhr i bolstade thera, Then hopen må han sacklöß och ohindradar intaga, täppa och åwerka sig till gagn, och fänader hans gångi ohindradar å hwar han kan å samma bolstad, uthan någor will sin deel täppa, och laga wern omholla. Nu hafr han sin hoop uppgiort och afrödt i åker och eng, och hine willia tå infara, och byggia hwar sin agodeel, göri tå up och afrÿdie lyka mz honom. Och när the hafwa effther ägo sinne giort sin deel, lyka godan mad hans deel, om så witnar häredz nempnd, tå må sedan hwar taga sin lutt mz lagom i åker och eng och allom uthägom, och skipta åkrom och tegom effther tomptom som lag sÿia. Tager någor och åwerkar hins lutt som först uppgiorde, annorledes än nu sagt är, böte iij. mark till treskiptis, och åther allan skadan effther mätz manna ordom.

Sup. 4. 7.

42. Wolkar kona koo får allar geet annars

Wolkar kona koo annars, är hon tagen

ther mz, böte iij. m. Är eij witne till dyli mz iij. manna ede, Wolkar hon fåår eller geet annars mans, wandr. tagin wider, böte iij öre. är eij tagin wid wari sacklöß.

Legger man merke å annars ting quickt

eller dödt, och will sig så annans ting tilegna, eller legger merke å annans mans marke att förwilla thz mz, Warder han bar åtagin, eller ledis till hans med fullom skälom, stände tuiffz rätt efther ty thz är wärt. till Nu wyztis thz honom och hin dyl före, Ähr thz wärt 10 mark eller mera, dyli mz tolf manna ede, eller böte xl. m. Ähr thz iij. m. wert eller mer, dyli mz vj. manne, eller böte xij. m. Ähr thz een öre wärt, böte iij. m. eller dyli med iij. mannom. Ähr thz half öre wärt eller mer, böte iij. öre, eller dyli mz twem mannom. Wela twe om ting eet, som byggnis tharas marke opå är, hwad the hafwa både itt bomerke eller hwar sitt, hafwi han witzord i handom hafwer, sig till att wäria, uthan åkärranden med fullom skälom bewijsa kan, att thz hans är, och att merke är lagt å merke

43.
Legger man merke å annans marke.
Ting 30

Köp — 8 tuffa 16
Edz — 41 tuff/16

Dräper man fä mans medh willia

hwariahanda fä thz helst är, som bettre är än twå öra, geldi åther mz fullom geldom, efther tweggia manna mätzordom, klempne sin hwartere, och mz iij. mark, så för annat och tridie, Äno ey witne till dyli mz vj. manna ede, Dräper flere mz willia sina thz, hetes hiondahugg, galdi åther mz fullom geldom skada och å xl. m. om han warder layliga tilwunnen mz vj. mannom, Warder han ey layliga tilwunne, dyli mz tolf manna ede. Dräper man fä thz som är minder wert än ij. öre, böte twegilt före, efther metzmanna ordom, som förr är sagt. Ähwar som tolkin saak wytas manne, och är layliga tilwunnen mz åsyna witne, dyli efther ty som saken ähr till, som förr ähr sagt

44.
Dräper man fä annans.
Sich. cap. 10.

hiondahugg.

Dräper man fä
annans mans
med wåda. 45

Sup. cap. 10.

Kastar man eller skiuter ått fä mans kan werre taga än han wille, ligger död af, geldi åther quickt för dödt, och swäri att thz war aldrig hans willie mz tryggia manna edh. Beder man annen fä sino hielpa, heste blod lata eller andro fä sino, kan wärre tilkomma än skulle, eller han wille som hans å baar, tå wärie sig mz tens sins ede, att thz war aldrig hans willie att thz skada fick, eller böte fierdung af fulla boot. Nu sargar man eller slår fä mans, liggher thz ey död af, är thz hest oxe eller hund, är thz ey werknade förtt, tagi then som hög, thz såra och läki, och få honom förth fä till syslo sinne, warder hint olytt, tagi bonden sitt egit åther, Wander thz lytt af, hafui then som hög, och faa bondanom olyt åther efther metzmanna ordom. Hwar som will ey så åthergälda och käris thz till hans å tinge, tå skall häradzhöfdinge metzmän hem till hans nempna, att mäta uth fult geen fullo och mz iij mark. Kastar man att hest, hund oxa eller koo, slår uth öga, huggar af horn eller rompo mz wåda, böte een öre för hwart thera, och fylle wåda edh mz tree manom, helst att ede, gelde half galde före. Stinger uth båden öyon, geldi åther fullom geldom, och mz iij m. om ey witne äro till, äro ey witne till, dyli mz tre manna ede. Slår man koo att hon gitter ey molkat, böthe half m.

Slå hestom ådra.

Tius. 16. Cap
fördersta ighe fä
Anders +

Slår man uth öga
å hest, hund aller oxa
aller hugger af horn
aller rompa.

Slår koo så att hon
gitt ey molkat.

Dräp fä annars mäns fä, hest eller hund, eller thz fä ey ätas må, wander mz witnom lagliga tilnämnum, galdi åther half gäld före, efther mätzmanna ordom. Dräper oxa, eller koo, eller annat fä som ätas må, böte fierdung af fullo gelde, och then hafui thz döda som forra ätte. Nu käris thz till mans, och äro ey åsyna witne till, dyli mz ede

46
Dräper fä annars
mans fä

Sup 3

Um fä sarg^r fä

efther ty thz fä wördes till. Nu om fä saryar fä, that ähr ogilt. Wunder werknade fä sargatt aff andro fä, så att bonde gitter thz ey nytiat wnder ook och sela, tå skall then som fä ätte thz skada giorde, sela fylning få, efftir twenggia metzmanna ordom, Nempne sin hwartera eller böte iij. öra.

Sup 9

47. Okynnad hund.

Sår. mz wil. 20.

Inf 55 : 56

Nu haffr man hund then som fä byter.

eller annat quickt i boskap annars, Byter han något till dödz, tagi then som hund äger thz döda, och geldi ather quickt jempn gott. Liuther thz ey död af, galdi fierdung aff thy, som thz ähr wärt, Byter annat sin galdi åther skadan, och böte iij. öra, eller förgöre hunden then han äger Giör han skada tridie sinne, geldi tå åther skadan och å nyo till treskiptas, Och å så offta han sadan skada gör, wari ather

Dräper eller stiell man hund.

[illegible]

Nu dräper man hund annars mans eller stiell, böte iij. öre uthan han fä hunder, ~~uthan han fä hunder~~, Skoghundar eller wädhundar är, böte tå tolf öra. Ähn byter han fä som förra är sagt, wari tå boot hans halfwa mindre.

Um hiordhold.

48. Cal. 39.

Boo bönder i by samman tå leggia, the

wederlag om hiordhold sitt, ther ägha hwar andro rätt göra. Nu feller een hiordhold thera, wäri sig med twegggia manna ede, eller böte ij. öra, och then tagi hiordholdzmän sielfwer. Nu kan han borttappa oxa eller koo, eller hwariahanda fä thz helst är, kan ey åther få, galdi åther fullom galdom, hwart efftir ty thz wärt ähr, efftir twengia matzmanna ordom. Nu taga diur fä från hiordholdz manne, är sielfwer när och får aflestur aff, wari sacklöss; får ey aflestur af, galdi åther fullom geldom. Kalfwar koo i mark wthe, och kalfwen borttappas, böte ortug för kalff. Tappar bort kid eller lamb, böte fyra penninga. Nu kan fä bondans komma i handawerk

Tappar hördinge oxa eller koo.

Tager diur fä.

Kalfwar koo i mark.

Kommer fä i snaro

Dräp. mz wådha. 4.

annars mans, theß som snaro satte eller stocka lagde, och lüter död aff, äro gildra laglikt, böte hiondholsman half yolde them som få ätte, äro ey gildre lijkt, böte then som gildnade fullom geldom, Tappar höndinge opa aller koo, kan ey äther få, miste leyo sina, Tappar han wignott, miste öre af leyo sinne, För Vnot aller får ortug, För kalf, lamb aller kid iij. peninga för gamalt swin een öre, för ungt swin een örtug. Räder bonde höndinga sinom mz käpp, wander ey lammer eller bijter af, wari sacklöß.

Tappar höndinge opa aller koo.

Får. mz will. ey.

Slår man bast eller brijter qwasta aff

Slår man bast. 49.

Ek eller brijter wond i annans mans mark aller skog, galdi ather skadan och ä iij. ore. om han ähr lagliga tilkommen. Hwar som brijter wond i almenningiom härads aller lands, för olufsmeßo, wander han tagin ind böte vi. öre. Hemptar man wilhumbla å bya almenningiom härads aller lands för Bertelsmeßo, böte iij. mark och äther allan skadan, hafwi ingen wold ä han kära, uthan watter målsägande thz gör

Hempstar man wil humbla.

Hwilken bonde eller landbo som ey

Om humblegårdar. Cal. X. cap. 17. 50.

hafwer humblagård mz xl. stenger, som humbla wexer opå, böte vj. öre Swenska hwart år, tagi them then som skatten aller afradet opbär mz retto i humbla, efther ey humblan galder thar han boor, och ey i peningom aller androm wärdörom. Konungs lensman skall wata hwar i läne sino, them som ey göra som sagt ähr, och kunnoga thet å landz tinge näst efther Michilsmesso. Söker ey hußbonde och för:de sacköra inna Thomasmesso, söki tå konungs fougte å lagtingom efther Jull, och hußbonden hafwi fortegat sin rätt Byggir ey landbo om första år eller annat, thz är teckn at hußbonden tagher ey sacköra, Tagi sidan konungs fougte

Rål. Fol. 151 - 84r

så lenge att han bygt hafwer. Hwar häredzhöfdinge öfwer alt rijket skall mz häredznempnd i samma härede ransaka, och weta om någor hafwer tolkit meen eller hinder i bole sino att han ey humblegård byggia kan, hafwer han sådant hindr wari tå then sacklöß, hafwer han ey böte tå som sagt är.

Förer man fä å öija annars mans

51. Föres fä å annans öija, Sup. cap. 10.

olofwandes eller i hegnat som man i frid will hafa hwad fä thz helst kan wara, hoo som thz fä intager han skall thet lagliga lysa å sochna tinge, kommer then ägh äyande åhr, och binder rätt för fä sitt, han skall gifwa öre för hest och gammalt nöt, för vngt nöt, gort eller får, örtugh för kid, kalf eller lamb iiij. peninga. Löser han icke fä sitt och rätt utbinder innan tree döndagar, liggr sedan thess wåndnader å som äger, han wari sacklöß som intog, om thz laglyst war. Kan thz spillas eller dö, wari thz skadi hans som ey wilde lösa. Läter man fä sitt vthan alla äyande loff i öijar ther han äger sielf innan, tå är lösen thess halfwo mindre ähn som sagt är. Willia och alla fä i öija latha, wari lag sama med fanat som med swin i åldina skog.

Köper man fä af iotareby, Och

52. Köper man fä af Tiohare bij.

kwäker hem olofwandas grannom sinom mz sino witi, wreki bortt eller slå vnder gerstan, och böte iij. mark om någor kärir å honom af grannom. Nu dyll han, och säger att han thz ey wiste, tå dyli mz iij. mannom och wräki bort åth sacklöso. Will han ey bortwräka eller inderslå, böte tå iij. mark.

Ingen man må annars mans fä

53. Ingen må annans fä eller ankost taga

taga, skep, eller ankosta, eller hwariahanda thz helst är, dödt eller quickt, sig till någrahanda nytto,

Kon. 26. 28.
L. B. 8. 40.
Tiuf. cap. 38.
Köp. cap. 8.

eller brukning hafwa, vthan han hafwi loff eller leyo för sig vthaff rettom ägande, Gör thz nagor hafwi äganden wold, att skylla honom för rån eller tiufnat, hwad han helldr will, tå ligge thz till häredznemnd, hwad thz war ränt eller stulit eller i andra måtto tagit, Ther eptter standi hin retten som togh om han baar åtagin är. Wijtnes thz honom dyli eptter lago eller böte eptter ty hono mätit warder.

54 Tager man harf annars mans.

Nu tager man harfwo annars mans

på hans åker vthe, och harfwar med een dag, förer han henne åter å samma stad som han hona tog, wari saklöss, Tager han vt een timma, böthe fore iij. peninga, och så för hwan in till then nijonde, Tager han bort then nijonde, böthe iij. öra, och så myklit före harf, om han henne ey åter sett å samma dygnenen, som han hona tog, Ej warder the boot mera. Nu torf man sino harfwo öfwer åker köra, som är vppgångz åker, tå skall han hafwa harfwo kalka, haf(wer) han ey harfwa kalka, tå böte åter spilnadan, han mz harfwo giörde, och å iij. öra.

Om harfwa kalka.

55. Warder hunder galin

Nu warder mans hunder galin, tå skall

han thz lysa wid kyrkio, för granno och nagrannom och ther näst å tinge, Gör han nagrom skada före än laglyst är, antingen å folck eller fä, thz skall han återgälda som hunden atte. Bijter han sedan laglyst är, thå äger han thz ey återgälda, vthan wari saklöss. Kan han sindan nadergå med första sin, tå är thz wäll, later han hono lenger lefwa eller slippa oneystan, om han gitt hono neyst och will ey, och kan thz vell honom prööfwas mz skälom, tå geldi åter allan skadan han gör, Will nagor honom ther före skylla, wärie sig mz xij. manno å tinge, att han hono ey

Sår. mz will. 20.
Tiuf. 47
Tiuf. 56.

slepte mz willia och ey thz mz honom wiste, Bitter han o-
den gångit, wari saklöß, Bitter han ey böte som före sagz

56 Om Bißhundar.

Nu will bondans hynda mz hundom
löpa eller föllia, fara hundar æfther henne, thå
skall bonde henne innetäppa mz hunde i nijo nett.
Gör han thz ey, och lather henne löpa löß mz hundom, och bij-
tas hunda ihiell, och wada nid säd, eller bijta folck eller fänat
eller hwariahanda thz helst är, the skada å göra, thz skall ha
alt återgälda som hyndena äger, Bijter han sedan lag
lyst är, och wari inne hefstat som förr sagz, wari saklöß.

57 Om Bijnebo.

Nu hafwer bijnr sitt booll som bonde
hwar som dräper bijnr, eller bryter hans hiuß,
böte xl. mark färingilla till treskiptis, och mal-
sägande åther skadan och bijnet., Tagar man bijnet i al-
menningia, wari saklöß, och behålle thz bijnr som togh.

Lyder till thz 18 capitlet.

58 Markar man trä i oskiftan skogh.

Nu kan een granne så girug och illa tilsinnes wara, att
han far till oskiptan skog, markar, huggar alt blekar
trä, dödwida eller barkar timbar, och will alt sig til-
egna, går sedan från, Kommer annar granne efther i sam-
ma stad hugger fritt, ty ingen må sig mera ilagna ähn han
kan hugga wed noch och tulla.

170.

Nidingzwark.

Dråp mz. wil. 15

Hå[illegible] — 14 Cap

Hiſdeto Bygg: 25

Hwilken som sönderslår eller hugger annars bohagz ting med förakt, som ähr: Däck, ökia, wagn, slada, plog, harf, gårdeslöö eller håndqwarn, noth, nätt eller minre dir, fiskatool, eller hwariahanda bohag thz helst wara kan i bondans boo thz kallas Nidingzwark: Ähr thz iii. ℳ wärdt och thz kan pröfwat, och wander med fullom witnom, eller tuggia manna witne tilwunnit, böthe åther skadan och med 40. ℳ till treskiptes. Nekar thz honom och han ähr ey bar åtagin, dyli med tolf manna ede eller böthe som sagt är: Ähr thz twå mark wärdt minder ähr iij. mark, böthe 30 ℳ till treskiptes, eller wärie sig med xij. manna ede: Ähr thz tolf öre wärdt och minder än twå mark, böthe 20. ℳ till treskiptes, och wärie sig med tolf manna ede: Ähr thz een mark wärdt, och minder än tolff öre, böthe åther skadan och a x. mark, eller dyli med vi. manna ede: Ähr thz half mark wärdt, böthe åther skadan och a fem mark, eller dyli med iij. manna ede: Ähr thz twå öre wärdt, böthe åther skadan och a iii. ℳ, eller wärie sig sielf tridie: Ähr thz öre wärdt böthe åther skadan och a 12. öre, eller wärie sig sielf annar: Ähr thz halföre wärdt, böthe åther skadan och a vi. öre, eller dyli med sielfz sins ede: Förä thz någor som ey orkar böthum, gånge till arfwodhe för konunge, een ℳ för hwarie åhr, eller böthe som sagt ähr till treskiptes.

Rål. Fol. 151 - 86r

Köpmåla balker

Köper man löſöra, fä, wapn, ſkurin kläde, gull eller ſölff. 1

Köper man gull eller ſölff, och ther findz flerd eller fals medh. 2

Köper man Wax, ſalt, wökilſe, ſmör, talg och ther finz flerd vthi, och hwad ſom flerd och fals åtſkill 3

Köper någon wid bondans huſtru, barn aller hans hiona honom owetandes. 4

Huru then ſkall ſig vhrtiufwa göra, ſom thz köp å torghe ſom ſedan klandas, och om afföda kommer ſedan af thy ſom klandat. 5

Huru landzköp göras, och hwad plicht ther till ligger, och huru man må ſacklöß å lande köpa. 6

Om landzköp, och att gerningzmän är lofwat köpa till thera gerning. 7

Om legofä eller länsfä ſkola ſkadalös åter andtwardas och huru man ſkall weta thän gullit. 8

Huru man ſkall inlags peninga inſettia och vttaga, om the ſtielas, brinna aller förfaras. 9

Om panter brinner, ſtiels aller röfuas, och huru man ſkall ſitt goz pantſettia. 10

Huru man ſkall pant lagſollia, och om han ey åter löſas innan ſteinpenodag. 11

Borgar man peninga för androm, aller borgar ma till wetta 12

Om man mz wold wander trengder, till att feſta vth peninga eller annat, och ſetter borgan före. 13

Huru man må lagſokia löſka drengiar, the ſom galdſkylloge äro 14

Om heſte och ſkiute byte. 15

Köpmala

1. Köper man fä eller andra löſöra.
Tiuf. b. cap. 15.16.17.

Köper man fä hoffuat eller klöffuat

aff androm, ſkept wapn eller ſkurin kläder, giort gull eller Sölff, läſt huß och dörat, thz ſkall allt med win och witne köpas.

2. Köper man gull eller ſölff. c.
Cal. R. 58.59.60.

Köper man gull eller ſilff af androm

Kan af gulſmidi ſielfwom, finner then ſom köper, att ther är flerd innan, tå tagi then åther ſom ſålde och wäri ſig mz tolf manna ede, att han ey wiſte thr ſwick wara uthi, felr han ätt ede böte iij mark. Dyll han att han thz ey ſålde, dyli mz tolff manna ede, eller giffui åther werd och boot mz ſom ſagt är. Nu gifwas gulſmidi ſkuld att han ſålde fals i gull eller Sölfwer, tå ſkall thz till hamar och ſtäd, kind thz ſkärt haffui then ſom fångit haffwer, Ähr thz oſkärt giffui gulſmeden hono åther wärd ſitt ſom köpte och haffui ſielfwer flerd ſina, och böte xl. mark. Kan gulſmider dylia, och will ey flerd åther taga, the han ſålt haffr haffui tå then wißord ſom köpte, med twem bolfaſtom männom, honom till ſalu binda, och boot med ſom föur ähr ſagt. Will man gull eller Sölfwar ſitt gulſmed i hender få att göra, thz ſkall han ſkärt mandtwarda, mz twem bolfaſtö mannom, Anammar gulſmed thz för ſkärtt gull ell. ſölf kan then ſedan ſeya ſom gull eller ſölf åtte, att thz är ey ſå ſkärt åtherfångit ſom han thz utfick, wari thz å thera witnom ſom ther wid woro; Wärin the ſmeden wari ſaklöß, och tagi lhön ſin, Fälla the honom bete tinſtuer, och böte tinſuat efftir mätzmanna mäti.

3. Köper man wax, ſalt, ſmör, flät. c.

Köper man wax, ſalt, ſmör, fläth

rökelſe, talg eller humbla, ehwar man ſeer flerd köpta eller ſålda, tå nempne hwartera ſom köpte och ſålde, twå bolfaſta män, the ſkola weta hwad flerd ähr

6

sold eller ey, och witna så för häredznempnd å tinge, dömer tå nempnden honom som sålde, wari saklöss, fella the han böte tolf mark. Då skall allestedes bötas ther flerd hittes i köpom, och tagi then åther werd som köpte, och then flerd som sålde. Hwar som falskar något gotz, hwad thett helst är, gangi ther om som om annen tiufsnat, efther ty som hwartt är och skadin mätin warder å tinge. Flerd är thz man sellier ondt för gott, mengt för omengt. Och Fals är thz man skyler ondt under gott, som ähr kopar under gull, ärter blandas i wax, Stena slås i faat mz Jern, eller annor tolkin falskheet mz tunno gotz, som ähr smör, talg, hanong och annat tolkit.

Hwad flerd och fals ähr skill.

Hwar som köper med hustrú bondans uthan wete hans, äge bonde thz köp åtherkalla om thz är merra än öris köp. Ingen må wid bondans barn eller hion köp göra, uthan witu hans, hwar som köp gör mz them, böte iij mark.

4 Köpslaga med bondans hustrú ell. hion.

Nu gör man köp å torge hwadh han köper qwickt eller dödt, klandas thz köp, och wnet hin ey fångaman sin som klandatt är före, tå sirerie han till sin som klandade, med tweggie manna witne, och hin binde tongköp för sig med köpwitnom bolfastom, och göri sig ohrtiufftwa, och tagi sedan hin åther sitt som klandatt hafwer, och then lete efther wende sino som köpt hade. Köper man hors ell. koo, eller hwad thz är helst som födes aff, klandas sedan thz fä som han köpt hafwer, tå skall han affödo hafwa, som nu hafwer födt, ty att ingen må annans affostur wända, och löse så sedan then sitt åther som rätt kent hafwer.

5 Um Tong köp Inst. 15.

Boskaps. affödo

Vm landzköp. Cal. Rec. 16. 6.

Stadz l. 22

Hwilke köpmã, clerike eller swenne

Hofmän, bönder, landbo, eller andre män eller queinnor i landena fara, mz köpmanna waror, som ähr Sild, saltt, kläde, kryđde, Spetzerij och annat tolkit, och drifwer köpenskap från by och till, säll och köper idkeliga, thz heter Landzköp, Hwem konungz fougte ther mz finner, eller lagliga tilbinder mz vj. manna witnom, hafwi förbrutit xl. mark, och allan köpenskapen then han mz honom finner wari konungz eensack, och then som lof tager både sackören och köpenskap, Haffwe och ingen fougte, konungz eller annars mans macht loff gifwa ther emott, eller ttagno lij i lagen förbiudz, wid xl. m. konungz eensack, och then som loff tager böte efther lagom ey thy sidar, Wäll må lanzmän för thera tarff skuld köpa och sälia, och byta hwar mz androm, korn i wäffwör, fisk eller smör och annat tolkit och ätande waror i jern, stål och kopar, ther tolkit faller sig till lösen och nödtorft, eller annat hwad thz helst är, som i bondans boo wexer eller faller, när man ey köper att uthprånga och sälia, bonda waror i köpmanna waror, och twart emott: Ey skall och landzköp heta, thz lenzmän byta korn, wog eller annatt tolkit i tolka waror som Norrlenningia, Österlenningia, Gutha och öninga införa i landet, att byta sig till berning och nödtorfft.

Lanns kiöp

Jngen fougte må lofwa å lande köpslaga

Huru landzmän måga köpslaga.

Vm landzköp 7

Ey må man å lande hafwa i sitth

hiōs köpmanna waror och köpslaga, endoy han ther mz ingestedz faar, wid plicht och boot som före skrifwitt står, Ähr thz skattebonde så giör, tagi konungen sackören, Ähr thz Kyrkiohion, tagi Jordäganden sackören Wäll måga gerningzmän som å lande boo, köpa thz till thena gerning hörer, och sälia thz framdeles å thera gerning åtte sacklöso åhwem the willia. Ey bör fougten eller androm kräfwia eller taga någon skatt eller yerningz öre af skreddarom, Skomakarom, skinnarom eller androm tolkom yerningzmannom, för thz the fara byamellan, och göra att them som widertorffwa, Vtan skola the skatt och afrätt göra ther the boo, och lyka rätt i allom sakom som andre män.

Hwad yerningzmän ähr tillatit köpslaga.

Leger man af androm hest skiutt

8 kora eller hwad ting thz wara kan, Tager han thz ospilt, thz skall ospilt åtherandtwardas, Än säger then som åtte att thz spiltes af hans handawerkom som legt hade, wärie sig mz tolf manna ede, och gifwi wth legho som han mält hade, Felts han att ede gifwi bondans åther så gott, som han thz tog, och mz legona, Tager man af androm, than skall leandes heemföras, ey må than mißfaras, thz skall fullom galdom åtheryaldes, efther ty som witne willia swäria, the som när woro thå thet lyslintas. Än dela thz, säger annar mera lånt och borgat wara som han fick, och hin säger mindre wara, Stånde thz till tweggia manna witne som när woro, Woro ey the witne när eller breff å gifwin, och är thz mindre än mark, ta wärie sig sielfwer tridie, Ähr thz mark eller mere, och mindre än iij. mark, wärie sig mz vj. mannom, Ähr thz iij. mark wärie sig mz tolf manna ede, eller gifwi wth thz som lånt eller borgat war.

Hwru legt och lånt skall åtherandtwardas.

Gärts R. — 35

Vm than.

Jord. — 6 — 35

tinsa 16 cap

Bygg. — 43

Eds — 41

Legger man peninga intil annars

9 att göma, eller hwariahanda thz är i quicko eller dödo, thz skall inleggias mz tweggia manna witnom, och tagi åther thz mz samma witnom, Ähr nu så

Hwru inlagd peninga skola infordras.

Stiels Inlagt

witne till, och then säger som inlade, att ther war mera inlagt än han vthfick, hafwi tå hin witsord att weta vthyi fiwit wara mz tolff manna ede, Stiels thz fä eller brinner aller woldtagx, följis byggis theras samman, tå wari thz ogilt, följis ey byggis theras samman, tå få honom sitt åther som inlagt hade.

10. Huru panter bör sättias.

Brinner pant.

Stiels eller woldtagz panter Domm.: 36

Setter man wäd inne när manne hwad thz är minder löſöra eller mera, tå göri thz mz tweggia bolfasta manna witnom. Nu kunna the wäd brinna, för än stempnodager är vthe, Brinner beggis thera, geldi inthz åther. Nu kan thz stielas eller woldtagas, tå skall han till kyrkio fara och lysa ther effth för Sochnamannom, både effther sino och effther thy som wädsatt war, Ähr ey byggnd theras stulit, gifwi ägandeno wädh åther

11. Huru pant äger lagföras.

Nu är stempnodager thera vthe för wädiom, och lösis ey åter, tå skall han wäd å tinge åtherbiuda, itt sin annat och tridie, Will han thå återlösa wäd sitt, hafwi ther wold till, Will han ey tå skulo wäd mätas, Ähro wäd better än geldit, tå gifwi ägandeno till så mykit, säm thz är better eller mera. Ähr wädit mindre än geldit är, tå fylle then till som gelda skulle.

12. Borgar man peninga för androm

Borgar man peninga för andro tå geldi thz samma vth han borgat hafwer, all dyli mz tolff manna ede, att han aldrig för honom borgade, Felz han att ede, tå geldi vth thz han borgat haf hwad thz är meer eller mindre. Nu kan them åtskilia; sägher annar meera borgat wara och annar mindre, geldi tå vth mad tolff manna ede, att han ey mera borgatt haffwer ännu är framlagt. Nu säger annar, thu haffwer ~~man~~ waror borgatt och annar säger peninga, tå få ths fram som han kennis, att han borgat haffr; och wari sacklöss kommer ey manne fram, tå geldi then geld ellr mansens sak som borgat haffwer, eller wäri sig mz tolff manna ede. Ähr å tinge eller dorhem borgatt, wete ths tolff män, hwad borgat är eller ey, Ähr ey å tinge borgat, standi å witzordom sinom.

Nu warder man woldförder, bastader

13
Om man warder twingan till att vthfesta peningar.
L. D. 19. 20.

och bundin, eller i några andra motto trengder eller twingader, till att vthfesta peninga ellr tienst eller hwad ths helst är, ther ey är laga doom föregången, och att settia ther wisso före mz lyfte eller borgan, Kommer han sidan till tingz, häradz ellr lagmans, eller för een ellr twå aff Rijksens råd, och gifwer sig ther om i retten, och sättier borgan för sig, med twem eller trem bolfastom mannom. När han så giort haffwer, wari tå qwitter och löss för the förra borgan, Gör hin sidan några gerning å han, ligge ths alt i twebote, och slijte ths häradsnempnd ther manne boor som trengder war, både om sack hans, och så hins, som honom till borgan trengde.

Huru man må lagsökia löskan dreng.
14

Nu warder man androm skylloger

Köp. 8. cap.
Kon. b. cap. 33.

penninga eller werd, ehwad ths är aff lhåne eller köpslagan, och flyr sidan bortt, och blifwer hwarien stadiger, så att man gitter honom lagsökt, Kan hans gotz någorstadz finnas, tå må målsäganden mz lagmans eller häradzhöfdingz loffwer, och twe bolfasta manna witnom, ths gotz vptaga, och twem bolfastom manno i hendrsattia, och sättia genstan för them huru myckt geldit ähr

Rål. Fol. 151 - 89v

som han will sin rätt opå göra å tinge, Och fari sedan till tings å nestom tingsdag, och tale samma lag till gotzet, som han skulle till äganden tala, om han så när were. Och när målsäganden hafwer bewist geldit som lag sigia, läti tå Häredzhöfdinge thz fulfollia och uthsökia mz lagom. Nu kan ey gotz hans finnas, och ey sielfwer han någorstadz stadiger wara, så att man gitter honom lagsökt. Ähwar som målsäganden kan honom tå finna i köpstad eller å lande, tå må han mz konungs fougtes förloff, och thera som för retta sittia, honom gripa lata, och i Hechtilse sättia, och för retten föra, och sökie uth aff honom peninga eller wedhiode, efther thy galdet är till.

Byg. cap. 36.

15 Fuestmark. Sup. 5. Nu skifter man hestom ell. skiuto innan Häredz tuee netter thz ähr Fuestmark, hafwi så hwar som fångit haffr. Köper man ko eller öxe, hest, hund, eller hwariahanda thz helst är, står ingen Fuestmark.

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151 - 90r

Tingmåla Balker

7

Huru lagman äger wälias, oc om hans edh 1

Huru häredzhöfdinge äger wälias, och om hans Edh så och om landzdomare edh, eller häredzdomare edh. 2

Tager Lagman häredzhöfdinge, fougte ell: lentzman mutor för retten 3

Häredzhöfdinge haffwe ey uthan itt häredzhöfdingadöme, och hwad hans deel ähr aff Sackörom, och huru häredzretter skall up kräffwias och bewaras. 4

Häredzhöfdinge eller hans domare söki ting hwan tingzdag 5

Itt häredzting i hwaria wika, och een Tingzstader i hwario härede, och huru bönder skola ting sökia. 6

Om Tingzdager faller å helgom dag. 7

Om twe lagtinga timar om åhr hwart. 8

Om wefft eller landzting, när the hollas skola i lagsagu hwario, 9

Huru the skola hollas mz rettarom, nempnd och kost. 10

Huru lagmans ting skola hollas och kunnogas, och ther til stemnas. 11

Huru man skall annen lagliga till ting stempna, och huru man lagsökia skall them, som ey will förkomma om lössora, 12

Nu dela the om Jordagotz, huru thz äger att slitas 13

Förfalls witne skola swäria, och laga förfall mång the äro 14

Nu stempna flere enom, hwem han skall först swara 15

Huru man skall then stempna, som ey boor i sama härede eller lagsagu. 16

Huru lentzman må kära, om ey kärer Målsegande. 17

Kärer Målsegande och wender åther, käre tå lentzman. 18

Huru then äger lag festa och gå, som i öppenbara wijthe kommer för någor brutt, och sajer Ney före, thz är dulssmåll 19

Om een kärer till annan, och will lyga hono that udöf med witnom och orkar ey, huru thz skall slitas. 20

All witne för rettenom skola swäria, och huru the skola swäria 21

Rål. Fol. 151 - 90v

rin, och ransakas, och om plickt thera som meen swäria. Och huru edar skola gångas.

22 Nu will man edh å tinge gå, och målseganden kommer ey eller will ey eden staffwa, haffwi tå häredz höfdinge wold, at staffwa honom eden.

23 Om twetalo å tinge.

24 Witwen edh är så god som gången. Item lagsokins ther som gerningen göres, och böte ther man boor.

25 Huru häredzhöfdinge äger dom gifwa eller böta

frelsis Bor 26 Om löske drenger bryter, huru han skall lagsökias

27 Huru vtmätas skall thz dömpt är, och huru mätin som må åtherlösas, och hwar böte sina sak.

28 Ey må mätas för någrom, vthan lagstemdom och lagfölgdo

29 Om bonde kärer afmätit sig och ey lagsöktan.

30 Item, afrat, Inlagz peninga och bolagz peninga måga ey mätas

31 Om mätt åtherdömes.

32 Alle saker och doombrutt i Swerige, skola räcknas, bötas och mätas efther Stocholms mynt i peningom eller wärdörom.

33 Thess plicht som Nempnder warder i nempning och stem:pning och will ey

34 Nempndemans plicht som ey wär alld:r feller, och hoo som ey går fest lag å dag och stad förelagdom

35 Om Nempndan ey åsembar

36 Om Jäf är någon i nempndenne wildgan wara

37 Huru man må moth Nempnd wädia, häredz alld:r lag, mans.

38 Huru må moth häredzhöfdinge wädia skall.

39 Huru man må moth laghmanne wädia, och om dombrut lagmans och häredzhöfdinge.

40 Huru koning:r äger sin rettare ting holla, och huru the kunnogas skola, och huru ther till stempnas skall, och slitas

Om Klempnd i konungz rettare tingom. 41
Om kostholl i konungz rettare tingom. 42
Om oliud, bannor, widhsagning och oqwädins ord mz
wrede å tinge. 43
Om Budkafla att wpskära 44.

Nu skall man lagman welia

1. Hurun lagman skall wäliad.

tå skall Biscoper i the samma lagsagu kun
noga lata, och otto weckna dag förleggia
att alle måga komma som i the lagsagu bo
ande äro till landzting, Tå skall Biscopen
med sig hafwa twå af Clerika wegna,
Sedan skall almogen wälia sex hoffmän och sex bönder, The tolf
med kyrkiomän, skola iij· män wälia, af them ther boo i lag=
sagu, som the willia answara för gudi, och landena äro rettaste
efther thera besta samwiti: Af them twem äger koninger
een taga, then bud honom i hog skinter, och han förstår almo
gan nyttogast wara, Then som koninger till lagman wäll
han äger thetta swäria: Tå beder jag mig gud hielpa, och — Lagmans Eed.
the helgedoma jag åholder, att jag skall wider fattiga och rijka, ok
alla lagsagu mina i domom alla retta föllia, och alrig wrän
gia moot samwiti mino, och lag om lag aldrig wrengia aller
orett styrkia för nedo skuld, wild aller peninga giui, ey för af=
nund aller ilwillia, ey för frendskap aller wenskap, och ey
för mågsemid aller nagon fordeel skuld, så ware mig gud
hulder till lijf och siell, som jag thz obrotsliga holla will och skall
efther konst och besta samwiti mino, altt hwad som föör är mält
i konungz balkenom. Cap: 5

Nu skal man häredzhöfdinge wälia

2. Hurun häradzhöfdinge skall wäliad.

tå skall han i lijka måtto samma eed som lagmän
swäria, Och swärie häredzdomare samma eed som här=
nadn

redzhöfdinge. Haffwer och domaren sworit, och blifwer i domo falsker funnen, tha swari och böte sielfwer, om han orett dömer.

3 Win mutor. Zurf. 12. cap.

Tager lagmā, häredzhöfdinge lenßman

Nempndeman muto för doom eller rätt, giffue Konunge mutor och böte xl. m., och miste thän och embete sitt och fa thz alrig äther. Ähr thz Nempndeman, böte och miste samaled, och sittie alrig oftare i Nempnd. Hwilken ma som gitter honom förwunnit mz fullom skälom, att han muto togh, tagi han af them xl. markom som han böta skall målsegärde rätt xiij mark och viij örtugher. Wijtas thz nagrom thera, wärie sig mz xij manna ed, eller böte som sagt är.

4 Häradzhöfdinge haffwe ey mehan itt härade.

~~privilegio: 5~~

Ey ma een ma flere häredzhöfdingedöme

hafwa än itt, och han äger hafwa tiunding af allan häredzrätt i sacköirom af iij härede, och härede wäde sielft them twelutom som äger äro. Och häredzboo tagi ther till een bonda, och een af kyrkiomannom, som the twå delona aff Sacköranom, och twå delana af allom häradz almenningiom eller afradom, mz lagom ransökia, och bewara till häredzens nytto. Och hafwi fempte delen aff allo för mödo sina, och Konung tagi then enn tiundingen af häradz almenningiom.

5 Häradzhöfdinge försöke ting eller böte.

Hwar häredz tingzdag ägr häredzhöfdinge

Heller then hans doom haffwer till tingz komma å rettom tingzdag, eller böte iij. m. för hwart sinne han ey kommer till treplictib, och åkärandan och swarandan haffui witzord å samma nesta tinge, som the skulle hafwa hafft, om häradzhöfdinge hade å tinge warit, förty alla laga witur och eda skola å tinge för rettenom göras och gångas.

Regula Zunf: 33

6 Ett häradzting i hwa=rie wika.

Ey skola häradzting flere wara i ena wiku än itt, vthan konungz bud eller breff kommer och i hwario härede skall een tingstader wara och ey flere. Nu att retten ey niderfaller, skola sex män åt min=sto af hwario fierding i härredeno, till hwart häradzting kom=ma eller böte hwar thre öre som ey laga förfall haffwer; tree öre halft tagi häradzhöfdinge, och halft nempnden. Tingztaell thetta skall rätt om kring gå, så lenge lagting stånda, och bö=rie ther som lyktadas, tå som nesta lagting åther ingå.

7 Om tingzdager faller på helgadag.

Komer tingzdager opå helgan dag eller fastodag, lyse häredzhöfdinge å förra tingzdagi, slikan dag han will haffwa ting å: Lyser han ey, sithi tå bonder saklöse hemma till annen tingzdag, och häradzhöfdinge böte iij. mark till treskiptis.

8 Tree laga tingzti=mar om åhret.

Tree skola tingztima wara om årett, i hwario lagsagn, första från Tiugunde dag Jule ~~in till~~ in till xl. weckna fasta. Annar från Wal=borgmesso in til Midsommar, Tridie från Michilsmesso in till Adwentet. I thessom timom skola härads hoffdinga ting haffwa, på enom dag i hwario wika å rettom tingzstad

9 Om räfst och landzting.
Kon. b. cap. 4.
Tiuf. cap. 40.

Nu förty att konunger swurit haffwer halla retwiso och sanning styrkia, och osanning och wrongwiso nedertrychia, och frelsa almogan sin från wrongwisom mannom, så för inlendskom som för vthlenskom, ty skall näfst ~~ett~~ landzting att minsto een tid hwart åhr hollas i lagsagn hwario, som är i Upsalom, dagen efther S. Erichs dag, I Strengnäs måndagen efther samnyting.

I.

Linköping Måndagen efther Tiugunde dag Jull.. I Wäxio dagen efther S. Sigfridz dag om winteren. På Öland Måndagen efther S. Johannis dag om Midſommaren: I Skara dagen efther Wårfrú dag *Assumptionis*. I Tingwallom, Måndagen efther Midfaſto Söndag. I Örbro dagen efther S. Henricks dag. I Weſteråås dagen efther Wårfrú dag Natiuitatis.. I Åbo dagen efther S. *Barnabæ Apoſtoli* dag.

10

Huru konungs Refſt ſkall hollas.

Kan ey konungr ſielffr när wara å fördom:

landztingom eller räfſtom, tå ſkall han goda män aff rådhe ſino, eller andra goda frijborna män, ſom lagmän ther till taga i lagſagu hwarie, hafwe makt att döma konungs doma, öfwer all the mål för them till rätta komma, dock ſå att the ärende, ſom af lagſagu thera wädiat, och ſkiutin äro under konungs doom, ſkola ther undas. Ther ſkola the tolff män i Nempdenne ſittia, ſom ſworit hafwa efther konungs Balkenom, ratt ſtyrkia öfwer them ſom konungs Edzöre bryta. Äro och någre af them bortto, tå ſattins andra i therras ſtadh. Alla theris koſtnat ſkall hallas ſom framdeles ſkils i Balke theſſom, och hafwi uthſkiptas för mödo ſina, all Dombrått och halftena af Sackören, ſom tå faller, och andre halftena bäri konunger up.

Kon. b. cap. 35.

Inf. cap. 42

Kon. b. cap. 32.

11.

Huru lagmans Ting ſkall hollas

Hwar lagman i lagſagu ſinne, äger

lagmandz ting holla i hwario härede, een tidh att minſto hwartt år, och oftaren om ſå widertorff, thz ſkall han lÿſa och kunnoga lata i hwario härede xiiij. dagar förr än han tingar, thz är laga ſtemning till lagmandz ting, och ſå till Biſcops ting, hafwer tå någer kära till annars, tå ſtämme honom till, tå ting är lÿſt, med twem bolfaſtom mannom, och hwad ſak han honom gifwer, om han ey kan få andra ſtemning. Och äger lagman på alla ſina doma breff gifwa å Swen ſko

Laga ſtemning till ~~häradz~~ lagmans och Biſcops ting. Inf. cap. 40.

Iord. cap. 10.

7

hwad heller wädiat warder vnder han eller ey, och tagi för brott twå öre Swenſka peninga.

Nu will man till annen kära, tå ſkall

12, Huru man ſkall annan till ting lagliga ſtämpna. Jus. 40. Hig 16

then för rettenom ſitter, antingen ſtempna honom ſielff mz witnom ſom tilkärid, om han ſå när är, eller och få åkärandenom twå bolfaſta män, att han mz them ſtempner then tilkärid, ehwar the honom finna. Kunna the han ey annars finna, tå fari hem i gård hans och ſtempne honom ſå hwad han är hemma eller bortto, och åkäranden ſeyie ſaak hans, the han honom ſtempner före. Kommer han ey å förſta tinge, att ſwara för ſigh med lagom, eller förfall witne hans, böte iij. öra om ſak åkärandenom, och han ſtempne tå witne ſin, och kommi them för rättin å andro tinge, tå ſkola the bädu witna och ſwäria. Kommer ey än tå ſwarandin förfallalöß, böte tå han iij. mark till kerkiuſtib, och witne gångi alt ſidh likwäll. Kommer ey att tridie tinge förfallalöß, wari tå faltar äth hufwudſakena.

Nu är thz Jordagotz the träta om tå nempne

13 Vrla om Jordagotz. Jord. 30.

häradzhöfdinge xij. män aff tingeno, ſom åkäranden föra i gotzet, och ſwarandin hafwi ſidan natt och år, att winna thz igen, om han kan mz rätt. Ähr thz annor ſaak, tå fari häradzhöfdinge alt. domare ſielfwer mz och lentzman, och mäte vth mz ſamma tolf manna ſakena, och mz ſackören iij. öra och iij. mark, tagi ther hwar ſin lutt.

Nu ſkall förfals witne ſwerie å ſamma tinge

14 Laga förfall Jord. ~~cap. 10~~ Ting. cap. 18.

ſom the witna. Theßr äro laga förfall för tingsförſumning. Förſta om han i ſotaſeng ligger eller i ſårom. Annat om han efftir konungs vtbudi, är i Rikſens tienſt farin. Tridie om han i fengelſe hechtadir är. Fierde, om han kan ey för ſaigd ſkuld, lag ting ſökia. Fempte om han ähr vthan land och lagſagu

Siette, om han ey råder sinnom och skålom sinom. Siunde om thz är Jungfru eller öffwermage, och målßman thera är ey i landatt eller lagsagn. Ottonde, om han hafwer eld högre än hals torf.

15 Then först stemder äger först swarad. Jord. cap. 10.

Nu stempna flere män eno man till tings på een Tingzdag, tå skall han them som först stemde först swara, och sedan hwarwm efther ty han stemder war. Nu säger sig hwar förra stembt hafwa än annar, wete thz stempninga män. Sedan äger häredzhöfdinge them först rätt göra, som högsta hafwer käroma, och sidan hwariom efther ty käran är till.

16 Huru uthhäredz man stempnas skall. Tiuff 12

Nu åhwar man skall stempna andro, är han uthan häredz och innan lagsagn, tå skall han stempnas för kyrkio dorum å helgan dag, eller å tinge ther han boor, och hafwa triggia wickna dag till swars koma efter ty han war lagliga stemder. Ähr han uthan lagsagn och innan rijket, hafwi vj. wickna dag till swars komma, och stemnis å som förra ähr sagt

17 Om målsägande ey kärer käre landman.

Nu gifwer lentzma nagrom manne skuld, för hwad saak thz helst är, och säger hono hafwa hemmeliga bött wid Målsäganden, hafwer lentzman ther han witne till, att thz war syntt och skärskotat å samma tinge, hafwi sama wold honom wader binda som Målsägande, och målsäganden hafwi förtegatt sin rätt, och then sake böte koninge och häradz. Orkar ey lendman thessom witnom, wari tå swaranden saklöß.

Huru Målsägande förtiger sin rätt. Kon. cap. 29.

18 Kärer Målsäg. och wänder åther. Kon. cap. 29.

Kommer målsegande till ting ock gifr androm saak, wender åther och will hono ey lag sökia, sökie tå lendman, som förr är sagt, och målsegandan hafwi förtapat sin rätt.

19. Nu kommer man i öppenbart rÿchte, för hwad ſaak thz helſt är eller wara kan, warder han ther om till ting förder, tå äger han å förſta tinge lag ſin feſta, efther ty ſakin är till, och gångi them å neſta tinge ther efther, Bitter han them ſå gångit wari ſacklöß, Bitter ha ey wari felter åt ſakena, och böte efther ty ſakin är. Wari lag ſamma om någor kärer till annars, och hafwer ey witne ell' bewijßning till, och hin binder Neij för ſig, tå feſte ſwarandin lag, och gångi ſom forſkrifwitt ſtår, ell' wari felter. Ey bör tolkom lijff miſta, uthan i them ſakom lag ſäija och lagbok wår thz öppenbarliga uthtrycker, Thz kallas Dulßmåll.

Huru then ſkall lag feſta ſom kommer i oppenbart rÿchte.

Byg. b. 25. 38.

Dulsmåll.

20 Nu wil then ſom kärer then mz witnom weder binda ſom hyn kärer till, tå nempne witnen ſin å ſamma tinge, the ſkola bade witna och ſwäria å neſta tinge ther efther. Kan tå käranden hin mz fullom witnom, eller andra bewijßning lagliga till ſakin binda, tå ſkall ther efther dömas, och ſöknas uth mz lagom, hwar ſaak om ſig, efther ty hon är till. Nu vrkar ey then ſom kärar eller will ey then han tilkärde, med witnom, ſom ſagt ähr, till ſakena binda, efther häradz höfdinga dome, går ther ſack å lijff ell' äro, böte tå akäranden xl. m. Ähr thz annor ſaak, böte tå iij. m. Och then ſom tilkärdes, dömes tå ſacklöß, ſå i ena ſaak ſom andra, Och thetta kallas witnißmåll.

Om then ſom kär will mz witneſ bind

Kon. b. cap. 9.

Inſt: 43:

Rättz R. 7

Inſt 45

Witneßmåll.

21. Alle withnesmän för konunge lagmanne häradzhöfdinga och för thera nempndom, ſkola ſwäria förr än the witna, om alt thz the witna ſkola ſwarandens närwarande, Och bidia ſig ſå gud hielpa, och allt himmelrijkes hierſkap, ſom the witna rätt och ſant om thett

alla witner ſkola ſwäria. Byg 8

Inſt 33

Sup 5

måll, och inthz ther i dölia, för rädde, weld, afwund, wenskap, mågsemis eller frendsemis skuld. The skola och å tinge ransakas ätskilde, så att hwartere ey hörer hwad annar witnar. Gånga thessa witne äther lagliga, böte hwartera iii. m. till tre skiptis, och warde aldrig witnes bäre, tingsbäre eller edzbäre, och faste och stånde uthan kyrkio, och böte hwartere Bisope iii. m. Alla witne och alla eda skola för häradz höfdinge gångas å rättom tingsdag eller Tingzstad, för Konunge, Bisope och lagmanne å wefstatingom, ther the hollas. Och gångi aldrig eed moot eed, eller nempnd moot nempnd, för samma rätt i samma saak, uthan Konunger wil sanning uthleta.

Wranndare straff.
Bädz K: 53: 6
Ed giösta – 28
Domare B: 31
Edd mot edd +

22. Will man eed å tinge gå.

Nu komer then til tingz som edh will gåga

och målseganden kommer ey, eller är ther och will ey edh stafwa, gångi tå bonde edh sin, och häradz höfdinge eller domare, stafwe eden, och wari then eden lagliga gången. Kan någor sedan then eden qwälia, tå skola trer gode bolfaste män, the å tinge tå woro, thz swäria att han lagliga gången ähr, och hafwi ingen wold then eed att bryta, uthan wädiat warder, eller Konung will selfwer sanning uthleta.

23. Om twetalle å Tinge.

Talar viderdeloman talu sina å tinge

Kommer äther å andro tinge, och talar andra talu, thz ähr twetalu. Nu wytes manne thz, wärie sig mz iii. manna ede, eller böte målsegandenom iii. öre, tensamnom. Sedan skall han mz sama talu, som han å första tinge hade, saak sina fulföllia, hwad thz är ultalande ell. swarande.

24. Gifwen eed så god som gången.

Nu komer mā til tingz och skall Eedh

gånga eller witne fylla, gifwer Målseganden lentzman och häradzhöfdinge honom then eden upp, tå wari eed så giller gifwin som gången. Nu skall them

7

ått, säger annar eed gifwin wara och annar ey, wete thz vj män å tinge woro, hwad ther är sant om. Nu gifz manne skuld tå skall han wärias eller fellas i thy härede som gerningen giordis, och ther böte som han boor.

Nu komer bonde till tingz och bedis att häredzhöfdinga laga doma, Säger han sig ey weta lag om thz måll, tå må han thz opsettia och hugsa sig om till nesta tingzdag, tå äger häredzhöfdinge honom lag doma, eller böte iij. mark, vthan han för tinge swär mz ede sino, att han ey lag wist om thz måll, Sedan säti thz up till lagmans sino.

Nu bryter then wid bonda som inthet hafwer wederwaga, lagsökis han som annor man till laga boot, vthan för dråp, sår och rån, må han gripas som framdeles skils. Orkar han ey botum gångi till arfwodis å först för bondans, åhr hwart, för hwaria iij. mark, som han åhr sakar ått, och sedan för konunge, och wari sacklöss för härede. Nu löper han bort i them tima, han skulle bondanom tiena, wari tå sakar ått iij. mark, så ofta han thz gör, böte eller tiene ther förr, som sagt är. Nu faar bonde ofhin och wil honom åthertaga, tagi honom åther sacklöss, hwar han kan: Will ey bonde honom åthertaga, tagi tå konungz man. Nu kommar åkomo å han, wari thz alt ogilt, vthan i dråpom Wardar han dräpin bötis mz xx. markom, och tagi wid halfwa skifftt, Wäre bonde sacklöss för konungz manne när löskar man så från bonda löper, Löper han ey bortt, tå wari alt i hwsbondans botom thz han gör eller honom görs. Sama lag wari om legofolck, om the innan ~~thera~~ stempnodag bortlöpa, som förr är sagt.

Swarar ther man bi=
tar, och böte th. han boor

25 i sår 12
Häredzhöfdinge ag=
dom gifua eller böta
Domarsb 45
Inf. cap. 34.
lagmans breff
5 cap 11 cap
Hereds höfd breff
jord 10 Cap 11
i Sår 12
26.
Hwru löskar drenq
skall lagsökias.

Dråp. mz wil. 35.36.3
Köp. b. cap. 14
Rys. b. capi. 36.
Bygt b. cap. 8.

Legohjoun må mann
sacklös åter taga
Byghw: 15
will ey bonde taga
tå Konungz mann

Om legofolck in=
nå stempno dag
bortlöpa.
Byg. cap. 15.

27, Huru dombenne skola vthmätas.

Sup. cap. 13.
Kon. b. 32. 37
Arfd. b. 22.
Edz. b. 34

Warder man lagfelter för brut sin tå

skall Målsegande till tings fara, och häredzhöfdinge vil sinja, häredzhöfdinge skall honom å tinge tolf män nena, the tolff skola i bondans gård fara, och mäta lößöra och gångande fä, hwariom som han äger i sakenne, Hins ey thz till tå skall korn och höö mätas, Ähr thz i husom läst och bonden wil ey oplåta, tå bryte sacklöst dör vp, Hins ey thz till, tå skola hios mätas, Räckia ey the till, tå skall wthiord hans mätas, Hins ey hon till, tå skall mätas i bolbynom, som the tolf sinja dyrast werda wara. Ahwar som iord mätas vth för sak öra, hafwi bonden wold henne åtherlösa innan try åhr efftir thz hon mätin åhr, Orkar han ey löse tå frendor hans inna samma tiid/ Bäri then skyld vp af iord, som hona hafr/ och slåe thz af tå hon lösas/ Lösas hon ey innan try år/ hafwi tå them bäde Jord och afgäld/ henne fångit hafwa/ Och hafwi ingen wold the Jord opter meer qwälia, aller i byn lösa. Tå ofta bonden saker wardar, tå skiftas å hustruna lutt frå bonda i Jord och lößöra; Bryter hustru, och fellis bonden med lagom, bötis tå af henna gotze.

Jord. b. 7.

Edz. b. 21. 31.
Rät. mz mal. 15
Conf. cap. 3.

28 Ey må mätas fö: han lagsökter är.

Nu äger häredzhöfdinge ey ting

stempna heem till mans, att mäta för honom, förr ähn tolff män haffwa witnat, hwad han är lagstemder och lagfylgder aller ey.

Om mä känner för: mykit mätit wara 29

Nu säger bonde sig ey lagfolgdan wara

och ofmykit från honom mätit, hafwi ther mäts män witsord weta med ede sinom å tinge, att the ey meera mätit haffwa, än bruten woro till; Förty ingen bör osakan böta, och ey tößwar för samma sack.

30 **Haffr bonde afrat eller Tiend** inne med sig tå mätas skall för honom, thz ma ey mätas, Aga, och flere mz honom i boo, aller är inlagz fä eller bolagz fä mz witnom till hans kommit, thz skall ey i mätt gånga.

Tiend afran nå ey mätas.
Bygg. cap. 29. 43:
Tiuf. 3. 4.

31 **Ey kan mätt åtherdömas ta gifui hwar** äther som han tog mz swornom ede, och wari sacklöß för rånsbotena, för ty thz togs mz lagom och laga domom ath och ey annans.

Mät åtherdömas

32 **Alla saker för dombrut skola mäthas** och bötas öfwer alt Swerike efther een mynte, som ähr Stokholms mynt aller thess werd efther marka tael och öris tael, Wär thz a lijt, hwad thz är rån aller tiufnader, tå må then sake ey aflyßnas, vthan brut hans näcknas efther samma mynt aller thess wärd, ther efther skola och nya gångas om geld och annat tollit, som borgat aller länt är, som förr är sagt.

Alle saker böthes mz Stockholms mynt
~~räkn~~

33 **Hwilken som lagliga stembder eller** nempnder warder, i nempnd aller stempning, hwad Stampen thz helst wara kan, aller warder nempnder i syn eller mätt, Wekar han och qwarr sitter, vthan laga förfall, böte iij. m. till treskiptis. I allom edom witnes och nempndom skola bolfaste män wara.

Böt thes som i Nempnd warder eller och kommer ey
Giord: 34: Gift: 4
Regula. Sup: 5
1 Bal 12.

34 **Hwar som xij. män skola een antingen** waria aller fella, thz skola the göra å samma tinge eller böte hwartera iij. mark, vthan att the swärkia alle, att the ther om ey sanning watha, och ey thz mål ransaka kunna i thy sinne, tå må thz vpsettias till nesta tings

Then plicht som hwarken waria eller fella
Sup: 25:
Domare B 45
Ol: Petri - 236

och tå wärien eller fellen, eller böte som sagt är, Och hwilken som lag och wärie mål fester, och gånger them ey å stad och dag före lagdan, wari felter att sakena

35 Om Nempnd ey samber.
Kon. cap. 35.
Byg. cap. 26.

Nu kan nempnd ey semia, hwem siw aff nempnd wäria, wari warder, hwem the fella wari felter att sakena honom gifz ~ Nu om tolf willia hwarken wäria eller fella, för än thz ting är slitit tå böte hwartera i Nempndena är iij. m. ell. trepliptat, målsägande koninge och härade.

36 Om Jäf är någon wil dogan wara.
Jnf. cap. 41.
Domreg: 36

Nu än käranden eller swaranden jäffwar någon i nempnd wildogan wara, tå skal then bortganga, och annar i hans stad sättias, så lenge thz måhll slitit är, och hafwi ey wold att wräka meren än twee i ena saak

37. Huru man må moth Nempnd wädia
Byg 26 cap
F Byg. 33 z1
1 2/ ~ Om rdd

Wilia må moth nempnd wädia tå wädie för än hon sworit hafwer, Moth häredznempnd, målsägande wädie under lagmans nempnd mz iij. markom, och hwar nempndoman mz half mark, Moot lagmans nempnd, wädie målsägande under konings nempnd å nest eller landsting mz sex mark, och hwar nempndaman mz eenne mark, Tappar målsägande, tagi halft widh nempndan som wädias moot, och halft lagman eller koningen, Tappar Nempnden, tagi halft koningen eller lagman, och halft målsägande.

38 Wad moth härredz höfdinge innann åtta dagar

Dömer häredzhöfdinge eller lagman dom och wil någor moot them wädia, tå wädie å samma tinge eller innan nesta otto dager ther efther, eller hafwi icke wold sadan moot them wädia. ~ Wädiar man moth häredz höfdinge, tå wädie målseganden tolff öra, och häredz höfdinge iij. mark under lagman. Tappar Målsegande, tagi häredz höfdinge half mark, lagman half mark, och half mark härede. Tappar ~~Målsegande~~ häredz höfdinge, tagi målsegandesn/ andra konunger och tridie härede.

Nu wädiar bonde eller häredzhöfdinge

39 Wad moth lagma.

moth lagmanne, wädie bonde eller häredz höfdinge iij. m. och lagman vj. m. Tappar bonde ell. häredzhöfdinge tagi lagma mark, andra konunger, och tridie härede, Tappar lagman tagi then som wädiade ij. m. konunge ij. m. och ij. m. härede, Moth lagmanne wädias under konungen, ell. them hans dom hafwer. Bryter och någor häredzhöfdingz dom, böte iij. mark, Bryter någor lagmans dom, böte vj. mark lagmanne siel fiorm.

Lagmans och häred höfdinge dom bruter

Nu wil konung ell. the hans dom hafwa

40 Huru rettare ting ägher hollas

Cap. 9. 11. 12.

Tokum ell. ting Kongz 36

rettare ting holla, tå skall konunger, allom the å hans wegna äro, kunnoga thz i lagsagu, the mz breffue sino, sex weckor för än thz hollas skall, och tå nu i adrom timo än som förskriffuat står, hwilkin tå till annans will kära, tå säge honom till mz twem bolfastom mannom för dorum ell. å tinge, ther swarandin boor innan nesta fiorton dagar, sidan breffuet läsitt ähr, Kommer han nu tå til swarands förfalla löß, thå skall konunger eller the hans dom hafwa nu thet sidan döma om thz målet, som han sielffwer till swars wore. Alle the i härade boo wara plichtige komma till för:de rettare ting, eller böte hwar een mark till treskiptis, utan han laga förfall hafwer. och then wari målsegande som tilkärer.

J rettare tingom thessom skall häredz

41. Om nempnd i konungs rettare tingom.

höfdinge nempnd nempna xij. man af sama härede, halft hofmän och halft bönder och landboor

gode bolfaste män, them som wederdelomän och häredz nempnd sitja
Ja wider, Han skall sanninga män i nempnd nempna, och ey o:
sanninga män, ey wederdelomän, och ey the som wilduga äro,
häredzhöfdinge skall sielffwer i the nempnd wara, och ey annar i hans
stad, uthan han laga förfall hafwer. Hwem thessen nempnd
wär eller feller, thz skall stånda och ey åthergånga, The nempnd
må ingen wädia emoth, doch må konung om all mhåll sanningh
utleeta, han må återbryta all skrocksoknar, och alla afsök:
nar, och lagman äger lag skillia.

Sup. 36.

Kon. cap. 35.
Bygg. cap. 26.
Sup. cap. 35.

42
Om kosthold i ko:
nungz nemnde
tingom.

Sup. cap. 10

Nu then tima Konungz nempnd skall

hafwad, tå skall konungs fougte halla kosten, för them
konungs dom hafwer mz viij. hesta, och för them hans
som insigle hafwer mz iiij hestom, Och häradz höfdinge skall
holla kosten för lagmannens mz viij. hesta, och för nempndemenne,
för hwariom hofmanne som i nempnd är mz twå hestar, och för
hwariom bonda och landbo mz een hest, Och för thz att häradz-
höfdinge skall holla kosten, skall han opbära allan then häradz
rätt som tå faller för the nempndenne, hwar häradzhöfdinge i si:
no härade.

43
Om oliud å tinge
Cal. Retraß. 41.
Kon. cap. 29
Just: 46
Oqwädins ord
Kon. cap. 29.

Sup: 20:

Oliudt

Gör någor merkeligit å tinge för

rettenom, böte iij. öre rettarens rensaak, Bannar nå:
gor annar öppenbarliga för rettenom, tinget, landsäg
ting ell lagman kallar, böte xvj. öre till tingskiptis. Kallar
och någor annar oqwedinsord med hastigo mode, hwad thet
helst är, thz å heder eller äro går, böte iij. m. till tingskip:
tis, om han sin ord genast rettar eller igen kallar, Will han
sig ey retta för än han af tinge går, böte effter thy att ordom
äro och före skils i balke thessom. Woldfester han ey å sam:
ma tinge, tå sökins then brott och som annor brått, och ökes sich
hans med fierdingz boot, och ransake thz xij. män ther å tinge
wore, om thz oqwädinsord woro att. ey, och om han thet giorde

7

giorde aff hastigo mode eller aff länga affhund och wräckt.

Häredzhöfdinge må budkafla vpskära

för konungz breff eller bod, eller om stulit wander i byghdenne. Warder dräp giort eller man innetagin med mand konn, eller kona woldtagin, eller warder man tagin af kyrkio eller kyrkiogårde, then ther åtte fund hafwa, skär häredzhöfdinge budkafla up och sender i fierding, then budkafla skall framgånga och ny äther; Ey skall enkia budkafla vthbära, vthan hon hafwer son eldre än xv. åra. Kommer budkafle östan i by, gångi vth westan, kommer in sunnan, gångi vth nordan. Alle äga budkafle bära, landbo bryttia och bönder, hwad the äro frelse eller ofrelse. Nu få the dela, säghe annar budkafla i by wara kommen och annar ey, hafwi then wizord budkafla will weta fram med tweggia manna witno, gångi så then edh som andra. Hwar som budkafla willar eller feller, och ey kommer ~~till~~ tingh, mothe konungz budi, böte iij. m. Hwar som feller eller willar budkafle moth lagmanne eller häredzhöfdinge, böte iij. öre.

44. Huru budkafla äger vpskäras. B3.12.14.22.

Hwar som liuger å annan thz hans heder eller äro pågånger böte xl. mark till treskiptas än tweggia manna witne äro till, orkar han ey böthom slå sig sielf på munnen, och segie att han lög, och gångi sidan till arfwodes först för målsegande, sidan för konunge och härade, och wari inghe man thess bätter.

45 Supra — 20
Gårdz. R. — 9.
tiuffua : 11
tallm : 59

Hwilken man eller qvinna kallar eller förkaster androm obeqwäm=lige ord, som ähr tiufwär, mordare, röfware, kättare, trulldkar, horkona, mordarska, kättarska eller trullkona, eller hwad obeqwemligit thz helst är: Warder han eller hon ther wunnin med skälighom withnom böthe 9. m. för lappergäld, och slå sig sielf på munnen, segie och bekenne thz han lög eller hon, och gångi så baklenges af tingzstadan, och ware sidan hwarken till lag eller wärn: Witer thz någon och är ey baar åtagin, wärie sig med tolf manna ned, eller böthe som för ähr sagt.

46 — Sup: 43 : 20
Gårdz R. — 9.
Domd Reg — 41

Extracht

Om Stempningh till Rätta.

Förſt handlas om Stempningh till Rätta, thÿ uthan Stempningen kan ingen Rättergångh wara: Dah alt thet ſom handlas å Rättenom emot then ſom icke är ſtempder, thet ähr gemenligen ogilt. Et in quolibet actu citatio requiritur etiam in notoriis & coram rege vel à Rege deputatis. Effter ſom ſtåår j thet 12 Capitell i Tingmåla Balken. Vdhan ſå hafwer ock en okrafftigh Stempningh ingen Effect eller wärkan medh ſigh, och kan icke heller fälla någon, antingen till Hufwudſaken eller ſakören, Tÿ Stempningh bör ſkee effter laghen. Then ſom nu ſtempder ähr kan antingen ſielf j eghin Perſon komma tilſtädes eller ſända någon j ſin ſtadh medh ſitt wiſſa vmbudh, ſom hans fulla macht hafwer medh hans öpna breff och Inſegell ſom står j thet 15 capitell i Jorda Balken i Landzlagen.

Rål. Fol. 151 - 99r

Om Wadh

När faller en frågan in om en thera Parten icke låter sigh nöija medh then Dom som Konungz Nempdh hafwer affsagt på Rättarr Tingh, om man må thå wädhia ifrå henne vnder Konungen? Dät man må inthz wädia ifrå Konungz Nempden ståår vthtrijckeligen widh ändan j dät 35 Capitell j Konungz Balken, Såsom och vthi thz 41 35 Capitell j Tingmåla Balken. Och synes thett hafwa skiäl till thenna meningh, effter Nempden sitter j Konungens Stadh. Et quod is facit per alium per seipsum fecisse intelligitur. Thett ähr, thett som Konungen låter andra göra å sina wägna, är såsom han thet sielfwer giorde. Så är doch thenna meningh rättarr, att fast än man må icke wädia emot them som Konungen satt hafwer, Så är thett doch honom effterlåtit j all underdånigheet gifwa Konungen sin Klagemål tillkenna, och hwadh för beswäringh han hafwer j theras doom. Dätta kommer wäll öfwer ens medh Swerigis Lagh. Thy thett ståår vthi thett 4 Capitell j Konungz Balken att Konungen hafwer högsta dom j Rijke sins aff Widhi öfwer alla werldzliga Domare. Och vthi thett 41 Capitell j Tingmåla Balken ståår, att moth then

Nempdh må ingen wädia, Doch så att Konungen må om all mål ſamningen vtklerta, Och att han må åter bryta Vkrokſochnar och alla Lyſochnar etc.

Vkrockſochnar är then ſom ey rätt ranſakat eller vtſpanat ähr.

Om orettfärdiga Doma aff K. Christophers lagh

Hwilken Domare gifwer någhon orettan Dom vth, oc thet ſkeer therföre att han icke ähr rätt vnderwijſt i ſaken, eller och ſaken ähr honom wrångdt före fördt, eller och han haffwer thet giordt aff wanwitighet, Då ſkall han igen giffwa den ſaken ähr anrörande hundh bewijſligh ſkade koſt och täringh han dhär på giordt och lijdit hafwer. Kan thet och befinnas och bewijſas att Domaren hafwer tagit gunſt gåfwor, woldh eller frändſkap för ſaken, eller ſaken finnes så klar, att hon icke kan räcknas för wanwitighet eller wrångh vnderwijſningh, Dhå ſkall den derföre affſättias, och ey mera ſittia vthi Domare ſtadh, och böte emot bonden ſkadhan igen, och Konungen ſedan hwadh igen öffwer bliffwer aff hans Bodz lött. C.

Gud bätter oſz alla; Ty lagen kunne wy ey hålla.

Edzöres Balken

Om någor gör annor hemſöckn och gör åkomå å han, hans hionom barn eller geſtom. 1
Gör man åkomo å then ſom rymer i trångom åth annars gård. 2
Vthi hwad huſom och hion wndt bondans hemfrid ſtånder 3
Får han åkomo förr än han i gården kommer, ther han till rymde. 4
Gör man hemſöken och wil ſkada göra och ey gitter 5
Om then får åkomo ſom hemſöcken gör. 6
Om then ſom hemſöken görs, löper w gärde ſinom, ſtår eller gör ſkada ſedan. 7
Hittas män ſåthe och ſkilias oſåte, och hin kommer åther mz wapnom ſinom. 8
Hempnas man å ſätt måll och bött. 9
Hempnas man efther bötherfeſta och borgada, eller ta något bött är aff botom. 10
Hempnas man å annan, och annar giorde gerningena 11
Tager man Quinno med wold. 12
Sitter man för androm å tingzwäg eller kyrkiowäg. 13
Om man gör åkomo i ſielfwa kyrkio, eller å tinge 14
Fhar man frå kyrkio ellr tinge och till peningz öll 15
Eltar man annen frå laga tilmälom eller ſtempno. 16
Huggir man af androm hendir ellr föttir med wolde 17
Nu hempnis man eller åkomo gör å domare, ellr the för wittenom moth hono witnade. 18
Gripper man annen heem att ſin, och förer bort mz walde 19
Nu wendis manne Tiuffſaak eller annor ſaak till, baſtas och bindz ellr pynas oförunnin. 20
Hwad the förwerkat hafwa Edzörit bryta, och om geld 21

thera, Ey förwerka the annans peninga.

22 Huru Edzöris mall kunnogas skola och ransakas för häradzhöffdinge och häredz nempnd. Edzöret

23 Häredznempnd äger them wäria eller fella först om

24 Huru the skola å tinge optellias, swärias och domas fridlöse, och om dag thera.

25 Brytz Edzöre å landbo eller inhyses män.

26 Om någer söker till landbo gård i nödh, och får dråp eller sår.

27 När skoflas må för Biltogom manne, och om han dräpis för then dagen hans lagh är

28 Hwar som håller, föder, hyser eller hemar Biltog man

29 Haller man Biltogan man å annans skada.

30 Warder Biltoger man dräpin, sedan hans dagen lagh är

31 Warder han vthrykkas dräpin eller insönder och dräpin

Ey förbryter Biltoger man hustru sina ägodela

32 Huru Biltoger skall sig frid werfiwa, och om han dör förr än han frid får.

33 Huru Biltog mans Jordagotz skall medfaras, och afgeld medan han Biltoger är, och efther hans död

34 Rymer Biltoger och räckia ey lösöra till geld hans och sak huru tå skall iord hans mätas.

35 Warder han gripin å ferska gerning som Edzöre bryter huru tå skall öfwer honom rättas.

36 Ey må kona eller Ofwermagi Edzöre bryta

37 Om fridabrott å åker eller Eng, om wåhr och höst.

38 Om någor warder sacklöß förgiorder, halßhuggen, hängder eller steglader.

39 Snöper man anne, bryter uth ögon eller tender, slår

aff

aff öron näso eller tungo, huru thz skall ransakas och rettas

Hwar som räner och androm till half mark werd. 40

Räner man mindre än half mark werd, 41

Om Wrettokarla och siöröffware 42

Tager man frucht i annans mans trägård luchtan medh wolde och gör ägandenom åkomo. 43

Hwar som binder ell.r leyer androm till att göra onda gerninga. 44

Plicht thera som wethr sig moth häradzhöfdinge eller the tolf i nempnden sittia, och göra dråp ell.r sår. 45

Löper man heem åt androm 1 theß williande att han will bonden, eller något hans hion, eller någor then i hans gård är, eller gester han, eller hans gård sökt hafwer i trängom, tå han i gården kommer skada gör, dräper, slår, huggar fullom sårom, eller slår skeno, blånat eller blodwijte, Alla the thar mz äro i flock och farnöte, the hafwa brutit Edzöret.

Gör man hem= sökn.

Inf. cap. 25. 37

Sår. mz wil 17.

flock och farnö

Rijmer man åt gårde annars för owensinom, hin som efther faar, kastar eller skiuter efther honom, så att han får ther aff död, eller fulsåre, blånat eller blodwijte, Tager thz honom sedan han i hans tompt kom eller gård, som han till hielp söchte, tå hafwer han och alle the mz honom wore, brutit Edzöret. 2

Rijmer någor i trängmålom till annars gård.

Inf: 25: 26

Så mykit som bonden hafr intagitt medh husom och gårdom å sinne tompt som han boor å, ther äger han heemfrid å sig och alla sina hafwa 3

Bondans heem frid

Inf 37. 25

Anf 21/om Edzöre brut

Nú stånder Badstúgú vtan gårdz, Smidia, hemmelhüß aller lada, I theßom hüsom äger man samma heemfrid hafwa som å tompt eller i gårde, hwar som ther gör gerning å [illegible], hafwer förbrütit Edzöret.

4 Får åkomo förr för än han i gårde kommer.

Nu kan thz taga hin som förelöp för än han kommer å hans tompt som han flydde till, aller i hans gård, ther är ey brütit Edzöret.

5 Will skada göra och giörr ey. 2 Drap i cap 7

Smf. cap. 25.

Nu sökia the heem ått manne och, wilia skada göra, än tå att the ey gitta, böte xl. m. för heemgångo, eller wäri sig mz tolf manna ede, att the ey theß williande komo, att the skada wille göra. Än bryta the dör eller komma mz spentom arböstom, dragno swerdom till androm tolkom wapnom, och sökia efther them the skada wilia göra i bondans gård, än tå att the ingen skada meer göra, böthe tå som föreskrifuit står, och kommi ingo skyli wider, om så witnar häredznempnd.

6 Then får åkomo som heemsöken gör

Nu kan then mā heemsöken gör warda såår eller dräpin, eller får blodwijte i thy att han gör heemsöckn, tå är thz alt ogilt han får. Nu kunna the som heemsökn göra vndan fly, altt thz the få i gårde eller tompteme, wari altt ogilt. Nu om the vgas wider i gårdzled, och falla fötter innan gårdzled, och hüfund vthan å them som heemsökn yiorde, wari ogilder, falla fötter vthan och hofünd innan, wari gilder, förty tädan föll hofünd som fötter stodo.

7 Um then som heemsöken gör löper uther gårde sinom.

Nu kan then löpa v. gårde sinom som the rido ått, och dräper slår eller huggier sidan the komo vthan gård hans, böte efther landzlagom, för och han såår eller warder dräpin, sedan han kommer v gårde sinom, tå böte the epter landzlagom som thz giorde, Withi thz häwdz nemnand.

Nu hittas man i gårde såthe och skilias

osåte, ther är ey brutit Edzöret, uthan han går v. garde wreder, och gånger så åther i gård mz wapn eller hielp, hugger slår eller dräper, tå hafwer han och alle the medh honom woro brutit Edzöret. Nu äga målseyande fridbötena, och Jordäganden tridiung af sköflingena, och tå han hafwer bött wid Målsegandenom, och han beder för honom, tå tagi konung^r^ xl. mark för inledningen. Dör then biltoger för ähn frid får, geldi tå hans arfwa laga böter, ehwad thz är dråp eller såår, målsegandenom och ingom androm

8 Hittas man såthe och skillias osåthe.

Inst. cap. 32.
Dråp mz wil. 22.

Nu hempnas må å sätt måål och bött

tå hafwer han brutit Edzöret, tå skall thz nempnden weta, hwad heller annar skilnader kom thera mellan eller ey.

9 hempnas må å sätt måll och bö
Inst. capo. 18.

Ingen må hempnas efter böter festa

och borgada, uthan han bryter Edzöret. Äro böther festa och ey borgada, eller är så förskilt, att bötas the ey innan dag förelagdan, tå må han hempnas, och hafwi ey brutit Edzöret, uthan böte laga böter efther ey brutna äro. Nu om något är bött af bötena, tå måga the ey hempnas, uthan kräfwie thz uth som åtherstånder med lagom eller hafwe brutit Edzöret.

10 Hempnas med efftt böther festa.

Ingen hempnd är förbuden i gudz ord

Nu må man ey hempnas å annan

och annar giorde geringena, hempnis han å anna

11. Hempnas å annan och annan giorde geringen.

tå hafwer han brutit Edzöret, thz skall häredznempnd weta, hwad heller then samme giorde gerningena å han eller annar, Giorde ey then samma gerningena å han tå skall haradznempnd weta, hwad heller annar skilnader kom thera mellan, eller hwi han hempndis å annan, tå hafwer han brutit Edzöret.

12. Tagz qwinna mz wolds. Kon. cap. 4. Bygt. 5. cap. Tiuf. 1. cap. Baatz R. 33

Tager man Qwinno medh wold, och

warder gripin å ferska gerning, witna så tolf män, tå skall häradz höfdinge genstan budkafla opskära och ting stempna, och döma han under swärd, och ey thz lengr framskiuta, Tager och någor lösn för honom, böte xl. mark konungs censal och ather lösn, halfwa tagi konungen och halfwa qwinna. Nu är han ey baar åtagin, wijtar qwinna honom thz, att han hafwer mz wold sin onda willia frembt eller säger att han bröts mz henne, och gaat ey willia sin fra kommit, Synas kläde rijfuin å honom eller å henne, och ther mz blånader eller blodwijte, eller ther hörid roop och åkallan thz skall häredznempnd weta och ransaka, Fella the han hafwi förbrutit Edzöret, Tager man qwinno mz wold, och dräp hon honom i thy, och witna så tolf män, tå liggir ogilder.

Tiuf i cap 7

Tager man kono mz wold, och rymer af lande mz henne, och warder han lagliga ther till wunnen, tå äger han aldrig frid få, för än qwinnones laggifta bonde beder för honom, om hon gift är, eller nästa frender hennes, om hon ogift är, och sköflas hans gotz.

13. Om försåt. Jnf. 16. Dräp mz wil. 38.

Nu sitter man för androm å rettom

tingzwäg eller kyrkiowäg, tå han will fara frå eller till, och will honom dräpa, sarga, eller bäria, gör han något thera, tå hafwer han brutit Edzöret.

Balker

8

Nu kommer thz af brådom skilnat, ther ähr ey brütit Edzöret
Nu sitter man för androm å kyrkiowäg eller tingzwäg, och wil
skada göra, än tå att han ey gitter, spenner arbost allar boga
drager swerd eller kniff eller andro wärio, att honom sprin-
ger, eller ältar honom för sig med steen eller stång, böte vj. m.
till treskiptis, ligge thz till witne som när woro och vj. män
å tinge, Nijtas thz honom wärie sig mz vj. manna ede, eller
böte som förr är sagt. Hugger man å kläde eller wapn an-
nars mans, nijcker eller skiuter å kyrkiowäg eller tingzwäg
och kommer ey blodwite innan, tå dyli mz vj. manna ede eller
böte ix. mark.

Armborst

ältar

Inf: 14:15:16

Nu dräper man annan hugger ell.

slår blånat eller blodwite å tinge eller kyrkio sielf,
hafuir tå brütit Edzöret, uthan thz är wåda, förty
ther äga alle frid hafwa.

14.
Körs å komo i kyr-
kio ell. tinge.
Inf 20 ~~Sup~~: 13

Nu ryder man frå kyrkio ell. tinge,

och till peningzöll förr än han heemkommer, allar an-
narstadz, sitia ther hans owenner för honom, drä-
pa, slå, eller sarga honom, tå hafwa the ey brütit Edzöret.

15.
Förr med frå tin-
ge til peningz öll
Där. mz wil. 15.

Nu ältar man anne af laga tilmäle

och kommer ey hugg blodwite eller blånat innan,
böte xl. m. till treskiptis, och hafuir ey brütit Edzöret
thz skall häredznempnd weta, hwad han flydde trengder allar
sielfwilliandes, eller han älte honom af tingzstempno, allar
kom annar skilnader thera mellan och ey af stempnona.
Nu äger han frid heman från sin och till stempnona, och så
åther heem till sin. Dräper man honom allar sargar,

16
Eltrar med anno
frå laga tilmäls

Sup. 13.

slår blånat eller blodwijte å wägenom till stempnona eller från ther föir att han stembde honom och sökia wille, tå haf:r han brutit Edzöret; Sittia the å wäg för honō, och gitta the honō inthz giortt, tå är hötter mz ingo bötter.

Hugger man af androm hendar allr fötter.

17. Nu leder man annā till stock eller steen eller annorstedz, och hugger af honom hender allr fötter mz welde, tå hafwar han och alla the mz honom woro, brutit Edzöret, tå hafwi then bönena som dråpet allr såret fick, eller och hans arfwa. Kommer thz i brådom skilnat thera mellan, får någor af them sår, död, blånat allr blodwijte, ther är ey brutit Edzöret.

Hempnas man å domare.
Kon b. 32.

18. Nu hempnis mā å then som domn uthgaff eller annammede, dräper hugger fulsår, slår blånat eller blodwijte, eller hempnis å them som witnade moth honom för rettenom, eller ty att han sitt lagliga warde för honom i rettenom, tå hafwer han och alle the mz honom woro brutit Edzöret, tå skall thz häredznempnd weta, hwad han hempnis ther före, eller kom thera mellan annar skilnader.

Woldförer man annan v gårde sinom.

Kop. cap. 13.
D. mz wil. 19.
Tiuf. b. c. 13.

19. Nu söker man heem åt androm och förer honom mz welde v gårde sinom, än tå att han ey bryter hwß aller gör blodwijte i gårdenom tå hafwer han brutit Edzöret, uthan konungsdom ähr föregången, eller thens som konungz doom haffwer, allar leder å han saman tiufnat, eller tagz mz ransakan i husom hans san tiufnader, allr brotzlig är å liff sitt för andra öppenbara gerninga, tolkom bör ey hemfrid niuta.

Nu wendes manne tiufsak till eller

hwariahanda brutt thz helst är, tagz man, bastas och bindz och pijnas oförúnnen, och ey öppenbarliga i handom tagit, och uthan konungx doom, eller theß som konungx dom hafwer, then så gör hafwer konungx edzöre brutit, och tar i xl. mark som fordom war, Ty att hwar man äger frid å sino gotze hafwa, och sendebos å sielfz sins lijfswe och lekame.

20
Warder man pijnt
uthan laga doom.

Kon. b. 26. 36
Lag. b. 11.
D. mz wil. 19.
Köp. b. 13.
Jnf. 40.
Sup. 14

Hwar som Edzöret bryter ehuru mange

the samman äro i flock och farnöte tå gerninge görs tå hafwa the förgiort allo thy the äga, uthan Jordagotz och äga biltoge wara öfwer alt Swerigis rijke, Thera lösa gotz skall skiftas i tre luti, tagi Jordäganden then iordena äger ther hemsöken grondes, een lutt, annan konungen och tridie härede; Dog så att geld thera som the retteliga skyldige woro för än the Edzöret bruto, först galdis af oskipto lösöra, och sedan målseyande retten, efther thy saken är till; Räcker ey gotz til gelda och målseyande retten, fellir båda af slickt af mark som af mark, Ähr gotzet meera gångi thz till tweskiptas, som öfwer som förr är sagt: Ey måga the förwerka barna lut thera, om the någor barn hafwa; Ey heller thera hustru lutt, och ey hüß, the å hustrüna iord aller tompt stånda, Och ingsins thess lutt som i boo äga mz them, Då skall hwar sin saak nonsamen böta, och ingen annans lutt förwerka

21
Edzörns brutt
Sup. 3:

Jnf. 33. 34: 35

arf. cap. 22.

Tinsl b. 3/4.
Jnf. cap. 31.
Ting. b. 27.
D. mz wil. 16. 2
Bygg. b. 16. 10
Dår. mz wil. 16
i. Sup. 23

När Edzöris mål brytas tå äger

målseyande thz kunnoga för Domen, eller å tinge ther gerningen giordas, eller och för konunge som förr är sagt i konungx Balkenom, Tå gerningen så lijst är, tå skall hä-

radz

22
Edzörns mål
äga så ransakas

Kon. cap. 36

redzhöfdinge i thÿ härede, budkafla vpskära, och häredztingh nempna och sammankalla, tå må then som gerningen giorde feloger till och från komma i sitt behold igen, Häredznempnd i samma härede, skall vthleta och weta hwad sannast är om thet måll, Äro witne till, tå gångi the för nempnd, och swäri hwar sinb lestom, och häredzhöfdinge stafwe edan för them.

23 Häredznempnd skall wäria eller fella.
Tingmål - 34 C.
Domare B. 4
Kiöp mål. 25

Nu äger häredznempnd å samma

tinge eller å nesta ther efther, antingen wäria eller fella then saken gifz, först om Edzöret, wäria the honom för edzöret, wari ther om sacklöß, och målsäganden lagsökie honom, efther thy brutten äro, hwart om sig i lagbook wära

24 Huru fridlöse skola optäliad.

Nu fella the han för Edzöret tå skall

häredzhöfdinge å samma tinge eller nesta ther efth kalla them optälia, som i flock och farnöte mz woro tå gerningen giordes, och tå han them optalt haffr, tå skall häredznempnd swäria them alla biltoga, och häredzhöfdinge döma them alla fridlösa, öfwer alt rijkat. Hafui dogh månad dag frå thy gerningen giordes, att förlijka sig mz målsägaden om han kan, Konungz rätt, Jordägandens och häradtz oförsummat. Flytter han aller förer gotz sitt vndan, sedan honom saken gifz, tå hafwer förbrutit både gotz thz han vndan förde, så och frid sin med.

Kon. 27.

25 Om landbo göres hemsöken.
Sup. cap. 1: 2
5

Nu är then landbo som hemsöcken

göres till aller hafwer hws leygt eller lane tagit Thär han aller något hans hion, sår aller slegho blånad aller blodwyte, eller warder dräpin, tå hafui samma rätt som han bondena ätte sielfwer, förthan boskifft

26. Söker till landbogård i nödh

Nu om annar man ähn then som Landboens gård söker, får sår, skeno eller warder dräpin, tå äger målseganden både fridbötena, och sårabotena, och Jordäganden tagi tridiung af sköflingena.

27. När sköflas skall för Biltogman.

Nu må ingens mans gotz skoflas för än han lagwunnen är till Biltogzmall, ey må han och dräpas innan then dag honom lägz å tinge, tå han biltoger swärs, uthan före honom fastas och bötas, som för anna sacklösan man, och lijk hans i kyrkiogård gräffwas.

28. Hwar som hyser och föder Biltog.

Dräp utz will.

Hwar som biltogan håller oc föder itt måål, sedan thera månade dag är ute, böte iii. mk. håld lenger och föder, böte xl. mk. eller hielper them till att något ilt göra, sedan the biltoge äro, eller får them någon hielp till wäriu eller kostnad, han böte xl. mk. om han thz wiste att the biltoge woro, thz skall häredznempnd ransaka. Och å så ofta han wardar thær lagwunne till, eller dyli medh tolf manna ede att han ey biltogan man hyste eller födde, eller han ey wiste thz han biltoger war.

29. Håller Biltogh man å annars skada.

Nu hwar som håller Biltogan man å annans mans skada, wari så saker som biltoger man efther brutom sinom och ey thess sidar, och skall häredznempnd weta hwad ther är sant om.

30. Warder biltogr man dräpin.

Warder man af sackgifna ell. någrom dräpin inwijkas, sedan han biltoger är sworin, om så några gerninga gör, och lagu dager hans ute är, liggie ogiller både för kyrkio och konunger, uthan han hafr dag lagliga af konunge gifwan.

31.
Warder Biltoger vthrijkes dräpin.

Nu om nagor är biltoger lagder af rijkeno, och warder sedan vthrijkes dräpin, ellar och att han warder vthrijkes tagin och mz woldzwarkom inför der i rijket igen, och warder han sedan dräpin, tå skall för honom, både bötas och fastas, som för annan sacklösan man, och lijck hans i kyrkiogård iordas, ty att ey mätte han i flerom landom biltoger wara, eller frid sin mista, vthan i ty samma lande som gerningen giordes innan: Ey skall och för Edzöris brutt, hustrunna iord eller husz, som å heima tompt stånda i sköfling gånga, ty att i wårom lagom, giftes hwarken man i Adall iord, hus eller odallwaturwerka, och ey hon i hans, vtan i alla andra lösa peninga. Ey skall och almenningz iord i sköfling gånga, uthan tå att hon räcknas för lösöra.

Sup. 21.
Tiuf. 3.
Ting. 27.

Bygt. 5.

32.
Huru Biltoger skall frid werfwa.

Nu äga the biltoge wara ther till then beder för them som the bruto wider, ellar hans arfwa, tå the bidia för them som the bruto wider, tå äger konung them frid gifwa, eller then tolkit konungz wold haffwer att han them må frid gifwa, tå skola the lösas wid konunge mz xl. mark, thz wari konungz ensaak. Dör then som biltoger är förra än han frid får, gelde tå arfwa hans af gotz hans laga böther, hwad thz är heller dräp ellar såår, målsägande konunge och härads som föresagt

Sup. cap. 8.
Dräp. mz wil. 22.

33.
Om Biltoghz mans Jordagotz.

Biltog mans Jordagotz äger lagman eller häredzhöfdinge hafwa mz så skäll, att the skola sättia een vmbodzman, then för them räckna skall, att thz afgieldet till intz annat kommet är, än hans gäld gäldes, thz som han rettoliga skyldoger war, för än han bröt Edzöret, hwad ther öfwer löpar, thz gifwin för hans siell fattigom manno ellar till kyrkio och Clöster, ther till han frid får ellar döder är

Sup. 21.
Jrf. 34.

är, tå han döder är, tå hafwi hans rätta arfwa hans gotz

Nu kan biltogher må af rijkeno ryma

34. Rymer biltogher

then som så lithz hafwer i löfförom widerwåga, att nÿ kunna geld hans bettalas, och nÿ sack hans bötas, och hafwer dog Jordagotz i rijkeno, gör han eÿ innan natt och åhr efther thz han rymder är, mz målsegandenom så, att han hans frid af konungz skipar, tå skola tolf män hans iordagotz mäta och först geld hans bettalas, och målsegande rätt, Och hwad öfr åhr gångi till sköflingh och skipte som förr är sagt

Arfd. 22.
Ting. 27.

Kop: 33. 21

Ny kan må edzöre bryta och ward:

35. Ward fangin wid ferska gerning

fangin wid ferska gerning innan samma dÿgn, tå äger häredzhöfdinge budkafla opskära och tyng saman kalla i thy samma gerningen giordes innan, häradznempnd äger wita hwad ther är sant om, hafwer han dråp giort i hemsökn thera, och witnar så häradznempnd. tå skall häradzhöfdinge han under swärd döma, och alle the mz honom fangne woro i sama gerning. Hafwer han blånat eller blodwite giort ~~ell~~ andra åkomo, thz edzöret wörer, miste högra hand sina, och hwar then mz honom war. Förr raan bötes som framdeles skils, efther thy thz wärdt är, Och för Edzöret hwad the lijf mista eller nÿ, äger löst gotz thera i sköfling gånga, som för är sagt.

Kon. 27: händ

Just. cap 40.

Kop. 21. 34

Nu må eÿ kona edzöret bryta, tÿ

36. Brijter kona eller ofwmagi Edzöre.

att hon må nÿ biltogh wara; Eÿ må och ofwermagi Edzöre bryta, kärir thz till hans, tå skal nempnd swäria han eÿ wara xv åra gamblan, ~~m~~han böte efther thÿ som i Dårumålom skils   cap. 18

D. mz wil. 29
D. mz wad. 11. 12.

37. Om fridzbrott å åker och äng. Sup: 3: cap Dar mz wil. 17.

Nu gånger man å åker eller Eng att androm, om wår eller höst och dräper, tå ähr han twegilder, och all hans hion, och thz ogilt han får som till hans gånger. Samma lag wari om någor ektar annan af sinom ägodalom uppå annan, och gör ther gerning å honom.

38. Warder sacklöß dömd till dödan.

Nu warder man å sino sacklöß olagliga förderfwader, halshuggin, hengder eller stegladher, then thz gör, ståndi tolkin samma rätt, som han honom giorde.

39. Snöper annan eller stinger uth ögon. Dar. mz wil. 9. 3.

Tager man annan och legger med welde å iord nider, och snöper honom som något fä, stinger uth ögon eller tender ur höfde hans, eller skäär uff tungo, näsa eller öron, hugger af hand eller foot, eller och både af honom, then tolkit gör, och alle the mz honom wore, hafwa brutit Edzöret, och hwar ther är målseyande åt, ehwad thz ähr sårtåli, eller hans arfwe, han äger både sköfling och såraböterna, och i frid bidia, å i hwans husom thetta görs i thessom målom. Warder han fången å ferska gerning, hafwi tå målseganden och hans frender fult wold, honom till tings föra och witna låtha, Sedan hafwi målseyande wold honom till lößn lata om han will, eller lem för lem tolka som han miste som skadan lött, eller och lijff af honom taga, och ligge ogiller för gerning sina.

Lem för lem Domg B: 27 lijff för lijff

Nu kommer thz i wapnaskiptom ~~thara~~ mellan, och ey af sliko wolde, som nu ähr sagt, tå är ey brutit Edzöret, uthan böte som i såramålom skils. Nu kan manne tolkin sak wijtas, och är ey fången wider, tå skall häradz nempd tree af hwariom fierding, bolfasta män af ty härade som gerningen giordes i, honom antingen wäria eller fälla, wäria the

Cap. 3.

Rål. Fol. 151 - 107r

the han wari warder, fella the han wari felter.

40. Hwar ſom räner af androm,m medh fullo welde i löſörom hwad thz helſt kan wara, til half mark werd eller meera, Warder han gripin wid ferſka gerning, tå ſkall han till tingz föras, och witna lata med häradznempnd, att han fuller ränſman är, Witna the ſu, tå ſkall han å tinge vnder ſwerd dömas, Warder han wardne wari ſacklöß, och then böthe xl. m. ſom honom woldförde, Wijtas thz honom och är ij baar åtagin, ligge thz till häradznempnd, wäria the honom wari ſacklöß, fella the honom böte xl. mark

Om Roff.
Kon. b. 26. 28.
Byg. b. 5. 3
Tiuf. b. 38.
Sup. cap. 20.
Kon. b. 26.
Byg. b. 11.
D. mz. wil. 19.

41. Räner han till tree öre ell' mera oc mindre än half mark, warder thz ſökt till hono madh fullom ſkälom, eller wijtas honom och kan ij wäria ſig med vj. bolfaſtom manno, böte xv. m. Nu räner han till twå öre ell' mera, och mindre än till iij. öre, böte vj. mark eller wärie ſig mz ſex manna ede. Räner han till een öre, eller meere, och mindre än twå öre, böte iij. mark, eller wärie ſig ſielf tridie. Räner han mindre än een öre, böte iij. öre, eller wärie ſig ſielf annar. J allom theſſom ränſakom, bötes ſom ſagt är till treſkiptes, och målſägande thz åthr ſom ränt är.

Räner till tre öre
Kon. b. 26. 28
Byg 43 / tiuffa 16
Köp 8

42. Nu ligger man i ſkip ell' ſkög eller och annorſtedz, och lather ſig till att räna, Räner han lithz eller ſtort, och warder thz öppenbart, tå må hwar man honom, och the mz honom äro åt ſacklöſo gripa och til tingz föra, Ther ſkola tolf män tilnempnas af ij härede ſom thz målet ranſaka ſkola, finnes att gerningen ähr öppenbar, tå ſkall häradzhöfdinge them alla vnder ſwerd döma, ſom mz wore i flock och färnöte, Ähr ij gerningen öppenbar, vthan wijtes

Om diurröfnare och ſkogzſtrykare
12 nemdt
Byg. 40

Rål. Fol. 151 - 107v

Bygg — 26

them, eller äro ther om komne i öppenbart rychte, tå skola the tolf thz ransaka, Fella the them, böte tå hwartera xl. mark till treskiptis, hwilken ey orkar botum miste hofund sitt, wärias the wari sacklöse, så the som quepne woro, så the som gere yo. Finz och thz att the någon hafwa aflifwat, till land eller wathn i thesso måle, wärde tå stegde, Hwilken tolkin man hyser eller hemar eller heynar mz willia eller witskap wari så goder som the. Slike heta Ruetto karla och siöröfware

43 Tager med frucht i annars trägård

Nu går man i annars trägård som

luchter är, tager äple eller andra frucht mz walde Bonden eller hans hion äro före och willia wäria, kommer slag thera emellan, får bonden eller hans hion dråp sår eller blodwyte, ther är Edzöret brutit, Får then som tilkom, dråp sår eller blodwyte, wari ogilt. Tå tiufwer eller wånzman, eller någor then brotzlig är, warder fången tå skall strax budkafla gå och ting biudas, Wari samma lag om Rofwe hwärfwo, som om trägård.

Tiuf 6. 25.

Tiuf. cap. 22.

44 Tager annan till att göra onda gerning

Hwar som biuder andro manne eller

lerger till att slå, dråpa eller några gerning göra å annan man, tå skall han stånda samma rätt, som han thz sielf giorde.

45. Flock och sampnat mot fougten härredzhöfdinge och the 12.

Fårem efther gudz byrd 1407. S.

Katharinæ dag, stadgade och stadfeste ther ärlige konung Erich Magnuson, och allt rijkesens råd för samblat i stokholm, att then man som gör flock och sampnat på fougten, härredzhöfdinge, eller å the tolff män som sama åhr i Nempndenne äro, eller å een thera innan tingzstadh eller vthan, miſte lijf, endog ey kommer gerning i dråp, ſåår eller blodwijte, blånat klädereff eller hůßbrott, än till äro vj. manna witne, eller wärie ſigh mz tolf manna ede, Gör han dråp, ſår, blånat eller blodwijte, kläderef eller hůßbrott, miſte lijf och gotz, konungen tagi gotzet och målſeganden lijfwet, än till ära vj. manna witne, Och alle the ther mz äro i flock och ſampnat mz ſamā willia, ſtåndi ſamma rätt, eller wäri ſig mz tolf manna ede, Samaledes wari med alla the them hyſa, hegna herberga eller wäria willia, och ſkall gånga öfwer them konungs hempnd och wrede.

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

Mörder någor annā huru thz ſkal ranſakas och ſlitas. 1

Dräper fader eller moder barn ſitt mz willia, eller Barn fader eller moder. 2

Nu kan thz ſkee aff wåda. 3

Om någor menniſkia förgör ſig ſielff 4

Om någor feſter eller hefdar andra konu, medan hans förra laggifta hüſtru lefwer, och om han feſter andra och icke häfdar. 5

Förgör någor androm mz trulldom. 6

Förgör någor ſtiufbarne ſino för arf ſkuld. 7

Reeſer någor häär moth konunge aller landzens herra eller gör förſått, eller woldzgerninga på honom 8

Om någor leder å foſterland ſitt wthlenſkan här, eller förer afwogan ſkiöld, moth ſinom rätta herra. 9

Om landbo, bryttia, mölnare, tröſkyldar ſwen aller hüſtru dräper ſin retta herra eller hüſbonda. 10

Om man bär Mordbrand å annan. 11

Huru then äger ſig wärja ſom tolkin ſaak wijtes 12

Undſeger någor annan, och then wnſagde fångar ſedan ſkada, och wet ey af hwem. 13

Om then ſom lijdelag hafwer mz fä eller andro diurom 14

Om någor bär förgerninga å annan, huru thett ſkall ranſakas och wthletas. 15

Theſſen mål äro wrbota mål. 16

Mörder mader mā eller konu, eller 1.

ähwar ſom een mörder annan och legger å lhön och bär i fielſter, tå ſkall man ſteglas och kona brännas, thz ſkall häredznempnd, aff iij härede ſom gerningen

Mörder någor annan.

Rål. Fol. 151 - 109v

giordes vthi, weta honom eller henna sanna eller osanna, och häredzhöfdinge höfde eden, och sedan swäri hwar sind lestom som i edenom stånda, Då skall om all mord göras, och the måål som lijf föregånga

2 Dräpe fader eller moder barn sitt eller barn fader eller moder.

Lrfd. 11. 12.
D. mz. will. 15.

Dräper man eller kona mz willia sin eller mörder barn sitt hedit eller Christit, eller barn fader eller moder sina, eller hustru man sin, hwilkin thera thz gör tå skall man steglas och kona brennas, om thz är allom öppenbart. Nu hwilken tolkin saak wijtas, och är ey öppenbartt, tå skall han wäria sig mz häredznempnd som för äär sagt. Wens han wari saklöss, fellis han tå skall man steglas och kona brennas, och thz thera som mörde eller drap mz willia, skall mista arff thess döda, och så hand ätterlaggar allar, thy att ingen må sig annen ~~till~~ arfs dräpa.

3 Dräper medh wåda

Dräp. mz wåd. 16.

Nu om thet är at wåda tilkommit tå böte som i dråpmålom skils, konunge målsegande och härrede, twegilda böter, och miste hwarkin lijf eller arff för wåda thenna, thz skall häredznempnd weta, hwad thett war med willia eller wåda giortt.

4 Om någor förgör sig sielff.

Nu kan så illa åthbäras att någor menniskia förgör sig sielff, hwuledes thz helst kan hända, tå skall han till skogs föras och i båle brennas, vthan att öppenbart wore, att han så awita wånden war, att han någon wåda wnija wiste, tå må han i jord grefwas, vthan kyrkiogård. Och när tolkin skada skeer, tå skall häredzhöfdinge genstan budkafla vpskära, och häredztingstempna häredznempnd äger thz mål ransaka, och häredzhöfdinge dom å gifwa, och arfwa thess döda tagi gotzet.

12 nemnd
byg 26 jnst/ii

Gånger mā från konū sina laggifta

och fester sig andra konū lagliga, lägrar och hefdar medan hin lefwer, som han för mz lagom fångit hade, Wader thz skäliga leedt med öppenbarom gerningom eller witnom in till hand, och mz kyrkio rätt, hafwe förgiort lijfwe sino och kona samaledz, om hon thz gör, han skall hals huggas och kona settias qwick i iord. Fester man och andro kono, medan the förra laggifta lefwer, än tå att han the sijder meera ey häfdar, böte xl. m. till fyraskiptas, Malsagande konunge Biscopr och härede, ligge thz till häredz nempnd hwat heller han henne hefdade eller ey, Wari lag samma om kono gifter sig androm manne.

5 Fester bonde andra konū lagliga.

Bijgt. b. cap. 2. 24
Tiuf. b. cap. 1.

Bijgt. b. cap. 24. 11.

Förgör mā mañe eller kona konū

med truldom, så att han eller hon får död aff, miste lijf sitt för tolka gerning. Man skall steglas och kona brennas, och witi thz häredz nempnd som förr är sagt

6 Förgör någor annan med Trulldom.

Förgör man eller kono stiufbarn

sino med willia eller förakt, och will barnom sino arff ryna, Wari lag samma om lijfwet, och ståndi om arff som lagboken i arfda Balken sägar cap. xij.

7 Förgör någor stiuf barn sit.

Arfd. cap. 12.
Dråp. mz wil. cap. 15.
Dråp mz wada. 16.

Hwar som reeser häär mot konunge

eller Ryckesens herra, F eller gör nagra woldzgerningar eller orett med buefwom rådom, gerningom eller hielp, tå äger han mista både iord, lijf och gotz, om han fangin warder med öppenbarom gerningom. Nu kan honom thetta witas, och är ey mz öppenbara gerning fången ståndi thz till konungz nempndena, och swarie sidan hwar

Reser här moth konunge e

8

F eller försått gör, att h
will hono fånga ell. d

thera som i edenom stånda sins lestom som seyz i ede thera. Fella the honom hafui förgiort allo thy som förr är sagt, Wäria the honom, wari sacklöß.

9 Om then som ladar å fosterland sitt och lanskan häär.

Nu om man leder å fosterland sitt

vthlendskan häär, och bär afwogan sköld emott sinom retta herra, och häriar sitt eigit fosterland, vthan han föllier then som rätt kommen är till rijket, tå hafwer han och alle the med honom woro förgiort både lijf och gotz, vnder kronona till ewerdelig ägo. Nu om någrom wijtas tolkin sak och är ey öppenbartt, tå skall konungs nempnd hono antingen wäria eller fella. Wärd han wari warder, feltz han mis både lijf och gotz som förr ähr sagt.

10 Om landbo, eller tiänare dräper sin hüßbonda.

Ex. 21. 33. 34.

Nu än landbo bryti, mölnare troo

Skylder swen eller någons thera hüstru dräper sin retta herra eller hüßbonda eller hans hüstru, och warder han fångin med samma gerning, tå skall han eller hon till tings föras, och man ukt steyell dömas och kona brennas, Jord och lösa penningar theß saka, skola till treskiptes gånga, tagi een lutt konungen, anna målseganden och tridie härede som geringen giordes innan, Dog så att afrat Tiend gäld bolagz penningar och barna peninga först undan skiptas. Bär tolkin saak wijtas manne eller kona, och är ey öppenbarliga tagin wider, tå wärie sig mz häredznempnd, ther geringen giordes, och häradzhöfdinge höfde eden, och sedan swärie hwar sins lestom som i edenom stånda, Och bidia sig så gud hullan och helgdoma the han åhüller, att han eller hans kona drap ey sin retta herra eller hüßbonda, och ty är han ey wärdar lijf eller gotz miſta, Wäns han, wari ſacklöß, fels han hafui förgiort allo thy ſom förr är ſagt., Nu ſäyer then ſom drap thz att wåda tilkommit wara, och ey mz willia ſinom tå ſkall thera retta arfwa, twegilda böter böta, och ey lijff miſta, och Konunge och härede laga böter, ſom i dråpemålom ſkils och ey meera, thz ſkall häredz nempnd weta, ſom för är ſagt, hwad thz war mz willia eller wåda giortt.

Setter man eld i annars mans hwß

11

och will brenna både by och bonda, Brenner up hus ſitt eller flere eller gård allan eller by, Warder han eller hon tagin wid ferſka gerning, eller mz blåſande munne eller brinnande brande, tå må han bindas och till tings föras Sedan äga tolf män af härdens ſkoda och ſanning leth leeta om thz måäll, Wäria the honom tå böte then xl. mk. ſom ſacklöſan bandt och baſtade. Fella the honom, tå böte alt thz han äger till treſkiptas, tagi een lutt Konungen, annan målſägande och tridie härede, Och galdi å förſt bondans åther ſin ſkada, och witi bonden ſamerliga ſielfwer, huru myken ſkada han fångit hafwer. Fins ey meera ått, tå äger bonden å förſt fullt hafwa för ſitt, och then ſkall i båle brennas ſom brendt hafwer för bondanom.

Bär man mordbrand å annan.
Bygg. b. cap. 35.
Tiuf 12

12 män

Böthe then xl. mk. ſom ſacklöſan binder
Kon. cap. 26.
Edz. cap. 20. 40.
V. mz wil. 19.

Nu ehwem tolkin ſaak wijtes manne

12

eller konu, och warder ey tagin wid, wärie ſig med lüttra häredz nempnd, ther gerningen giordes inna och wari ſacklöß, Fels han galdi åther allan ſkadan ſom han fick, och å xl. mark till treſkiptas, Orkar han ey böta och ſkadan åther gelda innan neſta iii. månade dag, ſedan han

Huru then äger ſig wärja tolkin ſack wijtes.

ſackfelter, tå ſkall han ogilder wara för allom, hwad thz är heller man eller kona, ther till han eller hon hafwer rätt giort för the ſaak.

13. Om Vnſegn.
Kon. cap. 27.
Ting. cap. 43.

Nu vnſäger någor bonda eller boo hans, ſker bondanom ſedan ſkadi af eld, drap, mord, eller androm ondom gerningom, och ey är öppenbart af hwem ſkadin ſkedde, hafui tå bonden witzord att ſackloſo, ſkal da then till retta ſom vndſegn giorde. Ligge thz till häredznemd wäria the honom wari ſacklöſſ, fälla the han wari lag ſamma ſom nu är ſagt, ty att then är illa troende ſom androm ondt ſetter.

14 Om Tidelag.

Exodi. 22.
Forbannat wari thz ſom baliggar fänat.
Deut.
Then ſom hafwer ward ſkap mz någon boſkap, han ſkall döden dö.

Hwilkom manne tolkin dieffuiſkap hender att han tidelag hafwer mz fä, eller androm oſkäligom diurom, warder han å ferſkom gerningom widertagin, eller tilbunden mz ſkäligom witnom och häredznempnd, tå ägher häredz höfdinge döma han, qwickan i iord mz ſama diure graſwad, elder i elde brennad, Ey måga the å Jordena lefwa. wijtas thz honom och är ey baar åtagin, ligge thz till häreds-nempnd, ſom annor högmäle, Wäria the hono wari ſackloſſ, fälla the honom, tå ſkall han Jernſlåſſ och af Biſcope ſkrift taga och lijff bhalla.

Om öppenbarliga gerningar, ther öppenbarlig ſkrift ſkall förenſettias, huru werldz wold må ſig med them be wara eller ey, her om hafwer Rikſens råd, prelatur och Ridderſkapet öfwer eens waritt : Anno. D. 1403.

Somligha af them ogerningom ära af ſig ſielf wå olofliga och förbudna, och ſomliga af tolkom gerningom, hafua thz ib plicht vthryetta i lagbokenne, ſom äre tidalag nind fä, mord och annor mandråp, öfwer them må werldz wold ſig retta efter lagom, båda för ſkrift och efter och kyrkiona rätt försuara them inthz, uthan the komma under kyr=kiona frijheet. Domblige af tolkom förbudnom gerningom, hafua nij thera plicht i lagbokenne uthtrijkt, som är: att fadren hefdar sina dotter, eller son sina moder, eller fader och son ena Qwinno witandes, eller moder och dotter med een man, kan wåndzwold gripa them, förr än the hafwa taget skrifft, tå wttas öfwer them efther Rijksens sädwanio, lag och rätt med ällden, Men sedan the hafua skrifft taget, må wåndzwold med them inthz bewara, befatta.

Lägerz manz och Qwinno

Domblige af tolkom ogerningom hafwa fordom warit lofliga, och af kyrkio skipelse wordit olofliga; som är, att broder hefdar sin sijster, eller een man twå sijstrar, eller twå bröder ena qwinno, eller annor frendsemios spiell eller gudzifualagz spiell, mz them må wåndzwold sig inthz befatta, hwarken för skrifft eller efther, som lagboken läupliga uthwijsar i kyrkiobalkens cap. 16.

Detta blefft Stadgat aff Konung Erich af Pomeren och Rijkssens Rådh på Norramalm i Stocholm Ahr 1403./

15
Om förgerningar

Jemf. 16

Nu om kona eller man bär någrom

förgerninga opa, warder baar atagin, ta skall han eller hon tagas och i fiettur settias, och så till tingz föras och the samma förgerninga med them, thz skola tolff män weta hwad han heller hon hafwa the förgerninga giort eller ey, wäria the them wari sacklöse, fella the them, fellis ått xl. markom till treskiptis, kon. målsäghande och härede, Hafwer ther någor död af liudit, och käris thz sedan, wete thz mz tolff män wäria the han eller henne, wari sacklöse, fellas the, ta äger hon i båle brinna och man steglas, och lösöra thess sakas skiftas, och arfwingia tagi iord efther them, Wijtes thz någre och kan sig ey med häradznempnd wäria, böte som i drapmålom skils cap. 15.

16
Vrbota målle.

Thessin måll som nw äro sagd äro

wrbota måll som förgånga både lijf och gotz, hwem tolkin saak wijtes, och är ey baar åtagin, tå wärie sig i hwario saak som förr äher sagt, och ä skola gäld hans betalas af gotze hans oskifto, och ingens mans peninga må han förbryta vthan sina ägna.

F eller kvin.

Lyder till thz 15 Cap. i Begnmålom.

Sap. 6. 15.

Far man med widskepelser, signelser eller andra läsninger och Trulldom till, att folk förwillas med slika diefwulskap, Den man ell:r qvinna sådant gör eller medfar, äger widi bale brinna, thz skall häradz nämpnd och the tolf ransaka om thz uthäll hwad ther om sant äher. Wäri the han eller hon, wari minder, kalla the han eller hon wari fälter och then wärt gångi öfwer som förb:t äher.

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

Dråpmåla Balker med willia

Kommer ſkulnader maña mellā oc hvar dräper annan. 1

Warder dråparen fångin mz ferſka gerning innan Dag och dÿgn, 2

Warder dråparen dräpin mz wäriande hand, om nagor will honom hindra. 3

Warder dråparen dräpin uthan wäriande hand. 4

Om dråparen rÿmer till kyrkio eller Clöſter, huru tå är görendes. 5

Nu will eÿ dråparen til ſwars komma. 6

Om dråparen will eÿ rÿma, huru han ſkall tå gripas 7

Om nagor will dråparen wäria, och ther ſkeer nagor ſkadi. 8

Röfwer man dråparen af them honom i hender hafa 9

Tags eÿ löſn för dråparen lagliga fangnan 10

Om dråparens dag till koning och ifrå, och konunger lather pröfwa hwad han drap trengder eller otrengder, ther efther böte. 11

Tå dråparen hafwer bött målſeghande, och han beder för honom, tå äger konunger honom frid gifwa. 12

Om konungs rätt och härets rätt, dags bref och fridz bref i dråpom, och om dråparen warder dräpin, ſedan fridin hans uthe är 13

Her telljas up Nidings werk och pliht tera. 14

Dråper uthlenſkan man Julendſkan och rÿmer bortt 15

Hwar ſom håller eller föder fridlöſan dråpare. 16

Warder dråparen fångin, och ſager neÿ för dråpet. 17

Nu wärs han ſom dråpet wijtes 18

Kommer dråparen till ſwars ofångin, huru häredz nemd ſkall tå ranſaka målet, och målſeghande binde till ſanbana och halbana hwem han will. 19

21. Om halsbana boot
22 Dör dråparen för än böter äro fäſta, huru thz ſkall bötas och ſkiftas.
23 Huru böter äga bötas efther dödan fader eller moder eller frender.
24 Huru målſeganden bör annen till dråp binda, innan natt och åhr.
25 Kennes ingen wid dråpet, och ingen winds ther till innan natt och år, tå böte härede xl. m.
26 Huru dulgadråp och motadgeld bötas ſkall.
27 Om dråp i Öyom och ſkäriom, ther ey finds dråparen.
28 Om kona dräper man och warder fångin.
29 Huru kona ſkall till dråps bindas, om hon ey fångas och att hon må fridlöös leggias.
30 Huru dråpare fången ſkall hechtas, och till tings föras
31 Dräper preſter eller Clerker Leekman.
32 Dräper Leekman Clerk.
33 Warder någor dräpin, och målſeganden är ey i lande tå ſom åkärid.
34 Huru man ſkall weta dråp ſätt och böött, och om någor wederkennis the gerning å lifft gångar
~~34~~ Om löſkar man dräper någon.
35 Om löſkar man gör afhugg eller fulſåre, och han orkar ey botum.
36 Om löſkar man gör ſkano, och haffwer ey till iij. m.
37 Gör någor förſått för androm i ſkiulom, och hwad förſåth ſkall heta.
38 Warder man dräpin i konungs leding, och huru the
39 saker ſkola ſkiftas, ſom ſtå i twebötom.

Rål. Fol. 151 - 114r

Nu kommer skilnader manna mellan, Dräper hwartere annan, ther ligger man geerninane och böte beggeß thereß arffwa konungz rätt, otta ortiger och xiij. mark och samaledeß härede.

1 Dräper hwarthe-
re annan.

Dräper man annan och fängas å ferska gerning wid lyket, eller å flyende foot å samma dag och dygne, som han gerningen giorde, tå gifue lijff för lijff, och hafwe hwarken frid, vthan i kyrkio och Clöster om thz kan pröfwas att han giorde gerningena mz list, och vthan lijffznöd, ligge thz till häredznempnd, ther som gerningen giordes innan, för än man tager lijff aff honom.

2. Fångas dräpare
å farska gerning
Konung B: 27

Kommer thens mans nesta arfua som dräpin wart innan dag och dygne, och dräper han dräparen mz eenne brådhe, vthan doom, tå böte för honom och faste som annen dräpare, och rymme ey land, och ey lijff miste vthan böte konunge otta ortiger och xiij. mark, och samaledes härede.

3. Dräp målsäg: drä-
paren vthan dom.

Kan thz så warda att nesta arfua thess döda, eller thess som dräpin wart eller annar man wil dräparen hindra för gudz skuld eller herrabud, eller och then som herrans Embetzman är, och wardher dräpare dräpin i wäriande hond, tå pröfwas hans mål så dödz som quickz, och dömes efther brutom sinom, och liggir ogilder, och bötes inthet för honom, hwarken konunge, härede eller målsägande

4 Wardher dräparen
dräpin mz wärian
de hende.

Wardher man andrumlundom dräpin vthan wäriande hand, tå bötes för honom fuller rettar konunge målsägande och härede, och thz skall liggia till häredznempnd.

5 Wardher dräpin
vthan wäriande

6 Rymer dråpare till kyrkio.

Rymer dråparen til Kyrkio eller Klöster eller annorstedz, och warder ey tagin strax å samma dag eller dygne, tå skall häredzhöfdinge strax budkafla opskära och ting stempna, och then som gerningena giorde, komme feloger till swars och frå i sitt behold igen, Kennes han gerningena och warder lagliga til winnen, tå äger han månade dag hafwa, för konunge komma och viij netter från konunge fara och ey lenger, uthan han konungz nåd winner medh fridzbref hans. Hwar som gerning gör å honom innan förskrifna frid hafwi förbrutit Edzört.

Kon b. 31.

7 Will dråpare ey till swars koma.

Nu wil han ey til swars koma å samma tinge, tå hafwi målsägande samma wold han till dråpz binda, som han sielfwar till swars kommin wore, och hafwe ingen dag och hwarien frid uthan i kyrkio eller Klöster.

8 Dråparen will ey rymma.

Nu om fridlöss sitter giwar, och will ey rymma, och målsäganden förmå han ey taga, snyr tå häredzhöfdinge till och konungz Embetzmanne, the uga honom fånga lata med målsegandenom.

9 Will någor dråparen wäria

Nu kunna några må dråparē wilia wäria för them honom fånga willia, antingen i heme sino eller annorstedz, tå wari thz tiwgilt som the göra som honom wäria willia, och alt thz ogilt som the få, hwad thz ähr meera dråp eller såår.

10 Röfwar någor dråparen af them som honom fångit haf:

Nu om någor räner dråparen af them som honom hafwa fångit, eller bryter honom uthur fengzlom, natt eller dag, eller uhr konungz Jernom

nom, then ſom thz gör, han haffwer brutit Konungz Edzöre.

Nu ähwar ſom dråparen warder lagliga fangen, hwar ſom löſn tager för honom, gifui konunge löſen och å xl. mark, hwad thz är målſægande lentzman, allar hwad manne thz helſt är, ſom thz gör.

11. Lagh. nij löſn för dråparen. Jmf 30

Nu kommer dråpare för konunge ell. för then ſom hans doom hafwer i Swerike, ſina gerningar tee, tå hafui then dag till hans och från, ſom förr ähr ſagt, Konunger äger honom bref att gifwa, i thet ſamma härede ſom gerningen war giord, och i ſamma bref nempna than ther ſkall när wara å konungz wagna, att thz måll ſkäliga pröfwas, och mz honom wari härndzhöfdinge och häradz nemnd, thz mål granneliga ſkuda, kan thz pröfwas, att han giorde thz måll trengder och mz retta lifznöd, tå äga the för:da böther leggia målſægandanom, ſom the wilia för gudi anſwara och konunge ſinom, och ſkåda thaß döda brutt, och med hwad ſkälo han trengde dråparen ſig dräpa, och dråparen wari tå frij för konungz ſaak och häradz. Kunna the för:da pröfwa mz fullo ſkälom, att han thz dråp otrengder giorde, tå äga the ey målſægandenom böter leggia, lat han rijme tå dråparen land, och ſå tå aldrig frid, förra än han binder rätt för ſig, och gifwer målſægandanom ſå fulla böter, ſom honom åttnöjer.

12. Wm dråparens dag till Konungz.

Kon. b. 31.

Nu hafwer han bött oc målſeg:dn beder för honom, tå äger konungen honom frid gifua aller hans ambetzman then tolkit konungz wold hafwer honom å konungz wagna frid gifwa, och böte ~~ther~~ effter konunge 8 örtig. och 13. pe. och härads ſamelad, ~~och~~ han trång

13. När målſ:de beder för dråparen, äg. Konung. honom frid gif.

Rål. Fol. 151 - 115v

och nöd kunna pröfwas, som förr ähr sagt.

14 Um konungz och häradz rätt.

Nu äger ey konungz retter högre settias, än otto ortiger och tretton mark, och samaledz häradz Dagzbref lösas af konungz Cantzleer för een half m. och fridzbref för een mark, the bref skola å Swensko skrifwas. Får han ey frid af konunge, eller will ey böta, eller flyr, och war der han dräpin, sidan dagen hans vte är, tå ligge ogilder, Ey äger gotz hans sköflas, hwarken lößöra aller annat och böthe hwarken konunge Målsägande eller härede, lethan han Nidingz werk giort haf:, aller andra oqwämliga aller öppenbara gerningar, them wederlijka som ey wöra Edzöret, the stunder i sina machtt.

Nidingz ...

15 Nidingz werk. Byg. 59. Kög. 2.3. Kefd. 11-12.

Thesse äro nidingz werk dräper nagor fader eller moder, son aller dotter, broder aller syster, eller öfwermaga mindre än sin ära, lethan thz sor med wåda, Eller dräper man annen sofwande aller simande å sinde aller trelber man annan, så att han får bana aff, hwar som tolka gerning gör som nu äro sagda, standi samma rätt som stals i Edzörens och i högmålom, om han fången warder å ferska gerning, Wardar han ey fången tå rymie land, som förr ähr sagt, och få ey minder nåd, att han mindre wmadre är.

Hög. 10

16 Dräper vthlensker inlendska man. Bz. 21. 33.

Dräper vthlensker man någon wari så om han som inlendsker man hade thz giortt, lethan han af rykens flyr, Rymer han rijket galdis ta gäld och brott hand af hans gotzr Målsägande konunge och härede om så tilräcker, Räcker ey nel fulla gäld och botha, tå brisste för konunge och härede, och målsägande tagi sin rätt

Rål. Fol. 151 - 116r

Ähr thz gotzet meera än geld och ſaak hans, ſtåndi thz nan och år och gangi ſedan ther om ſom lag ſkillia, om annat uthlendſka manna gotz.

17. Nu hwar ſom fridlöſan man holler

Hwar ſom föder fridlöſan dråpare.

Edz. 28.

ſa att han föder honom om itt måll, eller enn natt hwiſt ſkåner ſedan han fridlöß är giord, och hans dager lithe är, böte iij. mark eller dyli mz iij. manna eed, att han ey wiſte honom fridlöſan wara. Hwar ſom honom holler ~~till~~ föder, lenger än nu ähr ſagt, böte xl. mark till tre ſkiptis, och ligge thz till häredz nemnd, hwad ther är ſant om, böte och ſå ofta xl. mark ſom han warder lagliga tilwunnin, att han hafwer honom lenger hollit eller födt.

18. Nu fångar må någon för dråp innã

Fångas dråpare och nekar.

dag och dygne ſedan dråpet war giort, och förer till tings, och will till dråps binda, och hin ſäger nay för ſig, att han thz dråp aldrig giorde, tå ſkall häredzhöfdinge them tolf män nempna af häredeno, ſom the ſäya både ja widar, the ſkola ther om ſanning lethletta, ſom the willia för gudi ſwara och ſinom konunge, hwad han å wigwalle war thess williande eller wollande, att han död fick eller ey. Fella the honom hafwi tå arfwa thess döda wold honom till dråps binda, och rätt hans latha göra, ſom förr är ſagt, och ey bötur före honom taga.

12 mendt Ranſak

Byg 26 cap

Inf 20

19. Nu wärs then ſom dråpet wites tå

Wärs then ſom dråpet witas.
Kon. 26.
Edz. 20. 19. 40
Bygg. 6. 11.

wari han ſacklöß, och then böte xl. mk. ſom ſaklöſan woldförde, Ähr han ey ſåår eller ſlagin, tå böte som i särmålom skils, Hafwa the och tagit honom i sins hyse eller heman eller annans mans, tå hafwa the brutit konungx Edzöre.

20 Kommer dråparen ofången till swars.

Där. mz. wil. 1.

Nu är man ofangen till swars komen

Och sägar sig ther hafwa warit, och ey theß williande ellar wollande, att han död fick, ellar sägar att han ther ey war, tå skall häredznempnd thz wita, som the swäria både Ja wider, hwad han å wigwalle war theß williande och wollande, att han död fick ellar ey, och them som nempnd undantager, att ey å wigwalle woro, eller och ther woro, och ey theß williande eller wollande, att han död fick, wari tå the sacklöse och sedan hafwi then wold, som sin mist hafwer, att binda then till sanbana som han will, och then till halsbana som han will, hwar swäria mz tolf manna eed å tinge, af them samma å wigwalle woro, och ey woro undantagne af nempndenne. Wardar och san till dräpz wunnin, tå hafwi dag till konungz komma, och åther från, som förr är sagt, uthi Balke theßom.

Sup 18

21. Halsbana böth.

Nu är halsbana both ix. mk. Kiäres

manne skuld för Rådzbana, wärie sig mz tolf manna ede, eller böte ix. mark målsägandans sinn saak.

22. Dör dråparen för än böther fastes

Dör draparen för än böter äro uth-

festa, tå böte arfwa hans af godze hans xl. m. till treskiptis, Dylia the dråpet liggie thz till härredz-nempnd, Wäria the honom wari tå sacklöß, fella the honom böte arfwa hans som förr ähr sagt. Äro böter uthfesta, gifwe tå arfwa hans målsägandenom thz uthfest war, och konunge och häradz laga böter som förskrifwitt står. Dör han och sidan dagar hans uthe är, och förra än han frid får, aller

L.Dz. cap. 8.32

med wilia

målseganden böter festad, böte tå arfwa hans aff gotz hans vij ortiger och xiij m. och wari fry för konunge och härede.

Alt thz bötas skal för faders gerningar

som han haffwer brutit eller moder eller andre frender tå geldis å geld och sakena, af lott theß som brött, hwad that är heller iord eller lößöra, wari tå arfwa sacklöse, bådt för konunge, målsägande och härede, fördy att ey äger man annars brott gelda, ther han intz opbär. äller wullte

23. Huru bötas skall efther dödan fadr.
Edz. 21. 34.
Edz

Hwar man skall annen til dråp binda

hafwi wold honom ther till binda, efther thz dråpett war giort, innan natt och år, hwad han wil brådare eller senare. Nu binder han ey till dråpet innan natt och åhr, efther thz dråpet war giort, hafwi sedan inthz wold, någon till dråpß binda, uthan hafwi then saak sig kenner, om någor åhr then till.

24. Huru målsäg: ma annan till dråps binda
Jmf 25

Nu kennes ingen med dråpet och ingen

wärder ther lagliga tilnumnen innan natt och åhr, efther thy gerningen war giord, tå är häredet sakt att xl. markom, som thz dråp giordes i, uthan härede samma dråpare wise, thz heter Dulgadråp, Af them xl. m. tagi konung halft, och halft theß arffwa som dräpin wartt, om the inrijkes äro, Äro the ey inrijkes, och komma ey buctt och skäll af wettom arfwom, innan natt och år efther thz Dulgadråp war uthdömpt, som för war sagt, tå mistad the otta ortigar och xiij m. som i arfdabalkenom skils om Danaarf i thz tinga tridie capitall.

25. Kennes ingen med dråpet.
~~tingm 27~~
Dulgadråp.
Jmf 26

Cap. 23.

26. Hwar dulghadråp och mordgeld äga bötas

Sup 25

Jemf 27

Nu gifz härede sack om mordgeld tå

skall häredznempnd thz weta, hwad han dödde af sot eller af mans handawerkom, eller och ther gaff ratter arfwe sammom sak, mz stembdo tinge, innan natt och åhr, eller och att ther war wadagångo giord innan natt och år, eller the wissa sannan dråpare, mz sannom witnom, Hafwer härade intz af thessom wissordom för sig, som nu är sagt, tå skall thz härede mordgeld böta xl. m. tagi konunger xx. m. och xx. mark målsägande som förr är sagt, thetta skall efter mantali bötas hwar then man som åhr xv. åra karlkyns eller och meer. För alla them mordgeld äger bötas, tå bötes fullt morgeld, än the nijre warda, och hafwi thz ingin man freest, Klöckars och nägor then ej böter mordgeld, som äro Kwinnor eller öfwermaga äldre än siu åra, wari boot halfwa minne. Nu äger häredznempnd mantall nempna, och hwar then äger mordgeld göra, som ther nempnes, Sitter någer qwarr och gör ej, böte iij. öra, Sitter eller hustaper er qwar, gälde thera dell och af mordgeld, och å iij. m.

27. Om dråp i öyom

Sup 25:26

Warder man dräpin i öyom ell' skäro

finner härede dråparen, innan natt och åhr, eller lijst och oppenbart är, att uthlenskar hääer hafwer thz giort tå warr härede sacklöst, Ähr ej så geldi tå härede åter ther förr dulgadråp xl. m. och ej meer, endog att lijck see flere funnin, än itt ått eno sinne.

28 Dråp kona man.

Dräper kona man oc warder fange å

ferska gerning, eller innan dag och dygn, tå skal hon till tingz föras, witna och döma låta, som anne dråpare, hafwi sidan målsägande wold, hwad heller han will bö

ther

Rål. Fol. 151 - 118r

ter taga, eller henne halshugga lata, Tager målſaganden böter för henne, tå bötes och Konunge viij. örtiger och xiij. m. och ſama ledes häredeno.

Warder kona ey fången innā dag och

29. Huru kona ſkall till dråp bindas.

dygn, tå ſkall hon till dråps bindas å tinge ſom annen dråpare, och böte målſagandenom xl. m. konunge otta örtiger och trettan mark, och ſamaledes härdeno, Ey må man kono fridlöſa göra, om hon förmå thetta böta, Förmå hon ey fullom botom, hafui tå målſeganden wold, hwad han will heldre mindre böter, taga eller lijf af henne, och wari ſaklöß för målſegande, konunge och härede ſom annen dråpare, och böte tå ingen ſom henne föder, eller ſamwiſt hafwer ut henne, Uthan han henne wär för them ſom henne fånga willia, Wär han och henne, wari twegilt alt thz han gör, och alt ogilt thz han får, ſom förr ähr ſagt.

L. B. 36.

Hvar ſom dråpe vardh lagliga fången

30. Huru fången dråpare ſkall till tings föras.

Sup ii

Hwad thz är man eller kona, tå ſkall målſagande honom konungs fougte i hender ſettia få, Konungs Fogte ager honom i konungs hechtilſe ſettia, och ther förwara, ther till ting är ſtembdt, och hans rätter ſkall göras, Föugten ſkall honom till tings föra, och ther i retten andtwarda, och ſidan ſkall målſaganden honom ther till ſakena winna och döma lata, och bödlenom gifs een mark Swenſka penninga af härads ſakörer.

Bödelens lön.

Dräp preſter eller clerick Leckman

31. Dråp preſter ok Lärkman

ther tagi Biſcop konungs rätt, och arfwa theſs döda målſagande rätt aff botom, och doom kyrkian häradsretten.

Rål. Fol. 151 - 118v

32 Dråp Leckman Klerick.

Dråp leckman klerick, tagi ther konung ſin rätt, och arfwa theß döda ſin lutt af botom, och häredzretten kyrkian, ſom förr åhr ſagt.

33 Dråpes någor och Målſegande är ey inlendes.

Kan leckman eller klerck dräpin warda, och är ey retter målſegande inlendes, tå thz kunnes, wänd thz dråpet för them ſom åkära, medan han bortte är, kommer han ſedan åther heem, och kräfwer böther, wari thz wart för hono, ſom wandes för them förſt å talade, och ſå för allom them ſom ther kunna framdalas å tala

34 Huru man ſkall wetha dråp ſär och bött.

Nu wil må weta dråp ſätt och bött. Kärer målſegande efther botum, koninger eller härade, hwilken thera helſt kärer efther, ſäger hin the boot guldit hafwa, thz ſkola tolf män weta, hwad thz guldit war eller ey. Kommer man till tings och gånger wid ſaak ſina, the han äger död förr ſuta, tå ſkola thz tolf män weta, hwad han gick wider the ſaak aller ey. The tolf män äger lentzman nemna, och åhwad ſäck thz helſt är, ſom han hafwer wndergångitt, och gånger å lijf mans, tå ſwärie the tolf män, att han wid the gerning gick, för än domber å honom gånger.

35 Om löſker man dräper någon. Ting. b. 26.

Dråp löſker mad: man, tå äger han fångas af målſegande, konungs lenzmanne och häradz höfdinge, åhwar han är, utan i kyrkio eller kyrkiogårde, tå äger han till tings föras, och ther lijf af hono döma lata, och hwarken faſtas eller bötas för han

36 Hugger löſker man fulſära.

Nu kan löſker ma aſbug eller fulſäre göra, och orkar ey fullom botom, tå ſkall han fångas, ſom ſagt är. Kommer then ey innan månat dag ſom med wilia

som laga böter biuder för honom, förrs tå till ting, och dömes hand af honom.

Nu kan lösker man ikeno göra, och

Orkar ey till iij. mark, tå skall han fångas och hollas een månat, Bieder ingen tå böter för hono, förnes tå till tings, och stinges knif genom hand hans, Thz är lösker man som ey är bolfaster, och ey orkar fulla boot opperhålla.

37 Bör lösker ma skono!

Gör man försåt for andrem i husa

Skiulom, skoga skiulom, grinda skiulom, öja skiulom eller hwar thz helst wara kan, kommer ther man farande, och then som försitter weser wapen, eller gör åkomo å then som tilkommer, Faller then som före är, ligge ogilder, uthan han hempnis thess död, som han är retter målsägande till, eller wachter efther then som fridlöss är efther lagen, ligge tå i laga geldom xl. m. till treskiptes, Målsägande konunge och härede, Ey wander the boot högre, thy att hwar äger hafwa lag och ey slag med androm, Faller then som tilkommer, ligge then i tweböte lxxx. m. uthan then som försitter hempnis som sagt ähr, böte tå xl. m. till treskiptis, och tagi fulla skrifft uthan han försått gör, hempnis fadur, brodur, ellur någon sin frända som han är målsman till att hempnas. Nu sägar annar försått wara giortt och annar ey, witi thz härudsnempnd hwad ther är sant om, Ey må försått heta, uthan then som försitter weser wapen åt hinom ellur gör åkomo å han, som i Edzöreno skild, cap. 13.

38 Om försåt

Edz. cap. 13. 16.

lag och ey slagz

Nu biuder konung leding vth och skip

ligger i laga läge, och sköldar i stampne, warder ther man dräpin, ligge i tweböte, J thessom målom nu

39 Dräpes man i konungz leding

Rål. Fol. 151 - 119v

äro vptald, tå ſkall ſå både ſanbana ſom halbbana widerbinda, ſom för är ſagt i androm dråpom. Då äga twe böter ſkiftas, att målſäganden tagi xl. mark, och ſädan gångi xl mark till treſkiptas, tagi een lutt Konunger, annan målſägande och tridie härede.

Rål. Fol. 151

Dråp. Balker med wåda

Först ſkils, hwad willia werck eller wåde och om någor drager knifft eller annor wapn, wil ſkada göra och gitter ej. 1

Om tu Döds ſår warda af eno hugge, huru thz ſkall rannſakas med nempnd och edom. 2

Skiuter man eller kaſtar åt androm diurom, och menniſkia är föreſtadd. 3

Liuter någor död af gildrom i ſkoge, huru the lyſas och kunnogas ſkola. 4

Hugge twe trä eller welta ſteen, och döde både eller annar. 5

Faller någor i brun eller bro och får död aff. 6

Klifwer man i trä ſielfwilliandes, bedin eller budin. 7

Faller någor af trä, och then undanſtår får ſkada aff. 8

Faller hus å man. 9

Faller laſs å man. 10

Dräper öfwermagi man med willia. 11

Dräper öfwermagi man med wåda. 12

Huru ofwermagi ſkall till dråp bindas, och att kona wari undar ſamma lagh ſom man i wådabotom. 13

Om quinna dräpz mz wåda, the ſom ſagz mz barn att wara 14

Om thz folck ſom åwita är gör dråp eller annor ſkada, och huru lyſas ſkall att the äro åwita, och huru thera neſta frender äga them förwara. 15

Dräper fader ell:r moder barn ſitt mz wåda. 16

Dräper fä man ell:r diur, eller fogla, the må hema föd:r 17.

Hwar ſom ſwerd ell:r knifft drager ſpenner arboſt eller annor wapen, werper att androm otrengder eller onödder, hugger ſtinger eller ſkiuter att honom, och tager annan, hwad thz timar dråp eller ſåår aff; 1.

Hwad willia ellr wåda ähr.

komme aldrig wåda eed eller wåda boot före. Nu kan någor af lijfz nöd sig wäria wilia, eller wil fanga then man som fridlöß ähr, eller annen then mz lagom gripas må, hugger eller skiuter ått honom, eller ått them hönom wäria willia och tager androm thz må wåde wäcknas, om han wåda eed mz tolf manno fylla kan Dog bör ey ~~e~~than itt hugg eller skått på een man wäcknas för wåda gerning. Drager och någor kniff eller swerd ått androm eller weser skott, och will skada göra, men tå att han ey gitter, böte iij. mark till treskiptis, Ähr thz å kyrkowäg eller tingzwägh böte som skils i Edzörene, Ligge all thessin ärande till witar som när woro, och häredznempnd.

Edz: 5 cap

cap. 13.

2

Nu dödzsår af eno hugge.
i Dråp 18 Cap
Byg 26 / 8

Nu kunna af eno hugge i wåda flere

Sår warda ther man död af liuter, thz skola tolf män af samma härede med witnom weta, om någor när woro ransaka, och swäria hwar sina lestom, hwad thz heller wåda war eller ey, War thz wåda böte xx. mark ått wådabotom, målsägandans rensaak, Thenne eder skall å nesta lagting gångas, och konungens leutzman och målsägande, lathe them som dråpet giorde med twå bolfasta män förra tilseija, Få the thessin bud och komma ey förfalla löß, tå gångi hin edh sin för häradzhöfdinge eller domare hans, och legge genast fram, eller förwisse målsägandens xx. mark, och wari sacklöß för konunge och härede, Ähr ey konungz leutzmanne och målsägande så tilsagt, stånde tå eder then giwar till nesta tingzdag, efther thz målsägande och leutzmanne ähr lagliga tilsagt, och gånges tå, hwad the heller när ähro eller ey, Och ähwar man binder sig till wåda eed och wåda both och fälz ått edenom, wari tå wåda i willia worrkom.

3

Skiuther åt diu-
rom och tager men-
niskio.

Skiuter må åt ofkeligom diurom eller

till måls med boga eller spiutt, eller kastar steen stång yxe eller kniff, eller annat hwad thz helst är ther ſkadi må af tima, Warder menniſkia föreſtadd och får död af kan han wåda eed fylla mz tolf mannom, böte xx. mark målſegandans renſaak, Felts han att edenom, räcknis tå för willia och eÿ för wåda, Tager thz någorſtads före å ſtock eller ſteen, ſå man får ther ſedan död af, böte ther före ix. mark.

Gör man gildre i ſkoge medh Spiuth

ſtreng eller ſtappo, eller graff för elgom eller androm diurom, tå ſkall han thz lÿſa een ſöndag för än han gildrar, wid Sochnakyrkio ther han will them göra, och twå ſöndaga ſedan the giorda äro, och kunnoga hwar the liggia, får någor ther död aff, ått olÿſto, wari boot xl. m. Säger annar lÿſt wara och annar eÿ, witi thz tolff män af Sochnenne, ähr lagliga lÿſt, och timar ther ſedan död aff, wari boot ix. m.

4 Får man död af gildrom.

Bÿg. b. cap. 48.

Nu hugga twe trä itt eller ſtena welta

tå både bana aff, ligge både ogilde, får annar bana af geldi then ſom efterlefwer honom åther mz halffempte mark.

5 Hugga twe trä och få bana.

Ähr bruñer i bÿ tå ſkal han granneliga

hölias och mz ſtockom bölias, faller ther man in, och får bana aff, böte x. m. then brunnen äger: Äger och aller bÿ brunnen, tå ſkola the och alle honom wårda och hölia Willia och ſomblige höllia och ſomblige eÿ, böte then ſkadan åther ſom eÿ wille hölia, hwad thz är folck eller fä, Willia the thz eÿ åthergylda, efther mätzmanna ordom, ſökie tå lag mz honom wari ſå then retter ſom om Broya ſkada. Nyttia och flere brunnen i bÿ, böte then ſom feller, och eÿ then ſom bÿgger. Faller man i Bro och får bana aff, böte ſom i bÿgninga Balken ſkils

6 Faller i Brun.

Får ſkada i Bro cap. 3.

Äga flere bro ſamman, böte the ſom fella, och ey the ſom byggia

7 Klifwer man i trä och får bana af.

Klifwer man i trä ſielfwilliandes faller han nider och får bana af, ligge ogilder. Klifwer man i trä bidin, faller nider och får bana af, wari boot x. mk. Klifwer man i trä efther budi, faller nider och får bana aff, wari gilder mz xx. mk. Nu ſeija arfwa theß döda efther böön eller budi uppklifwin wara, och hin nekar, dyli mz tolf manna ede, eller böte ſom för ähr ſagt

8 Faller man af trä

Nu faller mā aff trä nider och får han ſkada ſom under ſtander, wari ogilt.

9 Faller hüß å man.

Faller hüß å man eller annor hädawerke manna, och får bana af, wari boot halffempte mark

10 Faller laß å man

Faller laß å man wari ogilt ehwariahanda laß thz helſt är

11 Dräper öfwermagi mz willia

Nu kan öfwermagi meera än ſiw år och mindre än fempton åra man dräpa mz willia, wari ſå öfwermagi willia giord ſom mogande mans wada gerd, böte honom åthar mz xx. mark, och af ~~thr~~ xx. mark tagi målſägande xiiij. mk. och iij. mk. konunge och iij. mk. häredr.

12 Dräp öfwermagi med wåda.

Dräper öfwermagi man medh wåda böte ix. mark, och tå hwarke konunge eller häredr, ähr han ſiw åhra eller mindre, och dräper med willia, böte halffempte mark. Dräper han med wåda, böte iij. mk. enſam målſägandenom, kommer ſåår och ey dräp i, wari ſår ogiltt. Thy att barn göra barns gerninga, uthan nepſe thz med lima, för ſin brutt, thz ſkall fader eller moder göra, eller och then som hafwer thz i wordnat, och lära thÿ att wakta sig för tolkom sakom.

Wils, ofwermagi dräp binde hono så wid

13. Huru öfwermagi skall till dräp bindas.

dräpet som all annor dräp, Nu säyer annar öfwer magi wara och annar eÿ, witi thz tolff män af härede rädt halfwa nempnd hwartera, Wari kona i samma lagom som man i Wådabotom, hwad hon dräp ellr dräpin warder

Nu kan kona i våda dräpin warda och

14 Dräpes qwinna med wåda. Cap. 11.

sigs hon med barne wara, tå hafwi barnsens arfwinge then näste witzord att weta med tweggia goda quinnors witnom, och xij. manna edh, att hon mz barne war, och ökes tå boot henne att halffempte mark.

Nu warder man eller kona owreta

15. Warder folck owreta.

tå skola nesta frender hans ellr hennes, så bratt the thz weta få, lysa thz för grannom och sochnamannom och doy honom ellr henne lathi hethilsse settia, om the them fangitt gitta, Kan then man eller kona w hethilsom koma och dräper man ellr brenner bÿ, liggie ther bÿ i wådu geldom ix. mark, Eÿ är then boot högre, än tå att ther brinner både bÿ och bonde, Kan then man eller kona dräpas, wari alt i wådaboot ix. m. så skall hans ellr hennes arfwinger, både tuga och gelda för them, Ähr eÿ lyßninga witne till, wari tå gerning hans eller hennes i wilia warkom, både thz them göres, och thz the göra, och boot thera som lysa ätte, halfwo störe ehwad gerning then owreta gör, om arfwinga hans wiste, thz han owreta war, Får och then owreta dräp, så är ellr andra åkomo, wari boot halfwa mindre.

Byg. cap. 36.

16. Dräp fader eller modher barn sitt med wåda.

Hög. b. cap. 3.7.
Arf. b. cap. 12.

Dräper fader eller modher barn sitt med wåda, lefwa the båden, kärer annat thera till thess som dräpit hafwer, tå fylli wåda ed och wåda boot, och giäldi thz ingen högre, hwarken till laga eller bota, Kärir hwargit thera till annat, wari tå sacklöss, både för ed och boot.

Dräper fä man. 17.

Dräper fä man, oxe, galt, Bock, hester, hunder, rune, eller hwad fä thz helst är, böte före ix. mark, then som thz fä äger. Föder man diur gemena eller fogla, kunna the skada göra, wärde så för ij som för andro fä i allom sakom. Nu om then dyll som fä äger, tå binde thess döda arfwa, honom ther till mz twem witnom, och tolf manna ede.

Far fä skada i grop.

Om någor öpnar een grop, och fä faller uthi medan gropen ostärkt står, då skall han återgälda full skadagäld för gropen tilhörar, ther fällia inga annor böther med. Men är gropen wäll öfwerstärkt och lagligen lyst, timar sedan någor skade, ligger ogilt.

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

Såramåla B. med wilia

Huru man ſkall annen til ſåramålu binda 1
Nu görs både i ſender ſåår och rhån. 2
Om man hugger annan i Wapnaſkipte fullom ſårom, aff näſa eller öron, eller uth öyon. 3
Hugger man af androm finger eller foot framma wriſta 4
Hugger man tå af androm. 5
Hugger man eller ſtinger annen fulſåre, ther ey kommer afhugg i 6
Hugger man annen i rygg, arm aller been, ſå att han wärder lamber eller lytter aff 7
Hugger man annan eller ſlår å hand, ſå att finger krumpna 8
Huru uthſlagna tender ſkola bötas, och huru bötas ſkal och ſkiptas, ther både kommer ſamman, ſårabott och lytnd boot 9
Om, köttſår ſkeno och nunder ſåår. 10
Huru ſåår ſkola ſkådas och bötas ther träta kommer i 11
Wärder man ſå huggin eller hambläder, att han orkar ey till tingz eller kyrkio komma, att lata ſåår ſin ſkåda. 12
Slår man annen puſt med ſtång eller ſten. 13
Bårias män och får annar död aff och annar ſåår. 14
Wari qvinna ſå gild i Sårabotom ſom man, uthan hon föder dödt barn. 15
Huru man ſkall ſårom wärda, natt och åhr, och lengr om ſå wedertorff. 16
Dräper man annan eller ſargar å åker aller eng, wåår aller höſt 17
Huru öfwermagi ſkall böta ſåår och lyte. 18
Om the män ſom ſlå och illa handla theras hustrur. 19
Sargar hunder eller fä mans annan. 20.

1 Huru man skall annan till såra binda.

Dråp mz wil. 20. l. 18.

Nu will man annen till såra binda tå

säger then som kärib till sig ther hafwa waritt, och ny williande eller wollande, att han skada fick, eller säg:r att han war ther ey, tå skall thz häredz nempnd weta then som the både seja ja wider, hwad han å wigwalli war theß williande och wollande, att han skada fick eller ey, och them hon undantager, att ey å wigwalle woro, eller och ther woro, och ny theß williande eller wollande, att han skada fick, wari sacklöse, Sedan hafwi then wold som skadan fick, att binda then till Såramåla som han will mz tolf manna ede å tinge af them som ther woro, och ny woro undantagne af nempndenne

2 Bönd sår och rhån. Eid. 40.

Nu görs både i sender enom manne

saar och rhån, binde han wid både mz xij manne, och böte tå hwart um sig som skill i Rönenom cap 40.

3 Fulsår i wapna skipte

Komma män saman i wapnaskipte

med wredzwillia, och hugger annar annan fullom sårom, näsa af manne, loth öya, eller af öra, eller i anlete, eller hals, så att han hafwer ewerdeligit lyte af, eller hugger af hand eller foot, then som thz gör, böte xvj m. målsägandenom för lythz, och xx m. till treskiptis för Såramålom Warder manne afhugne twe af them förnempndom limom, wari tå boot halfwo merra, både i lytesbotum och Sårabotum Nu warda flere limi afhugne än twe af them som för äro nempnde, wari så gilder lem som lem, både i lytesbotum och Såramålom.

4 Hugger man fing:r af androm

Hugger man aff androm Tummel

finger, eller foot framman wrista, wari xx m. för lytesboot, och xiij mark till treskiptis för Såramåla, Förty att Tummelfinger är halff hand, och hääll halfwer foot, Hugger man then näst är tummelfinger, böte iij. m. för lyths, och iv mark för Såramåla, Lengsta finger wari i samma botom then näst är litzla finger, wari iij. m. för lyths, och iij. m. till tuenskiptis för Såramåla, Litzla finger wari i samma botom

Hugger man tå aff manne wari hwartera så gild i Såramålom som finger, och halfwo mindre i lyteno

5 Huggar af Tåå

Warder man huggin fullo sårom ther ey kommer afhuggi, warder huggin eller stungin hol med swerd, kniff eller spiutt, eller hwarighanda thet helst är, eller stungen genom lår eller arm, eller hwar helst han genom stungin warder, eller huggin i hufwud, arm eller been så att been utsloßas eller utstagnas, eller warda been eller arma sönder slagne eller hugne, Thessin äru fulsåre, ware boot xxx. m. ther föllier ey lytes boot.

6 Fulsåre utan afhugg

Jfr 16

Nu kan man warda huggin i. Rygg arm eller been, så att han warder krumpin, lamber eller lytter, wari tå lytes boot iij. mark. Warder han ey krumpin eller lamber, ther skall ey lytes boot föllia.

7 Warder huggen lam eller lytt. Såråbot Jfr 16

Warder man huggin eller slagin i hand så att Tummelfinger krumpnar och onyttias, böte iij. m. och lytesboot, och tolf öre för ~~then ther~~ näst är och iij. öre för lengsta finger, och iij. öre för then ther näst är och halffempte ortug för litzla finger, och såren böte efther ty som the warda mätin till.

8 Warder huggin så att Tummelfinger krumpnar.

9. Warda tender vthslagna. L B. cap. 39.

Warda manne vthslagna framtender:
eller andra tender, fyra v höse hwariom, tå är thz ful
ler lim, wari lyte i tolf markom, och XX mk i Såramå
lom; Warda fyra tender vthslagna, böte iiij. mark för lythet
och tolf mark för Såramålom till treskiptab. Warda twå ten-
der vthslagna, böte iiij. mk. för lytet, och iij. mk. för Såramåla
Warder een vthslagin, böte xij. örer för lyths, och iij. mk. för Såra-
måla, Hwar som både kommer i, Såraboot och lytisboot, tå
gångi Sårabot till treskiptab, tagi een lutt målsägande,
annan konunge och tridie härede, och lytisboot målsägande en
samer. Hwar som lytis böter skola bötas, tå gångi å ly-
tisböter vth med Sårabotom. Och ther som ey kommer afhug
i, tå skall thz stånda natt och åhr, tå skall häradzhöfdinge nem
pna iij. män af härede, the skola skåda hwad han åhr så krum
pen eller lytter, att han äger lytis boot taga eller ey.

10 Wm kothsår, skeno och mindre sår. ~~Lytes Bot~~ 7

Nu warder man huggin kothsår
eller slagin fulla skeno, böte ther före iij. mark, och tagi
målsäganden iij. mark, och iij. mark gångi till treskip-
tab, Warder man slagin eller skurin mindre såår, än nu är
sagt, och tå synes blått eller blodugt, böte iij. mk. till treskiptab

Blånites Bot
Blåmat

11 Huru sår skola skå-
das och mätas.

Nu säger annar mindre såår wara oc
annar meera, tå skall häradzhöfdinge iij. män til-
nempna, att mäta the samma såår, och för them bö-
ta lata, som the seya lag och rätt wara.

Jif 17 ....

12 Så slagin att han orkar ey till tingz

Nu kan må wara huggin eller bamblad
så att han är ey för till tingz eller kyrkio komma
sig till att kära, eller sår sin syna lata, tå skall hä-
redz

12

med wilia

redzhöfdinge bud få, han skall honom vj. sanninga män nempna the skola uth komma innan nesta viij. netter ther efther skadan giordhs, och mäta såår hans, och så ther före böta lata, som the willia sin edh förebinda, och sår och åkomo äro till, Hwilken af them vj. som häredzhöfdinge tilnempner, ey wil komma, och ähr förfalla löß, böte iij. m̄. till treskiptis, tagi målsägandin een lut, annen konungen och tridie härede, Får och häredzhöfdinge bud, och will ey nempna, böte vj. m̄. till treskiptis

Ting. 6. cap. 33.

gifft 4

Ting 25 33

13.

Püst med stång eller steen

Eds cap. 15.

Nu slår man annen pust mz stång eller steen och synes ey åkomo, warder giort före Dorhn eller öldryckio, eller annorstedz ther samfund är, äre till tweggia manna witne, som när woro och åsågo, böte iij. m̄. till treskiptis, Orkar han ey tweggia manna witnom som nu ähr sagt, och synes ey åkomo, tå wärie sig then som saken gifz å tinge mz vj. manna edh, och wari sacklöß, och then eden skall han å tinge gånga. Hwar som pust warder slagin som nu ähr sagt, och synes ey åkomo, ther må ingen ethen kära, uthan retter målsägande.

14

Får annar död och annar sår.

Nu kunna män samakomma mz wredzwerkom, och får annar död af och annar såår, ther ähr döder gilder och såår ogilt, Lefwa the båden, och får hwar sår af androm, får annar fulsåår och annar minne åkomo, wari tå hwar gilder att sårom sino, som the warda mätin till

15

Quinna så gild i sårabotom som man. c.

Nu warder kona sargat fullom sårom eller minder sårom eller bärd, wari så gild kona i sårabotom som man, uthan hon warder så bärd eller huggin, att hon föder dödt barn, tå ökis both henna mz ix. m̄

Rål. Fol. 151 - 125v

Ting. b. cap. 27.
Bygtt. b. 6. 9.
Lidz. cap. 21.
Tiuf. cap. 3.

och ther äger i hwarken karll eller konunger. Sargar kona man, swari så fullom botom som man och sökies henne Målßmä tå bötes af henna peningom och ey af hans

16. Når skola wårdas natt och åhr.

Sup. 6

Nu warder man huggin hufuudsår eller hwariahanda såår thz helst är, som man må död af få tå skall then som geruingen giorde, them sårom wårda ther till natt och åhr ähr vtr, efther thz geruingen war giord och ey lenger uthan häredznempnd witnar och swär å tinge hwar sins lestom, att han af handawerkom hans döder bleff, faste tå och böte som annar dråpare, efther ey saken är. Nu warder man sår af androm eller slagin, kommer then thz giorde, och böter wid målsäganden, konunge och härede, och målsägandem gifr honom sätt emott, Dör han af them sårom, sedan böter äro bötta och för än uthe är natt och åhr, efther thet geruingen war giord tå äger målsägande ey wold att hempnas, uthan han skall laga böter taga, och stände thz först i botom, som the hafwa opburit, &c. Dan skall thz med lagom ~~kerfuiat~~ som åhren står, och konunger och härede lyte ått theris botum, som the opburitt hafua, och ther ökis ey thera boot.

17. Owige aller fangar å åker aller Eng.

Lidz. cap. 37.

Sup. 10 - - -

Sup. 11 . . .

Nu gånger man eller ryder att androm thesß williandes, att han will bonden skada göra aller hans hionom å åker aller eng, wår eller höst, dräper aller hugger, eller slår blånat aller blodwite, bondan aller hans hion tå är thz alt tweygilt han gör som vlgånger och alt thz ogilt han får. Nu än brådeliga kommer skilnader thera mellan i åker aller äng om byrgda tima, tå böte som skils i Såramålom om hwars theras åkomo, och inthz för Fridzbrutet, och thz skall häredznempnd weta hwad thz ähr sant om.

med wilia.

18.

Nu gör öfwermagi fulsare ellr blodwijte

then som meera är än vij åra och minne än xv. åra, böte tolf öre för lyths, än the ther i äro, och xij öre för såret. Gör han mindre åkomo, som ähr blånat eller blodwijte, böte iij. öre. Gör öfwermagi såår eller blodwijte, siu åra ellr yngre, wari ogilt, ther skola ey böter före gånga. I them botom som öfwermagi skall böta före, tagi thz målsägande, och hwarken konung eller härede.

Huru öfwermagi skall böta.
Edz. 6. cap. 36.

19.

Än tå att gud hafwer gifwit mannenō

quinnona till hielp och underdån, dog ey till träll eller fotaträd, och bör hwarthera annat elska, hon hono som husbond, och han henne som sin, och ey hwilkin man af haat och onsko i dryckenskap, eller för andra quinno skuld som han älskar slår hustru sina blå ellr blodugha, lamma eller lytta, wari thz alt i twebotom, och frender henne neste, wari målsägande ther till. Nepsar han hona för brutt sin skäliga, wari sacklöß. Wisi thz nadznempnd och nagranna hwad ther är sant om. Nu slår man legohion sitt, så att thz warder lambt ellr lytt, ligge thz i laga botom som annat folck. Nepsar han ey för brutt sin skäliga, wari ogilt.

Om then man som slår sina hustru.
Erfd. 6. cap. 11.
Slår man sitt legohion.
Bygg. 15. 48.

20.

Nu kan hunder bijta mā tå gifwi ägande

uth hunden eller böte vj. öre. Kan annat fä man såran göra, hwad fä thz helst är, böte ägande vj. öre. Warder han lytter som skadan fick, tå skall lytis boot wara så stoor, som såraboot. Will äganden dylia, att hans fä hafwer thz giort, tå äger han witzord som skadan fick, witne thz mz twem mannom, att thess fä hafwer thz giortt.

Bitar hunder man
Bygg. cap. 47 55

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151 - 127r

Hugger man att andrō oc annar næſt nåſa 1

öron, ögon, eller hugger fulſåre, ther ey kommer afhug i

Hugger man annan mz wåde fulſårr, ther ey kommer afhugg i, och om man hugger finger af androm 2

Hugger man tå eller finger af androm. 3

Kaſtar man eller ſkiuter och tåger annorſtadz för än thz ſkada gör. 4

Nu kaſtar man och kommer hwarien nider för än ſkada ſker 5

Om handaloſan wåda, och ther ſom lyte ſker i wåda. 6

Hog ſom ſtekamets, wyting eller wedamets må båra ellʳ ey. 7

Hugger mā att androm oc wardʳ annar 1.

förestadder hugger af honom näſa eller öra, eller vth öya: eller hugger man i anlete eller hals, så att han hafwer ewerdeligit lyte aff, eller hugger af hand eller foot, böte wåda boot vj. mark för ſår, och ix. mark för lytet, Hugger mā annan fulſåre mz wåda, ſom ey kommer afhugg i eller lyte, och ey krumpin eller lamber warder, böte vi. m. för ſår, ther följer ey lytisboot, Ranſake häradznempnd om thz wåde eller willia wärk war, efther ſom ſkill i dråpmåla mz wåda cap. 1.

Hugger man åt androm, och annar är förſtadder.

wåda ſår vtan affhug

Hugger mā annā i ryg eller ſunder arm 2

eller been med wåda, thz ſom fulſåre är, och kommer ey afhugg i, vtan warder krumpin eller lamber, ſå att han ther af hafwer ewerdeligit lyte, böte vi. m. för ſår, och ix. m. för lytet. Nu hugger man af androm tummelfinger, eller foot framman wriſta, böte iij. m. för ſår, och vi. m. för lythet, Huggʳ man then ther näſt är, böte xij öre för ſår, och iij. m. för lythet. Hugger man lengſta finger af androm, wari ſamma bott, för lilla finger, och thz ther näſt är, böte ix. öre för ſår, och tolf öre för lythet.

Fulſåår och ey afh-

Hugger af tummelfinger

Hugger af tåå 3.

Hugger man tå af mann̄e med wåda wari så gild tå som finger i Såramålom, och i lytes boot half two mindre.

Kastar stiin ellar stång c 4

handaloß wåda

Kastar man steen eller skiuter stång ell hwariahanda han helst kastar, och kommer annorstedz neder för än thz skada gör, stöter af stene, hws eller stock, eller kastar öfwer hws, och seer ey hwar thz niderkomber, thz heter handaloß wåda. Warder någor ther före stadder, och får skada aff, eller hwad åkomo thz helst kan wara, som her förnempnda äro, böte för sår halftwo mindre än förr är sagt. Kommer lyte i wåda, böte tå som i androm wåda, efther ty the äro till.

Kastar och tager hwarien nidar. 5

Hugger mā ann̄e ell slär skenę, kastar eller skiuter, så att hwarien niderkomber för än thz skada gör, ligge thz till häredznempnd, hwad thz skall wade wäcknad eller ey, och böte then saki, hwar efther som thz är till, och nempnden thz wäger.

handaloß wåda 6

Nu ther som handaloß wåda timar, som annorstedz tager för än thz skada gör, kastar öfwar hwß och seer ey hwar thz nidtager, allan hwariahanda handaloß wåda thz är helst, ther må then som gerningen giorde, wådaboot framleggia och wåda eed gånga, än tå att målseganden will ey böter optaga. Ähwar som lyte kommer i wådabotom, så att ey kommer af hugg i, tå skall lytes boot giöra stünda. Thär till att lythe är natt och år, Liggie tå till vi. manna af häredens hwad han äger lytes boot opbära eller ey, Slikt skall vngom som gamblom bötas att lytesbott.

Heo Stekanniz ~~ad~~ lyting må bäna. 7.

Hwilkin frelsismans hion som åhro bryttia, landboa eller thera sirena, mölnare allar In=

hÿsad män, legodrenger eller thera söner, bönder eller thera tiena
re, hwathan the äro tienstamän eller fanta, the som sino hußbonda
tiena och fölia som frelst tiena, bär stekametz wÿtnig allr we:
danetz, warder mz witnom tagin, böte iij . m . konunge, härede
och målsägande, och then wari målsägande som han tager thär med
Or kar han ey botom tå skall häredzhöfdinge å tinge stinga kniff
genom hannd hans , Bÿtas thz honom wäri sig mz iij . manna
ede .

Rål. Fol. 151 - 128v

Tiufwa Balker

Om ſaak hans ſom Hustru bondans fra honom ſtiell eller lockar, och om lös kona löper bort med giptom manne. 1

Om gårtiufwer ſtiell nött, får, ſwin eller annatt. 2

Om gårtiufwer hafwer bolagzman eller ſtiufbarn 3

Om gårtiufwer ähr gifter, och giſs hans hustru ſkuld. 4

Om tiufwer warder ey tagin wid ferska gerning. 5

Stiell tiufwer till half mark, och warder fångin mz. 6

Om manne wites tiufnat, och är ey i handom tagit. 7

Om man ſtiell ij. öra och mindre än half mark. 8

Om manne wites tryggia öre tiufnat. 9

Nu ſtiell man twå öre eller minder. 10

Nu ſtiel man kid, lamb eller gäs, och om ſnattare boot. 11

Om then tiufwer fångar och ſlepper omeſſtan, eller ta=
ger löſn för honom. 12

Huru man må ransaka efther tiufnatt, och om tiufwne
ſtånder till wern, och ther brytes dör. 13

Om man faar heem till annars med lagkallado tinge,
och bonde ſtår före mz wapnom. 14

Huru man ſkall allahanda köpa, med win och witne. 15

Om någor klandar hofwat eller klöfwat, thz man hafr
köpt, och ſels han ått witnom ſom köpte. 16

Nu griper man till lyſninga witne, och huru man ſkal
framkomma ſinom hemols manne. 17

Om hemolsman ellr witne ey framkomma. 18

Om något klandas för manne, huru tå ſkall win och
witne förekomma. 19

Nu dyl winen och ſäger ſig ey wingat hafwa. 20

Nu äro ey witne wid köp och klandas thet köp 21

Then ſom klandas före, ſäger ſig hafwa legt ellr läne tagit 22 J taka ſemd

23 Hwad han skall hafwa som tiuff fångar.
24 Stiell man af androm i kyrkio eller kyrkiogård.
25 Om then som stiel äple i annars trägård
26 Hugger man apald eller annor bärande trä
27 The som stiela löck, kåll, erter, böner, rofwor och annat tolkt
28 Om humbla tiufwar ey öjom.
29 Om sykla tiufwar och nätia tiufwar.
30 Om man gifwer androm saak för bodrett.
31 Om lentsman slepper tiuff onepstan.
32 Om funder hittas å wäg, huru thz skall skiptas och lysas.
33 Hwad then skall hafwa af fund som hitte, eller griper
han till lysinga witne, och selb åt them.
34 Hitter man fund uthan häredz.
35 Hitter man annars fä thz otampt är.
36 Om man finder strandwrack i salto watn eller ferskt
eller hitter man Bothn fund.
37 Huru man skall göra sig wheltiufwa som hitte.
38 Hwar som tager annars ting uthan lån ell.r lago.
39 Agnebakens straff, och theß som stiel undan gudz låsom.

Desta ting som bonden i bo sino haf̃

Stiell eller lockar man annars mans hustru.

Hög. cap. 5.
~~Ed~~z 12 cap

thz är laggifta hustru hans, hwilken henne från bondanom stiell, han är werste och störste tiufwer, Ty att hwar som bondans hustru lockar ifrå honom, och löper med henne bortt, warder han ther med fången wid ferska gerning, tå skall han till tingz föras, dömas och opphengias öfwer andra tiufwar. Will ey bonden hustru sin lijf unna, tå föris hon och till tingz, och dömas quick i jord. Nu kan tolkin saak wytas nägrom, och är ey gripin wid, och ey fäll sigh

och

och witne till, ligge thz tå till häredz nempnd, wäria the honom wari warder, fella the honom böte xl. m. halft målsägande och halft konunge böte hwartera Bisoppe vj. mark, och gångi under skrift, Hafwer och målsäganden fylla bewysning till mz sig af härede, ther the bortlupo, tå äger konungz fougte, åhwar han them finner, honom hielpa att gripa them båden som bortlupo, och netta öfwar them som förre ähr sagt. Tager någor lößn för them, vthan målsäganden beder för them, gifwe målsägande lößn och n. xl. mark konungs ensaak. Wari samma lag om lößkona löper bort med giptom manne.

Stiel man annars fä, nöth sin fä eller

geet, ehwad han stiell thz helder i husom inne aller å mark vthe, som åns gammalt är, drager i skog allar i stuu, och nöther thz thar, allar i sielfz sins husom allar annars mans, then tolkit gör han heter gårtiufwer. Wardar han fangin och tiufnadar med honom, tå skall han bindas och till tingz föras med tiufnade, och thar witna lata mz tolf mannom och swäria att han är sanner tiufwer åt them tiufnade, som mz honom tiudt fördes, Sidan så är giort skall han dömas till gren och galga, och ligge ogiller för gerning sina, och lößöra hans skiftas i try, tagi ein lutt målsägande annan konungar och tridie härade.

2 Om Gårtiuf.

Jnf: 4:

Hafwer gärtiuff Bolagzman 3

L. B. 21.
Ting. 27.

Nu kan han bolagzman haffwa, eller tiuffbarn eller ſin eigin barn, ſom penunga hafwa inne medh honom: Ey må han thera förwerka, vthan thz pröfwas med fullo ſkälom, att något thera hafwer ſtulit, gömt eller nött med honom är ey thz tå ſkall thera deel förſt afſkiftas.

4 Ähr gärtiuff gift.

Nu kan gärtiuffwer gifter wara tå ſkall hans huſtru lott förſt afſkiftas, vtan thz pröfwas med fullom ſkälom, att hon hafwer ſtulit gömt och nött medh honom. Nu kan then ſom ſkadan fick eller konungz länzman huſtrwna ſkuld gifwa, tå är hon till witzord kommen, wärie ſig medh tolf manna ede, att hon aldrig gömde eller nötte, thz hon wiſte att ſtulit war, Gitter hon then eden gångit, wari ſacklöß. Gitter hon ey then eden gångit, gångi tå henna lößöra till ſkiftis medh hans. Gifwer någer them ſkuld ſom i bolag woro, eller peninga hade inne med honom, tå wärie ſig medh ſamma lagum ſom huſtrun. Then ſom gärtiuffwer är ſom nu är ſagt, han hafwer förgiort både lijf och lößöra.

Sup. cap. 2.

5 Tags nu tiufwen wid färſka gerning

Jnf. 7

Nu warder man ey fången wid färſka gerning och wijtas honom tolkin ſaak, tå ſkall härretz nempnd hono antingen wärja eller fälla, Fäls han, gäldi uthur bondanom thz han ſtaal, och medh xl. m. till treſkiptis och ey lijf miſta, och ey boo hans ſkiftis. Wärs han wari ſacklöß

6 Stiell till half mark wärtt

Stiel man gull, ſölffwer, redo peningar och kläde, heſt eller wapen, eller hwarjahanda tiufnader thet helſt är, ſom mera ähr än halfmark wärdt, warder han fången wid färſka gerning, och tiufnaden i handom tagin, han ſkall bindas och till tingz föras, och ther witna lata, ſom föreer är ſagt, och dom uttaga, och honom ophengia lata, liggir ogilder för gerning sina, och ey boo hans skiftis, som förr är sagt.

7 Wijtes manne tiufnader.
~~Cod~~: 20 cap:
~~Sup~~ 5

Nu wijtes manne füller tiufnader oc är ey i handom tagit, och ey med retta ransakan i husom hans funnen, them han äger swara förr, och ey lagliga leedt i hender hans, tå skall häredznempnd honom antiggia wäria eller fella, fells han, galdi åther bondanom thz han miste, och å xl. mk till treskiptis, och ey liff miste, och ey boo hans skiftas, wäria the honom wari saklöss.

8. Stiell till 3. öre

Stiel man tree öra, och mindre än half mark, warder fangin mz och i handom tagit, than skal bindas och till tings föras med tiufnade, och thar mäta la tha han skall söbiat mz tolf manno, och swäria honom sama thar ut wara, tå äger häradz höfdinge hud af honom ~~taga~~ döma och ther till hådon öron.

9 Wijtes 3 öre tiufnatt.

Nu warder han ey fångin wid ferska gerning och ey i handom tagit, käris thz till hans, wäri sig mz tolff manna ede, eller galdi åther thz han staal och å wije xl. till treskiptis : Ey må man hengia för mindre än half mark, och ey backbindas, uthan bindas händer förr hono

10. Stiell 2. öre.

Nu stiel man twå öre, och mindre än iii öra, miste hud och annat öra, han skall och witnad mz iii. manno, Dylas honom thz och warder ey fångin mz wärie sig mz iii. manna ede, eller galdi åther thz han staal, och mz iii. mark till treskiptis.

11 Stiell man kid lamb gris gås

Nu stiel man mindre än twå öre, kid lamb, gris, gås, eller hwariahanda thz helst är, som mindre är werdt än twå öre, warder tagin och witnadar med twam mannom och sielfwom målsegande tridie, tå skall han bindas wid gård ellr stock och hud nista. Wijtas honom thz och wänder ij fången wid, wäri sig mz vi. manna ede, ellar galdi åther thz han staal, och å iij. m̄. till treskiptas. Ehwad man stiell som half öre är wärt eller mindre, och wänder ij fångin mz, dyli med tryggia manna ede, ellar böte iij. öre målsägandenom ensamnom. Thz heter Snattare boot, och hafui sadan mindre heder än han förra hafde.

Snattare bott
tiung 45

12 Hwar som fångar rettan tiuff och slepp[er]

Hwar som tiuf slepper.
Jnf. 31.

honom, förra än han lagwunne är, böte xl. m̄. Wänder och tiufwer lagwunnin, tå tages ij lösen för hono uthan uphengins. Dierfwes någor sadan för honom lösn taga, böte xl. mark konungs ransack, och lösen med: eller slepper tiufwer o-napstan, böte och xl. m̄. Ingen må och taga boot för någons mans brut, uthan han thz å tinge tager med lagom. Wörd thz annorlunda än nu är sagt, tå är thz nintor, och ständer honom för mehr som uthgaf, till thess att thz är laghsokt

Ting. b. 3.

13 Warder stulit aff bonda, tå skall han

huru tiufnat bör ransakas
Lids. b. ij.
Wich 10

lijth för sinom grannom lysa hwad han hafwer mist. Wet hafwer han wån å hwart thz är kommitt, tå skall han lidt fara med fyrom manno, och bedas lagliga att ransaka tå må honom ij ransakan söniaz, tå skola the twå män uttaga hwar then sin, tå skall han säija som ransakan bedas, hwad han hafuer mist eller hurudant thz är, tå skall hin säija hwad inne är för them tå skola the lössgiorwade inga, och så ransaka att bonden hafui ij wåda af them, Ähr thz ther inne som stulit är af honom, tå skal man skåda granneliga och åhwacta än windöga är å wagg så stort att tolkit måtte inkastas ått, honom till skada för afund skuld, och tiufnader ligger ij firladen: eller är glugger under syll, att tolkit måtte ingånga ått, tå äger bonden wissord att wärin sig med tolf manna ede, Ähr ij windoga till tå äger han ej wissord, Sön han honom ransakan, häti wid tuer mark tå äger wärd om dürom hollas, och bonde ſkall budkafla opſkära, och neſta grannom tilſagia och tingit ſtempna. Nu kumber bonde åther med grannö ſinom, tå ſtånder hin förr med wig och wern, får han dråp eller ſår ſom förreſtånder mz wäriande hand wari ogilt. Få the dråp eller ſår ſom utkomma, wari thz twægilt. Nu bryta the dör hans, och gånga in och ranſaka, hitta the ther then innat the efſter leta, tå måga the han taga och till tings föra, och ſtån di then rätt ſom förr ähr ſagt. Nu hitta the ther inthet, thz the ranſaka efſter, wari tå ſacklöß för the ſaak honom wijtas, med the ther inthet hitte, och then böte thre m. ſom ranſakade för hußbrott, och the wari alle ſaklöſe ſom till wöro ſtemde. Låſtom hu ſom äger bonde wårda, och ny olcſtom, wårde hwar them huſom ſom han hafwer låß och nyckell att.

Byg. b. 33.

Läſt hus äger bonde wårda

Far man heem att andro mz lagkallad
tinge eller ladhu och ranſakan, ſtånder bonde förr med wapnom, och will ny hwß op lata, och ny böter fram biuda, tå ſkall bonde hållas medan hwß op läſes. Gör han några gerning medan opläſis å någon man, tå är thz alt i twebotom, och alt ogilt thz han får, hwad thz är bardagi, ſår eller bana.

14
Ranſakan efſter tiufnatt.

Köper man af androm fä hofwat eller
klöfwat, ähwariahanda thz helſt är, thz ſkall alt mz win och witne köpas. Then ſom win ſkall wara, then ſkal wara bolfaſter man och inlendſkar, i thy häradeno köpet giordes, och warda än thz är rätt fångit, ſom han wingar hono. Ther ſkulo när wara ått minſto, twe bolfaſte män, ſom witna att thz köp giord. # Wort gull och ſölfwer, och annen giordan malm, ſkiret wapn, ſkurin kläde, läſt hus och dörarr, ſkall man med win och withne köpa, ſom förr ähr ſagt. ☞ Tå handom är ſammantagit, wäärt och wingat, tå ähr lagliga köpt.

15
Köp hofwat eller klöfwat.

Kop. b. 1.2.3.

Hwat ſlag witne ſkall öfwer wara

Jord i bap

16.
Klandar någor hofwatt fä
Byg 43
Bätsk-37

Klandar någor för andro hofrat sa ell

klöfwat, gull, sölfwer, wapen, eller andro boo, penninga eller hwariahanda thz helst är, man säger sitt wara, tå agher han witzord i handom hafwer, wita thz till heemfödo, än thz quickt är, till heemgånd än thz dödt är, Ähr thz half mark wärt eller mera, wäri thz med tolf manna ede, Orkar han ey både witnom och ede, gifwe wth thz klandratt är, och å xl. m. till treskiptis, Ellen orkar han både witnom och ede, wari saklöß. Ähr thz tree öra werdt, och mindre än half mark, wärie thz med twoggia manna witno, och tolf manna ede, Fals han att edenom gifwi wth thz klandrat är, och å ix. m.r till treskiptis. Ähr thz twa öre och mindre än iij. öre, wäri thz med twoggia manna witnom, och ~~triggia~~ manna ede, eller läti wth thz klandrat är, och å vj. mark Ähr thz mera än een öre, och mindre wärt än ij. öre, wäri thz mz twoggia manna witnom, och triggia manna ede. Fals han att ede, gifwi wth thz klandrat är, och å iij. m. till treskiptis. Ähr thz mindre wärt än een öre, wäri thz med twoggia manna witnom och sielfz sins ede, Orkar han ey witno gifwi wth thz klandrat är, och å vj. öra, wari thz bondans ensaak.

~~Wiöp~~ 8 cap
7

sielff sin edt
Byg. 45: 9:

17
Griper man till ledzn.

Nu griper then till ledzn som i handom

hafwer, säger sig köpt hafwa, eller wädsatt wara, länt eller lego tagit, eller mz lyßningom optagit, och säger sina hemold wita, tå skola ther twå bolfasta män i taak före gånga, tå skall han sinom hemoldmanne förekomma, och sin witer innan twer wekor, om han är innan härads, och innan land och lagsagu, och dog innrikes, hafwi tå triggia månada dag sina hemold förekomma, Ähr han wthrijkes tå komni sina hemold före, inna natt och åhr. Kommer han sinom hemolbman fram innan thesa tima nu äro sagda, wari saklöß, och then siwari saken som till åhr leedt.

Stempner ma hemold sin, win och witne

18 Wen hemoldman ey fram kommer.

och kommer them ey fram innan laga stempno dag som nw ähr sagt, och will han förfall witne bära, Tå ära thessa laga förfall hans: Ett är thz om han i Dotaseng ligger elle i sårom Annat om han i Rijksens tienst är, Tridie att han må ey komma för owenom sinom. Fierde om han haf eld högre än hafwa torff femte om han kan uthrijkes farin wara, tå skall han thz weta mz. twem bolfastom manno, än han till några thessa förfall gripa kan Kommer han hemoldmanne sinom fram, tå wardr han både ledr och lunfiro, och them wari sacklöss som från sig gitter ledt

Laga förfall

Ting 14

Gitter han ey sinom hemolsman före

19 Klandat något huru win och witne skola förkomma.

komma, tå skall han sin win och witne förkomma, Sedan äger winen salan förkomma. Kommer han för tå äger winen sacklöss, Gitter han ey salan förkommit, tå äger winen weta, att han war win ått ty köpe, Thz skola witnesmän sweria, med mom sinom ede, att han war win, och the wore witnesmän bådir å baggia thera wagna, lagh tå wth thz klandat är för honom, och wari sacklöss, och winen geldi honom åter med fullom geldom, så mykit thz wärtt war, som han wingat hafdr.

Nu dyl winen seger sig ey wingat hav

20 Dyl winen och säger ey wingat

Orkar köpin fylla sin köpwitne af twem bolfastom mannom, som widr thera köp wore, gånge tå tolf manna ed, och bidie sig så gud hullan, och them tolf mannom, att tu war win ått thessom heste, eller hwariahanda thz helst är, tå iag honom köpte, och thessir wore witnesmän till, och ey äger tu mig hemold holda och fullt förgylda; Orkar han witno, och fyller then edin lagh wth thz klandrat war, och wari sacklöss, och ~~then som ey gaat från sig ledt, gånge tå~~ winen geldi honom åter fullom geldom thatt han wingatt hafdr.

21. Ähro ey witne till köp

Nu äro ey witne till, som wid köpet woro, och winen skulle tilbiuda, äge tå winen witzord att dylia med tolf manna ede, att jag war aldrig win att ty köpe, och ty äger jag tig inga hemold holda. Wänger han then eden, wari saklöß, och then som thy gaat från sig leedt, gånge tå tiufft in till hans och gifui uth thz klandat war, och iij pl. m. Ähr thz minne än half mark werdt, gånge att samma latzadom, och böte som förr är sagt i tolkom tiufftom. Badsetning skall man med tolkom samma latzwom från sig leda.

Köp. 9.

22. Säger man länt eller lego tagit

J Taka hendr settia Jord : 30

Nu än then som klandas före, seger sigh legt hafwa eller läne tagit af nagrom manne eller quinna, tå skall thz i tack ganga, kommer then som hemolade sig till, säger sig äga, och honom hafwa länt eller lego latit, tå hafui then byrde sig å baak binder, gångi tå ledzum in till hans, och then wari saklöß som ifrå sig ladde. Nu säger then som till ähr leedt, sig aldrig thz äga, och aldrig honom läntt hafwa, eller lego sålt, ligge thz till häradz nempdena.

23. Hans thön som fångar tiuf

Nu tages altsaman tiuf och tiufnader och får bondanom tiufft sin, tå äger then som tiufwen grep, allt thz tiufwen åtte then med sig, som hans eigit war, och bonden tagi sitt ather uthan peninga, som mist hafde. Tagin och nagor annar tiufwen, än then som miste, tå må han thz äga som tiufwen hade medfara, uthan thz han staall af honom [illegible] kärin, och thz han war gingin förr, thz skall bonden igen hafwa uthan peninga och peninga skada.

24. Um kyrkiotiufft.

Nu stiel man i kyrkio eller kyrkiogårde af androm, eller aff samma kyrkio hemma gotz, eller af thi i hemma wäria är, eller bryter kyrkia, wandar baar åtagin, hafwi ey ther mera frid än annorstedz, ther han mz tiufnade tagin warder, och lagbiudas wid saak sina, och tagi tiufz rätt som han skyllat hafwer, hwaria saak efter brutom sinom, Ähr wetter målsägande före, råde sielf wer tiufwe sinom, Ähr ey han till, råde tå kyrkowäriande och Sochnamän.

25
Stiell man i Trägård äple ell: annor frucht
L.h. 43.
Byg. 18.

Stiel man i annars trägarde eple ell: andra frucht, kommer bonden aller hans hion, och tager honom ther wid, tagi af honom kläde allar annor ting till wydermäle, Hitter han thz witnat med twnggia manna witnom, tå böte hin twee mark och äther skadan, och komme ingo dyli wider, kommer dråp sår aller blodwite thera mellan, ware tå thz twägilt som han får som förr är, och alt ogilt han får som tilkommer.

26
Hugger man apald nider
Byg. b. cap. 18.

Hugger mā apald nider eller annor bärande trä i trägarde, böte iij m., Bryter han gren af bärande trä, böte vj. öre, om han warder tagin wid med witnom. Nw wytas thz honom, dyli mz tolf manna ede, aller böte som förr är sagt.

27
Stiell man i örte= gård ell:r skolgård.

Nu gång man i ānars örtegard eller skålgård, stiell lörk, örter eller kål, warder tagin wid ~~med witnom~~ böte twe mark och äther skadan, Warder ey tagin wider dyli med tolf manna ede. Stiel man Erter, rofwor eller bönor, warder tagin wider, böte för laß, botzfarn ell:r kluf förell iij. m. till twaskiftis, för bondo målsägande censampnom vj. öre, Wytis thz honom dyli mz tolf manna eed, eller böte som förr är sagt.

28.
Stiel man humbla
Byg. b. 49.

Stiel mā humbla v humbla garde i eyom skärioom, eller hwar helst han waren, warder tagin

tagin wid, binde honom och före till tingz, läte döma till lijflåtz, hud
att mista eller limi, efther ty som sakin gifwis till, Wendis thz
till hand, dyli efther ty som sakin gifz, eller böte som förr är sagt.

29 Stiell man fiska af nätiom

Stiel mā aff andrō fiska af nätiō
smierdom, krokom, eller af andra fiskiatolom, wardar ther
tagin wid böte iij. mark, Stiell han nätt eller fi-
skiatoll, ståndi tiufz rätt före, hwart efther ty thz är wert

30 Gifz någrom sack för bodrätt.

Nu gifz man androm, sack för Boos-
drätt, dyli med tolff manna ede, eller böte iij. mark.

31 Sleppir lagfången tiuf
Sup 12

Hwar som mā laghliga fånga sin tiuf
tå skall han andtwardas Konungz lensmanne,
Sleppir han honom, swari för slijka sak som tiufwr
skulle swara.

32 Om find.

Hwar som find hitter å wäg eller vtan
wäg, hwad fund thz helst är, han ägir hono lysa å
wäg vthe för wägfarande manno, the hono föllia
eller möta, Äro ey the till, tå lyse i nesta by, och före thän sin-
ne å häredztinge och landztinge, Kommer then som mist hafr
förr än lyst är, och sägir till märkie och san Jernteckne, tå swäri
in till sin med twem manno, och sielfwer han tridie, och tagi
sitt åther vthan löpn, Kommer ey then efther som wndir
kennis, innan natt och åhr, tagi Konungr twå lutti, och triding
then som hitte,

Inf 34 natt och år

33 Hitte lön

Nu kan then som hitte witne hafwa att
han laghligha lyst hafwer, tå swäri then til sins som
mist hafwer, med twem mannom, och sielfwer han
tridie, och tagi sitt åther, och then äge triding af fund som hitte

Inf 35: 37

efter

efther thy som mätz män seija, ehwad fund är betre eller werre. Kiuper man till lyßninga witne, och fold ått them, tå böte och tiufwer hete, hwarkia boot efther synom brutom

Tiuf 36/37
Sup/5/7

34 Nu hitt' mā find vtā häredz tå skall han henne föra, till nesta by, och ther nidersettia, och lysa lata, förty att ingen find ma af thy härede bortförus som hon war funnen i, för än vthe är natt och år, eller ther ägande efther kommer.

Hitter find vthan häredz

nat och år
Sup 32

35 Nu hitt' mā få mans hest tamda eller kiut, eller taman oxa, koo, får, geet, eller thz som nyttia få ähr, thz äger äganden till sin sparin, med twem mannom och sielfwer tridie, och tagi sitt åter vthan lösen, och han göri sig wertiufwa mz lyßninga witnō. Med hest, hors, oxa, må man yrkia, och andra sina tarfwer göra, och sin ärande med fara, innan häradz och ey vthan, se dan laglyst är, och å tinge wyrdt och laga doma vtagna, ått sacklöso, till thes rettar ägande kommer med witnom. Hwar som yrkar med thy, eller några sina tarff gör, för än laglyst ähr, böte iij mark.

Hitt. otampt fä.

Tiuf 37 cap
Sup 33 cap

36. Nu hitt' mā strandwrak i salto watne eller ferscho, ther rettar äganda är ey när, eller hand bud, och weet ey hwart hand är kommit, lyser han lagliga tå äger han tridiung som hitte. Hitter man Bothnfind och lyser lagliga, tå äger han halfwa find, kommer ingen som wederkennes lagliga, som nu ähr sagt, tå äger koningen halft wid honom som hitte.

Hitt strandwrack

Sup 33 om lyßninga bot

37. 33 Allastada ther mā find hitter tå skall han sig wertiufwa göra, först med lyßninga witnō

Huru ind skall göra sig wertiufwa.

Sup 33

Rål. Fol. 151 - 135v

Sup: 35 Cap

och sedan swäri han til sin som mist hafwer, mz twem mannom och sielfwer han tridie, och tagi så sitt åter. Alla the som gotz hielpa vndan elde, eller v siö, eller för häär, wari man så myklo bettre, och tagi så mykit af thy gotze, som ägande wil honom lenna.

38 Nu tager någor mã vtan lån ell. leiga

Tager annars hest ell. skiut vtha lån eller lego.
~~Konung~~ B. 28
Sup. Cap 35
Bygg. B. 53.
L.D. B. 40.
Kyr. B. 8.
Wådz. R. 45

hest eller skiut annars mans, åker, rider, eller gör någrahanda åwerkan, mz thy han tagit hafwer, kommer netter ägande genstan efter, och fångar altsamman tå äger han till tings föras, och hafwi sedan wold, hwad heller han will förwinna han till tings eller rånsman, efter thy som lag saija.

39 Nu stiel man korn af åkre, oc stiel thz

Om agnabakar som stiäll säd vthe på marken.

dendom yndz lijse, och bär med sig byrde i ladu eller i skoy och tryskar, eller slibber ax af halme i åkrom eller aff nekom, hwilket han heller gör. Han som tolkt gör tå heter han Agerbaker. Bander han ther widertaga och å tinge lagliga tilwnne med ferskom gerningom, eller annorlunda tilwnne mz witnom till hans landt, tå hafr han förgiort lijfwe sino, och ägo sina.

Östgiöta. lagen

3 tiufar

Ther äro tiuffnar thenn Råder denn annder stiäll
denn tridie giömer tiuffa B. 32

Spörsmåll aff lagenn

Wällkomenn goder sonn, Minn Dotters sonn minn
sonnens broder Jag är dinn fader moder

Här komer bägies wåre menndt, bäges wore fader och
bäges wåre moders menndt

Twå mendt togo hwar anndenns dåter till äckta, hwar
affladde enn dåter medt sinn hustru ~~hun~~ När
ähr thenne twå dåtrar skyllda

Må Nogenn giöra hemsöknn slå bonndenn ihiäll Sarga
hustrunn och Sonnenn, wålltaga dåterenn och böta
genntit ther för - - - - - - - - - - gifft 9/4:

Enn Bennde Hüss och hemann slog bonndenn y hiäll och
wålltog hustrunn, fördis sedann till tings, sadis och
dömdis frij och denn böte 40 ℔ honom grep och införde

Item fadrenn må ey ärffua sit äckta barnn ichr
sonnenn fadrenn, Och dåterenn hwarkinn fader äller
Item giör enn lagliga då skall hann mm moder ärff: 8: 20
mista sinn halls Giör hann olagliga då bör hann
beholla hallsenn

Item Hinn må böta 40 ℳ för tannkar Edz 5

Item denn oskyllidige bör böta när denn brotzlige går
oedgillden . . . . . ~~tingz 27~~ i Dråp 26

~~frij~~ vtz

Hwar Reknas jordt för lösöre y lagenn . . . . . Edz 31

Hwar ärffuer Döder och hedenn och quicker och Cristinn
gå i från ärff 10

Hwar ärffua hunndenn medt folk Byg 23

Rål. Fol. 151 - 136v

Vesteraars Recess.

Thenne ordinantia hafuer stormechtigste Furste och Herre Koning Göstaff, med sitt Rijkz Rådz samtycke i Swerike, sampt med alt Clerkerijedt öfuer alt rijket, stadgat och stadfest i Westeraas Anno 1527.

Om Sochnakyrkior.

1 Biscoperne försörie Sochnkyrkorne tå the löse äre, dog föran the besättie them med obeqwemme prestar eller clerkar, som äre Manslagare, drinkare, eller them som icke kunna eller willia predica gudz ord, kan tå Konungen någon annan beskijfa som beqwemmare är, hafue tå wold att drifue then obeqwemme af, och besörie kyrkian med them som beqwemme äre

Om små geld.

2 The som små geld äro, kan tå tilfalle wara, att läggia tu geld i itt, må thz wäll skee, dog så att ther med icke nederläggies gudz ord, att thz thess mindre predicat warder

Om Biscopz Rentta

3 Biscoperna skola låta Konungen få register på all theris Rentta, hwad thz helst är, afrad, tiend, penningar, Smör, Jern, Sedan skall Konungen scriua them före, huru myket the skola hafua ther af, och huru myket the gifua skola till Cronones besta

Om domkyrkiones och Canikernes Rentta.

Sammalunda skeer och med domkyrkiones och Canikernes rentta, på thz Konungen kan låta förslå, hwad hans deell ther af warder efter handelen, som her nu i Westeraas giort är, och hwad them hereefter kan efterlatit warda

Om öppenbara skrifft

4 Öppenbara skrifft sättias så her efter som her till dags och, för penningarne som tagz i inledningen, göres Konungenom Rekenskap före.

Om Sandemåls peninger.

För the peningar som plägar behafs för Sandemåll, ther göri Konungen Räkenskap före eller hans Embetzman och icke Biscoper, och ware Biscopen icke alt för lösfärdig at brukka ban för ringa saak, som här till dags myckit skedt ähr och ingen bannlysas, uthan then sig ey annorlunda bättra will.

Om Giftermåls saker.

Om giftermåls sakerna handle Biscoperna, som ähr hwad rätt ächtenskap är effter gudz lag eller ey, och om åtskilnat må skee emellan folck eller ey, fallar ther någor sak öfwer ther göri Konungen Räkenskap före.

Om kyrkiogångz peningar

Brude peningar, Kyrkiogångz peningar, lijkstol, tages effter Kyrkio balken, och icke therutöfwer, och lagges borth then seden att något tagz mehr, ähn som Kyrkiobalken innehåller.

Om presterna.

Effter tungt är att lyda under twå herskap och handelen innehåller att Konungen skall taga alla sakörena och icke biscoperna, tå må häradz presterna eller hwem Konungen thz befaler therefter warsa och tilhöllia sampt sakörna som Biscoperna pläga handla om, och göra Konungenom Räkenskap aff.

Om helgdagz brott

För helgdagz brott tage inga peningar, för thz att någor arbetar om helgedagarne i andenne i Skiördetiden, ey heller för thz han skiuter sig een fogell i skogen, uthan ther med försummar höra predican och annor gudz tienst Dog för slagz böter som wanlikt ähr.

Om Presternes Clagomåll.

Prester sökie ting och stämpne effter sin rätt både på sina och Kyrkiones wägna i werldzliga saker, som ähr om Jorda

mmar

trettor, slagzmåll, köpzslagan, öfuerwold, och böthe Konungenom som andre, om han saker warder. Men hwo som hafer klagemåll emoth prest i andeliga saker, som ähr att han icke rendeliga oppeholler thz presta embete som hans tilkommer, såsom är att han icke predicar gudz ord, mestar döper barn, försummer sochnafolck, thz klages och wetes för Biscopen.

Om Slagzmåll

Ther prester och leekman slår hwar annan, wara icke mera then ena i ban än then andra, efther gudh hafuer them ena så wäll slå förbudit som then andra, och böthe hwar sin sak efther landzlagen.

Om Tiggemunkar.

Effther thz att i sanning finnes, att Tiggie munkar och Stationarer fara kring om landet med myckin bedrägerij och lögn, ther före skola Konungens fogder taga ther wara oppå, och hafua uga med them, att the blifua icke längre i Terminerande ähn 5. weckor vnd Olufzmesso tid om Sommaren, och 5 weckor om Kyndermesso tidh om Wintren, och taga bref af Konungen eller borgemestare, när han uthgår, och presentera sigh hond när han igen kommer. Och Munkar som wenera hafua, gånge inthz lech till att tiggia

Om Prestearf.

Afslaggird och then seden, att när presten dör, att biscoperna skola taga hans arf och ägodelar, hans wärta arfwingom till förfång. Och icke skola prester annorlunda gifua testamente än effth lagboken som andre landzmän.

Om festa Qwinnor.

Händer thz sig så, att Leekman lägrar sina lagfesta hustro eller piga, böthe ther inthz före, effther them emellan är wäll ächtenskap giordt för gudh, och nu han wil skillias wid henne. Öfuergifuer han henne, tå straffes effth lagh som then sin hustru öfuergifuer.

Om Testamente

Inthz siukt folck skall twingas af presterne till någodt Testamente, annath thens frije willie.

Om Sacrament

Ingen prest oppehålle Sacramentz för någon om Påska eller annan tid om åhret, antingen för gäld eller annadt uthan sökie prester sin rätt, på ting och Stempnor som förbenämt ähr.

Om hoor.

För hoor, lönskaläge, Jungfru kränkning, böte Konunge och ey Biscope.

Om Skolstugor.

I alle Scholestugor skall effter thenna dag ibland andre lexor läsas Evangelium, effter thet ähr nu wår Christne skolar.

Om presta wigsle.

Biscoperna wige ingen till prest, uthan then som kan predica Gudz ord för folket, och redeliga oppehålla prestaämbetz.

Om prebender.

Prelaturer, Canonier, och prebender, skola icke förseas mend minder Konungen blifr åthspurder.

prebende äre Kyrcke Gods sär gifwit Kyrkorna fordom

Calmare Receß.

Wij effter:ne Jacob med gudz nåde Erchebiscop i Upsala, Henrich i Linköping, Hans i Skara, Kunmund i Wexiö med samma nåde Biscopa. Steen Sture Swerigis Rikes förestandare, Erich Erichson, Erich Axelßon, Niels Sture, Gostaff Karlßon, Ifwar Axelß, Ketill Isakßon, Birger Matzon, Ture Jönßon, Åke Jönß, Arnd Philipßon, Karll Knutßon, Riddare, Arfwid Trolle, Niels Claßon, Wepnare, Swerigis rikes rådh, som nu äre församblade i Calmarne, Görom allom witterligit, att årom effter gudz byrd 1474 in vigilia Bartolomæi, tå wij worom här alle församblade, att tale och öfwer mång Rijksens merkelige ärende, och warom så öfwer annat ärender, att wij hafwom gudi till loff, och menige Swerigis inbyggiare til bystånd, uppå thz Rikar och men rijkt och fattig, måge theß bättr niuta frid, rätt och skiäll, giort, samtycht och stadgat och stadfäst, alle thesse articklar, som här effter stå.

Först att ingen fougte, hwem helst han är eller tilhörer skall ingen tid macht hafwa, att leggia gingerd uppå någon andelig eller werdzlig, eller kyrkies landbo.

Om gingerd.
1

Item är nu tillatit för någon merkelig rijksens ärende skuld, att kyrkies landbor skola holla Slotzherrom, eller andre som länt hafwa i wärie 2. Foderhesta om åhret, till een tid så lenge gud foger att rijket kommer i een god stadga, eller bätter rolighet.

Om Födrings hesta.
2

Item och skole wij koningh eller konings Embetzman leggia några Foderhesta till någon Clerck eller Kyrkesman uthan så är att någor hafwer skatt Jord inne med sigh, tå leggies hesta till honom möjeliga, effter thy som han hafwer Jorden till.

Födrings hesta leggies ij
till Kyrkesman eller clerke
3

Fodermarsken må ey taga lösn för foderhesta. 4

Item ey må eller skall någor fodermarsk taga peningar eller lösn för foderhesta, dierfins någor thz göra, tå rettes öfver honom, som then sin herres och hüsbondes swijkeliga under sig drager som een tiuff.

Landzfougten må ey taga lösn för sin fougte gestning. 5

Item ey skall och landzfougten macht hafva till att taga peningar eller lösn af Cronones skattskyllige böndar, eller och Cronones landbor, för sin fougte gestning, under samma plicht som föreskrifuit står.

Ingen leggie foderhesta till the landbor som liggie under frelsismänds Sätergårdar Jf 6 ii

Item skall och ingen Häredzhöfdinge hafva macht att leggia Konungz eller annars mans foderhesta, till the goda mans landbor, som liggia under theris Sätigårda, och göra idkeliga dagzverke ther till.

Hwar och en blifwe ther han warder lagder. 7

Item skall fodermarsken granneliga tilsee, att hwar blifwer ther han warder inlagder, och låter sig nöija med mat och drick, sådana som bonden hafwer honom gifwa, och ingen skall idhi gå som fodermarsken eller andra inne liggia wid straf som idhi gårdzrätten beskrifuit står

Huru hestarna skola förtias till fodring udi 8 hwart landskap

Item allestädes öfwer Kolmården och Tijhunden skola fyra hestar fodras om een spann bygg. Öfwer alt Småland och Westergötland 1½ skeppa till 2- hester, eller een skeppa hafra till een hest. I Östergötland 3 hesta om een spann bygg till 2- hestar.

Huru foderhesta skola hollas hoos bönderna. 9

Item när som Konungz foderhesta löpa i fodring, thå skola the amptskilt leggias till Cronones skattskylliga bönder och landbor, fyre hestar till Skattebonden, och 4. hestar till bonda landbor, och 2. till Cronelandbor. Och att the löpa itt åhr i Upsala Bispzdömme, Annat åhret i Strengnäs och Westerås Bispzdömme, och Tridie åhret i Westergötland, Småland och Östergötland

Item

Recess.

Item om Konungs fodring i the lhän, som han sielffuer i wärid haffuer, fodre lijka wist som föreskriffuit står.

Konungs hestar. 10.

Item skall almogen i hwart härade, hwalst och ofwelst, holla twå hester åth theres häradzhöfdinge om åhret, oförkrenckt then Artickell som föreskriffuit står.

Häradzhöfdinge 11 hestar. Sup: 6

Item ingen man hwarcken lecht eller lärd skall eller må någon Jacht bruka ytteremer än som lagen vthwijsar, wid sina xl. mark, och ther till haffua förbrutit sin warnap, och sine löpande hundar.

Om Jacht. 12 Kon. b. cap. 34. Bygg. b. cap. 23.

Item skall ingen Fougte eller Embetzman macht haffua att loffua någon mannen Jaga, wid samma sack som för är sagt och thz wara Konungs ensack.

Jacht 13.

Item ingen må föra af landet hesta, bätter än till 6. mark Swenska wid sina xl. och Konungz eghin saak.

Hesta må ey föras 14 af landet.

Item thz vthtryckt i lagen, att ey åwerkan må ey skada then gamble, sunderlös på thz att the gambla Adelqwarna som landet och mykit är till stoor hielp och bijstånd, tå stoor törko ähr åkommer som wida skeer, skola ey sönderslås och af leggias, tå förbindz alla the som Kotaqwarnar eller andra små qwarnar haffua, måga Jngalunda mala vthöfwer theres dag, wid hwars theres xl. ok. för man dom, vthan the bliffa tillagde. Men liggia någre i sådana läge att the ey hindra eller skada kunna gamble Adelqwarnar i theres meld tå måga the wäll stå, om the kunna gå om alt året, och giffue så ther af Cronone eller Jordäghandenom halffuan toll.

Om qwarnar 15. Bygg. b. 33. 34.

Item hwilke köpmän Clerka, swenna, hofmän landbor och andre män eller qwinnor i landena fara med köpmanna warer som ähr Sild, salt, klede, kryddor Specerij, och annat tolkit, och driffua köpslagan etc. Der köpmåla B. cap. 6. in till endan.

Om landzköp 16 Köp. b. cap. 6

Rål. Fol. 151 - 140v

Om humblagård
Bygg. b. cap. 50.
Infra. cap. 19.

17 Item hwilken bonde eller landbo ey hafwer humblagård med 40. stänger som humbla wexer uthi, böthe iij. öre them skla hwart år, och tagi them then som skatten ell:r afradhet op bär med rätta i humbla, efter thy som humblen tå galler, och ey i peninga eller androm wärdörom. Item Konungs länsman wäthe hwar i häradhe sino, hwilken ey så gör som nu är sagt, och kungöre thz å landztinge, nest efter Michkelsmesso, tå skall å samma ting saköron uthsökias, af husbonden eller af häradzhöfdinge. Söker ey husbonden uth för:de dagher innan Thomesmesso, Söke tå häradzhöfdinge å landztingom efter Jull, och husbonden hafwi förtapat sin rett. Thesse 40. stänger ökas årligen, till thess the warda 200 stänger att minsto.

Om Byggningh.

18 Item bygger ey landbo första åren ell:r annat, thz ähr intecken att husbonden tager ey sakören, tagi sedan häradzhöfdinge, så lenge han bygt haf:r. Item hwar häradzhöfdinge öfwer alt wijkat, skall med häradzmannom ell:r häradzmän i samma häradh ransaka, och wetha om nogor hafwer ~~tolkit wall~~ meen eller hinder i bole sino, att han ey humblagård leggia kan wari han thå saklöss

Om humblagård och trägård. Sup. 17.

19 Hinner landbo humblagård och Trägård för sig, gifwi thå landbonn Jordäghandan halftena af allan humbla och frucht. Legger landbo humblagård, eller trägård planter, niuthe thz så lenge fritt, så länge han oppå gotzen sitter ell:r boor.

Om stadsle.
Jord. b. cap. 20.

20 Thet ähr är giptostempno, och å sunder skall gifta gifwas såsom Jordäghandanom och landboen åsamber, Thäsom i Jorda balckon cap. 20. skrifwit står.

Om stadsle

21 Item skall landboen sitia qwarre i sin ähr på thz gotz han leyght haf:r, och om sunder året opsäya gotzet ähr innan S. Erichz dag om han will affara. Men will han ey

affara, tå gifwe sig wid gotzet, ellar städie gotzet å nyo, åther i annor sin åhr.

Landbo flytie åboa.
22

Item will landbon förr affara, tå få hußbondanom igen annan Åboa, som honom åhnöijer, ellar gifwe hußbondanom så myket ther sattes i åhrstalaina, om han ey qwarre will sitia som ladafgärdanom går hwart åhr, om han affar för affardz dagen ellar stämpno dagen.

23
Om hußabyggning.

Item landbon skall upsätta itt huß hwart åhr, lada, stugu, näthuß, hwart thera skall räknas för tu huß, ellar tu åhrs byggning, och the tu huß som han i sitter, skall han hußbondanom färdig holla när han fra gotzet skils, och all annor huß så god igen andtwarda som han them togh, efther thy som mögeligit är. Och therföre bör hwart tridie åhr hußasyn hollas, så wäll med Cronones skatt skyllige böndar som landboer.

Om hußabyggning.
24 Jord 25

Item hwilken åhr som ey opsätter itt huß, tå gifwe hußbondanom half mark danska, och fullkomne byggningen ther till, ell gifwe för byggningena så myket, som hon skulle kostat honom, när som han skulle hafwa bygt efther mätzmanna ordom, Sitter han med twesko qwarre i thy åhr och intz bygger, tå bote som förr är sagt, och hafwe honom macht och wold från gotzena köra.

Om hußabyggning.
25

Item skole Schattebönder Cronebönder och häradz landboer göra så hußabyggning, som andre Landzmänd landboer i landet boo, Schola the och gardzgärda, förslo och gästning holla
Jngom undantagnom

Landbo gifft öll om
26 åhret.

Item skall landbon gifwa hußbondanom een tunno öll, och ther till kost och hesta foder thå bygdt är

Om dagzwerke.
27

Item skall och landbon göra hußbondanom 8. dagzwerke hwart åhr, och hålla sig sielfwer kosten.

Långförzlo.
28

Item skall och landbon göra hußbondanom ena förslo

hwart år

hwart han will innan laghsagn, Ther skal han warder tå böthe ena mark, och före forgiort ther till med.

Om gärdzgård. 29
Gärdzgårda Bygg. 9.
Jord.

Item skall och landbon byggia öfwer sin laga byggning xl famnar långan gärdzgård hwart åhr, och holla the andra gärda fardoga wid hans iij. m:r hůßbondans ransaak.

Om täckning och dijkning. 30

Samaledes skall han och täckia 20. alnar nyet taak åhr laga, och dijka 20 famnar dijke hwart år öfwer sin laga byggning wid straff som före är sagt.

Hůßmänd och qwinn. 31

Item som lagen holler att hůßmän som med bondenom äro eller quinnor, skola göra halfwa så mykitt som bonden i skatt eller afrad, och bonden göri sitt fulla dagswerk, och ther mz wari frii för gästninga öran.

Om Tryskiare Wäst. Kresc. 32

Item ingen Tryskiare skall gå i landet och tryskia, uthan han will tiena bonden om sommaren, som han tryskar hoos.

Om lösa drenger och quinnor. 33
Bygg. 15.

Item om lösa drenger och lösa quinnor, bindz att hollas som lagen uthwijsa, att the sig med bondanom eller andre godemän städia skola. Och hwilken som ey will lego gånga, böthe iij. m:k och wari tå å halfwa grund med bondane.

Om festapenning Bygg. b. 15. 34

Tager och någor festapenning af twenn, gifwe igen festapenning, och böthe iij. m:k, och then som med witnom och lagom förra feste beholle hionet, och then böthe iij. m:k som annor festapenning gaf, eller dijli med iij. män, att han ey wiste hono fest wara. Och förbiudz fogtom och ombudzmannom, them ey heller tilhöra här emot göra, som här i thessa articklar står, som här i stadga är, eller penninga taga wid thera xl. m:k till treskiptis, Konungenom och kärandenom.

Wargaskall och nät. 35
Bygg. 22. cap.
och – 21

Item bindom wij strengelija, för almogans och Rijksens bästa skuld hollas och brukas wargaskall och warga nät, och broogar att byggia, wägar att rydia som lagen uthwijsar.

Om herbergerare
Kon. cap. – 36
24. 25. 26.

Item är stadgat som lagen uthwijsa, att allom bör inngsa=

Receß.

rande mannom herberga, tho the ey göre böthe iij. m. till treskiptis Konunge härade och oklärande, Will ey åkärandenn ther opå tala thå hafuer Fougten macht ther booth vthkräfua.

Om Tavarne 37

Item skall och tawarne wara i allom storom byom, och så wäll ther iij. grannar ähr i by, ther torp liggia när 3. mark götniska till treskiptis målsägandanum Konungenom och härade och then wäde rädt som wattnen hom leggier, Hwar ther nekar om herberge, böthe iij. mark till treskiptis, Will ey målsägandenn ther på tala, thå hafuer Fougten lof och macht thenna booth vthkräfuia och behålle sielf treiiungen.

Ryder herskap 38 genom lands.

Item rider herskap genom land, thå liggie thet fasta till hwar man, och bonden gifue them beringenam: Liggie han flere i gården, göre ther bondanom fyllest före.

Om hiordhold 39 Bygg. 48.

Item alle bönder som i by samman boo äga hiordhold holla och hwar androm rätt göra, haller een hiordhold thera ena wiso andra och råder, böthe iij. m. granno sinom, thenne vmsack.

40 Om Broga och wä: ga sijn, gardsgard och Diker. Bygg. 3

Item bönderna må allom häradzhöfdingom, och them tolf för att ta sina med hwarthera wijser om åhret, Broga och wäga sijn holla om Walborghmesso och Michilsmesso, med sammanthera iij. m. Och thesslikest om gärdzgårda och diker, an hwar haller them färdiga som lagh vthwijser, och hwar man hafuer gärdat till rät. samma gärdzgårdh vthi sitt hwart åhr, som Rijksens Rådh stadgat hafuer, och ther tagi lanzman och häradzhöfdinge vthi hwart härade wara opå med them iij. marck.

alla giärdisgård lenns mandt

41 Olind å tinge. Om wisher.

tung 43

Item hoo som gör olind å tinge, böthe iij. mark gummerska

Item ingen må binda sig till wisher, vthan hon warder kallat, med sina iij. m. till treskiptis

42

Item alt ther som galler på annat mannz hider och åno blånad eller blodwijte, och lagmanz och häradzhöfdinge dombrott, skall alt wara efther swenskt tall, och alla andra saker skola wara efther gummerst tall, som ähr iiij.

summerska i öran.

om ödeby 43 Item nu kan then by ödeliggia som flere ähro gemena, tuhi thenne artikell som här bör stå finnes i Byggninga Balken i Landzlagen, som ähr thz hela 41. Capitell.

Jönköpings marknat 44 Item hafwom wij stadfest och stadgat, och williom att ewerdelige skall hollas, att then marknat i Jönköping, som nu warith hafwer om S. Francisci dag, then skall nu wara aflagder, och hollas altid om helgamesso i för:ne Jönköping

marknat afflegis 45 Item alla olaga marknader på landzbygden skola afläggias öfwer alt rijkett, Då skall och then marknatt göras i Esketorp, Wernamo och Hallstorp, som här till warit hafwa, och nu afläggias öfwer alt rijkett.

marknat afflegis 46 Item then marknat i Wexiö, skall hollas om S. Sigfrids dag om Wintren, och then marknatt som hollas om wårena skall afläggias och ingalunda hollas, hoo widh faar här efter, han skall hafwa förbrutit sin godz, thz han hafwer thå medh fara.

Skills/tiänstfolck ing dempande 47 Item må eller skall hwarken högh eller lågh, hålla eller försvara någon then, som ifrå sin retta hußbonde med orätt skils eller skilder ähr, vid Rikssens hand och wrede.

Skat jordt må niuta det gamla och fort som warit är / Konung 30 48 Item then Skattebonde som äger och sitter thz godz som han ähr fulsäder på, af hwilka han förr må göra Cronones skatt, som ther warit ähr afgå, thå bör han thz att niuta, som gammalt och fordom warit hafwer.

Skat jordt friwilligt dragit från Kronann sit godz / Konung B. cap 30 49 Drager han annorlunda wndan sig med köp eller skiffte annan godz, falskar och undraller then med swikeliga Cronone sin skatt, som ther warit ähr afgå, kan thz skäliga med fullom bewijsas med tre sinom witner eller godom skälom och bewijsom thå ähr han saker till 40 mark swenska Konungs ransack och gifwe Cronone sin skylliga skatt igen, så länge han borttho warit hafwer. Men hafwer han giort thz lönliga eller swikeliga, och wil så sterkia eller minska Cronona sin skatt och wänte af, thå må han kallas Konungs tiuffwar och rättis efwir honom effter thy som står i Konungs Balkenom.

Cap 30.

50 Skat godz

Item faller någon skattejord någor bonda till eller hans barnom i arf, thå bör them thz att nyttja, om så är att bonden hafwer sådana år, som godzet förmå att besittia, och göra Cronone sin fulla skatt ther af, som ther är wanit afgå.

51 ~~Konung~~ : 30 Skat Jordt falle många arfwinga till

Falla många arfwingiar till ett skatta godz, thå skall een af arfwingiomen, thz till sig lösa, then ther är best tilfallen, för möjeliga penningar, effter sex goda manna segn, och äger nij andra skattagårda, Willia nij arfwingiar sämias her om, thå komme för rättan domare, och dömme ther om som förr skrifwit står, Wilia the andra nij penningar taga, thå sätte penningarna i häradzkyrkiona i wittnes twång, Willia arfwingiar them nij taga inna natt och år, sedan ther om lagliga dömpt är, thå tage them Konungs fougte för slotta fä, hwilken her emoth gör böthe xl. mark, Konungs ensak.

52 Skat Jordt

Finnes och några små skattagårda, thå förbiudz att ingen frälsis man, skall thz till sig lösa eller köpa, och thå under sigh Cronones räntto ifrån till skada. Hwo thz gör [illegible] och kan thz skäliga bewijsas, thå böthe xl. m. thy han will swikeliga Cronone sin skatt afhända

53 Skat iordt

Wore ther elliest eller hwar om sådana små Jorder finnes, thå skola ägenderne sälia them ifrån sigh, och till the skattagårda som the liggia till hindars och meen. Eller the som hafwå skattebonder Jorder, och nij äro fulsatte och fullbona opå, thå måga the sådana Jorder köpa, effter xij. goda manna mätismandom them emellan twe å hwars thera wägna, om the nij kunna förenas.

54 Skat Jordt Balkz iche hus stegda, 10 cap

Item förbiudz och att hwar någrom till arfs faller någon skattegård, liten eller stoor, att arfwingiarna nij skola föra huus af eller sälia them bort, och liggia iordena nid under andra skatta gårda ssom offta skedt är Cronone till skada och förderf

förderf

förderff, huilken som thet her effter gör, böthe xl. m. konunge, och fylle kronone op sin skatt och rento igen, och byggia gården op så godan, som han förra war, bätter och iij marcker.

55 Att 12 mendt på leggie skattens renta i hwario härade

Item wilie besynnerlige dannemän skattebönder, skola them ähr i theres härade ran lid om åhrett skatten leggia, och göra sin räd tilförenne, och bidia sig gud så till helpa, att the willia kronones nytt och gagn och besta wetha, och ingastadhz förminska theres sin skatt och rento i någon måtto, att ingen man skall sådant gotz hafa under sig som förskrifwit står, utan theres wänskap och mågskap, och att the leggia huar man effter sin wärd sin skatt sedan all wärld, och spara ther ingen i theres kun för wänskap, frendsämio, mågsämio eller sadduskap skuld. Wara the wilie her emoth, och kan thet skiäligha bewijsas för wattom domare, thå bliffwe wärnande och faste och böthe som i lagen står, och böthe alle the ther till xl. m. danska konungs uppsack.

56 Som wijn at sälia

Wij för:ne Rikzens Rådh hafwe med thetta samme så offter ~~nämt~~ wärit, och strengeliga påbudit, att the godre män som inn kome till städerna, wäga thet effter gamla sedwenio, leggia i städz pund ~~myck~~ wåghskålane, och thet icke utstappa med stop ~~eller~~ kanna, för ähn thet af fogdom och borgmästarom satt är, Och skola the samma wijn sättia, effter som the kunna pröfwa och merkia att skäligit ähr, och minnt ähr gott till, Warar annorledes gör hafwe förgiort wijnet, och ä iij m. som lag seija.

57 Förbiudom wij högeliga, att ingen drifwes at föra Rikzens Mynt af landett annan ähn sina möghliga tärepeninga, så länge Danniske Kärlar, till ena ok m:r 2. Hoo ther med finnes warder, hafwe förgiort alt thet han hafwer medhfara, och ä xl. ℳ.

58 Köp. b. cap. 2

Förbiudom wij högeliga allom guldsmidom i Swerigis rijke, att smelta the Rikzens mynt, huem thet gör och warder läghlige ther ilagriparin, thå skall han brennas uppå alla nåder.

59 Påbiudom wij strengeliga allom guldsmidom att arbetha

ſkola gott och oförfalſkat Sölfuer, ickz wärre än thet ordina-
rie inneholler, Nemliga till 14 lodh i fijnt. Ey heller wärre
gull än wanſt gull, hwar ſom annorledes finnes, och öfwerwins
kan, thå hafuer förgiort gerning ſina och å xl. m. och warin
nij man theſs bätter tung: 46

Wij biudom wij ſamaledes, att alla gullſmeder ſkola hafua
merka inight. Finnes någer af them ſom hafuer ogilt Solf och o-
gilla inight, Då biudom wij werkmeſtarom och gullſmedom i
Stockholm, att the ſendh alle them hinder måge till watte, å i
hwilken marknat the helſt ſamman komma. 60

Wij biude wij Borgmeſtare och rådh uthi alle Städer i Rij-
ket, att the ecke tilſtädie någon gullſmedh, att ſätter ſig uthi Städer-
ne för werkman, för än han hafuer giordt för werkmeſta-
rnen och hela embetet ſina 4 ſtycke gerning, effter ſom the-
ras ſkrå och ordning utwijſer. 61

Om Mölnare är ſå ſtadgatt, att ſåſom the hade en tol-
kar af 24. då ſkola the här effter hafua främſt adertonde, ogå
ath the theſſe bätter ſkola förwara ſina ſtäll och wattendys lä-
na, och underna theſs bätter wachta. Hwar Mölnare
ſkall haf^a en Tolkar ſå ſtort att xviij gånger uthi een
tungiz ſkeppo löp, ſom the ſkola båden hafua merkt medh
härredzhöfdingens merkie. / 8 / bör / giöre / een / ½ ~~ff~~ thå
löppt 16 på een half tönna och 32 på tönnan 62

Hoſbonde eller
mölnare bör
hwar 18 tönna

friga ſkeppa är ½ tönna
effter weſtgiöta mall

Rål. Fol. 151 - 144v

1672
1282
389

1668
1282
386

Wthi Konungh Måns Ladelås tidh, när man skref åhren 1282 J. Junij Månadt blef hållen een almenneligh Herredag i Stockholm, Tå bödt Konungen Rösten tillalla Bischoparne och alle Lagmännerne öfwer hele Rikket, och sedan allan Almogan så wäll högom som lågom, Jnnan Rådh så wäll som Vtham, och gaff them allom samptligom tilkänna, att han ville Efter then dagen, beflijta sigh till att förswara Swerigis Crona, Och Vprätthålla Konungligit Hoff, Med Vpsala Ödh allenast, som the förra Swerigis Konungar hafwa giordt, Vthan begärade aff them samptligen, att the wille öfwerwäga och Rådslåå, hwad som Cronan kunde blifwa förbettratt medh, Och gaff them frist vthi 2 dagar ther om betenckia, hwad the wille swara till Samma Cronones förbettringh. Thå tridie dagen bleff om slagit och Vtropat, att allan Almogan skulle församblas på Helgeans Holmen såsom och skiedde.

Thå gaff Vplandz Lagmann Röstann ifrån sigh på allas theras wegna, och begärade han att Konungen wille hålla honom till goda hwad han framförde Efter alles theras samtyckie.

Till thet förste Nådigste Herre och Konungh sade han, hafwa Ni alle samptligen både andeligh och werdzligh samtyckt, att alle Bergzwerk, hwad Namn the helst hafwa kunna skola alla liggia under Cronan, Inthet achtandes på huar Egor the liggia, Endoch the Folkungar hade Någre Laxewercken under sigh, och brukade them för sine Egor, så skall altsammans effter thenne dagen lyda under Cronann.

Thesslikest blifue och the Trij Strömmer som liggia Innan Suerigis Låås och Nycklar tillagda Cronann medh sin Rättigheet,

Thenn förste ähr Hielmarenn, medh then Ström som löper till Eskilsstuffuan och in till Mälarenn, och sedann all Mälarenn och i Saltsiön att alle ther ther hade och brukade fiskerij J Sund och Firdar, skola göra ther aff Cronann Renta, undantagandes Byarnes fiskfängande.

Then Andra Strömmen wäther i Motala Åå och sedann till Roxenn, ther ifrå och in till Glasiön och Inn till Norrköpings ström och J Brå wijkenn, och sedann all Bråwijkenn wijh hafuett, skall wara Cronones Enskilde Egor, att alle the som wijh samma ström hade qwarnsteller, sampt all fiskerij, skola göra Cronann ther af Renta.

Then tridie Strömmen ähr Wäänern, medh then Strömmen Trolhättann och vth i Saltsiöön, alle these Strömmer skola lyda Suerigis Crona till, att alle the ther bygde skole göra Cronan ther aff Renta.

Blefh och på samma tidh samtyckt, att alle Norländske och finske strömmen ther som hufwud fiske ähr, både medh Lax, Åål, Sijk och Sijdh skola lyda under Cronann, och alle the them brukade skola ther aff gifua Cronan Renta, undantagandes the fiskie som konungen låter sielf bruka.

Wart och thå beslutitt, att alle Hufwudskiär, bå-
i then Swenske och then Finske skiärgården
belegne äher, så att alle icke ther lågo till fiskie
Widare blef och Cronann tillagd all Strömbrond
som vthaff Skogar och Hedor vptagas och
vpfinnas kunne, som ähr läglight att Byggia
ther mann äff skall alt lyda vnder Cronan
Så myckett blef Cronan ther genom tillagdt, ther
Konungen tackade them alle både Höger och Nedrige
för / Men sedan framkommande Konunger kommo hafwa
begynt Adelenn byggia i förr: Strömar både
Qwarnar och fiskeri, och ellest skiötte sigh aff
skatt och Cronones bönder (: huilke Konungen
tillhördt:) Och ther med ähr thett så komit, att
samma Qwarnar och fiskeri, ginge i arfskiffte
man effter mann, och säldes för theras arf och
kiöpt, huar vtt af Cronones Rente ähr myckett bleff-
wit förminskat, allt her till, effter the Swenske
Konunger och Regenter ther på icke taka wille
Wart och så beslutitt vthi samma Herredagh aff Konungen
och allem Almogen, att then almenneligh Lands-
lagen och Landsrättingh skulle hollas öffuer hela
Rikett, och tå blef huar Landzände lagder effter som
Lägenheten war till, och blef allt Vpland lagt
för marklandh och örisland så att af huwir 6
örisland skulle göra 3 Spannemål: itt gemalt får
6 öre gamle hiösster 4. Blef och tå samtyckt
att hwar tijunn skulle wara itt pd och huar pund
skulle holla 52 Kan och then Kas Roy waige 4 lb
12 alnar 12 lb een 2 alnar säde Ricknas för itt örisland
Östergötland, westergötland och Småland blefwo
lagd för Attungh och Wästungh, så att effter huar
Attungh skulle vtgiöras 2. 3. eller 4 Tunnor Span:
Effter som jordenn haffwer warit god till och vthi
huar Tonn skulle wara 32 alnar een Attungs Rik-
nas för 5 örislandz Jord.

Kong Eriks Gårdzrätt.

Then stormechtigeste Högborne Förstes och herres
her Erichs then Fiortonde, Sweriges Göthes och
Wendes, konungs wår allernådigeste herres hof
ordning och artecklar, stadgade i Westerårs den
19. Anno 1560.

Efter thet then Stormechtigeste högborne Förste och herre, her Erich Sweriges Göthes och Wendes konung, wår allernådigeste herre och konung, hafuer af första hans Kon. Maj:tz ungdom och begynnelse in till denne närwarande tid, altid haft synnerlig lust, god willia och benägenheet, till Gudz fruchtan och all menniskelig tucht och ährligheet, Då hafuer hans Kon. Maj:t och udi thenne hans Kon. Maj:tz Kongl. Regementz ingång och begynnelse, med thess meere försyn och alfuarheet tänkt ther till, att thz som udi så måtte, wäll begynt ähr måtte och med gudz alzmechtigez tilhielp, förmeeras, på thet att thesto ordenteligare, skickeligare och bättre udi hans Kon. Maj:tz. hoff måtte tilgå, och alle och hwar och een udi gudz fruchtan och lydno, församheet och troheet, moth hans Kon. Maj:t, och all Riddarmessig ährligheet, tucht manndom och tienst måtte holden blifua, all rättwijse handthafues, och otilbörligheet tilbörligen straffes, ähr thenne hans Kon. Maj:tz. hofordning, med Kongl. Maj:tz och Rijksens Rådz betenchiande, bewilling och samtychte författat, ther effter hwar och een udi hans Kongl. Maj:tz hoff, både höge och nidrige ständ, nu och skall sig effter rätte wid thz straff och peen, som hos hwar artickell udi sunderheet förmält ähr.

j Först skall hwar och een lefua och holla sig udi gudz fruchtan, hafua gudz helige ord, lag och bud för ögonen, och sig sterka med åthafuor, tall ord och gerningar, såsom een Christen egner och bör.

Edar förbiudes Gustaffz — 2

2 Thet skall och här med högeligen budit och befalat, att the swåra eder skola afläggias, som myket wij wara brukade plä-gar, ther igenom Gudz nampn mykit wanährat, och Gud alzmech-tig therööfwer förtörnatt warder, wid straff. Then som förste reysan warder ther med beslagen, ligge een natt udi tornet wid watn och bröd, Then andre reysan straffas tre nätter udi tornet wid watn och bröd, Then tridie reysan otte dagar udi tornett eller Jern, Then offtere ther med warder beslagen för-wijses hoffwet. Then som thet hörer udaf någon, och thet för-tiger, skall och wara slijkt straff och wonnd undergifwen

försuma Gudz predikann

3 När Gudz ord förkunnas om Söndagarne och andre be-nämlige tider om åhrett, och någre uthan skälig förfall thet försummer, skall then dag, så offta han ther med warder be-slagen, icke komma till måltid udi H. Kon. Maytz hoff, uthan förser sig hwar han sielf kan, och gifwa the fattiga för hwar re-sa een march örtiger, Then som icke förmå penningar skall ställas till något groft arbete på een dag ell:r twå tilgörande

4 Then som uthan skälig förfall försummer sin tilbörlige tienst, och icke ähr hans Kon. Maytt. följachtig till kyrkie och från, och allrijst udi sitt ämbete ther till han förordnat är, icke ähr fli-tig och achtsam, skall honom för hwar dag han försummer, afräk-nas och afkortas, både udi kläder och penningar, så myket på then dagen kan belöpa, och kommer udi gemene bössan.

5 När något triumph eller Sollemnitet står eller och när någre främmande herrer och förster eller Legater tilstädes äro, och någon |: synnerlig them som borde tilstädes waran :| sig då försummer, straffas förste och annen reesa udi tornnd, then tridie reesan förwijsas hans Kon. Maytz hoff.

Zuiß M — 21
hollt dinn eedt
Jirf 53

6 Skall hwar och een wara förplichtat hålla Kon. Maytt then ed och förplichtelsse, som hwar och een hans Kon. Maytt.

lofwatt och swurit hafwer, then troligen eftherkomme, h. K. M:tz gagn beste och wälfärd troligen främie, Skade och nachdeel ther i the före kommer, warne och af yterste macht afwärie, Then ther emoth warder befunnen, straffes som een ährlöß meenedig ägner och bör. Konungs B. 5.

7 Then som talar å Konung, hans Rådh eller neste tienare, såsom äre Kökemestare, Cammer Junkare, Cantzly förwanter, och andre som uthi embetes betrodde äre hoos hans K. M:t. thet som ähran hader och ähre åhnrörer, och kan thet icke bewijsa, skall straffes som uthi Konungz Balken förmelles cap. 9. Hwar thet icke angaller heder eller ähro, straffes ther före uthi tornet, efther som saken ähr till. Om een tienare gör thet sin hußbonde, stånde samma rätt.

Förtalla Jugum
Jun 19: 9
Konungs B. 9
Crigs M:t 20. 45.

8 Then som sig lather höra emoth Kon. M:t, eller och the som h. K. M:t förwantter äre, med spe, spott eller försmädelige ordh eller och ellerest någon orijttig mun opå hans Kon. M:t, eller och the förb:te löper lather, och icke så wäll med ord som gerning sig tilbörligen emoth h. Kon. M:t förhåller, ~~skall ther öfwer straffes~~ skall ther öfwer straffes efter som S. lag förmeller i Kon. balk:n

cap. 9. (2 lib 23

9 Biblia: 5: libro: cap. 19
Tillegger någon
någott c. 7 / 19
Crig. cap 45. 46
Supr. 7

9 Hwilken som något tillegger annan thet heder och äre åhngaller, och hårdt opåstår willia bewijsa, och thet icke göra kan stånde samma straf som then andre borde öfwer gå, hwar han till sådana hade warit förwunnen, Men hwar thet kommer af brått och hastigt modh, och thet hwarken bestå eller bewijsa kan skall then då begära wenskap, och uthi hwars mans åhöra bekenna, thet han# icke wäät giort hafwer, och oppenbarligen göra thens andres undskyllan

sig och

10 Then som uthi Kong:r M:tz tienst är, anthen Adell eller oadell, skall uthi ingen annans herres, Förstes eller Potentatz eed och tienst wara förbunden eller förplichtat, så länge han ähr h. K. M:t med eed förplichtat, mz mindre han hafwer h. K. M:tz. synnerlige gunstige efftherlåtelße, ther till wid lifz straf

Eshe 2 Hesbände

11 Hwilken som anthen medh hemlige stämplingar och practiker, öp-
penbara ondh gerningar, rådh, dådh, förgift stämplar eller brukar
emoth sin Herre och Konung och thet öppenbart warder, och med gode witne
öfwerbewijsat, endoch han allenast sådant hade i sinnet, och thet uthi
wercket icke fullbordade, straffes som een förrädare.

12 Hwilken som till Kon. Maij:tz fiender skrifwer breef eller budh försticker,
eller medh något tekn ond eller gerning, thet ware sig medh tungomåhl eller
allenast medh them någon gemenskap hafwer, uthan H. K. Maij:t, och thes Be-
falningzmäns af K. Maij:t ther till förordnade, wetskap och willie, straffes
till lijfwet.

13 När och någor förnimmer som sådant bedrifwer eller förhafwe-
kunne, om någre andre practiker och stämplingar, som H. K. Maij:t
kunde ware emoot och under ögonen, uthi hwad måtto thet helst wara kun-
de, eller och allenast någon farlig handell wiste med någon, och icke thet
öppenbarar, han skall lijka högt straffas med then andre, som ähr
till sådana gerning sambare, Men then thet förmäller och uthi
tijdh uthkomma gifwer, och medh godh skäll och bewijs kan någon sådant öf-
wer betyga, honom skall wara tilfallit : om thet allenast ähr så hög sach
halfparten af then andras löösöre, och then andre straffas som förskre-
fwit står, Men är then ringare thet straffas then skyldige, som saken
ähr till, och then thet öppenbarar belönes efter wärd och om stycket.

14 Then som K. M. Secret Saker, thet hwad äre ombetrodde öppen-
barar, och them anthen medh ord, skriffwelser, eller uthi hwad måtto thet helst
skee kunde, någon annan person ähr thet skee borde tilkänna gifwer, och
warder ther till medh godh skäll och wittne tilbunden, straffes såsom
een meenedig förrädare.

15 Om någor af K. Maij:tz Befalningsmän som till Credentzning för
Kon. Maij:t äre förordnade, thet ware sig anthen medh mat eller drick
thet förgäter, och thet icke gör och effterkommer, effter then ordning
Kon. Maij:t hafwer uthi sin Kongl. höga nådigast befalt, skall
straffas der uthöfwer, som then sin warre Herre och Konungs lijfz
wälfärd förspille will, med mindre han kan ther skiäliga wäder

16 Then som förtijger något hwad som af wår nådige Herre
och Konung eller af H. K. M. befalningsmän befalt warder, thet

Otillbörlighet gifft
tillkiänna

som K. M:tz egin welfärd angaller, eller och Rikssens anliggiande welfärd, utz minder an han hafwer lagligit förfall, hafwer förwerkat halsen. Hwar thz och ringare anliggiande wore, straffes i warand utz wattn och bröd, efther som saken ähr till, Försümer han och thz ofwere, förwijses Kon. M:tz hof. Then som rymer af Fanan thr man drager till fienderne, achtes och hålles för een förrädare.

ingen undan skiler sigh för Kow

17 Köb. b — 16

Then som undanslinger sig när något ting ähr för handen, och ähr dog beställd till att föllie med, ähr thz Adelsman hafwer förwerkat sitt frelsse, ähr thz een priuatt person förwijses K. M:tz hoff.

18

försit iche budt

Kob. — 16

Hwilken som utaf Kon. M:tt antingen egen skrifwelse eller elliest warder kallat till Herredag eller och till Kon. M:tz hof, och uthan laglig förfall thz försitter och icke kommer, ähr thz adelsman, hafwer förwerkat frelsse, ähr thet een priuat person, dömes till een stocken.

19

Om nogen opsetter sig mot sin Befalings mann

7

Hwilken som sig opsetter moth sin Befalningsmand, och drager sin wärie moth honom, endog han ingen skade gör, hafwer förwerkat halsen. Om han elliest med smäliga och ärorörige ord honom antastar besynnerliga när then som befalningen hafwer honom biuder och befaler något till Kon. M:tz gagn och besta, ware samma straf.

20 göstaffz — 9

om Rotmanskap för mat öll eller andit

Inst 26

Om någre ähro som sig anthen 2. eller 3. flere eller färre förwethere och förbinde moth thenes öfwerhet, och then som befalningen hafwer, anthen för mat, öll, herberge, eller för hwad annan orsak skulle thz helst wara kan, hafwa förwerkat lijfwet.

21 Försüma iche wacht

Hwilken som försümar sin wacht uthan skälig förfall, ther på han natt eller dag beställt eller förordnat ähr, hafwer förwerkat halsen.

22

Soff iche på wacht

Then som sofwer opå wacht, ware under sama straf. The som ähro på wacht förordnade, och icke hafwa god acht och opsende utz eller och allt annat, ther af någon menlig skade kunde af förorsakas, eller och sådant uthi tiid icke tilkenna gifwer, synnerliga opå then platz och ställe, som han ähr förordnat, uthan försümer thz han i så måtto hafwer bordt achte, straffes till lijfwet.

23

Druckenskap

All drunkenskap skall förbuden wara, uthi så måtte att then som drunken är, icke skall löpa på gathan sig sielf utaf hwar man till spott och åtlöije, synnerliga uthi fremmande land, Then thz gör

ehuru thet är, straffas udi profossiern, första reesan åtta och tri
dir, kommer han offtare igen förwijsas hofwet.

24 Then som drager sin wäria udi wår nådigeste herres och Ko-
nungz egen Cammar, saal, persentz Cammar, till att göra ther
skada med, straffas till lijfwet.

Kinpust 25 Gifwer någor then andre Kinpust med handen ther samestädz
och icke drager sin wäria, nistas igenom handen. Ware samma
straf om någor gifwer then andre kinpust udi Kon. Maij:tz när ware
anthen i war kammar eller annorstädz. Slåss någor på een half
mill när Kon. Maij:tz läger, ware under samma straf

Rotenskapp Sup II 20 26 Hwilka som rotha sig inbördes, anthen 2. eller 3, med he-
la eller halfwa rother, flere eller fierre, till att emellan sig inbör-
des, att göra något parlamente, the som thet begynna straffas til halsen.

Drag ichte wärian handt aff 27 Hwilken som wärian med ~~[illegible]~~ wredzmode uthdrag(er)
på Slott eller gården, ther som gårdsfred (: som man thet kaller hol-
las warder, endoch han ingen skada gör, nistas igenom then samma han-
den han uthdrog med samme wäria. Skeer och ther af wärre
uthfall, då huggas samma hand uthaf honom, med hwilken han giorde
samma gerning, och naglas alle andre till warnagell och förskijn
på borgportenom.

Hjelp Dödslagaren 28 Then som icke griper dödzslagaren, om han thet någorledes göra
kan, uthan lather honom undkomma, eller honom någorledes undan
stinger eller hemligen förhöller, dömes till een mindre man.

fordells wärio 29 Then som brukar fordelswärian på wägen, endoch han in-
gen skada gör, som ähr rör eller boga, och skiuter thet löst hafwer
förwerkat halsen.

Vifft: 3: 24 30 Hwar een gift man lägrar sig med een gift qwinno eller
piga, första och andra resan han ther med warder beslagen, straf-
fas udi trenne med watn och bröd och böte xl. ℳ. Then tridie
resan förwijsas Kongl. Maij:tz hofft.

Vifft 3: 24 31 Then som lägrar sig med een gifz mans hustru, ware lijfz
straff.

32 Hwar som drister sig att skiuta ut rör af på 500 trän när

wår nådige Herres och Konungs läger vthan förlof hafwe förwerkat halsen.

33 Then som tager quinno medh wåld, hafwe förwerkat halsen, Thet Konungslige Fruentimber, skall både medh ord och gerningar vthi deras ähre och gode rychte obesmittade blifwa wid högsta ogunst Men hwem theras äre förkrenker, och thet icke bewijsa kan, miste lijf vthan all nåder. Same och vthi lijke sätthet alle Fruentimber vthi hans Kon. Maij:tz rijke.

Wålltag iche quinnfolk
Edz – 12.

34 Hwilken som förnimmer någon otilbörligheet i Fruentimbret och gifwer icke sin öfwerheet thet tilkenna, ähr thet högstaläger achtes för een mindre man, Ähr thet hoor miste halsen. All otilbörligheet som sker vthi thet Konungslige Fruentimber, skall gifwes Kon. M. tilkenna, Ähr thet och medh någon annan, thå gifwes målsäyandena tilkenna, Hwem thet förtijger achtes för een skalken.

Dölj iche misshening
NB

Köp m. – 8
35 Then som tager något till låns, ehwad som helst thet kan wara, och låter thet förkomma eller förderfwas, han skall thet igen betala.

Låhn skall
betallas oför
[illegible]

36 Hwar een tiennare låter något förkomma för sin hussbonda eller och thet som ähr vthi waardning vndertenardt låter förderfwas ware sig häst, gård, wärie eller annat hwad thet helst ware kan ware lag samma, Hafwer han ey penningar betala medh, vnder gälle då medh sin tienst.

Akta dinn Hosbonds
tingest
Kongs b. L. 19
Byggb. b – 15

37 Tiuf. b. 16 Then som hafwer vnderlag medh een Tiuf, och höll och döll mz honom, straffes lijka medh then som gerningen giorde. Then som thet gör owitterligen, och icke wist af them andre handell sielf, bekommer något af then andre, thet han icke wetat orättelighen sin gitt wara, thå gå then till sitt igen som thet äger, och then andra söker sin fångesman, efter som Landzlagh förmå Köp 5

Döll iche medt
tiufwenn

38 Then som sigh sielf Logerar och aflägger till herberge annorstädes ähn han af sin furirer beskedd ähr, straffes mz fängelse och sielf betale hwad han i samma losement förtärdt hafwer.

Losement

39 Tiu Kon. b. 26. Hwilken som woldgester någon, och theröfwer warder beklagen, och han öfwer een half eller skada giort hafwer, thet ware sigh

wold giest iche

anthen af honom eller hans medfölie, förlärdt eller bortfördt, straffas som een annar tiuffzman

40 tag icke föder och höö på klippar

Then som tager födenhö och hafra opå någon klippare, then han icke kan göra Kon. Mtt. tienst med, medh mindre thz warder honom synnerliga af Kon. Mtt. gunsteligen efftherlåtit, hafwe förwerkat samma häst, och betale födt hafra och foret med

41 Oförtiente löön opbära

Then som förwijser sig opbära besoldning, på flere hester, karlar och rustningar, än han gör tienist med, straffas som för annat tiufwerij.

42 låna annat din wäria bort

Then som sin wärie låner een annan på Mönstring skall achtas för een mindre man, och förwijsas Kon. Mtz hof.

43 tag intit öfr din löön

Then som anten kläder eller penningar förwijser sig af Kon. Mtz Cammar opbära, än hans bestalning förmåller, straffas som för annat tiufwerij.

44 dobla intit

Then som fördobler sin wärie, ther med han skulle Kon. Mtt göra tienst miste halsen

45 tag icke ~~annars~~ godz tiuffar: 38 Byg: 53

Then som tager något thz een annar tilhörer, och thz uthan hans wetskap och willie brukar eller förnamskar, äge då målsäganden både hämnen till thiuf eller tiufwerij.

46 skrifft icke falsk räkenskap

Then som gör Räkenskap och mindre skrifwer i opbörden, än han opburit hafwer, och mehr uthi uthgiften, än han uthgifwit hafwer, straffas ther före som för annat tiufwerij.

47 Befalingzman straffa ei giöst 31

Hwilken af Kon. Mtz. befalningsmän finner något oläbörligit med hans Kon. Mtz. hofftienare och them icke straffar, eller ther om tilkenne gifwer, uthan ther med öfwerseer, skall och thesslikest som then sielf brutit och Konungz bud föraktar, och skall ware förplichtat at swara och wedergälle all then skade eller farligheet som sig ther af kunde förorsakas, och stå samma straf som then andre förtient hade.

48 drag icke bort utan låff

Hwem som drager ifrå Kon. Mtt. uthan H. K. Mtz. gunstige förlof, eller theres som befalningen hafwa, miste sin förläning och förwijsas hofwet.

Hwar och een fått hade loff otta eller fiorton dagar, mehr eller mindre, och sedan uthan laglig förfall töger sigh lenger förloff, då ligge så många netter i Tornet som han uthan förloff hafwer borto warit.

49 För låffat folck Komm igenn j tidt

Sammaledes ther twå uthi eet Embete förwandte äre, och then eene af Kon. Maij:t, eller af H. K. Maij:tz Befalningzmän, ifrån på någon tidh tilhörandes förlofwat, och ther man wille i hand frå wara, loff begäre, uthan sijnnerlige och lagligh förfall, då skall then thz gör förwijses af Kon. Maij:tz hof och miste sin förläning

50 frå sitt ämbete förlåffas

Alle oenigheter, kijff och trätor, som sigh kunne tildrage skole för wara, och för the gode män som till Konungz Nämpnd eller borgare wäll förwandte äre, förhöras, ransakas, och afställas.

51 trätor skola för rätta åt skillias

The som och af H. Kon. Maij:t äre förwandte att sittia för lagh och rätte, skole efter som saken äst till, anthen ehr 2 eller 4. 3. eller 6. swurne wijse döme och dom fälle, och uthi den mätton ingen wåld eller skyldskap anse.

52 Domz handell

När någon sigh menendig swär eller falskelig wittnar, och sedan kunde med nöchachtig kunskap tilbaka drifwas, wara achtat för een menedig, och aldrig wara wittnesför, eller sittie någon tidh för lagh och rätte.

53 Tiung 21
Böstaffs – 28
Sup 6

Ingen Appellation må ske ifrå Konungz Nämpnd uthan hwad af Konungz Nämpnd afsagt warder, skall hwar lathe sigh åt nöije, dogh ställes thz till Kon. Maij:tz wår allernådigste Herres och Konungz Nådigeste behag, om H. K. M:t nådigeste någre synnerlige och högwichtige ärender uthi eigen Konglig person wansalle och till förhör stedie wärdes.

54 appelleringh

Then som altid förer sigh i fahrlige wattor, ther hans icke så behof giordes, och ther med icke will aflathe, när hans förste, amme och widerparten warder ther om förmandt, förwijses hofwet.

55 Fret ichr fåfernicht

Then som förachter fremmande Nationer, hwilke the och helst wara kunne, mz spotzke och otilbörlige ord och geningar, them uthi så måtte öfwerfaller, skall såsom ett ooijtligt ledemoot ifrå Kon. Maij:tz hof affsöndres och afwijses. När och någon orätt af fremm

mande

56 föracta the fremmande

mande skare, thå skall man thz klage och tilkänne gifwa för sin öfwerheet, och thz icke sielf hämpnas, wed nest för:ne straf och pean.

57 För [illegible] trätz.

Hwilken som wärier trätz, antingen till land eller watn med sig förer, uthan lof af öfwerheten, eller the som befalningen hafwa, ähr uthan låtit, då skall hwad han wärier hafwer, warda gifwit till preiss

58 Icke många [illegible]hester

Then som och tager Skiutzhester, och ther till icke är beskedd straffes ther widhfwar, wed een månadh i tornet, med watn och brödh

59

Alle the saker fall och ärender som för Gårdzrätten skulle, udi denne Kon. Mtz. wår A. M. hemmes hofrätt icke ähr författat, skola rättas och dömas effter Swerige Rikes beskrefne lag, Desslikest skall och H. Kon. Mt. hafwa förbehollit, att H. Kon. Mt. städes och alltid wara öpett thesse för:ne artikler till att förandre, förminske heller förmeere, effter H. K. Mtz. och tidsens nödtorfft och lägenheet.

Aff. Konung Göstaffs Gårdzrätt.

60 Drag icke maatt aff gårde.

Hwilken som fördrister sig att borttdraga af wårt Slott och gårder Öll, bröd eller annan fetaling, utan minder thz skeer med wårtt förlof eller theres willie och wetskap, som på wåre wegner på Slotten ell. gårderna, befalningen hafwa, och fhår ther öfwer någon skada, the hafwe thz för ingen klaga: Ähr thz och högre än till halfmark straffes som för annen tiufnatt.

☞

Aff. H. C. Hertig Carlz Gårdzrätt.

Tager icke quinfolk o låsligom

Hwilken som belägrar någon qwinna ell. piga som ähr betrodd att bära wåre Nycklar, till wår fatebur ell. annat som wij wille hafwa förwarat, them samme straffes som een Uppenbara tiuf om the både tiena på Slottet ell. Gårder tillsammans uthan wij honom benåde wille, Blifwer och någon qwinna ell. piga belegrat på wåre Slott ell. Gårder som icke wåre Nycklar ähro betrodde then thz gör skall som en otrogenn tienare straffes och förwijses wåre gårde och ther till mista sin lön, om hann något till baka stååer, hwarhann hann then samma person till Ecta tager.

tiänst folk

Ingen Drengh ell. qwinna: någon j sin tiänst
utan passbort Dess med sinne är affdragen
frå sinn rätte hussbonde

Konungh Gustafz Gårdz Rett.

Wij Gustaff medh Gudz nåde Sueriges Göt:
thes och wendes Koning, Giöre witterligit att wppå oss J
bland hoffsindare hoffiunchare skyttare fougdter och theris tienere
theslikest ibland them som wår gård dageligen efterföllie huad
häller thz ähre små suenner Drabanter knechter bådzmänd ell(er)
andre eho the hälst ähre Gudz fruchtan ett gott och Christeligit rege-
mente ähre, tucht, redeligh(et), fred och endracht handhafues bestyd-
des wij wårja och förmeres, Så och skall gudz förtörnelse öfuer
flödighz och annan oskälighz, af skaffes och till baka blifua, hafue
korteligen låthit författa några puncter och artickler efter huilke
wåre förbe(nemp)de hoftienere, som oss dageligh efterföllie och the wthi
fodringer ähre och elliest ther the wthi borgelegre skickade, sig efter
skicka och hålle skole, som the här efter wthtryckeligen beskrefne
och författade ähre, Theslikest wppå wåre Slott, Gårdar och hos andre
wåre fougdter och befalningzmend, wthöfuer hela, [illegible] Riket
Bindendes för then skuld och förmanandes edher alla wåre tienere
huilka i hälst ähre Edle ell(er) oädle inländske heller wthländske
fatige häller Rijke att Adelen hålle och skicke edher, efter themme
samme Artikel, så framptt i wele undwika wår Ogunst, och
wthi thet straff icke falla som wthi samma Articel wthtrykte
ähre, ther huar och een må wethe tage sig wara före.

·I· Första Budt

Först och främpst skall wår fodermarsk, med alle wåre hof
sindhare hofiunchare, skyttare, och theres tienere, Theslikeste
wåre fougdter och befalningzmend på wåre slott och gårdar
häller annorstädes och alle andre wåre tienere, fruchta Gudh, och
hafua honom och hans hälgha budh för ögon, och altidh gärnna
höra hans helga ordh, synderlig om Sundagarnna, och andra
bequämlige tidher, om åhret och altid skicka och hålle sigh som
Christett folk böör att giöra widh wåre stränge nepst och
wreedhe.

Konung Gustaffs

.2.

Suär icke Eedz —2

Ther näst skola the och alle, och huar för sig, fly all gudz förtörnelse och synnerligen the suåre edher, Then gudz härda dödh och pino som ty wärr mykit ibland folcken brukas plägar efter alla ähre plichtige, lofua, ähra, och prisa gudz helige nampn och icke wanheedrat, så skall och huar och een hafua ährlig och tuktigh

Hoffuist tall

handell, snack och tall medh huar annan ehuar the hälst ähre och fly stoor öfuerflödughet och drinkerij wid straf, efter som bruken ähre til

Drinkenskap

att liggia een natt tuå eller länger uthi kistan, heler tornet uid watn och brödh.

.3.

Ytthermere skole och alle wåre för:de tienere edle och oedle wara oß och wåre unge lifz efterkomer och wårt rike Suerige, hulla trogne Rätrådige och lydunga, och altid troligen fordra och fremia wårt och Rikzens bästa, nytta och gangn,

Förfremia Rikses bästa

skada och förderf uthi tid förekomma warna och afwenda som the wela giöra therat edh, ähre och Redelighet till fyllest med hulke the oß förwantne och förbundne ähre.

.4.

Så skole och alla wåre för:be: hoftienere suåsuenner Drabanter och alle andre som wår gårdh dagligen efterfölia sammalunda wåre hofsinnare Skyttere Hingestrider och alle andre wåre tienere ehuem the hälst ähre edle och oädle wara wåre befalingzmänd på slotten och gårderne på wåre wegne, hörugha och lydugha, närwarande och frånwarande och huar

Lydighet mot Befalningzmend

the them på wåre och Rikzens bästa efter wåre befalning natt heller dagh till land heller watn bruka heller skicka wele, antingen i ene måtto eller andra ther till skole the sigh wälwilligen och troligen bruka och befinna låtha wid therett ähre och redelighet till giörandes. så och tydh the them afläggia i fodringen heller I borgeleyge ther skola the blifua och latha sig nöija medh huad deell wåre fougter och befalningzmend heller bönder efter tilbörligit och skickeligit wett hafua them af att gifua och hulken sig så oskickeligen ell:r öfuerflödeligen medh math och drykk heller att han ther vthaf: med vnckt att ſeija ſpÿr heller giör ovnckt i gode männs ſängier Dörhandes och förderfvandes theris kläder then ſama ſkall och vid vatn och Brödh och i kiſtann liggia heller tornnet tillbörligen ſtrafet blifva.

Drukenſkap Inſt 21

Thett ſkall och ingen läggia ſig i fodringen vthi annet leige ähn tÿt ſom fodermarſken heller andre ſom befalningen hafva honom lagt förrenn hafva för bättre Öll matt heller härbärge ſkull och ther med förläggie them ſom bättre medh Öll och math tillredt hafva vthan hvar och enn niuthe ſin lÿcko och blifva ther han lagt ähr vid ſtraf ſiu Dagar i tornnet heller kiſtann vatn och brödh/ och ähn thå vederläggia bonden thet han hos honom förtärtt hafver vthan ſå ſkedt vore att bonden hafver honom ſå ſynnerligen till gäſt budit.

.5.

Blifſ der du är beſkedt om öll och mat

Hvilke ſig vthi Rothenſkap till ſammans förbinda fÿre, Sex heller flere, heller fierre emoth oß vår Marſkalk, formarſk, Rÿtemeſtere ſtalmeſtare heller andre våre Fougter och befalningzmen på ſlotten heller gårderna heller moth themme vår ordning vthi hvad ſaker thet hälſt ſke kunne ſom oß och vårtt Rÿke till någor ſkada och förderf komma kan heller och att igenom ſådana förbindning heller rothenſkap någon åverkan heller våldzgerning antingen på them inbÿrdes heller andre våre vnderſåther otillbörligen ſkedde ſå att vår rätt ther igenom förminſkes och förkränkt blifver heller ther igenom någon olÿdno heller ſkalkhet ſtÿrkt blifver hvilken ſådant ſig vnderſtår heller dierfves giöre thå aktas för en förrädere och ſtraffes till halſen vthan han niuther ſerdeles vår nåder, hafver och then ene then anan om något till att tale thet ſke med rätta vid lifz ſtraf.

.6.

Rotenſkap

wackert ſtÿcke ☞

trät ſtÿg

Rål. Fol. 151 - 152v

7.

Rÿm fänikit

Hwilken som rÿmmer ifrån Fänigen när man drager för fienderne eller eliest wndan dööl sigh ther han hoos annat gått folk bör wara i marken och till hielpa att niderleggia wåra och Rikzens fiender them same deles till een förrädare och straffes till halsen wthan nåder.

8.

försuma fänikit wacht

Thett skall och ingen försumma sin wacht ther till han natt heller dags förordedt blifuer wid lifz straf skole och så alle ehuar the äre natt heller dag hafua god acht och till sijnn medh liuss och eld så att ther icke någon skada wthaf komber wid straf att weder gälla skadan heller then ther till icke råd hafuer thå böte med halsen wthan nåder.

9.

Wåldz frijdt öffuer ämbetz folck stedsuännar och andre

Exodus 20 / 26

Skall och ingen fatig eller rijk fördrista och förbinda sig i borgeleige antingenn i fodringen eller annorstädz till land heller watn på wåre fougter ländzmen rättere Stedesuänner wnderfougter källaresuänner heller andre som på wåre wägnne befalningen hafua till någon öfuerflödighet heller ometeligen med math och drijk wid lifz straf.

10.

Om skiutz hästar ting på jngenn

Skall och ingen wnderstå sig att rijda till prester borgare heller bönder landbo att trunga sig skiutz häster till att färdas kring om landet med på theres eigne wärf och ärender beropandes och skiuthandes sig in wppå oss heller wårt Ridderskap, fougter heller huem thet hälst wäre kann them the icke till höra ther med lingandes sigh till math och ööll och ferdenskap hwilken ther uti beslagen warder, wore sig wåre eigne tienere adelens fougternes häller andre godemäns tienere hafue förwerkatt halszen.

Gårdz Rett

11. Skall och ingen Herreman, ſmåſuänner, Drabantter, Hingſtridere, ſkyttere, båtzmend heller andre dierſues att draga ifrån Hofuen ther wij oß lägratt hafua, heller af ſitt borgeleige antingen till gäſtabudz heller annorſtädz på theres egit wäſende mz mindre thz ſkeer med Hofmarſkalkens, Fodermarſkens heller then i theris ſtadh till ſatt ähr, heller andre ſom på wåre wägnna befalningen hafua förloff och ſamtyckie, wid ſtraff att liggia otto dagar i tornnet wid watn och brödh.

Haff löff aff formanſt

12. Jngen ſkall häller fördriſta ſig ſielf att leggia ſig uthaf för någon fodring heller landreedh med mindre han uthaf een till ſkickadt Fodermarſk heller then i hans ſtadh tillſatt ähr, häller andre ſom på wåre wägnnar befalningen hafua aflagdt bliffuer, wid ſtraff ſom för annadt tiufnerij.

Haff löff aff formanſkenn

13. Skall och ingen dierſues att hafua några höö klippare häller andre oſkälige häſtar medh ſig i fodringen och taga på them antingen höö heller kornn medh hwilke the icke kunne giöra oß och Cronone theris tiänſt till fylleſt. Hwilken thett giör hafue förwerckat klipparen och ther till betale bondhen hööet och kornet uthan nåder.

Höö klippar

14. Hwilken ſom fördriſter ſig at bort draga af wårt ſlot ellr gårdar, Öll, brödh, ellr annan fetalning medh mindre thz ſker med wårt förloff heller theras wilia och wetſkap ſom på wåre wägnnar på ſlotten ellr gårdarna befalningen hafua, och får ther uthöfuer någon ſkada, thå hafua thet för ingom at klaga, ähr thet och högre ähn till en halff mark ſtraffas ſom för annan tiufnadt.

Drag ihr mat bort

15. Jngen dierſues at gäſte några preſtmen, borgare, bönder eller andre med mindre han effter tijdzens lägenhet

giäſt ihr Olåff wandis

om giästning

J landet betaler och förnöijer then hann giäste hoss, att hann till fridz stält warder med mindre så skeer att han wthaf foder marsken heller andre som wår befalning hafwa bifwer aflagdt för wår rätta fodring heller landrech heller han wthaf bonden häller borgaren hafwer till gäste budizin warit wid straf att liggia otto eller fiortann dagar i kistan heller thornet wid watn och brödh och ändoch betale thz han förtärt hafwer.

16.
wåldgiästning

Jngen skall häller några wåre wndersåther i Städerne och på bijgdenne wåld giesta icke heller theris hustrur qwin: folk, heller hion wåld eller o skiell giöra wid lifz straf wthann nåder.

17.
opbära peningar

Jngen fördriste sig häller att wpbära flere peninger af wår kammar, ähn som lofwet och tillsagdt ähr heller hann hafwer wår befallning wppå, och hafwer hästar Rwstninger harnisk till, wid lifz straf.

18.
förbijt icke hest

Jngen dierfwes heller att förbytha sina hästar wärijer eller annan rwstninger med hwilke han pliktig ähr att giöre oss och Crone tiänst med och annammer kläde och peningar wppå icke häller att taga sig wthi wåpen sijn heller eliest hästar eller Rwstning till låns wid lifz straf och thann som sådant wthlänar flij wår gårdh or Riket för eenn mindre man.

19.
blifft till städis

Ther och så skeer att wij wthi eigen Konglige personn heller wår wnge arf stafther på någon reese fall wtgh här i wårtt Rijke till land heller watn ähre stadde thå skole alle the som oss effter fölie ehwem the hälst ähre hofsinner, småswenner, Drabanter, knechter, borgare heller andre wåre hoftiennere, ingen wndentagan förplichtige wara att

Rål. Fol. 151 - 154r

Bliff. till städz

blifua till städes i lägret ther wij liggie och icke drage ther wth till att förleggia sig hos bönderna prester eller andre #utz wandre# wij hafue Wår hofmar skall efther wår befalning och tillåtelse sådant befaller huilken thetta giöra dierfwes och wij till landstadde ähre liggie sex eller otta dagar i kistann eller tornet wid watn och bröd ähre wij och till siöös tå skall them 3 gånger under kölenn

20.

Sinn wäria till städis

Thet skole och alle som oß eller wåre unge härskafter efther föllie wara wäll utstade med gode wärier huad heller man till land heller watn stadder ähr och samme wärior altidh och med alle nödtorfter och tillbehöringer wäll färdige hålle så att huar tidh eller stundh natt heller dagh man them förnöden hafwer att bruka att alle och huar i sinn stadh ware thå aldeles widderredo att giöra sinn herre och Konung theris plichtige och tillbörlige tienest, huilken thz icke giör straffes i kistann heller tornet wid watn och bröd i otta dagar.

21.

Om drickenn
stadz
dryk 4

Thet skall och ingen ehuem the hälst ähre fange eller rijke sitia och dobbla heller dricka nätterna igenom i borgestufwan heller annerstädz hemligen som mykit sker plägar häller seden wij heller wåre hofmarsk, fodermarsk, stall:mestare, fougdter eller andre som befalningen hafua i sängh ähre heller sedan klåckan ähr widh Nije eller tijo, wid thz straf att liggia fiorton dagar i kistan heller tornet wid watn och brödh kommer och något perlementhe, buller eller annat Onijtterij wthaf sådant thå straffes efther sakenes lägenhz och brukhen uthann nåder.

22.

om trätor

Ther som några trätor heller oenigheter iblandh wåre hoftienners i fodringen borgeleige heller på wåre slott och gårder sig till drage wthi huad som hälst saker thet sker kann thå skall thet efther sakenes lägenhet ther till nämpnat

Domare Blk 32 Om nemndt 6/12/ellr/24

Sex, tolf, heller fyre och tiugu the förſtåndige hofman i gården ſom uthi like ſaker owildige ähre the ſamma ſkola efther theris bäſta ſamwetz och förſtånd ſådanne ſaker ranſake förhöre och ſandferdeligen döma, ſom the kunna och willia wara till ſwart medh både för gudh och menniſkior.

23. Ed at göra ſom J nemndt ſätias

The ſom uthi nämpden ſatte blifwa ſkolla till förende giöra theris eedh hwar för ſigh uppå gudz och hans heliga ord att the willia döma rätt och icke orätt J the ſaker ſom för them i rätten komma.

24. Om witnne

Och alle ſaker the ranſake heller döme willie ſkole efther ſom ſaken ähr wichtig till med twå fyre, heller ſex fromme witne förhöres ranſakes och eftherdömes och the ſom ſådanne witnes börd willie gifwa ſkola hwar för ſigh ſynnerligen ſwärie ſom her efther ſkrifwidt ſtåår;

25. Om Eder

Jagh: N: beder mig ſå gudh till hielpa och hans heliga ordh att thenna eedh iagh nu ſwär ſkall warra rätter och icke wrånger.

26. Om Eder

Annar artickelen allt thet goda Gudh ſkoop i himmelen och på Jordenn och allt thet goda ſom både i thz gambla och nyia theſtamentet uthtrykt ähr komme mig aldrigh till godo hwarkenn till lijff eller ſiäll om iagh thenne eedhen orätteligen ſwär.

27. Om Eder

Tridie att allt thet goda ſom giordt ähr och ähn nu giöres kann i all werldenn och allt thz goda iag nu äger heller her efter ägandes wårder både löst och fast komme migh eller mine arfwinger aldrig till gladie om iagh themme eeden orätteligenn swäär.

Eder

Hwilkenn som swär sig till meen och blifwer ther till lagliga wunnen thå blifwen achtad och hållen för eenn meenedig och trolöß man, och skielm och böfwik, och blifwer aldrigh meer witnes föör heller betrodd att sitia i någon nämpd.

28. Sidh 53:6
Ting måla 21.
Menn Edare

Wår hofmarskalck, formarsk, Ryttmestare, Stalmestare och andra befalningzmen på slotten och gårderne skole och förplichtige wåre, att holle borgestempne wid wårtt hof folk hwad heller the ähre borgeleige heller fodringen hwarie fiortonn dagar heller 3 wekor till thet längsta hwar månade moth wid wår o gunst.

29.
Borgestäbmne

Ther som någon gerning skeer med dödzslag wåldtäkt heller andre olofflige gerninger tå skall ingen dierfwes wndanfinge eller hemligen fördölie slike misdädare som offta ske plägar hwilken ther till med skäligen wittnne lagh wunnen warder att han them rätte banmannen heller misdädaren af wägen hielper heller fördööll stånde samme rätt som then annan förtiennt hafwer med mindre han särdeles åthnimhandes wårder wåre nåder.

30.
ogierning

Hwar som så skeer att wår hofmarskalch, formarsk, ryttmester, stalmester, heller andre befalningzmen see i genom fingeren heller werterligen tillstädie att wåre hoffsinnare, hofiunckare skyttare och theres tienare wch öfwer themme wår ordning handle heller sigh förgripandes wårde, och samme wår formarsk icke efter thesse förnämde wåre artiklers och gårdzrättens lydelse ther wthöfwer straffandes wårder thå skall them som thz giör, hollen och

31.
Befalningz mann straffa
Ser igh genom finger medt Skallkar
Vide 47

achted warda like som then sin herres och Konungz budh och willia för achter Otroligen menar och här wthöfuer lijka som them slijk man tillhörer straffas.

32.

Till thet sidzsta så skole och alle andre saaker och ährender som förefalla och sig tilldraga kunne antingen emillan wåre förnämpde befalningzmen, hoffsinnare, småsuenner, Drabanter, skyttere, knechter, bårzmen och andre som gården efterföllie i fodringen heller på wåre slott och gårder ähre inbyrdes heller och emillan wåre förbe:de tienere och wåre besittne vndersåther här i Rijket prestmenn bönder heller borgare och wthi thesse articklar icke wthtrijkte ähre, alla sådanne saker och ährender skolla rättas och dömas efter gårdzretten och the saker och ärender som i gårdzretten icke wthtrijkte ähre the samme skole rättes och dömes efter Sverigis beskrefne lagh och efter sakenes wicktighet och lägenheet, dogh wele wij hermed förordnet hafwa och oss förbehollit att inge lifzsaker skole med straffet ijuligen fulföliat häller rättas med mindre the tillförenne oss alle theres omständer och skrifteligen författade witner oss tillkänne gifwidt blifwer och wår hofmarskalk, formarsk heller förordnede befalningzmen wppå sådanne saker och ährender wår betenckiande willie och befalning i then måtton bekommit hafwa ther hwar och een sig efterrätta och skicka må och om wij framdeles wthi thetta artickels bref några artikler, förbätre förnijie förwandle afkorte häller något tillägge wele thå skall thet altid stå oss fridt öpidt före, Thes till ythermere wisso och bätre förwaring att wij thesse artiklar så belefwadt stadfäst och samtijkt hafwe, hafwe wij weterligen låthit trijckie wårt Decret her nedan före som gifwidt och skrifwidt ähr i wår köpstad Wpsala 16 octobris Anno 1544. L. S.

Gårdz retten wisar inn på lag boken

1691
1560
1544
16
101
16
24

Herr Greger Matzſonnſs Dombreff Lagman vti Vplandh Lydandes att Hwart Hemman äger Blifwa tilſamman och icke Jorden Sönderrifwas Parteras och Deelas.

Jagh Greger Matzonn til Toreſiöö Riddare och Lagman öffwer Vplandh Giöre witterligit medh detta mitt Öpne Breff, Att Åhrom effter gudz bürdh 1440. Opå Tiugunde dagh Jule tå jagh höllt Lagmans ting i Norre Loffſtang Almogen i Olandz Häradh i Walborne Manna Närwaro Laſſe Tommeſſons Vnderlagzmans i Vplandh Bengt Pärſons Häradz höffdinge ther ſammaſtädes, Tå kom för Rätten Beſkedeligen Mann Larß i Öſterby, Och klagade till Peder giſlaſonn i Südare By: i Achlunda Sockn i Ålandz Häradt, Hwilken Jordh hans Hustru Erffwande effter ſin Fader och hennes Syſter förbd: Peder giſlaſons Hustru Erffde lika mykket medh henne i ſamma by och äger. Och war förbenämbde Larß Begärandes at the ſkola Åtſkillias eller han ſade ſigh willia beſittia Söderby medh gott ſkiäll ſom hennes mågh Peder giſlaſon hwilket jagh ſköt till Nämpdennes Ranſakning, Tå ſade the för rätta Effter thy ſom Rikſens Stadgar vthwiſer, och then gode herr Sten Sture medh allt Rikſens Rådz haffwer ſtadfäſtz Och ſtadgat obrotzligha hollandes, Att ibland andra Åhrender hwilkom ther medh Längſte haffwer besittit ett godt och Bygdt thet ähr, och Ligger then Jordh Inne medh som fallen är till affts. Thå hafwer han wåldh och Macht som på godhet sitter att lösa thz iordh till sigh. godhet besittia och Jngalunda låtha Jordenn Sönderrifwas. Effter Nämpdemans witne och Bonds och Jungenn moth honum eller henne iord, ia wille. Thå Dombde ingh förb:te Peder Gislasonn skall Wederlägga Larss i Österby så myckenn Jordh igenn i så godh Läghe, och skall Peder Gislasonn giöra hwarom affdragh off Jordenna Kan han ickie få honom Jordh igenn, thå skall han lösa the Jordh igenn till sigh som sagdt ähr, för så Många Peningar som wärdt ähr. Thesse woro Nämpdemän. Erich Sigfridssonn, Erich Tomason, Erich Jonsson i Mit-ium, Mickell i Kloff, Anders i Ryby, Nills i Skalby, Jons i Österby, Peder i Wreten, Jöns i Sandby, Anders i Åsatorp, Sätt i Sådellbergum, Peder Kipesonn i Sohammarr. Till thess mera wiss och högre förwaring. Låter Jagh hängia mitt Insegle Nedann fore thetta Breff. som skriffwit och giffwit ähr. dagh och åhr som föreskriffwit Ståårr.

Copia aff K: M: Breff till Cammerådet

Skall befallas Föügterne som befalningh haffwa öffwer hela riket, dessz ärender beställa och ikke öffwerträda, eller försumma wid deres bästa welferdh

Först att de giöre sine rekenskaper ferdige, om Mickilzmesse och sedann begiffwa sigh up hem till Cronones eller wår Rekningz Cammar — 1

Skall och wara dem alwarligen tilsagt warat och förbudit att någon Creditera uthan K: M: under:r Breff aff behollen Summa — 2

Sammeledes att de haffwa upseende att rett wight och måål måtte brukes i befalningerne — 3

Skolla iche heller Föugterna bruka flere fougte tienare i deres befalninger än som de kunne nödersttigh behöffwa, om annat skeer då består på dem hwarken löön eller annan förfodringh — 4

Konung: Lensman och rättare skole uti rättan daga uth upbära all penninge räntan af böndern, och sedan skall Fougten och Schrifwarens närwara aff dem anamma samma penninger, hwilken Fougten skal sielff i sine förwardningh sätte och ikke Schrifwaren eller någon andern, och then leffwerera till Rente Cammaren, eller dijt som wij thet befallande warde — 5

Skall och aldeles wara förbudit att hwarken Föugter Schrifware underfougte eller elliest ehwem det biudande warder att ikke beswära bönderne medh någon olaga giestningher der sådant skeer och der öffwer klagar må den uthstå tilbörligit straff — 6

7 Skulle och fougterne hafwa flitigt inseende medh Cronones Skogar, och icke tilstädia någon olåfligh der hugga och afföra några bärande och förbudne trää. Uti lika måtte förbiudz Diureslintningh både på Cronones och böndernes egne skogar widh straff och böter som lag säia Byggninga B: 10. 19: 20. 49. Skall och icke tilstädias såmånge trängia sigh in på Skatte hemman flere än sigh dett på wäl hielpa kunde, der på fougterne skole hafwa noga inseende derföre månge ⁺⁺ hemman och Torpsteller

⁺⁺ finnes många öde

Thetta åhr Klockare
Lagenn eller Ränten som hūar Kloch
are biör giöra sinom Preist

Först skall han föllia Prestenom till Presta möthe För 1
sūmmar han thet böthe prestenom Ren, öre

Han skall och bära Biskopens och Prestans breff till Näste 2
Klockare, Eller böthe 3 ₰ Bisskopens ägen saak,

Så Skall han till alla tydne Ringa, Och Helagzmåll hūar 3
högtidh, hūar affton och mårgon klämta marie loff, För
sūmmar han thet böthe 3 öra Sochnenes ägen saak,

Skall Kleckaren säya Prestenom till om Sochna bodh, om quel 4
len, eller afton tilförnde När han bekommer bodh af Bondanom
och äger han föllia Presten hūarth Sochna bodh,

Så Skall han och prestens Bastūgū Elda en sin hūarie 5
wella tiena, Raka och quastar vppehålla alt åhret om krings

Så bör honom och slachta åth presten om honom weder 6
torff, och ther bör honom tylla förre,

Ingen åhr nämmare Klockares arfuodeell och hans arbethe 7
åhr presten,

Så skall Klockaren tienna till allom måsso som Sochnamannom 8
wedertarfūa, will Klockaren af Sochnene fhara sin åhrender
bedes loff af presten, och fåå Ren i sin Stadh som messo och
Sochna bodh skötta,

Kan Klockarenn Ey alt Siunga thet som honom bör giöre 9
prestenom, arbethe then före i fem wekor,

Så bör han och såå prestens åker och lägiat i Ladonan 10
Så och thet blifwer wäll bewaradt eller fånge Ren vthi sin
Stadh, försūmmar han thet böthe allan skadan Igen, Och
3 ₰ för olydnno,

Så bör honom och hans hustrū Bära Byggielagz och 11
tömma öll åth presten om så behoff giöres,

Böör Klockarens hustrūn giöra Vregs och baka Brödh om 12
så wedertarfz och bärra Verföre it brodh af gården

Tå klocharen hafuer alt thetta upfylts om åhrets thå bör honom ett par Schor och et par wadmals hoson aff Prestenom.

Rål. Fol. 151 - 159v

ARBOR

Thenne Tafla tienar till att rätt förſtå eller wetha Bryſtarff thett åhr wetha then ſom aff en man eller qwinno födhes Perſon efter Perſonen in till vᵗᵉ man efter konungh Erichz Lagh aff Pomeren. Therföre ſtodh thet icke i Swerigis Lagh att fempte man måtte icke arff tagha om andre arfwingar icke woro till. Män medh thetta ſtycket blefwo monge ſkilde widher arfwet, Konungen kändes ther widh, och gaff hwem honom ſyntes thet han ſielff icke wille beholla. Thet vthi Byrkio Laghen fins thenne Artichel vthelychter i monga Böker, ſammalēdhes vthi then Nyia Laghen then wy nu här i Swerike bruka. Män owijsligha är thenne Artichel i monga Böker inſchrifwin ⁊

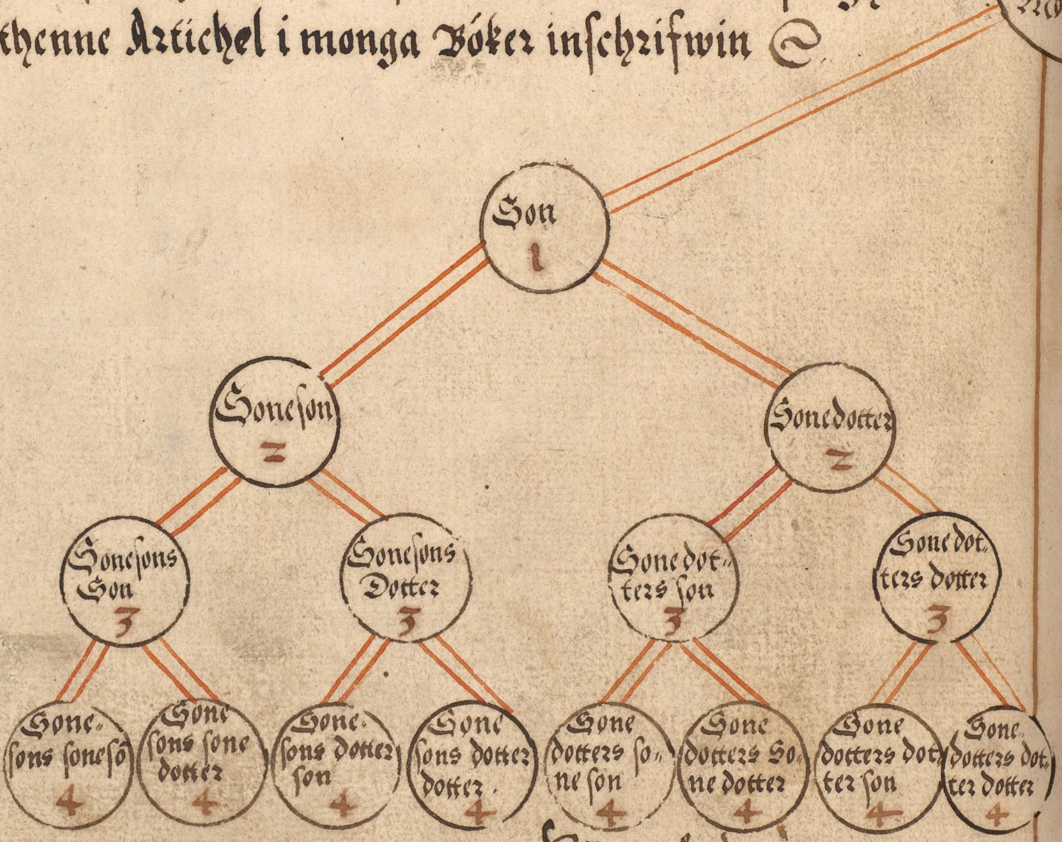
Son 1
Soneſon 2
Sonedotter 2
Soneſons Son 3
Soneſons Dotter 3
Sonedotters ſon 3
Sonedotters dotter 3
Soneſons ſoneſo 4
Soneſons ſonedotter 4
Soneſons dotterſon 4
Soneſons dotterdotter 4
Sonedotters ſoneſon 4
Sonedotters Sonedotter 4
Sonedotters dotterſon 4
Sonedotters dotterdotter 4

Ey må fempte Man

Thesse kallas rätt Brÿstarff tÿ the äre alle aff honom vthkompne, och alle ärfwa the honom och inträdhe Jure Repręsentationis vthi theras föräldrars stadh, ther the äre förre dödhe bleffne Män ther the dödhe låto barn effter sigh, tå kunde han icke komma widh att erffwa them. Quia omnis Successio magis nata est ad descendendum quam ascendendum. Thet är All arffrätt är mera benägin till att stÿgha eller falla nidh till barn och barnabarn, än vpp till fadher eller moder

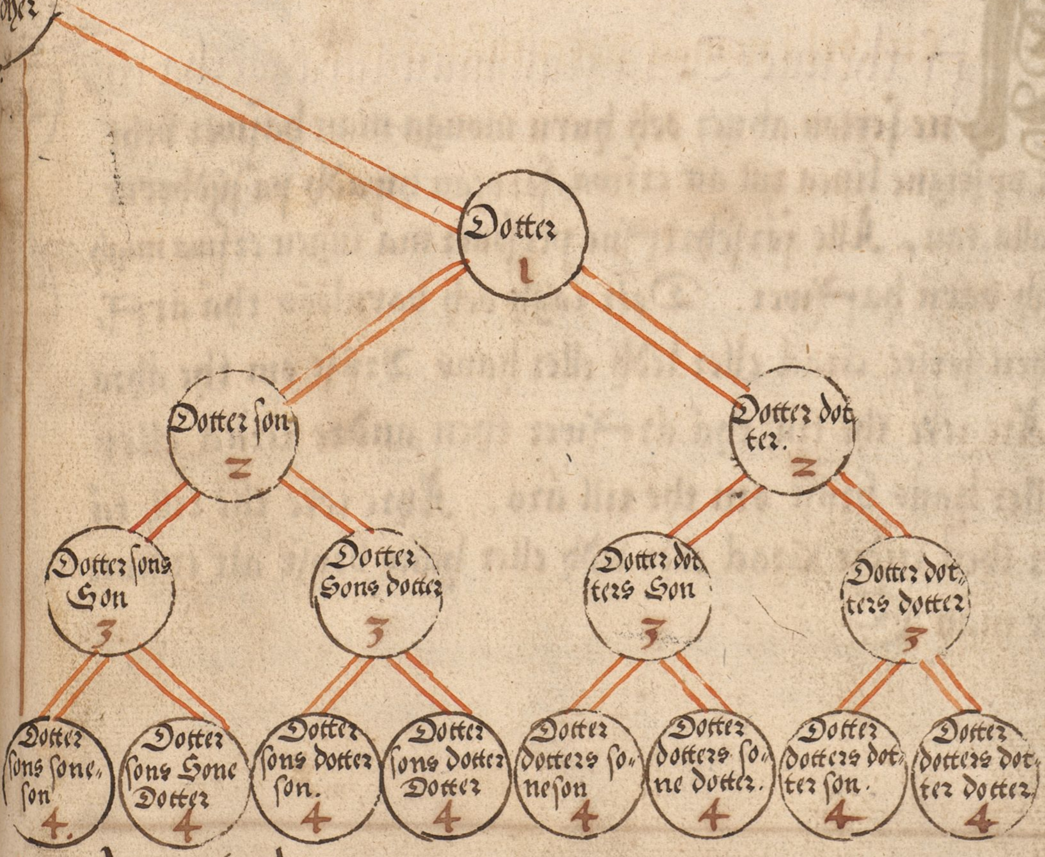
Dotter 1
Dotter son 2
Dotter dotter. 2
Dotter sons Son 3
Dotter Sons dotter 3
Dotter dotters Son 3
Dotter dotters dotter 3
Dotter sons sone, son 4.
Dotter sons Sone Dotter 4
Dotter sons dotter son. 4
Dotter sons dotter Dotter 4
Dotter dotters soneson 4
Dotter dotters sone dotter. 4
Dotter dotters dotter son. 4
Dotter dotters dotter dotter 4

Arff tagha

Rål. Fol. 151 - 160v

Eÿ må fempte man

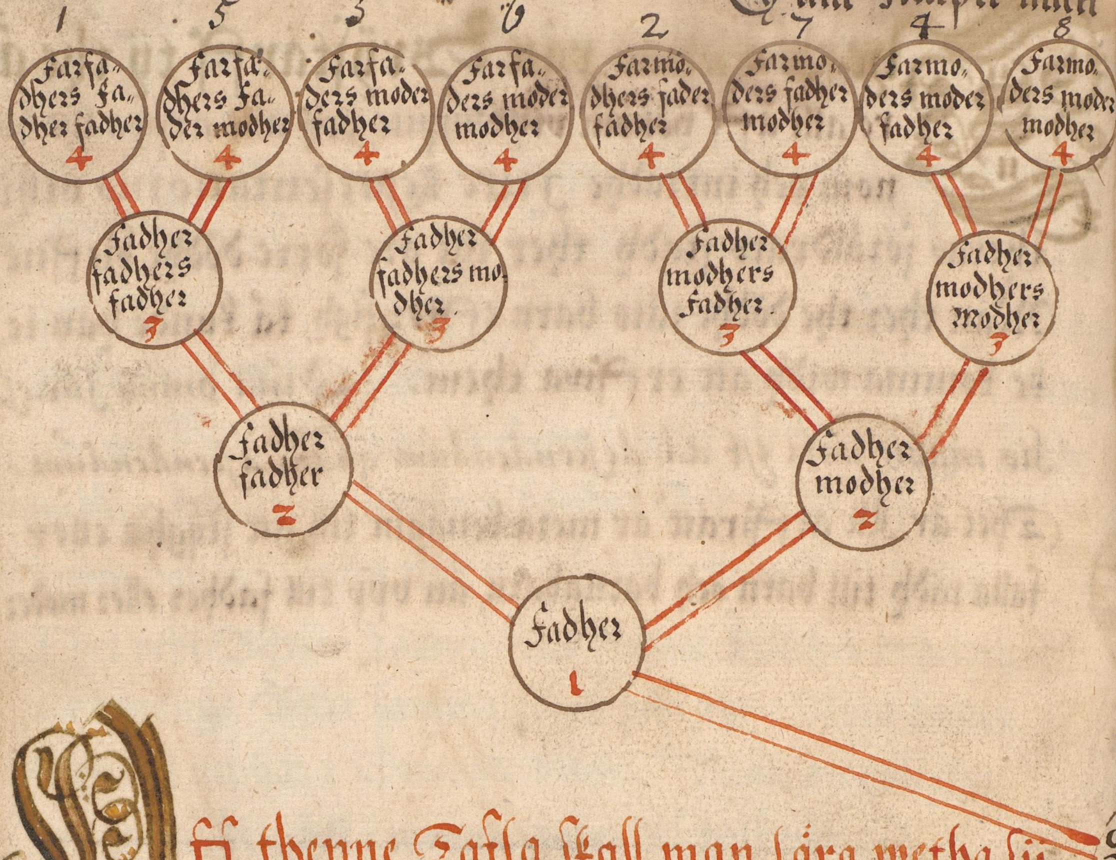
1
5
3
6
2
7
4
8
Farfadhers fadher fadher 4
Farfadhers fader modher 4
Farfaders moder fadher 4
Farfaders moder modher 4
Farmodhers fader fadher 4
Farmoders fadher modher 4
Farmoders moder fadher 4
Farmoders moder modher 4
Fadher fadhers fadher 3
Fadher fadhers modher 3
Fadher modhers fadher 3
Fadher modhers modher 3
Fadher fadher 2
Fadher modher 2
Fadher 1

Aff thenne Tafla ſkall man lära wetha ſijne ſexton ahner, och huru monga man hafwer vthi thenne vpſtigne linea till att erfwa, förvtan hwadh på ſijdhorne arff falla kan. Alle förſchriffne perſoner må ingen erfwa migh om iagh barn haffwer. Döör iagh och barnlöös thå ärffwer then förſte Grad eller ledh, eller hans Brÿſt, om the ähro till. Äre icke the till, thå ärffwer then andre Grad eller ledh eller hans brÿſt, om the till äro. Ähre icke the till, tå ärfwer then tridie Grad eller ledh eller hans brÿſt, alt innan fempte man

Arff tagha.

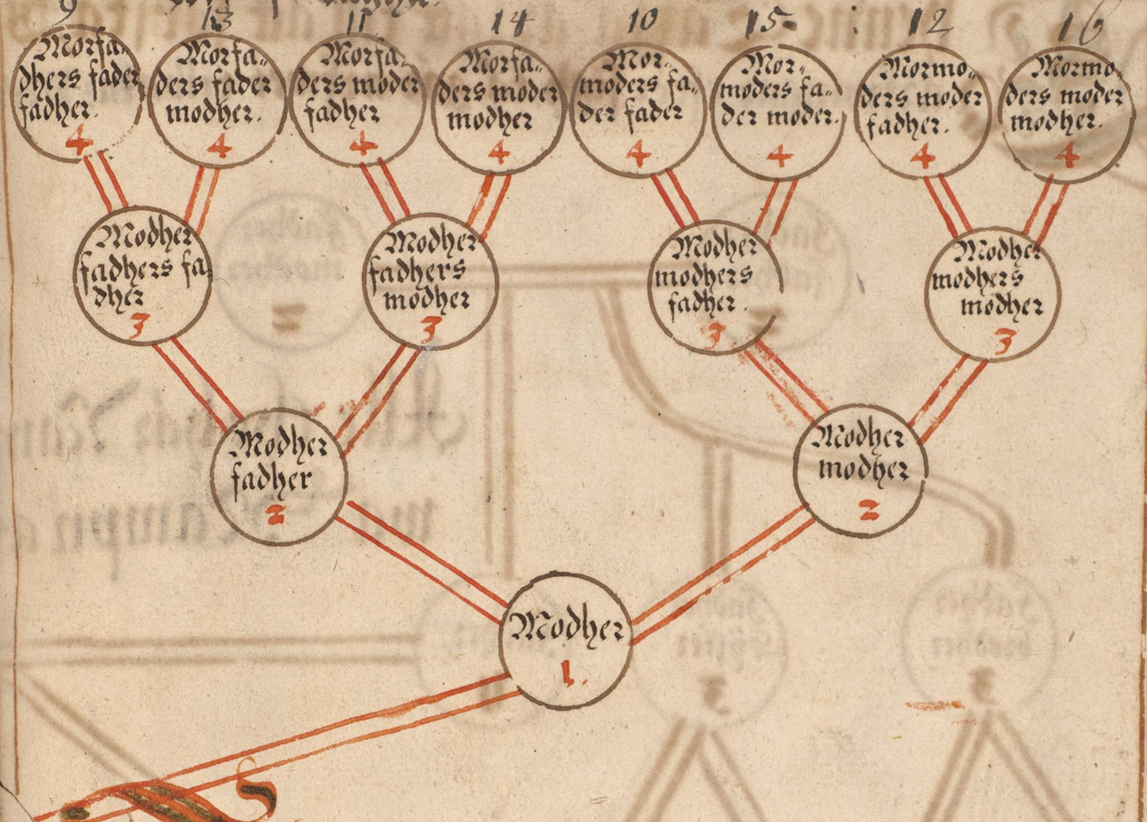
9
13
11
14
10
15
12
16
Morfadhers fader fadher. 4
Morfaders fader modher. 4
Morfaders moder fadher 4
Morfaders moder modher 4
Mormoders fader fader 4
Mormoders fader moder. 4
Mormoders moder fadher. 4
Mormoders moder modher. 4
Modher fadhers fadher 3
Modher fadhers modher 3
Modher modhers fadher. 3
Modher modhers modher 3
Modher fadher 2
Modher modher 2
Modher 1.

When ther will wetha Arborem rätt, han måste betänckia att så monge här stå vthi thenne vpstigne linea, the kunna hafwa brödhrar eller Sÿstrar, och them kan man icke alla inſchrifwa, tÿ thet är icke så rum till, vthan man ſchrifwer förthenſkull the twå ÿterſta raderna ſom äre vthi then andre Grad Farfadher Mormodher, Tridie ledh, Farfadhers fadher, Modher modhers modher. Alle the andre ther borde ſtå, blifwa aſcrifne, och äre doch lÿke när ſkÿlde then dödhe, hwar vthi ſin Grad, thet bör man achta, och monge kunna icke ſielff gifwa them nampn.

Thenne Tafla är lätt till att förſtå, Ba
arfwingar efter ſigh, tå går arfwet tilbaka: Men

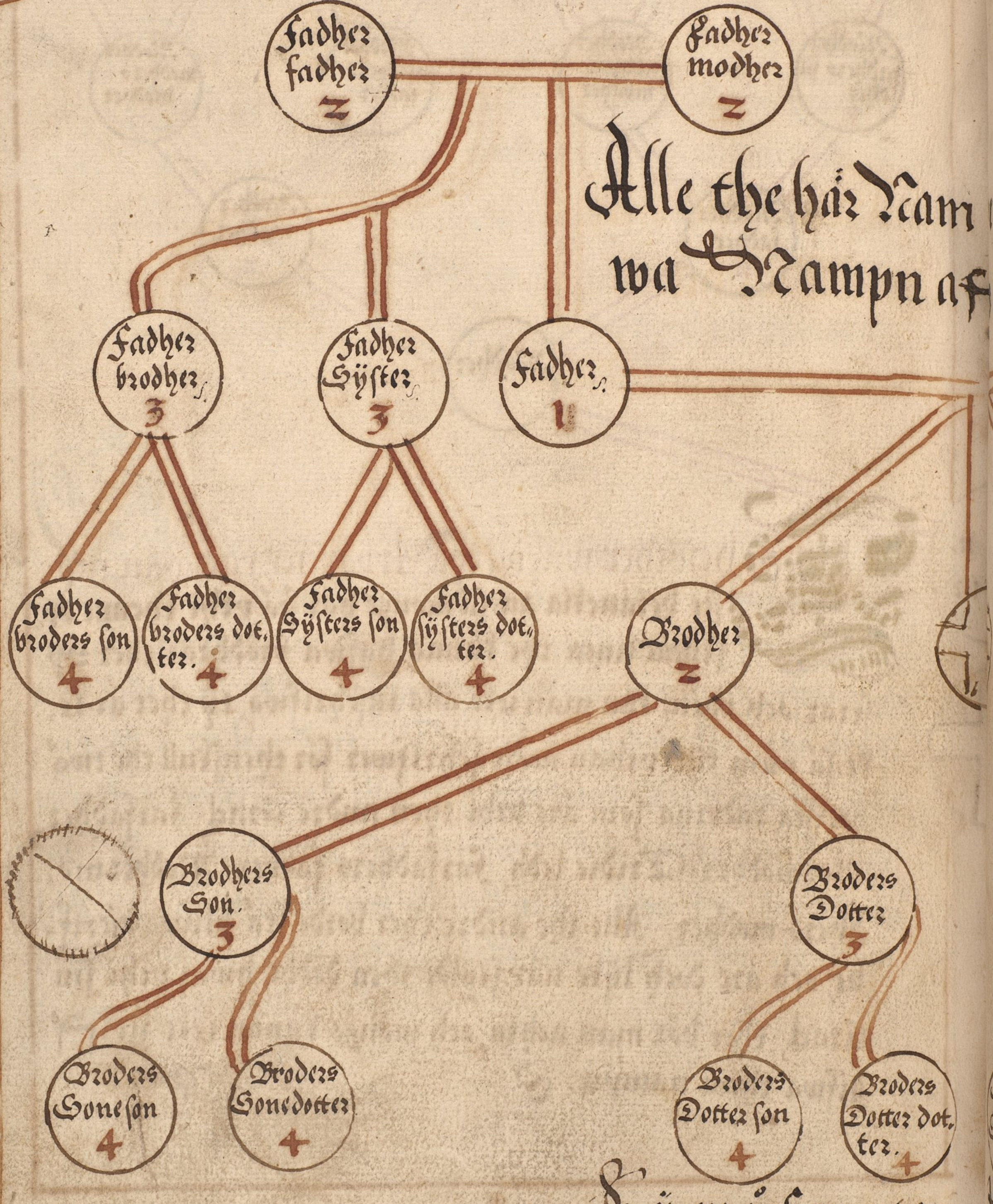
Fadher fadher 2
Fadher modher 2
Fadher brodher. 3
Fadher Sÿſter. 3
Fadher. 1
Fadher broders ſon 4
Fadher broders dotter. 4
Fadher Sÿſters ſon 4
Fadher ſÿſters dotter. 4
Brodher 2
Brodhers Son. 3
Broders Dotter 3
Broders Sone ſon 4
Broders Sone dotter 4
Broders Dotter ſon 4
Broders Dotter dotter. 4

Alle the här Nam
wa Nampn af

Eÿ må fempte

arff, tÿ att när then Dödhe hafwer inga brÿſt, hafuer han brÿſtarfuer, tå ſtiger arfuet nidh och icke vppe

pn hafwa, the haf. ff then Dödha.

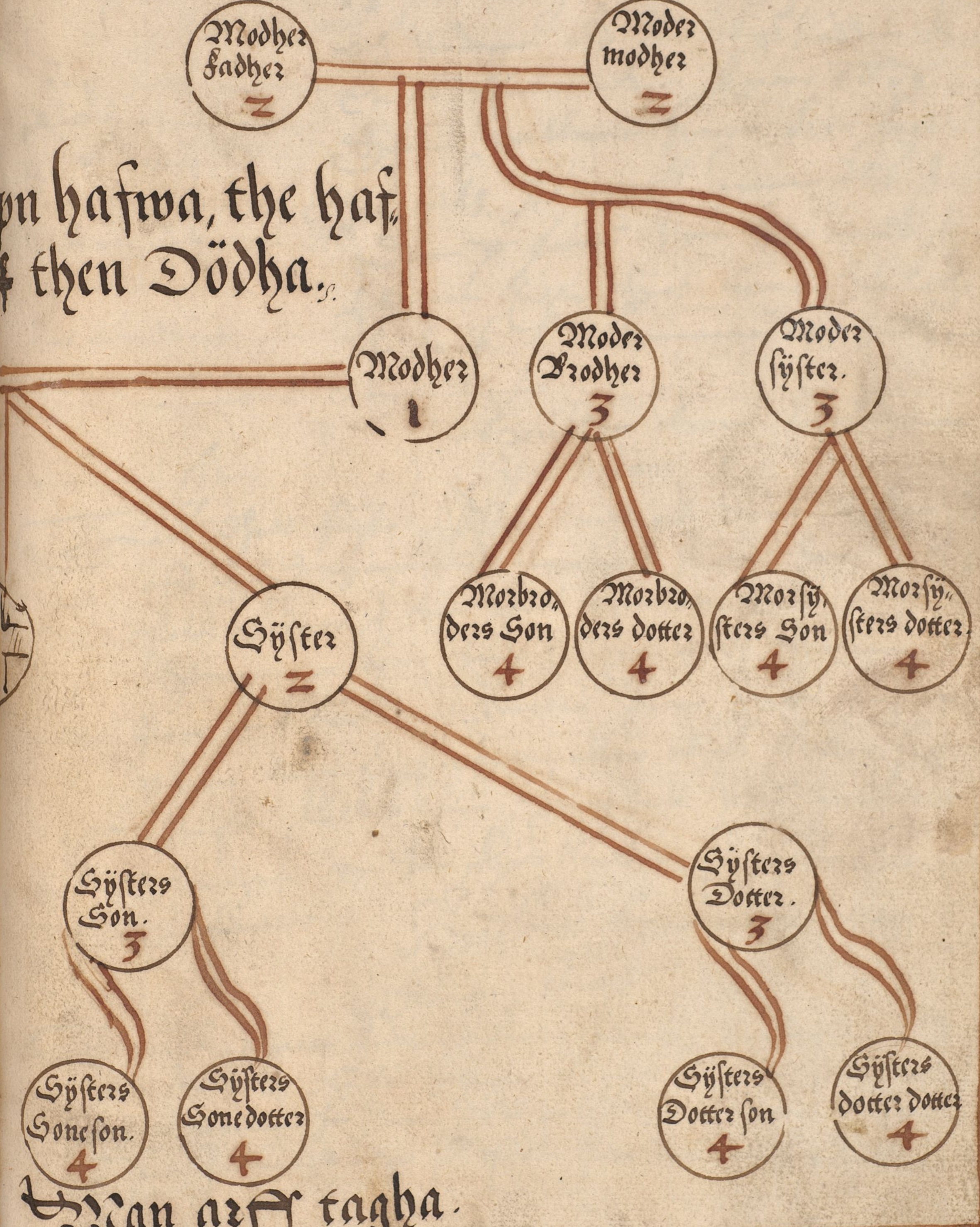
Modher fadher 2
Moder modher 2
Modher 1
Moder brodher 3
Moder ſÿſter. 3
Morbroders Son 4
Morbroders dotter 4
Morſÿſters Son 4
Morſÿſters dotter 4
Sÿſter 2
Sÿſters Son. 3
Sÿſters Dotter. 3
Sÿſters Soneſon. 4
Sÿſters Sonedotter 4
Sÿſters Dotter ſon 4
Sÿſters dotter dotter 4

Man arff tagha.

Then Swenske Siörett och Skipsartikler hwilke wåro vthi Stockholm then 20 Junij åhr 1570 Componerade och samman satte och widare aff Förstelige Nådher Hertigh Carl förbettradhe Anno 1602 och äre Effter Welborne Herre Herr Karll Kyningz Rijkz Admirall samma åhr j Elfsnabben then 7 Junij När han medh skieps flottan till Rijss seglade och affärdat af hans F. N. commanderadt hadhet

Hwilken Som försummar Predikan 1

Till thett första Effter thett all wåre lycka kommer aff Gudh alzmechtigh therföre skulle hans F. N. skieps folk haffwa j sin stadh fruchtan Gudh och haffwa thenom för ögon hans heligee ordh thienna. Hwar som thett försummat warder then thett försummar vthan laghligh förfall eller elliest stellar sigh ogudligtt skall bliffwa straffatt vthi wattnett och dragen vndher skiepz kiölen så offta han thet försummer

Hwilken Som wanärer Gudz heliga Namn 2

Till thett andra skall ingen fördriste sigh till att wanähra Gudhs heliga Namn häfwingeligha medh Edher och swerianda then thett giör, straffes medh lika straff såsom förbrutit äger så offta han ther medh bliffwer öfwerslagen

Huilken bannar

3

Till thett tridie. skall och ingen bannas in om skipz bordh huem thett giör skall mestermanen Stire hafwer honom förmenar och straffa effter skipzrätte

Att Predicanterne skolle predicka när them till sagt warder

4

Till thett fierde skolle Predicanterne wara förplichtadhe predika för folkett huar söndagh och fredagh, såwar tillfälle kan sigh så begifwa eller så effter höfwitzmannens thett begärar, såsom huar dagh hålla bönen och läsa litanie för folkett desslikes förmana folkett att gå till kyrkiu dett ähr tacka gudh för een godh dagh och bedia Gudh om een godh natt

Om Edh och troheett

5

Till thett femte såsom hwar och een hafwer swarett och tillsagt hans K. M. troskap hulskap och manskap och troheett thå skuller och huar och een waree förplichtader sådana troskap stedz troligen och ährligen hålla och sigh ther effter hålla widh straff och sin skadeligheett till görandes

Om förrederij &

6

Till thett 6 huilken medh någott förrederij låter sigh förnimma skall straffas till lifwett

Om hörsamheett och lydhno

7

Till thett 7 skall huar och een persona som på skip ähr waira Admiralen höfwitzmännerna och skipparen hörigh och lydigh ty dett them bliffwer befalatt till H K M och rikssens gagn och bestee. Desslikes huar achta sitt kal och embette som han äger förordnat till, then thett icke giör straffes som Artiklarne utwisar och godee män then om kunna skönsatte och döma

Om Hörsamheett och Obesinnet

8

164 ~~339~~

Tyll Ahrtt. 8. skolla alle Schoutzmen och skippare
wara Admiralen hörige och lydige Till att fordra H. K. M.
är och Rikssens gangn och beste och icke medh någon
höfanderett eller försummellse sigh befinna lätter finnas
någon som annatt giör sedan han äder Orden gängd förmerket
och till sagdt Tå skall Admiralen hafwa macht och
wärldt honom derföre straffa och ifrån sitt Ambetar
brettir

9

Ingen godh Regendeet att försumma

Till Ahrt 9 Så skall Admirallen icke lätter någott
Utt halla på sin sidhe hwadh honom äder betrodh och
befalt eller någon godt Regendett försumme utan
Ner han kan giöra på dett yttersta och troligast sin
flytt och winlaggie sigh så framt han will blifwa
Aktatt före een Ährligh man, så skolla och andra wara
förtenkte så wäll som Admiralen, hwar och ein sin stadh
Ahrtt och hålla sigh efter then Instruction som H. K. M.
hafwer gifwit och skolla lärit så mykit som hwar
och een till kommer och hans kall och Embete
och till fogar Thill Ahrtt som H. K. M. gangn och
beste ~~äder~~ wara kan, och fienderne mötta skee
Them mesta skade och afbreck efter som same
Instruction förmeller och huru hälles hwilken thet
emot handlar straffas ~~efter~~ till billigit straff

Ingen bruke sin onyttige mun

Art. 10

Till Ahrtt 10 Ingen skall bruke sin onyttigh mun
ehotsker eller föraactelige ord emot Admirallen

Hin Höfwidzman, befalningsmann, Proföss, Quartirmester
Eller Rotemester, hwem dett giör straffas 1, 2, eller
3 gånger underkiölen effter Sakens beskaffenhett.

11 Ingen fördriste sig wijka från Skipett

Till dett 11 Ingen befalningsman, Skipare, Styr-
Båtzman, eller büsseskytter eller någon annan för-
dreiste sigh att begifwa sigh i från dett skip han
äre förordnat, ya hemmeligen så länge man är
Stadd på något Tågh hwadt heller mera gäller
emott fienderna eller heller wijdh lijfzstraff

12 Ingen fare i landh utan loff

Till dett 12 Ehrr man äre Stadder uthj
Hampnar eller elliest wore man måste liggia
wederfast och förnimbt effter winds eller annat
beskeedh skall doch icke heller någon fara i landh
utan Admiralens :/: som på skipett äre :/ förloff
wetskap och willia wijdh straff under kiölen
icke skall heller höfwidzmännen gifwa någon
förloff utan Admiralens wetskap och befalning

13 Ingen försumme sigh när lösen slutt

Till dett 13 Hwilken sigh försummar när
han höra blåsas medh Trumetan eller lösen
Skutin warder och giör sigh icke redo strax
när flotan oppryckia utan blifwer tilbakas
straffas till lijfwet och på dett knitt och lodh
jett

Icke måtte skiutes förgefs derföre skall ingen låter något skott aff gå förr än han fienderne så nähr äre att man them nåå dermedh kan. Men then som fåfängt skiuter uthan ordre ähr medh Admiralens wetskap han skall bliffwa satt aff sitt Ämbette och betala krudet. Item när Admiralen är stadd medh hans E. K. skep wid hamner eller och skipen liggia på ankar och Admiralen skiuter skott och låter flaggan flyga på bogsprötet Tå skoller Schiffsmänner Skippare Styrmännen och the förnemsta som till rådz förordnade äro komma tillstädes och icke sende Andre i theras stadh som till förene skedt ähr widh straff under kiölen eller watt så snart att the äre under segell och kunna komma så nähr att the kunna tala medh honom tå skola the beflita sigh therom flitigast på dett att then lösen som alle skolle ~~rätta~~ sigh effter skall waara förbundhe att skiuta för the döda som skee plägar. Hwilken som elliest fåfängt skiuter ett skott eller flere uthan thett skier emot fienderne straffas som förr ähr sagt

14 Ingen gå till Segell för Admiralen

Till thet att ingen Schiffsman fördrister sigh gå till segell före Admiralen, medh minder han blifwer ther till förordinerat aff Admiralen på lijfstraff

15 Att Settja Näst Admirallen Setter

Till dett 15 skolle och alla Höfuidsmannen settia i sin
hamper effter Admiralen setter medh mindre thett
blifwer thenom förtagit aff gudz wäderlek

16 Att Skiute löösen

Till dett 16 skall och Admirallen wara förbehållit
skiute löösen föör än han giör sitt segel dagelikst
när han will settia på thett flottan sigh ther effter
må wetta retta

17 Att Retta Sigh Effter
Siöö flöyten

Till dett 17 skall hwar och een retta sigh effter
Siöflöyten innom bordh och wara hörige och lydige
till thett som aff Höfuidsmannenom blifwer budit
Hwem thet försummer straffas vnder kölen

18 Att Jungen giöre oliudh i skepet

Till thett 18 skall Jungen giöre oliudh eller roya
på skepit på thett ther ~~icke~~ skulle blifwe för-
hindersch / som fogden eller flotten Sorgara skolle
så att ther icke får höra budt thenne aff
Höfuidsmanom eller skepparen förhållit blifwer
Then som sådant oliudh åstadkomma skall
straffas vnder kiöllen

19 Ingen stige i Land, thet skie
att han ähr förordnat på

Till thet 19 skall hwar och en förplichtat
warda att blifwa på wiss thet skie som han först ähr

Rål. Fol. 151 - 166r

förordnat vpå och för ingen Saak skall stijga deer i från medan något rochs warar widh mindre thett honom aff Höfwidsmannen synnerlige blifwer befalt widh hwars och enns ähra och redelighet till giörandhe

20 Intet orent att giöra i Skippet

Till thett 20 Jungeren skall göra orent vthj skippet och hafwa något Tingest i någon thera aff ther tackell tygh och Segell rogjern skolla ikke kunna blifwa förhindradhe then thett giör sedan han then gångh förmanat ähr dragis vnder Kiöllen

21 Then som vnfaller sitt följe

Till thett 21 Then höfwidsmann eller Skipare som wiker i från flottan ner man ähr emot fienderna eller och vnnfaller någon aff sitt följe som ähr nödh stelt – ther han enligt kan komma till vndsättningh ware actat för een förrädare och straffas derfor

22 Neer Någott Skyp kommer på grundh

Till thett 22 Händs förbunder att någre skip aff wåra flötar kommer på grundh antingen i Siöen eller någon hampn då skall han then som skadan skeer strax skolla alla sine segell till hyster och skiuta ett stycke aff på thett man kunne weeta then sådan olycka ähr på kommen så snart then andra i flötan detta förnimma så skola alla Capiteinerna vthi flotan seija theras folk till att ähre medh theras espinger komma then till vndsettningh som i nödhen stadde ähro om någon sådant försummer blifwer dömt till een oerlich man ähr der och så att någon aff siö folket på skippen bäfwaren [illegible] knekta

Privellegie

Adelige Priuilegier i Swerÿke giffne aff Konung Sigismundo Anno Domini .1594.1.

Wÿ Sigismundus med Gudz nåde Swerikes Göthes och Wendes Konung, Storfurste till Finland Carelen wotzskiÿrtin och Ingermanland i Rÿßland, och öfwer the Ester uthi Lifland Hertig, Så och Konung till Polen, Storfurste till Littowen, Rÿßen, Prÿtzen, Masuren, Samogitien, Krowien, Wolinien och Lifland Herre: Göre witterligit att efter thz then Stormechtigeste furste och Herre her Göstaff, fordom Swerikes Göthes och Wendes Konung, wår elskelige käre faderfader /: högloflig ihugkommelße :/ hafwer med sin lijff och walfardz wågande, hulpit Swerigis rijkes Ridderskap och Adell, så wäll som andre Stender här i rijket, Andelige och werldzlige vdaf den betrÿck som the vdaf fremmende Konungar vnderkomne ware, och till theres Priuilegier och frijheter igen, och ähn ÿttermeere beneådet: Så hafwer och sedan wår elskelige käre och salige herr fader /: högloflig ihugkommelße :/ icke allenast sådane Priuilegier confirmeret och stadfest, vthan och wäll för:ne Ridderskap och adell hwar efter sitt stånd med ÿttermere frijheter och Priuilegier föröket och förmeret, så att the hafwe orsak sådant att berömme, och med hoos theres efterkommende thz med tacksamheet och vnderdånigheet benägenheet att ihugkomme: Och medan the och alle Stender här i rijket sådant icke förgätit hafwe, vthan och nu som någre naser tilförenne stadfest och sig hafwe förbundet till then arffförening, som uthi högl:te wår käre salige faderfaders tid oprettet och af alle Stender godwilleligen samtÿcht bleff, dermed the hafwe bekändt och annammet oß, och wåre manlige lijffzarfwinger så länge the till äre, till Swerikes rijkes Konungar och regenter, efter som samme Arffförening innehollar och förmeller, Derföre hafwe och wij sådane theres welwilligheet med Nådh igen welet betencke, och nu här med Confirmere och stadfeste &c Priuilegier som wäll och för:ne wåre gode män, Ridderskap och Adell, af högl:te wår käre faderfader vthlod, och sedan vdi Vorckstafwen af /: högloflig ihugkommelße :/ wår salige käre herrfader bekommit hafwe, hwilke vthgifne äre på thz åhr 69. och ähre såledeß ordförre breffwen författede såsom här efter följer

Till thz förste skole alle Greffwer och theres efterkommande till ewärdelig äre nÿthe och beholle alle Konungzsaker både vdaf theres Greffweskap så och vdaf theres egne och theres hußfruers arf och rigie: Sammaledeß skole wälb:te greffwer och theres efterkommande, sedan the till laga ålder komne äre, hafwa macht och wåld att förordne Häradzhöfdingar vdöfwer theres greffweskap, dog med sådana beskeed, att the till samma embete förordne beskiedelige och närwijse domare, the ther skole wara förplichtade förskaffe den menige man, som Greffwens i så måtte vndergifne äre, lag och rätt, Deßlikest Greffwer frij 1

skall

Rål. Fol. 151 - 167v

skall och uthi samme saker icke annorledes än tillbörligen handlas med undersåtha-
ne, uthan såsom med wåre och Cronones egne undersåther handlat blifwer, och såsom
Kongligt wälde — Swerikes lag medgifwer. Dog hwad som ähr Crimen læsæ Maiestatis, och
thet som udi Swerikes lag kallas Edzöris brott, dråpslast och andre grofwe miss-
2 gerninger, såsom ähr Kätteri, mord, dubbelt hor, och them som belagnar ena
ächta mans hustru, hwilke saker wij wele hafwe oß i så måtto förbehollit, att in-
gen skall hafwa macht och wälde, sådana ogerningzmän uthan wårt samtycke
Saköre tager den Jord eger Jur. 13. cap — till lifwet benåda eller förskona, hwar ar sådana ogerningzmän af oß, för
skiälige orsaker skuldh kunne blifwa benådet, skole då wåre gode män af
7 Adelen opbära och behålle hwad sakören, som derföre efter lagen kunne böthes
och uthgifwas.

Vthi like måtto wele wij her med, både för oß och wåre efterkommande
nådeligen hafwe undt och efterlatit alle friiherrer och deras efterkommande till
Friherre, frihet — ewärdelig äge, niuthe och behålle alle konglige saker med theras egne bönder som
3 deras och deras hustruers arf och rätt är, Dog så att samme saker icke an-
norledes, than the och uthkräfwe warde, ähn som Swerikes lag förmäller.
Hwad som wij och wåre efterkommande, anthen nu eller i framtiden samme frij-
herrestånd af Cronones Län, undt och gifwandes warde, skall icke efter theras
dödh komma till arfz ibland alle theras efterlatne barn, såsom annat deras
mödre arf, uthan sådant skall allenast den älste sonen efter fadern behålle, och
så hand afföde efter sonen. Sammaledes wele wij och att alle andre
R. Råds frihet — wåre trogne män af Adelen, som uthi wårt Rijkz råd brukade äre, hwadh
4 stånd the då helst hafwe kunne, då och alle Riddare så wäll uthan som inna rådz
måge och skole niutha och behålle samme frijheter som förberörde är, udi deras lifz
tijd med deras egne landbönder, Dog med sådana wilkor, som för:te ähr, och
med den beskand, att the som wij nu hafwe efterlatit Konungz saker, skole icke
hafwa macht att opbära någre häradzhöfdingz saker, med mindre the hafwa nå-
Den saköre hinchne adelz frihet — gon häradt när af oß i förläning. Och såsom wij nu hafwe i så måtto
nådeligen försörgt the förnemste stånder, då wele wij och the andre wåre
5 trogne undersåther och Adelsmän icke hafwe förgätit, uthan wele them nu her
med hafwe efterlatit till ewärdelig äga att niuthe och behålla, the häradzhöf-
dinge saker med deras egne landbönder, som häradzhöfdingar och domare
tillförenne hafwa warit uthan för sackfall opbäre. Men häradzhöfdinge
Ting: 4 — räntan eller fodringen, skall hwar häradzhöfdinge behålla för sin omak
opå thz han alle saker nytteligen ransaker och rättwijseligen döme skall
så wäll med frelsis, skatte, som och Cronobönder.

Dog wele wij oß udi alle saker hafwe förbehollit hwad som ähr Crimen
Konungz frihet om saköre Jur. 13 — læsæ Maiestatis eller Edzöris brott och andre grofwe missgerninger som
Häradz höfding skulle wara Adelsmand — förb:te är, Då wele wij och icke att her efter skole någre andre blifwe
förordnade till häradzhöfdinger och domare ähn the som äre af Adelsstån-
det, hwar allest så månge kunne finnas ibland Adelen, som der till tiän-
lige och förfarne ähr. Dog wele wij oß hafwe förbehollit desse
6 efter:te häradzretter, som ähr, J Wallentuna, Danningehundret, Åkerö
och

Rål. Fol. 151 - 168r

Rydz Skiplag, Färentuna, Broo, Norunda Håbo, Långhundratz, Bro och Frötuna Skiplag, Frödhåkers, Ölandz, Norra Roon, Wandele Tierpen, Wapala Raſbo, Uhåkers, Bälingz, Hagundz Lagunds, Trögden, Åſunda, Swartlöſa, Sotholms, Wärmdöö häradzrätter udi Upland: Item i Weſtmanne land, Deſſe effther:ne Norbo, Siende, Simtuna, Wola, Tiurbo och Åkerbo härader med Dalarne och Bergzlagen: Item i Östergöttland: Åkerbo Skärkindz, Östkindz, Löſings, Biärkindz, och Hammarkindz härader Item i Smålandh, Tiuſt Tunalhän, Norra och Söder Möre, Kongahärad, Öster och Weſter härader, Norra och Södra Widbo: Item uthi Finland: Hattula Saxmäki, Haucho och öfre härader, I Tawaſthus lhän, Sawolax, Lämpä, Lapweſi, udi Nyslotz lhän, Samaledes Borgo Raſborgz häradz rätter Item alle häradzrätter udi Norre och Söder Finland, Deslikest udi öfre och Nedre Satagunden, hwilke härader wij wele hafwe frijt, att unne och förläne wåre hofftienare och andre, anthen the äre af adell eller icke, som sig troligen till wårt och Swerijkes gagn och beste bruke lathe. ——— Deslijka måtte wele wij oss hafwa förbeholldt alle the häradzhöfdingzdömme som udi alle Norlanden äre belägne, till att unne och förläne samme häradzrätter, hwem oss helst synes, efther udi the landzender äre inge adelsmän boendes.

Häradz rätter

Derneſt ſkole och ~~alle~~ icke Adelens landbönder blifwe beſwärande och betungede med någre olaglige Skiutzreſor eller gärder som her till ſkedt äre. Dog hwar någre ſådane lägenheter kunne förfalle, som udi Swerikes beſkrefne lag i Konga Balken i thet 4. capitlet uthtryckeligen står förmält, Deslikest och så hända kan, att wij udi egen person äre på något tog mod Fiendene, eller wij elliest för andre wåre lägenheter äre på någon reſe, då ſkole så wäll Adelens landbönder, såſom wåre egne, både med Skiutzreſer, gärder och andre pålagor hielpe till att wij och wårt folk blifwe fordrade och förſorgde. Och ſkall uthi alle gärder blifwe räknede twå landbönder emoth een Skattebonde, och fyre Torpare emoth een Skattebonde, Skole och icke Adelens bönder med någre andre gärder i the fall blifwe betungede, ähn förmält är. ——— Samaledes när wij för wåre och Rijkzens högwichtige nödtorfter, anthen till Danmark eller annor främmande land lathe affärdige någre wåre Sendebud och breffdragare her i rijket, ſådane frijheter hafwe bör, her inkomme, då ſkole så wäll adelens landbönder, såſom wåre egne Underſåther ware förplichtede med Skiutzreſor der till förhielpe. Elliest deſs emellan ſkole Adelens landbönder icke göre någre Skiutzreſor uthan penningar. ——— Såſom wij och udi lijke måtte wele hafwe förbudit, att icke heller Adelen eller deres tienare, ſkole hafwa macht och wåldh att tage någre ſkiutzreſor af wåre och Cronones bönder såthe, med mindre the gifwe them een ſkälig betalning. Dog att wåre Placatz breff, som om Skiutzreſor äre uthgångne, måtte icke deſs mindre her med, ware och blifwe aldeles wid macht och oförkränckt. Och endog wåre gode männ af adelens egne landbönder aldrig hafwe warit förſchonte

7

Skiutz färd

Adelens frihet på dagzwerk

förplichtade udi alle landzender öfwer hele rijket, göre deras dagzwerke till wåre Slott och gårdar, Då hafwe wij dog nådeligen efterlatidt att the efter thenne dagen i så måtte måge blifwe förskonade, och allenast göre sådanna dagzwerke deras egne herrer och hussbönder. # Sammaledes måge och Adelens landbönder, som byggie på een mijll wäg när theras Sätesgårdar, wara frij för alle uthskrifningar, uthan under nöden till thet högste fordrar, och fienderne wore så när, att man ey hinne måtte opbiudas. Då skole så wäll Adelens landbönder wara medwarande, såsom alle andre. Elliest skole Adelen icke heller uthi ofridzes tider hafwe macht att förswara mera folck på deras hemman, än som hwar herre kan nödtorffteligen blifwe besatt medh och opphollit.

Frihet på een mill när gård för utskrifft

8 När något krig stunder emoth fienderne, skole både Greffwar, Frijherrar, Riddare, så wäll som alle andre Adelsmän wara medwarande medh så myckit folck hester och Rüstningar, som hwar för sig udi Fänderhetet bör holla, oss och Cronon till rüstning. Och skole the uthi ofridzes tider hwar för sig åhrligen holla oss och Cronone till tienst, utaf hwarie fyrahundrade mark örtiger som the kunne hafwe till opbördh udaf deras arfwegotz (: deras Slott och Sätesgården allenast oräknandes :) een waraktig wällrüstat karll till häst, Och wärderingen på samme parteller skall blifwe wid den ordning som war giordt uthi wår Broders, Konung Erichs tid, räknandes een spann sädh för sex öre, ett tt. smör 12 öre. Ett fath Jern för 6 ₰, och för een fodringshäst tree öre, hwilken wärdering the oss och rijket, uthi ofridelige tider på theras eigen omkostning inna grentzen holla skola. Men öfwer Grentzen skole the icke wara förplichtade länger hålla oss på deras eigen omkostnadt än fiorton dagar. Kommer och något Krig stånar länger öfwer Danrikes Grentzer, så skall deras Krigsfolck af oss bekomme sådane besoldning som wår Danske Krigsfolck nu hafwe, der medh the och skole låthe sig och Adelens med benöje. J medler tid skall så wäll Adelens tienare såsom wåre egne tienare efterlatidt att köpe af Bönderne theras nödtorfter, Jcke skall heller något Danske Krigsfolck fördrista sig att fordra och begära af oss, högre lön eller besolning än som the nu hafwe, Nemligen wijttaner till Månadz såldh 20 ₰ örtiger Uthan uthi fridelige tider, måge Danmarckes adell wara förskonade medh halfparten mindre Rostienst, dog så att the för wisse samning skole wacha hwar the theras Rostienst till fyllest tage skole när som helst ombeträngder och tilsagt blifwe, wid straff som Danrikes lag förmäller: Hwar och någre Adelsmän wore, som mindre opbörd hade än till fyrahundrade mark af deras arfwegotz, och wele samme opbörd under wårt Adelskap och frijheter niuthe och behålla, de skole der af tilsamman holle een waraktig och wälrüstat karll till häst, eller och oplåthe deras medh fränder deras gotz till köps, och skole dog icke deß heller miste deras

~~400 ₰~~

Adelens Ordning om Rustienst

månasåldt

Drätt

skiöldh

sköldh och wapen, uthan behollet så wäll sedan som tilförenne. Och om the ähr kunna förwerfwa sig så mång gotz, ther the ther af kunna hafwa att holla een wälrustatt karll och häst, då skole the samme gotz nytie under samme frelsse som the hade tilförende, och icke hafwe behof att förwerfwa them nytt frelsse igen; Skole och hafwa macht och woldh att löse thet igen som såldt war, om theris förmåge kan så wara. Orett

9 När och wåre och Rijksens lägenheter så fordra, att wåre trogne män af adelen, som boo uthi Westergötland, Småland eller andre landzändar emoth Danmarckz gräntzer, skole holla oss then Rostiänst wid Finlandz gräntzer, som the oss plichtige äre, och synnerligen när något långt och beswärligit tåg wore för handen, skole då sådane wåre gode män af för:de landzändar holle sig och theris folck på theris eget så länge tåget wärer. Deßemellan skole theris krigzfolck blifwa försörgde med Prowiant uthaf kronan eller ellierst, lijka som wårt eget swänske krigzfolck. wäsgiöta smålänga

10 Der emoth skole och wåre undersåter och Adelsmän uthi Finland när the med theris Rostiänst blifwa tädan fordrade emoth Danmarckz gräntzer holle sig och sitt folck på theris eget omkostnat in till gräntzen ährligen så länge tåget wärer, på lijke long tid, Deßemellan skole theris folck, som för:tt ähr blifwa försörgt såsom wårt swänske krigzfolck, så länge samme resor warer, ther med the och aldeles skola låta sig med benöija. Finske

11 Hwar och någon adelsman blifwer ahngifwin, att han hade förseedt sig emoth oss, eller och ellierst wore skyllig till någon sak, som kunde gälle på heder, ähre lijf eller lefwerne, då skall icke blifwa dömd af någonne ähn uthaf adelsmän, Dog skall förordnes tolf eller fyre och tiugu uthaf adelen som oparijske ähre, the ther med sin ed, efter som domare ed ägnar och bör att wara, skola lofwa och swäria, att the icke annadt willia döma, ähn thz rätt och rättwijst ähr. Icke skall heller någon Adelsman blifwa infördt i fängsle eller sådana rum som andre grofwe mißgerningzmän pläge införas, förr ähn han är laglija öfwerwunnen, uthan skola i medler tid saken blifwer ransakat med wacht inmandt, antingen på wåra Slott ~~eller~~ och gårdar eller i Städerne i sitt herberge, eller och ställas i borgen, efter som saken ähr högwichtig till och i medler tid med maat och drijck på sin eigen omkostnadt blifwe underhollen som honom lyster och hans förmåge wara kan. Hwar och någon af adelen hade lust att försökie sig uthan rijket eller och ellierst tiäne förster eller andre herrar her i rijket, så skall them sådant wara fritt och efterlatit, Dog så att the icke late bruke sig emoth oss eller tiäne them som äre wåre eller Rijkesens fiender. ~~Adels~~ friheet om fängsle

Då skole alle Adelsmän som till laga ålder komne äro udi ofridige tijdh hålle oss och Swerigis crone deras fulle Rustienst som dem bör göre af deras arfvegodz. Icke skall heller någon Adelsman udi ofridz tijdh begifve sig aff landett uthan wår förlof och tillatelse. Då skole icke heller adelens tienare som dem tingade och svorne äre, begifve sig ifrå deres hůssbönder uthi någors annars tienst, ey heller hoos andre blifve tingade och förhyrde, med mindre the hafve förlof och passbord af them the tient hafva, synnerligen udi ofredige tider, och så framt hvar hafver bekommit den lön och besoldning som hvar hafver warit tilsagt, dog så, att icke heller adelens tienare udi fridelige tijder måtte uthaf någon adelsman blifve twingade att tiene lenger ähn han hafver lust till, och udöfver deras bestemde tid.

Rustienst

Om adelez tiänare

12 Wij wele och nådigest efterlate, att the gode herrer uthi wårt rijkz Råd, så och andre af adelen som dageligen blifve brukade udi wårt hoff eller på andre städer uthi wår och Rikzens tienst, måge bekomme een nödtorftig uthan Rostienst, så myket oss synes, och efter som wij förnimme hvar kan göre tienst före. Wij hafve och nådeligen efterlatidt, att Sweriges adell måge till deras egne nödtorfter, handla och kiöpslage med fremmande och uthlendske köpmän, dog wåre Städernes Privilegier aldeles oförkrenckte. Sammaledes att måge late upskipe de wåror som de hafve udi årlige opbörd af deres egne arfvegodz och förläningar, deslikest allt träwerke och annedt, som de af deras egne Skogar kunne tilwäga komma, Dog skall her med ware förbudett all landzköp, som wåre köpstäder förnär och till förfång wara kan.

Rustienst

Adelens Kiöpenskap

13 Wijdare på thz wåll och förb:te Sweriges Ridderskap och adell så och deras efterkommande sig efter deras lyfte och uthsvärelse deß troligare emoth oss och wåre Manbarsarfvinger och efterkommande, och den hele Konungzlige och Furstlige familia bewijsa och förhålla måge, däsom och alleenest förnimme wår nådige ~~benigenhett emoth sig~~, hafve wij fördenskuldh wälbe:te Ridderskap och adell, uthi wårt Konungzlige arfrijke Swerige med deres efter:e Privilegier och frijheet förmerat och förbettrat. Ehuruwäl nu någre Kronans frijherrar och alleenest Rådz personer hafva alleene här till hafft och nutidt alle Konungzlige saker med deras landbönder, Och de andre af adelen alleenest hafft häradzhöfdinge saken, Då hafve wij dog nu nådeligen undt, förundt och efterlatidt, att alle frijborne och frelsesmän måge och skole her efter nuthe och behålla Konungz saken, så framt de sielfve för icke ähro häradzhöfdinger, Dog skole alle ärender wara skärskådede ransakedes och dömmes på häradzting, och häradzdomen ther opå gifven. Der som och högmåls saker förefalle, wele wij hafve oss förbeholdet till att benåde och straffe late, sålades, att ther som the med böther skole försones måge då adelen behålle hvad som för Konungz saken uthsatt blifver.

Sigismundi förbätring

Cap. 2

Kongzsaken hafva adels innemedt

Cap. 5
7

14 Och skall detta för:te så ware förstådt, att wij icke alleenest sådana frijheter

Priuilegier

ter hafue efterlaudt dem som af adelstånd födde ähro, them och alle them som nu i förleden tider, så och af oß och wåre effterkommande sådane Adelige frijheter i kongh: saker af nåde och benägenheet, och allenast them de-rae trogne tienst och dygd förtient hafue, eller och framdeles kunne förtiena, effter thet helst wåre kunde, så att the och theres effterkommande arfwingar skole samme Priuilegier aldeles som andre adelsmän nu-the och behålle. Förbiudendes förthenskuld här med alle, som för wåre skuld wele eller skole, göre eller late, att ulfege Wolb:te Ridder-skap emoth nu eller i framtiden någon hinder men eller förfång. Och deß till ytermere wiße, att wij alt detta för:na aldeles fast o-rijggeligen wele med macht hålla, late wij witterligen trycke wårt Konungzlige insegle här nedan före, hwilket wij och med egen handh vnderskrifuit hafua. Gifuit och skrifuit på wårt Konungz-lige Slott Stocholm den 10. July. Åhr (1594.) Vthi wår Rege-mentz tid vdi Swerike på thet förste, och vdi Poland thet Siunde.

Vnderskh:t af K. Sigismundo
med egen Konglig handh.

Fist

[redacted]

552.

Hattar

pavors vrilia

~~Thenne werderningh på alle saatzeler ähr Stelt / aff Sweriges Konungar, såsom adelens privilegier widare förmäler / för them som skola hålla K: M:tt och Cronona Rustiänst aff hwarie 400 ℳ, Een warachtigh karll Och hest. Doch theres sätegårder oräknandes Örlshäst — ledet — 2 ℳ~~

~~Penningh — uthi sitt rätt wärdh~~

Hwete, Rogh, Korn, Malt, Hafre — Tunnan — 14 ör

Erter, Bönor — Tunnan — 3 ℳ

Smör — 12 ör
Ost — Lᵗ: — 10 ör
Kött och fläsk — 10 ör

Oxe — st: — 12 ℳ
Koo — st: — 6 ℳ
Fåår — st: — 1 ℳ
Gåås — st: — 3 ör
Höns — st: — ½ ör
Swijn — st: — 4 ℳ
Salt Lax Tunnan — 14 ℳ
Salt åll — Tunnan — 12 ℳ

Strömingh, Torsk och allt salt fisk — Tunnan — 4 ℳ.

[illegible] — st: — 6 ör

Tor All ——— ℔t: — 1 ß
Aller handa torfisk — ℔t — 6 öd
Ossmundziernn — fatet — 6 ß
Stångiernn — skippdt: — 8 ß
Nåffum — 100 — 2 öd
Bast ——— ℔t: — 2 öd
Tvåat Bast — kringlan — 2 öd
wondh ——— lasset — 2 öd
Daggiern Kut — 1 — 1½ öd
Fodring hestenn st: — 3 öd

64
1400
27

Konungh Karls Hampnskrå.

Effther thet ath Gudz Rättwijso kräffwer aff Menniskiom i Jorderike thet torfftteligit ähr, och att leffwa effter skäl och rätt, och effter bescriffnom lagom. Thy kungiörom wij Karl, Konungh allom förstandom på almänningiom Konungz fiskia grunddom, att wij thesse effterskreffne artiklar och stadgar alla, endrechteliga och sampteliga fulbörda och samptykkia, och wij medh Erligom och wijsom Mannom wårom Rijkzens Rådh, sampt Borgemester och Rådh i Stockholm, skipat och stadgat hafwa allom rättwijsom och spakom till styrckelse, fridh och beständh, och orättwijsom och öfwerwåldigom skalkom till rätt och näfst, som här effter fölier: Datum Husundh-skär. Anno 1400.

Sammanfattat af Arengisle Nilsson på Hammerstadh, då han warit Ståthållare på Stockholms Slått, och sedan af Konungen gillad och underskrefwen.

1 Först hwar som förförer annars Mans sträng eller flöther, böthe sex öre, ähr till ähro tunggia manna witen.

för icke annars mans strängs

Hwar som sätter opå annan så att han skal skadha af, gälde åther skadan och sex öre.

sät ichie på Em-annen.

Hwar som torskar widh annars sträng, wari samma lagh och böth.

torske ichie wedh annars Strängs

Hwar som drifwer qwäll eller Morgon, förra ähn hampnefongthen lather bläsa i horn, böthe sex öre.

Roo ichie förth.

Hwar som stiäl annars Mans Öhrklarn, böthe XL. marck, eller wäri sigh medh tolf manna edhe.

Stiäll ichie

Bryt iche åror sönder 6.

Hvar som bryther annars manz åhrer sunder mz vilia
böthe vj öra, om tuæggia manna vitne äro till.

slå iche båt sönder 7.

Hvar som slåår manz båth löss ällar sunder och wander
tilwunnin mz tuem mannom, böthe åter skadann, efter tij
som tolf män mätha, och vj öra till treskifftis.

tag iche åror annar 8.

Hvar som tagar bort annars manz åhrer, böthe vj öra, ta-
ger hann flere böthe för hvar ther vj öre, om tuæggia manna
vitne äro till.

tag iche annars båt 9.

Hvar som tagar annars manz båth vtan hans lån och lego, wari
samma lag, wardar båth bortagann mz allo, böthe åter ska-
dann, efter vj manna mätzordom, och å vj öra.

oquäms ordt 10.

Hvar som kallar annan Oquädens ordh, så som skalck,
tiuf, häringskar ällar Skiökosson, böthe iij marck.

Båtafwrdt 11.

Hvar som nijthar ällar bryther annars båth, ällar sunder-
slåår, böthe åter skadann, och å xl ꝑ.

12.

Hvar som tagar annars manz skabbrhan ällar stocklar, böthe
iij marck, än till äro tuæggia manna vitne.

olåffanndis frå hafnnan 13.

Hvar som skar af hamnarner, än opå annars Sijn ther
om kring liggia och giör ther någon skada, och Målzganden
kommer efter och kärer, tå skal hamnafogthen mz vj
män latha mätha then skadhe, och then skada giordhe, böthe ska-
dann åther och å iij ꝑ.

fremgång j annors båt 14.

Hvar som löper i annars manz båth mz vilia, och vill giö-
ra bondann ällar hans hiön någon skada, än thå hann ey gör,
böthe iij ꝑ till treskifftis, giör hann någon skada böthe xl ꝑ.
wari samma lag om för sath.

suara hafnnafogdenn 15.

Så många som vilia fiska mz Notdraglar, ell andra No-
ningz fisklagunnder, the skola alla svara hamnafogthen, och
hans lof hafua, vilia the thet ickie giöra thå hafui fulmacht
then hadann vijse, vala the ey thädan fara, thå hafui förbru-
thit garnn och godz.

hollt fridt 16.

Om någre wanda skifuandhe sin mellan, och hamnafogthen
beder them hålla frid, vala the ey och giöra skada, böthe xl ꝑ.

17 Lidt ichr ogiärning männ i fiske

Om någor [illegible] och löska drengar, koma på fiskeläghen, förtalas the som ondt rychte hafua om manslag, tiufuerij och andra swärliga gierninger, thå skola the ther ingen blifuelse hafua, uthan hampnefougten wijse them sin wäg, will han ey sin wäg fara och warder man honom wara sannan för tolcka swärliga gierning, hafui tå lof att andtuarda honom ländzmannen under landzens rätt.

18. Sallta ichr falskt

Salthe och förwarre hwar sin fisk, huad thet är Torsk eller strömming, så att alt salskapet ther om icke warder förtalat. Hwar som annorledes giör, tagi åther sin fisk, böthe åter skadann och ä vj öre till treskiftes, wari samma lagen om Skatfisk.

19. Kom till ham[n]

Hwar som ey kommer till hampnestämmo förfalla lös, thet är om han ey sama är, eller han siuk liggen, böthe vj öre till treskiftes, thes förste sinne och annat, tridie sinne böthe iij marck.

20 storm och owäd[er]

Om storm eller Ofwäder åkommer, thå wari hwar dannemann then andre behielpelig att komma till hampnen, som han will af Gudh och almogan tack före hafua.

[illegible]

21 bär ichr wäria

Hwar som bär wapen eller wärie med sigh i bothen, och will ther med skada giöra i salskapet, warder han tilkommen med tueggia manna witnom, böthe iij marck. Giör han skada böthe vj marck till treskiftes efter lagboken som i Saramåls skils.

22 Kasta ichr

Hwar som i Öfwerdådigheet eller drijckenskap om qwällo tijdh eller elliest, kastar med stock eller stenn, eller kastar sönder mans båth, eller rijcker op annars kista, ähro till tueggia manna witen, böthe åther skadann och ä iij ß så offta hann thet giör.

23. far ichr bort olåfstandis

Om någor warder fallen i thesom eller androm lundom, och will ey böthe sina vthgifua, och will bortfara utan treskilo, thå hampnafougthen fulla macht, att pantta honom för thet han plichtig är.

24. Lyd fogdenn

Thå fougthen sijer någom till att fahra i land efter eller annat, eller i skiutzfärd, eller andra om wärnadz ärender, och han will ey fara, böthe vj öre, och fare likwäl och böthe iij marck.

~~[illegible]~~

Om någor

För ichte hun-/dar eller Swin 25. Om någor förer hunder eller Swin opå Åkerann, och giör thet någor skadha, böthe ägandenn åther skadann, och en tunna Öll them misskundh.

Hamne fougde / bliffa tilstädz 26. Byyå alla Diur och Fiskeläghom, när fisk skal tilslåås, thå skal hamnafougthenn eller hans budh när wara, och achta på, om thet är godt godz och wäl yarkat eller förwarat, så att ingen skadh fåås. Om någonn här moth giör, haffui förbrutit godzet och enn half tunna Öll eller halft, och förlijke sigh medh fougthan om sakörenn.

Bruck ichte / mundh 27. Hwar som gifwer ond ord på Skärann, böthe 3 ß. och tre marck fougthenn, thet skall hann bötha uthan alla nådher.

Dragh ichte / Kniff 28. Hwar som dragher knif åth androm eller fremmer anborst, och giör nÿ skadha, böthe tij öre, Giör hann skada, tå böthe efter tij som landzlagh uthwijser och lagbokenn.

Sät ichte / Strengh j / ötidh 29. Hwar som setter strang på uthgrund, förr ähn otto da:gar efter [illegible], haffui forgiort bådhe strang och garnn, och så tre marck.

Torsk ichte / uthan låff 30. Ingenn må torska medh Diur om Sommarenn, uthann hann giör enn tunna torsk af båthenn ifrå Pingesdaga och till Bartholomei. Item att hwart ~~[illegible]~~ han till grunst Logerad ~~om~~ Swall Stå [illegible]

Then som / torskar om / höstenn 31. The som torska om höstenn ifrå Larsomesso och till Birgitta:messo, göre enn stig torsk af hwart swöör.

Stöll ichte / annors tings 32. Hoo som finner annars mans strangar eller garnn, och låther them wara olijste, wari booth som annor tiufzböter, efter tij som strangann och garnn wärd äro.

om blånad / och blodwite 33. All Sånmåla blånadt, blodwijte, the skole bötes och betalas efter Lagbokenn.

34. Alle Sakörenn skole bötes till treskiftes, enn tridiung Målsägandhe, enn hampnenn och enn husbondann.

Jorda Balken

I. Capitel.

1 Vthi Stadzlaghen förmåles inthet om the fem lagha fångh
såsom vthi Landzlagen, såsom om Arff, Skipte, Köp, Gåfua, Wadhsatt.
här till kommer Præscriptio temporis immemorialis, thet ähr Urminnes häfdh. Efter
Romerska lagen kallas thesse lagh fångh Modi acquirendi rerum Dominia, thz
ähr, sätt genom hvilke man skall tilegna sigh herredömet öfuer någor tingh.
Män hwilka ähre nu the Modi vthi wår lagh som komma öfuer ens medh
them i then Romerska lagen? Eher, Nempligen Successio ab intestato thet
ähr Arff, Donatio Gåfua, och præscriptio thet ähr vrminnes häfdh. Och
sanningen till att bekänna, så ähre thesse tre egentelige Modi acquirendi rerum
Dominia. Män the andra som i första capitell i Landzlagen i Jorda Balcken
blifua vpräknade ähre Contractum ffz, som ähre Köop, Pant och Skipte.

II. Vthi Landzlagen i thet 1 capitell i Jorda Balcken står att alt olaghliga fongit ähr som ofongit, till thess vrminnes häfdh åkommer thet ähr lagfångit, och må thet ingen qwälia. Här af ähr klart och oppenbart att fast än någhot vthaf begynnelsen hade warit olagliga fongit, så blifuer thz lickwäl perfectionem juris thet ähr igenom thenna vrminnes häfden lagh fongit. Detta kommer ock öfuer ens medh then Romerska lagen, så att then ther kan bewijsa vrminnes häfdh, han sijnes hafwa bewist sielfuer Dominium. 2. Så hafuer en och så lenge tijdh vim privilegii & concessionis ia vthi the styrker som en herre haffuer sigh förbehollit. 3. Till vrminnes häfdh behöfues icke att man bewijser sit lagha fångh. 4. Är icke heller af nödhen scientia ejus contra quem præscribitur. 5. När en hafuer bewijst then vrminnes häfden, så gälla inga bewijs här emot. Män till att bewijsa vrminnes häfden, så måste först wara witner till som ähre 54 åhr gamble och kunna witna om 40 åhr. 2. Att samma witner kunna sanferdeligen betijga att allrs minningh är så att man icke wetat att annars hafuer warit. 3. Att witnen hafua så altijdh sedt och hördt aff sijne föräldrar. 4. Att man icke haffuer observerat contrarium. 54 års witner

III. När mätte någon seija thet woro in orätt att the som woro laghliga fongit igenom vrminnes häfdh. Och sträfuer thetta emot the duo præscripta juris. Alterum non lædere, Suum cuique tribuere. Så swarar man att thenna vrminnes häffdh ähr insatt i laghen för itt lagha fångh, icke vthan sijnerliga orsaker.

Rål. Fol. 151 - 174v

Rätt ägannde

1. Ne rerum Dominia essent incerta, Thet ähr, att en måtte wahra förwißatt att han woro rätte äghanden till ett tingh. 2. Ut litium aliquando constitueretur finis, Thet ähr, att på trätan skall en gångh blifwa ändan,

ända trätan

Och then som så igenom urminnis häfdh hafwer en tingh, tilfogar sin nästa ingen skadha, ey eller gör honom någon orätt. Ty han hade wäll kunnat i så longan tydh sökt effter sit ther han hade orkatt. Män effter han ey icke giordt hafwer, så haffwer han intthet achtatt sit, uthan hafft pro derelicto, och ähr förthenskull denne häffden insatt dem till straff som icke wilia see effter deras tingh. Män tu gifwer tigh icke här medh ännu tilfridz, utan förbär att thet ähr emot naturligh lagh intaga något rätta äghanden owitterligit eller emot hans wilia: Althenstundh ingen skall richta sigh medh ens annars skadha. Där till medh thet som ähr orätt i hundrade åhr kan icke blifwa rätt uthi en dagh? Här till swaras. Dät ähr icke orätt när en igenom en laghligh häfdh förwärfwar sigh något: Thy om thenna häfden ähr så wäll uthi lagen stipat som alt annatt för the orsaker skull som här tilförenne ähr uptaldt. Och till ett beslut så bör allom witterligit wara att högsta lagh ähr Ut conservetur publica hominum societas. Män then minder lagen ähr: Ut jus suum cuique tribuatur. Effter nu den minder lagen icke kan blifwa hollin widh macht, uthan then höger lagen blifwer kränckt. Therföre så sätter uthi deta fallett then minder lagen tilbaka, och tager bort ifrå äganden sit för

Försumelse

hans försumelse skuldh, effter han icke fordrar sit igen innan den tydhen som honom ähr af lagen föreschrifwit Och på thet then högre lagen må blifwa upfylt att ey gemenes bästas gagn och wälfärdh må blifwa sökt, och sedan blifwa en ända på trätanen.

Råå och Röör

IV. Frågas om witzordh gifwes Råå, Röör eller urminnis häfdh? Swar. Urminnis häfdh gifwes meer witzordh/ ty som står i första capitell widh ändan i Jorda Balken, att alt olaglight fongit ähr såsom ofångit till ehrß urminnis häfdh åkommer thet ähr laghfongit, och må thet ingen qwälia.

V. Then som arfwa iordh will sälia gårdh eller tompt, han skall them å tre Rådhstugu dagar upbiuda Nästom frändom. Män effter Landzlagen i ey 2 cap. i Jorda Balken skall han sin arfwa iordh frändom sinom å tre häradztingom laghliga upbiuda, och blifwer ey intthet förmält att man skall samma arfwa iordh sinom frendom hembiudha sedan såsom hon ähr laghliga upbudin.

VI. Läs ey 25 cap. i then 3 Mosi bok ther thenna bördis rätten som uppå latin kallas jus Retractus hafwer sin grundh. Läs ock i then 1 flocken i Jorda B. i Koning Birgers Lagbok där som sägz att then som will sälia iord gambla bördh sina, han skall then sama biuda sina byrdomän först för granar och kyrkio sochnar, och sedan på 3 hundaris Ting

VII.

VII. Om byrdamän wilia tompt eller gårdh till ſin löſa, tå ſkola the ſå myckit giffua ſom annan biudher. Män vthi Landzlagen i thet 3 capitel i Jorda B. Köpes iordh effter ſom 3 å fränders eller byrdamäns wägna och 3 å Säliarens wägna ſeÿa them wärde wara, och ey effter byrda budi ſom förra war. Män huru myckit byrda budi warit haffuer, finnes i den 1 Verſen i den förſta flocken i Konungz Byrgers lagh, Och gifz ena öre ſkärt Sölffuer för Ortugha hwario ſom gick af korn och peningar och mera alle peningar effter thÿ ſom öre ſölffuer må brännas af, och tridiungenom minder för the Ortugher ſom ſnöder Peningar aff gick.

VIII. Effter Stadzlagen här i detta Capitell ſå haffua byrdomän 14 daghar till att inlöſa Tompt eller Gårdh. Män effter Landzlaghen i thet 2 Capitell haffua byrdomän dagh natt och åhr.

IX. När man will effter Landzlagen ſin iordh wädh eller pantſättia, Jorda. 7.
tå ſkall häradzhöfdingen ther när wara, medh 4 bolfaſta män och mätha the iord hwadh hon kan wärdh wara. Män effter Stadzlagen ſkall han them förſt budha näſtom frendom till pant, Och förmäles icke om någhon wärdhningh för än hon ſkall pantſättias, vthan ſedhan hon förſtändin åhr och ſkall ſälias. Såſom icke heller finnes vthi Landzlagen i thet 7 capitell att man ſkall wara förplichtat till att vpbiuda förſt ſinom frendom the iord ſom han will pantſättia, vthan om thenne ey löſer ſom iorden vtſatte inan dagh förlagdom, tå haffuer han än tå natt och åhr till att löſa, löſer han ey, ſå haffuer förſt byrdamän wäldh att löſa inan 6 weckur ifrån then daghenom.
Här af beſlutes att ther en Adelzman wille pantſättia ſin godz, åhr han icke plichtigh till att pantſettia the ſina näſte fränder, vthan hwem han will, doch ſå att näſta fränder haffua macht tå alderaförſt den iordh återlöſa ſedhan hon är förſtåndin, Och han ſom vtſatte iordena löſer ey them innan natt och åhr och 6 weckor äre ſedan förlupne och ſkall ändeligen ſälias och icke förr.

X. När står wilia ey byrdamän peningar läna vppå the gotſett ſom them biudes tå ſätte thet vth ehuar han kan bäſt, gitter han thet ey löſt åther å then dagh ſom the förr läggia, tå ſkall then ſom peningar ther opå lånte thet vpbiuda. Här gifz nu tilfälle till att fråga om någon ſätter vth ſin iord gårdh eller tompt och förlägges ey någon dagh när förᵈ iord eller tompt

eller

Rål. Fol. 151 - 175v

eller gårdh ſkall inlöſas, om han then ſom hafwer i pant will ey länger panten beholla huru thå ſkall procederas? Synes lijklare wara, ſåſom och vthi ſigh ſielft rätt, wijſt at han ſom panten hafwer hembiuder honom förſt then vtſatt hafwer, Will han honom ey löſa, ſå gånge ther medh ſom elieſt om förſtåndin Pant.

XI. Vthi thett 8 capitel i Jorda Balken i Landzlagen förmäles om the wärdöra ſom man ſkall löſa iord ſina medh, ſom är guldh ſölfwer, redo peningar korn: Detta blifwer inthet achtat i wår tijdh, vthan hwar will hafwa lijka ſådant igen ſom han vtläner, Män huru rätt är thz, och huru thett kommer öfwereens medh ſielfwa lagen ther låter iagh andra döma om. Ty then ſom nödhſtälter är moſte taga hwadh then andra will gifwa, och kan ſå offta bekomma thz till låhn ſom han aldrigh kan få igen, och blifwer ſå här igenom förhindrat till att få ſit igen. Såſom när en hafwer bekommit Konungh Göſtafz daler them han förſt lät slå i ſin Regementz tijdh och ſkulle ſedhan effter monga åhr ſkaffa them igen, oanſedt at man them thå ey bekomma kan.

XII. Frågas om någon wille pantſättia ſit gotz vppå thetta ſättet at ſå länge han them ſom hafwer bekommit thz i pant, och hans barn lefwa, ſkall hwarken han ſom thett ſå vtſatt hafwer eller hans barn hafwa macht till at löſa till ſijn. Frågas ſäger man, om then pantſetningh kan blifwa gillat ſom förmäler at hwarken then ſom thett vtſätter ey heller hans arfwingar måga till ſin löſa ſå länge någon af the andra igen lefwer. R: Ett ſådant fall ähr hendt i Konungh Erichz tijdh emellan hr Jfwars ſöner och Oluf Hindrichſſon opå Biurſholm, om hwilkett fall effter then tijdhen några reſor hafwer warit diſputerat och icke ännu ähr aldeles ſlitit. Och hafwa the för:de Jfwars ſöner ſatt Oluf Hindrichſſon någott gotz och Gårder i underpant medh ſamma förordh at ſå länge Oluf Hindrichſſon och någon af hans barn lefwa, wille the eller ſkulle hafwa ingen macht till at löſa för:de Gotz igen. Och ändoch man ingen then parten här vthinnan någott bijfall göra will, eller någhon dom affſättia: Så kan man någorlunda en ſådan pantſetningh gilla. Förſt Effter vthi Landzlagen icke förmäles at man ſkall biuda ſinom frendom när man will pantſättia ſin iordh, vthan thå ſkall man biudha them när man will ſälia them, hwilken ähr rettwijſligen ſkipatt. Ty när man ſälier ſin iordh, ſå afhänder man ſigh henne aldeles. Derföre bör fränderna niuta ſin Rättighz ſom the hafwa för byrdzrätten ſkull. Män när man pantſätter ſin iord ſå kunna icke byrdamän klaga at theras byrdesrätt ähr them förtagin. Item ther är rättare till at ſeija Quaſi iure ſuſpenſo är man nu, ſäger iagh inthet plichtigh effter lagen at pantſättia

ſättia byrdamannen ſinom fram för androm, Så kunna the nu icke klaga att them orätt ſkeer om the innan then tydhen icke fingo löſa gotzen igen.

Till thet andra Så bryter förordh lagh och all thenſtundh att gotſen äro medh detta förordh pantſatte, följer ther aff, att thet bör hollas, oanſedt att ingen lagh är in contrarium.

Till thet Tridie Så förbinder icke uthi thenna förordom Byrdamannom aldrig till att löſa thz igen utan ſätter allena en wiß tydh innan hwilken the icke kunna löſa then igen f. [illegible]

Rÿckzens Stadgar. om Husesÿun

Effther thette sätt wÿll högborne Fürste och Herre her Carll Sweriges Rÿkes arffürste hertig till Süderman land Nerike och Wermeland, at Husasÿn hollas skall om bÿgning och imladt wthdragit af lagen Recesser och gamble stadger, medh nagre fåå nödtorftige stÿcker förbetrede, aº 1448.

Hwart tridie åhr skall husesÿn hollas så wäll med skattebönder som Cronones egne bönder och häredz landboor ware sig förlänte eller oförlänte. — .1. hwart 3. åhrs.

Skatte bönder, Cronebönder och alle the som hemen och gårder förlänte åhre antten till behagelig eller lifztidh att besittia och brûka ehoo och hälst the wara kunna, giöre så husa bÿgning, som andre landboor i landet boo, — .2. alla skola byggia.

Ett huß hwart åhr skall oprättas af nÿo, om så behof görs, görs icke behof så böthe inthet therföre. — .3. ett åhrs bÿgning

Ladüs med 2 golf opbÿgd af nÿe, står för trÿ åhrs bÿgning Ithem nÿt huß aderton alnar innan kunchar mz gott näfuertack står för trÿ åhrs bÿgning. Nöthe huß af nÿe wäl ophuggit mz innede och gott tak 16. alnar innan kunchar räknas för trÿ åhrs bÿgning. — .4. wärdering på hûus.

Hwilkett åhr itt hûuß icke oprättes af nÿo om så behof görs gifue half m. och fulkomne bÿgningen ther till eller gifue för bÿgningen som hon skulle kosta effther wätis manna ordom. — .5. Both som ej bÿg: ger. mätz men Inf 25 33

+ **Sitter** han qwar mz tresko i trÿ åhr, och inthet bÿgger böthe sex mark, och hafwi hußbonden macht honom i frå godzet köra om han thet will. — .6. trelskho.

The hûuß landboen wthi sitter skall han ferdig holla när han ifrå godzet skils och all annen hûuß så god i gän andtwarda som han them togh effther som mögeligit åhr eller straffes som framdeles segz. 27 — .7. hålla färdig hûus.

Skall och landboen bÿggia öfuer sin laga bÿgning 20 famnar longan nÿan gerdes gård hwart åhr, och hålla the — .8. om gärdz gårdh.

Rål. Fol. 151 - 177v

andra gårdar färdiga wid straf som här efther förmäles. 33

9. Tak och dyke.

Skall han och täckia 20. alna nyt tack åhrligen och dikia 9. stenger dyke, thet ähr 27. famnnar, och stången skal wara 9. alnar long hwart åhr om så behof giörs öfwer sina laga bygning, och skall dyket wara ofwan tyll .3. alna bredt och een aln på bothnen, Theßlikest flöddyk wid åkers ändar eenn stång longtt som förer watnet i store dyket.

Sälia inte hus 10.

Ingen dierfwes att sälie husen af the jord the äro bygde opå, hoo thz giör böthe .xl. m. och sättie så god huß upp i gän som thet war han sålde,

Call 54

.11. Tompt och åkers moder.

Efter Swerykes lag säger att tompt ähr åkers moder så skole för then skuld fougterne hafwa allestedz opseende när the husa syn holla att ingen tompt blifwer mindre eller större giord genom inhegnat eller annorledes än som honn af ålder warit hafwer, och bör mz rätto wara.

12. Om humblegård.

Landboen ähr plichtig at leggia humble gård til 40. stenger hwart åhr wed both iij öre swenske, och then sacköre tages i humble och ey i peningar eller andra wärd öre, theße 40 stånger ökes til tyll theß the blifwe 200. stenger.

13. At föra af bemans

Ingen Landbo hafwe wold af bole föra eller sälia timber Näfwer, wedh long halm gerdzle eller gårdafang uthan Jordägandens lof, wid both iij. mark och åther stadan:

14. Om Crono ägor. och frelse

Thet skall och ingen efther thenne dag wara tyll stadt, ware sig fougter Cronones skattskyllige eller hennes landboer at lofwe eller läije uthan öfwerheternes synnerlige willie och minne någon frelsis bonde fiskie eller fare nu the eller brukе Cronones ägor i skog eller watuwerka likhet eler större wed sine xl. m. och ther något sådant finnes här till skeet wara, så skall thet skillias åth att icke klander mellan Cronon och frelset, eller förfång må någon parten skee.

15. 2 godz i et

Aldrig skola fougterna fördriste sig leggia .2. godtz i ett

Stadgar.

Kÿtu godz i ~~ett~~

eller bathe af gerde, bÿ som eÿ ähr bolbÿ til skada bÿgd ödes leggies så framt the icke wele straffes såsom Cronones otrogne tienare.

16. Om dÿngie.

Ingen bonde läggie sina dÿngie något hůß närmare ähn 3. alnar ifrå weggerne at hůß ther af icke ruthne och fördärfwes wedh, sine 3 mk. tÿll straff.

17. om åker och ängie rÿdning.

Hwar bonde äger rödia sigh tÿll äng eller åker på sine ägor hwart ähr änthen emellen, såtåhr och lÿan bärs ut eller när som gifz bäst tÿll fälle, så mÿkit som belöper till et öres land eller 27 stänger i lengd och bredd, ther så till fälle ähr om hwilket fougten och sÿne: mennerna skola ransaka och them som mark och lägenhet hafwer och icke så rödier böthe half mark för hwart sin.

18. om prestebÿgning.

Kÿrkio balken inneholler att sochnebönder äge sin hůß å prestebool bÿggia och när same hůß ähro opbÿgde och presten boande wäll antwårde thå skall presten åth hůß göma at the icke af wanwÿrt rotne och förderfwes och dråp bötha, och derföre giöra och allt thet han må them botha och bätra giöre thet af sin egen kost, therföre skole wåre fougter mz häredzhöfdingz nempnd uthaf wisse tider man hålla hůse sÿn i prestegården så wäll i städerne som i landz bÿgden och om socknabönderna eÿ bÿgt hafwa som lag säger thå bö: the och fullkomne bÿgningen, låther och presten husen rathne och förderfwes af wåhangöme då böthe han som bonde.

19. om prestebÿgning

Behöfwer prestebool flere ähn the sin laga hůß tå bÿggie presten af egen bekostnadt och förbätre presteboolet uthi hwad måtho som behöfwes mz hegnet ängerödning dikning och annet mere, presten sware til laga ting ī alla werdzlige saker.

20. Om ödes heman.

Skatte heman som öde liggie och bÿrdomen sielfwe icke wilia bÿggia och besittia, eÿ heller wele androm innan eller uthan theres ätt och bÿrd för lÿka och rede betalning oplathe, skall häredzfougten opbiude som lag säger om iorde opbod och hwar rätte ägande eller arfwinger innan natt och åhr icke wele skatte iorden sielfwe besittie och uthgiöre all åther städer som bonde hafwer warit för Cronone eÿ häller androm iorden sälie;

Rål. Fol. 151 - 178v

Kennes tå fougten same iord under Cronon och om Cronon sedan får trÿ åhrs oklandrede häfd på iorden Då skrifwes then Skatte iorden i Jordeboken för Crone iord, och skaffe foug:ten ther opå åboer som gifwe Cronon ther af the wthlagor som thet kan leggias före effter gode männs rätwijse ransakning och stången.

21.
Om skatte heman.

Then, som köper flere skatte heman eller genom arf får åhn han siälf besitter, och brukar, och tager så af åboen wthöfwer stedzle skatt lijke emoth then öfwerheten lagligen till kommer, eller sijlie och fare ägorne som åboenden skattar af, then thet giör böthe xl. mk. och skall then som någon skatte Jord äger henne siälf besittia och flöttia sig in opå annars godz, hwar thz icke giörs, så görs mz then skat Jord som före skrifwidt står.

22.
Om swin rotande.

Then stora skada som swin giöra med rotande i ängiar och hiordwaller wthi trångt bygde land skall således afskaffes att hwilken som icke ringer sin swin strax tielen åhr wthur Jorden och låther them ringede gå in till tielen kommer i Jorden igän, giörs skade af sådane oringade swin då kens wed öfwerheeten wid hwart tridie swin för förbudet skuld och drifwes till nesta slott eller gård, ther opå skola fougd terna med ländzmän hafwa altid itt troget opseende.

23.
Om bärande träa.

Bärande Trä som åhr ek, apald, book, hasell, oxell, hegg, skola wara fridkallade, hoo som fäller, bremmer eller ödelägger straffes effter konung Göstafz mandath, år Christi 58. wthgangit som beroper sig på lagen.

24.
Södwed å bolstade.

Finner bonde bÿ i Södwed å bolstade sinom hafwe Jor åganden tridingen och bonden twelutir, finnes bÿ i löfwed beholle hußbonden twelutir och bonde tridingen på thet

Stadgar.

han thz betre acht ar them och troligen ther med omgår.

När laga huus och så månge som behöfues på hemanet 25.
vp byggde ähra, skall åboenden them med all torpter wed macht Husa bygning.
holla som före sagt ähr, och thet skall fougten mz dannemän Mättes män
huart tridie åhr syna med thetta sättet som efterföllier. Sup: 5. 35

Finnes på eem stock röthe, böthe een öre, annan twå öre, 26.
ähre flere nedan före på huset, böthe tre m. och byggie Huse röthe.
huset opp, om weggerne så rötte ähre att huset står icke
till att bötha.

Helt huut röthe ifrån ofuan och till nidräknes för 27.
ogilt huus böthe iij m. och byggie op nytt huus. Huse Röthe

Sylle rötte, som icke står till att bötha mz ij wunder 28.
färd med mindre huset skall alt nidertagas straffes till Huse Röthe.
iij m. och färde op huuset.

Bara röstet iij öre, ähr röstet så bart att thet hafuer 29. Stacköre
fått röthe eller att wathn går in i huset böthe tolf öre. ~~för~~ om bart Rösth.
~~[illegible] allen ogilt [illegible] ottinar holler huset — [illegible]~~

För een dör förfallen som icke står till at bötha half m. 30. Dör förfallen

Item ähr wettendes att ferde huus kallas alle the 31.
huus som ståå till att böthe och bätre ehuar och skadan finnes om färde huus.
på huset och ty ähr straffet mindre ther opå satt.

Om bonde will affara thå böther han huar skada om sigh 32.
och then som tilkommer tage samma skada eller rötter på Husza bötter
sig till att böthe och bätre eller af nyie byggie och quitte
thet i sin bygning.

Om gårdastäder, och ähr een gårda ståd 30. steghs, etc 33. +

Om gärda ståder. +
ähr halff siuende stång, stången till 9 alnar, ligger för
ste gärde stod nider böte iij öre, then andre 6 öre. Tridie 9
öre, så månge the andre finnes tå liggie alle under
een sack, Nemligen iij marck.

34.
spiäld och låsar.
När bonden af gården flytter skall han latha
efther sig trij ferdige döra låß, och spieldet i skårst
nen sitter, Theßlikest skall långebordet och så ~~thett~~
som ther till hörer blifua quartt i stugun.

35.
husasyn och skrifua
achta stadzll
När någor bonde will in oppå godzet flyttia,
skall fougten för wetha sig om stedzlen eller bolgift, o
kalla till witnes Danneman som och skola mäthe hus
huar för sig, och såde hegnat humblegård, Trägård,
quarnedammer och alle andre ägor som hemanet till
höra, innan och uthan hegnat, och låthe sådana beskatnin
mz ägorne huru hon ähr giord beskedeligen opskrifue, sty
ke wid stycke efther synamanna saga och retta ransakni
och thera namn ther öfuer woro, mz åhr dag och stads.

36.
Om squaltte quarn.
Efter så ofta till förene hafuer förbudit warit
både i Receßer gambbe och nyie stadgär, att skualtter och beckie
quarner skole inge städes byggias gamble adelquarnmer
till förfång, så förbudes och ännu att ingen skall sådan
fothequarner byggie och brukt weed 40 ℔. efther nyköpin
stadga, och skola fougterna här om grana ransakning altt

37.
om Warganät och
skall.
Wargarnät så longt och starckt som lag säger skall
huar man frelst och ofrelst i häredet hafua, så och warga
gärder opphalla som lag binder och ther om skola foug

Stadgar.

terna med fyra män af huart skallaläge åhrligen ransake och straffe efther lagen ther som brutt finnes, Då skole och alle wälwillige till skall wara när till segz, hoo skallebuds får, och ey kommer med sitt nät i rettom tid, och står trooligen ther han beifuer satter straffes efther lagen wthan nåde:

Tiensto folck som legolöst går wdöfuer fiu nätter huar stemnedag emellen, så och alle gärningzmän som wdij härederne gå bonde och bija mellom wthöfuer thet tall som wdi huart häredt eftherlåtit warder, ther på huar skall hafua bewijß, och ingestades sigh nedersatt hafua huarken i kiöpstäder eller landzbygd, för skatt eller afrat, alle thesse skole skrifues wnder knechterne eller tages inn på slott eller gårder.

38.
om tienstofolk.
Bygb – 15 Cap
Kiöb – 19 Cap

Anno etc. 1378 wedh Konungh Mangnus Smeeks och: Och Konungh Albrechtz tidh: waar Dåå Godt myntt här i Swerigie att 4½ mk penningar. Gioorde then tijdh mk Sölf: thett ähr 16 lodh eller 8 Daler penningar effter Konungh Göstafs myntt Räknadt 4 mk på hwar Daler.

½	ör waar	thå så	god som nu ähr 3 ör 13⅓ ₰
1	ör waar	thå så g	7 ör 2⅔ ₰
2	ör		14 ör 5⅓ ₰
½	mk		3½ mk 10⅔ ₰
1	mk		7 mk 21⅓ ₰
2	mk		14 mk 1 ör 18⅔ ₰
3	mk		21 mk 2 ör 16 ₰
4	mk		7 Daler 3 ör 13⅓ ₰
2	Daler		14 Daler 7 ör 2⅔ ₰
4	Daler		28 Daler 14 ör 5⅓ ₰
6	Daler		42 Daler 21 ör 8 ₰
8	Daler		56 Daler 28 ör 10⅔ ₰
10	Daler		71 Daler 3 ör 13⅓ ₰
16	Daler		113 Daler 3 mk 21⅓ ₰
20	Daler		142 Daler 7 ör 2⅔ ₰
30	Daler		213 Daler 10 ör 16 ₰
40	Daler		284 Daler 14 ör 5⅓ ₰
50	Daler		355 Daler 17 ör 18⅔ ₰
60	Daler		426 Daler 21 ör 8 ₰
100	Daler		711 Daler 3 ör 13⅓ ₰

Frw Börwel Abrahams Dotters Fädherne.

Frw Börwel Abrahams dotters Mödherne.

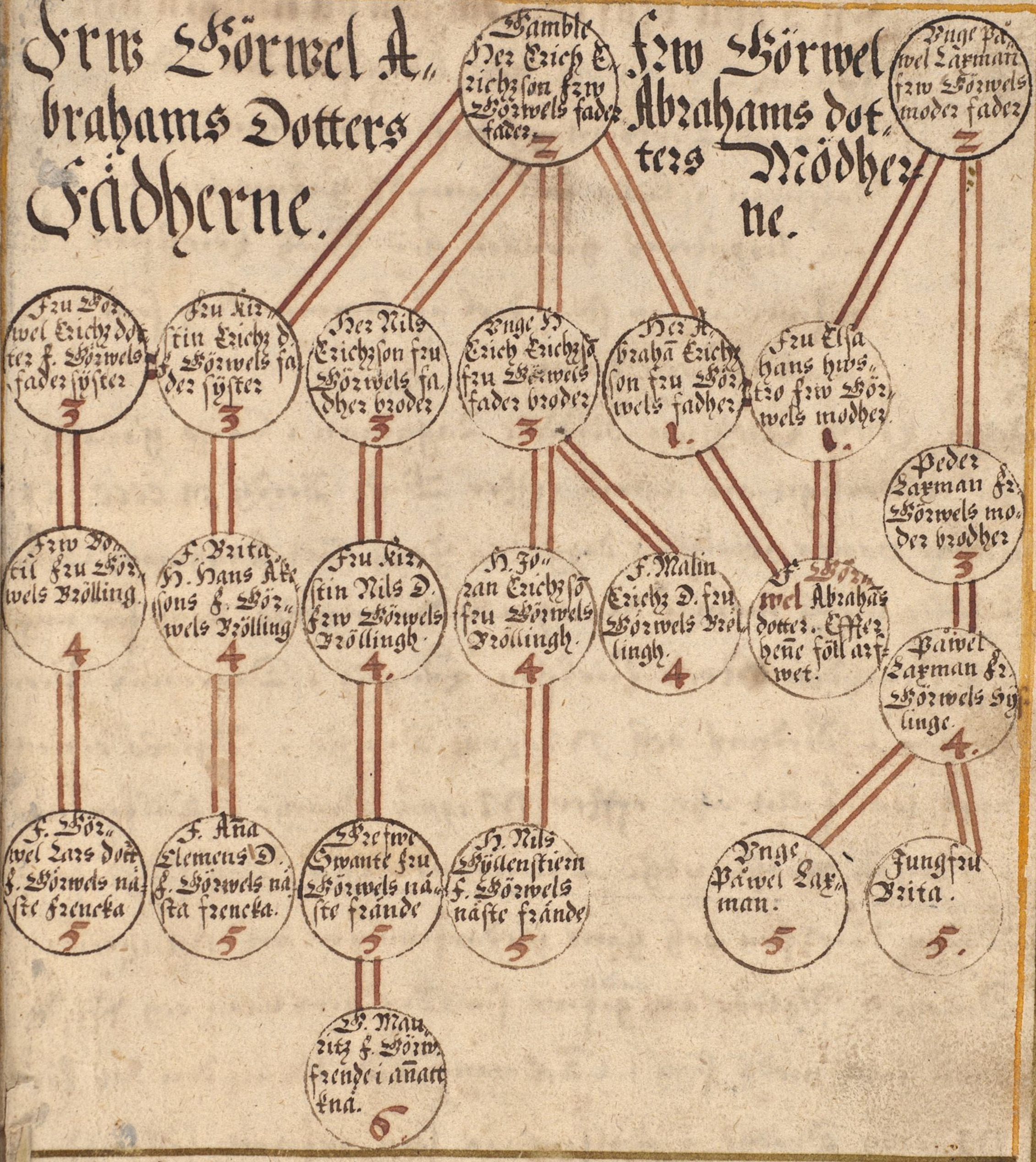
Hamble Her Erich Erichzſon frw Börwels fader fader. 2
Unge Päwel Laxman frw Börwels moder fader 2
Fru Börwel Erichz dotter f. Börwels fader ſyſter 3
Fru Kirſtin Erichz d. Börwels fader ſyſter 3
Her Nils Erichzſon fru Börwels fadher broder 3
Unge H. Erich Erichzſon fru Börwels fader broder 3
Her Abrahā Erichzſon fru Börwels fadher 1.
Fru Elſa hans hwſtro frw Börwels modher 1.
Peder Laxman fr. Börwels moder brodher 3
Frw Botil fru Börwels Brölling. 4
F. Brita, H. Hans Akeſons f. Börwels Brölling 4
Fru Kirſtin Nils D. frw Börwels Bröllingh. 4.
H. Joran Erichzſon fru Börwels Bröllingh. 4
F. Malin Erichz D. fru Börwels Brellingh. 4
F. Börwel Abrahās dotter. Effter hene föll arfwet.
Päwel Laxman fr. Börwels Syſlinge. 4.
F. Börwel Lars dott. f. Börwels näſte frencka 5
F. Ana Clemens D. f. Börwels näſta frencka. 5
Her Swante fru Börwels näſte frände 5
H. Nils Gyllenſtiern f. Börwels näſte frände 5
H. Mauritz f. Börw. frende i anatt knä. 6
Unge Päwel Laxman. 5
Jungfru Brita. 5.

Thene fru Börwel hafwer hwarken barn eller barna barn leefft efter ſigh, eÿ heller ſÿſkone eller någhra affödha af them. Derföre kan detta arffall icke wara Brÿſtarf eller Sÿdhe arf, vtan Bak arf, och räknas vpföre ifrå den Dödha, ſåſom här i Slechtlinien ſtår ſchrifwit och förtechnat.

En Copie vtaf en Dom ſom nu nyligen åhr funnin, och Saligh her Erichßon den älder Konungh Carls mägh tilförenne emillan A-dalzmän i lÿka fall dömpdt hafwe ſom nu om diſputeras, hwilken her Erich Erichßon hafwer ärt en ſtoor deel af ſamme Botz ſom man nu om delar.

Jagh Erich Erichzſon Riddere, Laghman i Tijo häradh gör witterligit att åhrom effter Gudz Bördh M.CCCC.LXX Quinto Sancta Scholaſtica dagh thå Jagh hölt Laghmans Ting i Jßle medh menige almogen i Sunnerboo, kom för migh och Nempden Steen Nielßon, Engiſl i Dägernäs, Peer Jönßon i Rednäs, och Magnus Drache i Vglebo, om ett arff ſom fallit ähr effter Magnus Drache i Calfwernäs i Höÿby Sochn vthi Calmarne lähn: Och ſadhe för:de Steen Nielßon och hans medarfwingar att Magnus Drache i Vglebo borde att gifwe ſin Brodhers barn och Sÿſter barn arff medh ſigh: Tå ranſakade Nempden att för:de Magnus Drache i Calfwernäs ſom arfwet föll effter och Magnus Drache i Vglebodha woro hwar annan ſkÿldh till tridhie man, Och effter thett att ingen war närmer än Magnus Drache i Vglebodha. Då dömpde Jagh honom arffwet till, effter Magnus Drache i

Lalffwenär och Magnus Draches brodherbarn och Sy- ☞
sterbarn arffwert ifrån. / Desse effter:ne såto i Nemp-
den. Niels Kulpe häradzhöffdingh i Sunnerbo, Hindrich
Jönsson i Nermenwin, Carl Erlandsson, Arfwid Kåsse
wäpner, Erich Marswin, Lasse Flenghier, Olf Siwrz-
son, Anders Jönsson, Peer Håchonsson i Ysslr. Inge-
mar Persson och Michell i Blädhe. Till wisso
och stadfästelse låther Jagh hängir mitt Insegle nedh
wedh thette Breff som gifwit är i Skinghe i Lung-
by Sochn förste Söndagen i fasto. Anno ut supra.

Ett Rÿkſens Rådz Breeff ſom ſamtÿcker arff in till fempte man.

WIj Jacob medh Gudz Nådhe Archebiſcop i Vpſala, Vincentius i Schara, Matthias i Strengenäs. Peter i Westeråhrs medh ſama nådhe Biſcoper, Knut Eſchilſſon, Erich Trolle, Steen Christiernſſon, Åke Hanſſon, Erich Johanſſon, Trotte Månſſon, Christiern Benchtſſon Riddare. Nilß Eſchilßon wåpnare, Swerigis Rÿkes Rådh och Männ G. Göre witterligit, att wÿ nu förſamblade woro i Stocholm, kom för oß i Rätta en ſaak emillan wälborne män Lindorm Hanſſon och Peer Benchtſſon om itt arff ſom fallit war effter hůſtru Benchta hans broders Dotter dotter för^{de} Lindorm i Sänge hadhe och för^{de} Peer Benchtſſon ſamma hůſtru Benchtas Sÿſterſon war hwilken ſaak vpſkutin bleff och war från Erligh wälbördigh man her Ture Jönßon wår kære medhbrodher Laghman i Wäſtergötlandh, för itt twiſwall ſkůll, ſom åhr, att vthi then äldſta Laghen ſägz att lÿka taghar Brodhers barn ſom brodher, och lÿka Sÿſters barn ſom Sÿſter icke länger vthtreght i Slechtemme. Then andra Laghen, ſom man kallar then

Midelſte Laghen ſägher, att ſlÿkt tager Brodhers barn
ſom brodher, och Sÿſter barn ſom Sÿſter alt in till femp-
te man, än tå att någhor leffwer aff Sÿſkone § Tå
woro här för oß tu ſworen witne, ſom war her Cnut
Oſchilßon och Johan Jönßon, ſom bodho ſigh ſå Wndh
till hirle, att för någre åhr vthi en menigh Herredagh
i Calmar kom itt ſlÿkt ärende i Rätta om ſådana
arff, i närwahro wärdige fädhers Erlige gode her,
war beſÿnnerlige alle Laghmän öfwer menige Rÿket
och ſadhe then älſta Laghen |: ſom ſomblige nu kalla
Bÿrkiö Laghen :| wara orätta, Och ſtadfäſte och fulborda-
de then Midle Laghen, ſom håller i 1 och 2 Capitel i
Arfda Balken, att ſlikt tager Broderbarn ſom Broder,
och ſlikt Sÿſterbarn ſom Sÿſter till fempte man.
Tå dömpde wÿ endrächteligen effter Midleſte laghen ☞
för:de arff emillan them, iämwäll ſtadgandes och walm-
des, att och här effter ſkall dömas effter för:de Midleſte
Lagh, Och hwadh tilförenne hade warit dömpdt i
ſlÿkt arff effter ſamma älſta Lagh, thet wari faſt
och gilt. Theß till ÿtermere wißo att ſå dömpdt och
aff oß ſamdrächteligen ſtadgat åhr, låte wÿ werderli-

gen

Rål. Fol. 151 - 183v

gen hängia wår Inſigle nedan för thetta wårt öpna Breff. Datum Stocholm in primo feſto Sancti Martini.. Anno Domini 1475.

Dieffuolen Och hans Moder The Lågo J
Horerij tillſammans Uthij 161 5. åhr och aflade
16: horungar/ The 15: äre gifta och then 16:
Will Jntte ſigh ſ:

1. War afwundh och girighett den gaf han Präſterne.
2. War Tyrannij gaf han wåldzwärkaren ſ:
3. War Dröö gaf han hoffterna ſ:
4. War falſkhett gaf han Kiöpmen ſ:
5. War menederÿ gaf han Kremmare :
6. War Högfärd gaf han Präſta hůſtrer :
7. War orätfärdighett gaf han dommare ;
8. War gack medh och ſee till gaf han hůſbönder och Mattmöder :
9. War Löſa gaf han Kniichtarna ſ:
10 War föracktelſe gaf han the fattiga :
11. War tagh till gaf han horor och ſkiöcklior .
12. War wee och Redhoga gaf han Bönderna ;
13 . War Otrohett gaf han Legofolckitt ;
14 . War Otolighett gaf han the Siucka och Krancka :
15 . War mandråp gaf han Krigzfolckitt ſ:
16 : War öfuerflödighett hon will aldrigh gifta ſigh
wthan förſörkia ſigh hoſs alla menniſklior In
Till werdennes ändha ſ:

Rål. Fol. 151

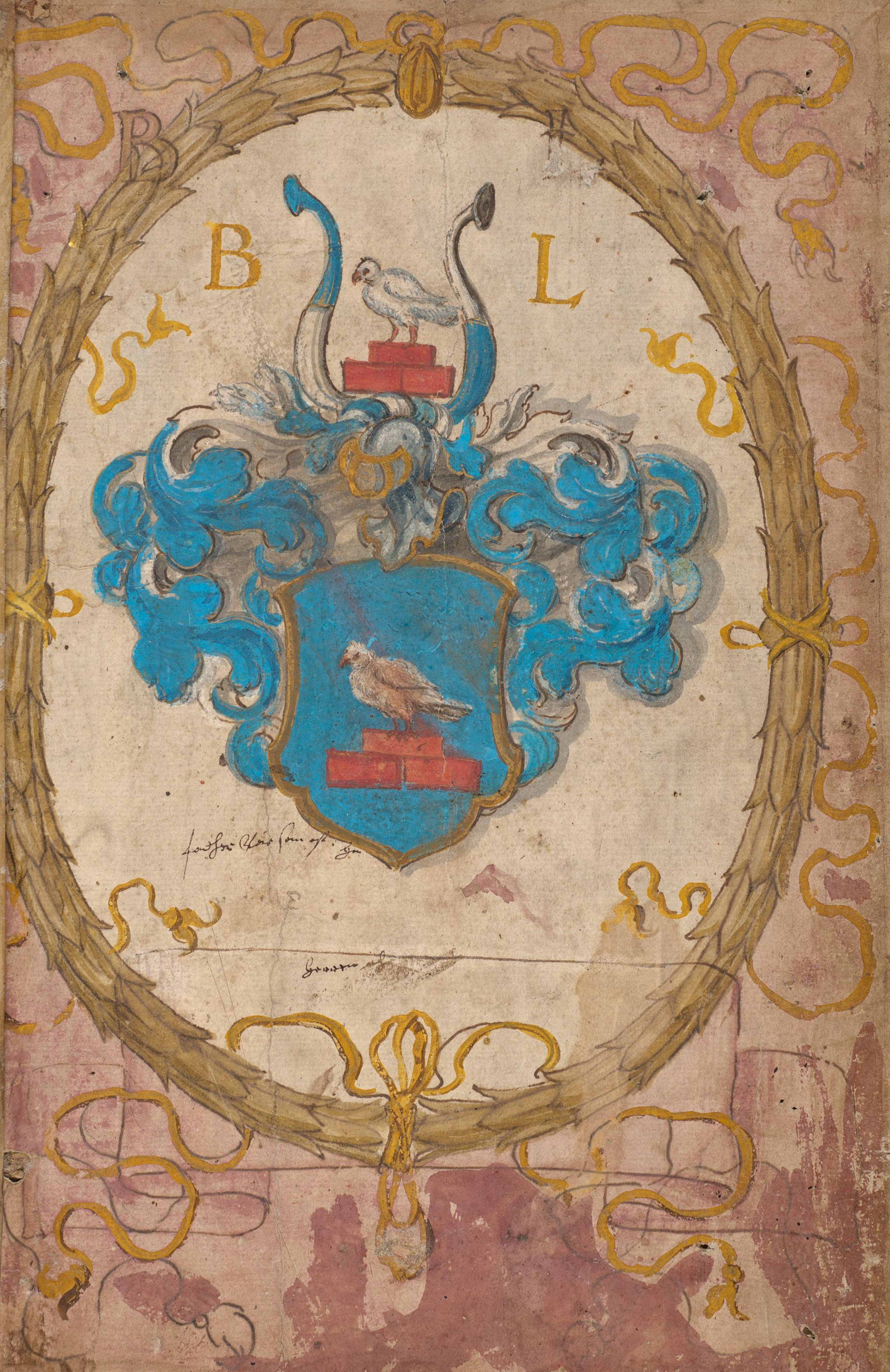

[illegible]

[illegible]

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

Rål. Fol. 151

LAGBO
Riks-Biblioteket.
STOCKHOLM.
Handskrifter.
Rålambs samling.

Rål. Fol. 151

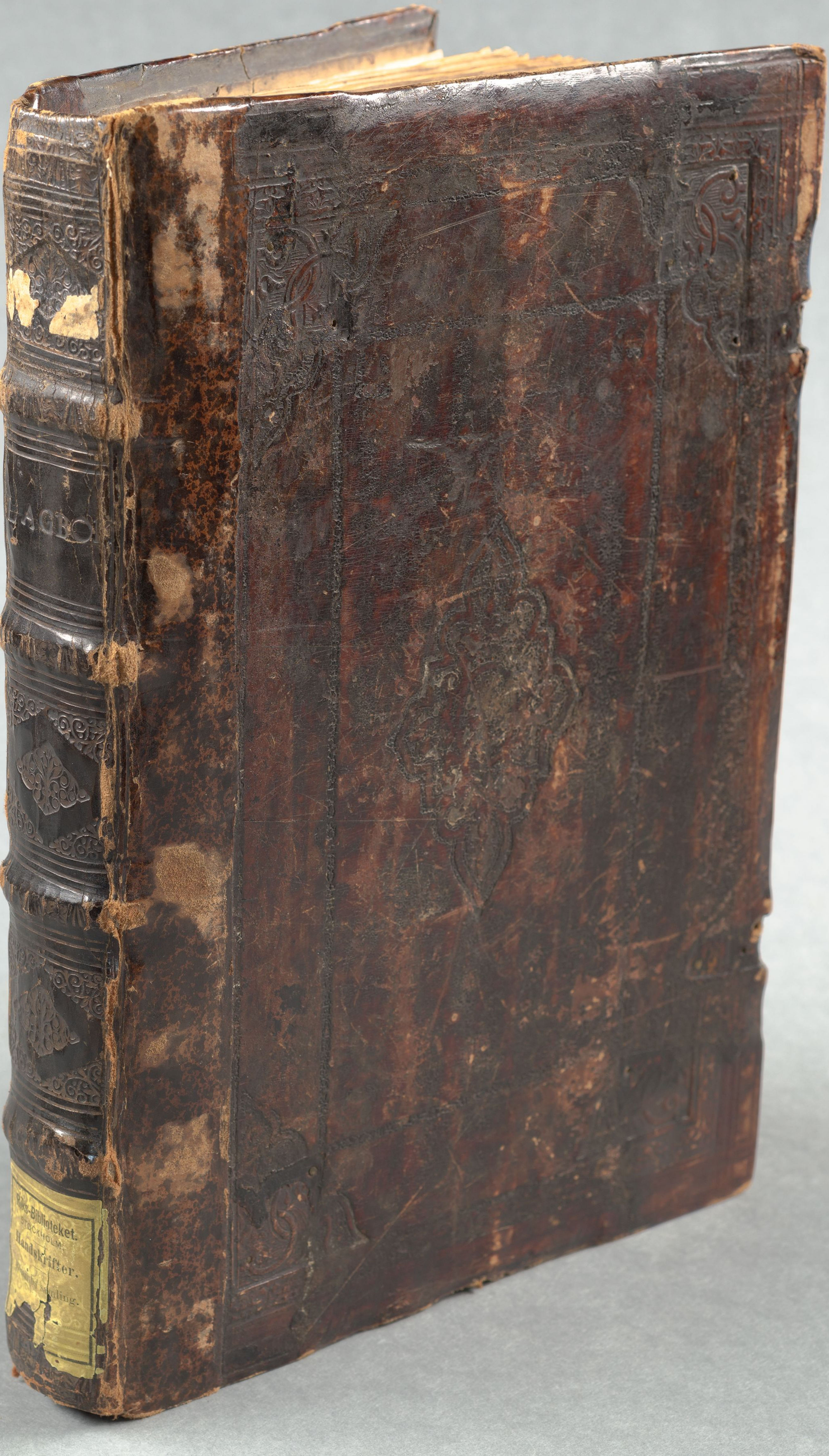
AGBO
Riks-Biblioteket.
STOCKHOLM.
Handskrifter.
samling.